

იარაღ-საჭურველი ძვ.წ. V - ახ.წ. IV
საუკუნეების
საქართველოში

||

კატალოგი

Weapons and Armor in Georgia
(5th century BC - 4th century AD)

||

Catalogue

გელა გამყრელიძე, ვახტანგ შატბერაშვილი, მარინე ფირცხალავა,
მაია ჩარკვიანი, რევაზ დავლიანიძე

იარაღ-საჭურველი საქართველოში
(ძვ.წ. V – ახ.წ. IV საუკუნეები)

II

კატალოგი

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, ოთარ ლორთქიფანიძის სახელობის
არქეოლოგიური კვლევის ინსტიტუტი

Gela Gamkrelidze, Vakhtang Shatberashvili, Marine Pirtskhalava,
Maya Charkviani, Revaz Davlianidze

Weapons and Armor in Georgia
(5th century BC - 4th century AD)

II

Catalogue

Georgian National Museum, Otar Lordkipanidze Institute of Archaeological Studies

თბილისი

2018

პროექტის ხელმძღვანელი - ვახტანგ შატბერაშვილი. კატალოგი შედგა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსებით (გრანტი - “საბრძოლო საქმე და შეიარაღება იბერია-კოლხეთში (კვლევა და კატალოგი)” შიფრი FR/387/1-60/14). ნაშრომში წარმოდგენილი მოსაზრებები ეკუთვნით ავტორებს და შესაძლებელია არ ემთხვეოდეს შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის შეხედულებებს.

Project director – Vakhtang Shatberashvili. The Catalogue was accomplished by financing of Shota Rustaveli National Science Foundation (grant “Hostilities and weapons in Iberia- Colchis (Research and catalogue of artifacts)” code FR/387/1-60/14. All ideas expressed herewith are those of the authors and may not represent the opinion of the Foundation itself.

პროექტის ფარგლებში შესრულებული ნიგნი – იარაღ-საჭურველი ძვ.წ. V - ახ.წ. IV საუკუნეების საქართველოში I” განთავსებულია საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ვებ-საიტზე - museum.ge.

The book “Weapons and Armour in Georgia (5th century BC - 4th century AD) I” is published on the website of Georgian National Museum - museum.ge.

გრაფიკული ტაბულები — რუსუდან ბერიძე

დაკაბადონება და ფოტოები — გიორგი კაკაბაძე

ინგლისური თარმანი — ნინო ჯაფარიძე

ყდის დიზაინი — ნინო შატბერაშვილი

ISBN 978-9941-27-959-1 (II)

© გამყრელიძე, შატბერაშვილი, ფირცხალავა, ჩარკვიანი, დავლიანიძე 2018

წინათქმა

რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით გამოქვეყნებული წინამდებარე ნაშრომი, „იარაღ-საჭურველი ძვ.წ. V - ახ.წ. IV საუკუნეების საქართველოში II, კატალოგი“, წარმოადგენს საქართველოს ტერიტორიაზე მიკვლეული ანტიკური ხანის არქეოლოგიური მასალის, კერძოდ კი იარაღ-საჭურველის ორენოვან, ქართულ და ინგლისურ ენებზე შესრულებულ კატალოგს. წიგნში შეტანილია 106, ანბანურად დალაგებულ არქეოლოგიურ ძეგლზე მოპოვებული საბრძოლო იარაღი; მოცემულია მოკლე ინფორმაცია თითოეული ძეგლის შესახებ (ადგილმდებარეობა, თარიღი, გათხრილი სამარხებისა და იარაღიანი სამარხების რაოდენობა); აღწერილია აღმოჩენილი იარაღი; დართულია გრაფიკული და ფოტო მასალა. ილუსტრაციებზე გამოსახულ თითოეულ ნივთს ახლავს ნომერი, რომელიც ტექსტში აღწერილი ნივთის ნომერს შეესაბამება. ნაშრომს ერთვის არქეოლოგიური ძეგლების რუკა.

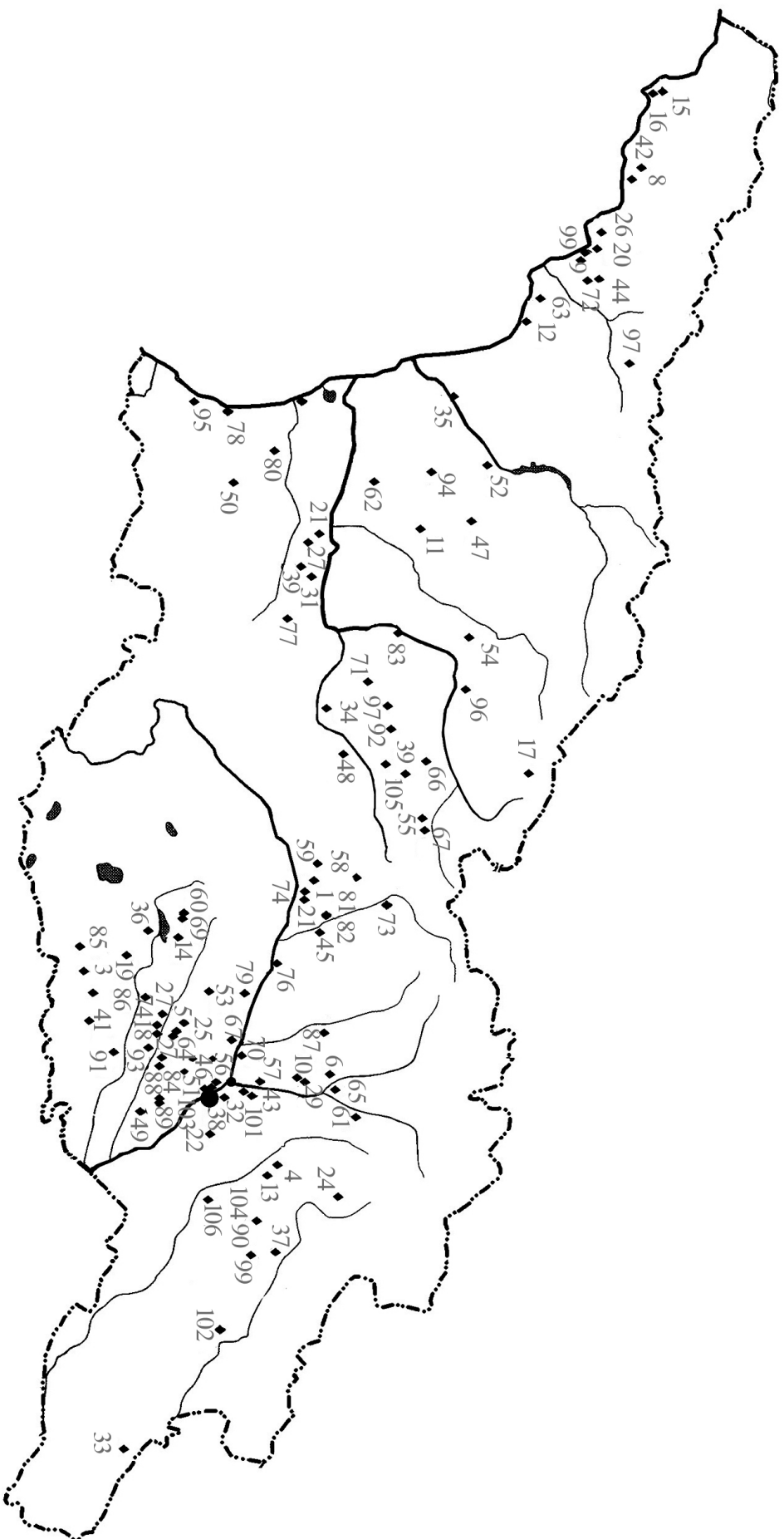
აღნიშნული კატალოგი მეორე ნაწილია ამავე გრანტით შესრულებული წიგნის, „იარაღ-საჭურველი ძვ.წ. V - ახ.წ. IV საუკუნეების საქართველოში I“, რომელშიაც ანტიკური ხანის საქართველოს არქეოლოგიურ ძეგლებზე მოპოვებული იარაღ-საჭურველი: შუბი, სატევარი, ცული, მშვილდ-ისარი, მუზარადი, ჯაჭვ-ჯავშანი, ფარი და სხვ. შესწავლილია სტატისტიკურ-ტიპოლოგიურად, სისტემური ანალიზის მეთოდის გამოყენებით; არქეოლოგიური მონაცემები შეჯერებულია წერილობით წყაროებთან; მოკლედაა მიმოხილული იარაღის შემცველი არქეოლოგიური ძეგლები. ასეთი მეთოდიკის გამოყენების შედეგად მივიღეთ საცნობარო-მონოგრაფიული ხასიათის ნაშრომი ანტიკური პერიოდის საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკური და საბრძოლო ისტორიის შესახებ.

სამწუხაროდ, მონაცემების ნაკლებობის გამო, ზოგიერთი ძეგლი სათანადოდ არ არის წარმოდგენილი. იმედა, კეთილგანწყობილი მკითხველი ამას დიდსულოვნად მოგვიტყვევებს და საქმიან შენიშვნებს მოგვანვდის, რასაც მომავალში გავითვალისწინებთ.

Foreword

The bilingual (Georgian and English) Catalogue of weapons and armor found at the archaeological sites of Classical Period Georgia (5th century BC. - 4th century AD.), “Weapons and Armor in Georgia (5th century BC. - 4th century AD.) II, Catalogue” was accomplished with the support and funding of Shota Rustaveli National Science Foundation. Here the data (the location of the site, dating, quantity of graves excavated at the cemeteries, number of graves with weapons) from 106 archaeological sites is given. All weapons are described, the photos and drawings are also attached. The number on the illustration is given according to the number of the Catalogue. The map of archaeological sites is also attached.

The Catalogue is the second part of the book “Weapons and Armor in Georgia (5th century BC. - 4th century AD.)”, which refers to the typological-statistical, comparative analysis of weapons found at the archaeological sites of Georgia; reviews historical, historical-geographical and source study problems of the Classical Period Iberia and Colchis (5th century BC. - 4th century AD.). The statistical and typological data from each archaeological site, containing weapons and armor from Georgia is studied in the separate chapter, where the short information about 106 archaeological sites is given. On the basis of statistical analysis, the number of armed persons and weapons in the burials of various periods are studied.

საქართველოს ძვ.წ. V - ახ.წ. IV საუკუნეების იარაღის მემკვიდრეობის არქეოლოგიური ძეგლების რუკა
 The map of Archaeological sites with weapons of 5th cent. BC. - 4th cent. AD. from Georgia

აბანო (რუკაზე № 1)
Abano (# 1 on the map)

სოფ. აბანო მდებარეობს ქარელის მუნიციპალიტეტში, მდ. ფრონეს ხეობაში. აქ, ადგილ „ციხიანაზე“ გაითხარა ძვ.წ. VI-V სს-ის 7 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 3.

7 graves of 5th-4th cent. BC were excavated at the cemetery of Abano (Kareli municipality). The weapons were found in 3.

1. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, მოკლემასრიანი. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [ნუცუბიძე 1978:67, ტაბ. 20, 8].

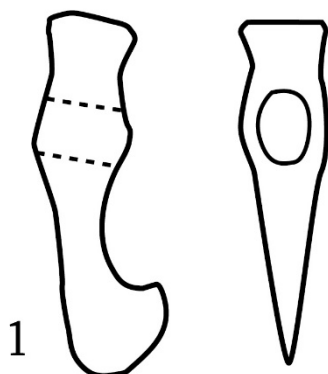
Arrowhead, bronze, trihedral, with a short socket. Grave # 2.

2. **ისრისპირები**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, ღრუმასრიანი, 2 ც. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [ნუცუბიძე 1978:69, ტაბ. 24, 1-2].

Arrowheads, bronze, trilobate, with hollow socket, 2 pieces. Grave # 6.

3. **ცული**, რკინისა, აქვს ოდნავ შემადლებული, ჩაქუჩისებრი ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, ასიმეტრიული, მოხრილი პირი. სიმაღლე - 12 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [ნუცუბიძე 1978:61-73].

Battle-axe, iron, with an oval axe-eye, a hammer-like head, asymmetrical, slightly curved cutting edge, h - 12 cm. Grave #1.

საბრძოლო ცული სოფ. აბანოდან

The battle-axe from the v. Abano

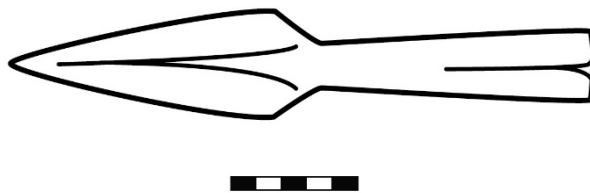
აბელია (რუკაზე № 2) Abelia (# 2 on the map)

თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფ. აბელიაში გაითხარა ძვ.წ. V-IV სს-ის 16 და ძვ.წ. II-I სს-ის 2 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 1. მასალა ინახება თეთრინყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

16 graves of 5th-4th and 2 graves of 2nd-1st cent. BC were excavated at the cemetery of Abelia (Tetritskaro municipality). The weapon was found in one grave. The artifact is preserved in Tetritskaro Museum.

შუბისპირი, რკინისა, რომბისებურპირიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი, მაღალქედისანი. სიგრძე - 19 სმ. აღმოჩნდა № 21 სამარხში [კვიციანიძე 1975:13-14, ტაბ. VI].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, high midrib, long and open-socketed. Length - 26 cm. Grave # 21.

შუბისპირი სოფ. აბელიადან
The spearhead from the v. Abelia

აბულმუგი (რუკაზე № 3) Abulmugi (# 3 on the map)

დმანისის მუნიციპალიტეტში, მდ. მაშავერას მარცხენა შენაკად ხინნის ხევის შუანელზე, ნასოფლარ აბულმუგის მახლობლად შესწავლილია ძვ.წ. IV და IV-III საუკუნეების მიჯნის 27 სამარხი. დაკრძალულია 35 ინდივიდი, აქედან 17 მამაკაცი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 7.

27 graves of 4th-3rd centuries BC were excavated at the cemetery of Abulmugi (Dmanisi municipality). The 35 deceased (17 males) were buried here. The weapons were found in 7 graves.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩნდა №2 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:23].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, long and open-socketed. Length - 26 cm. Grave # 2.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდისანი, მაღალქედისანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:71].

Spearhead, iron, with rounded sides, high midrib, open-socketed. Length - 26 cm. Grave # 18.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს ვიწრო პირი, მაღალი ქედი, გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 26,8 სმ. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:86].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, open-socketed. Length - 26 cm. Grave # 22.

4. შუბისპირი, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მაღალქედისანი, მასრაგახსნილი, სიგრძე - 30,7 სმ. აღმოჩნდა № 19 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:75].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade and high midrib. Length - 30,7 cm. Grave # 19.

5. შუბისპირი, რკინისა, მაღალქედისანი, მასრაგახსნილი, ნაწილობრივ შემონახული. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:20].

Spearhead, iron, with high midrib, partially preserved. Grave # 1.

6. მუჯირა, რკინისა, კონუსური ფორმის, პირი ოთხკუთხედიანი, მასრა მრგვალგანივკვეთიანი. სიგრძე - 6, 5 სმ. აღმოჩნდა № 16 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:66].

Spear-butt, iron, conical, the blade is quadrangular in section, round socketed. h - 6,5 cm. Grave # 16.

7. ცული, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, დაბალი, დაბრტყელებული ყუა, ოდნავ გამოყვანილი წელი და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 11,7 სმ. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:71].

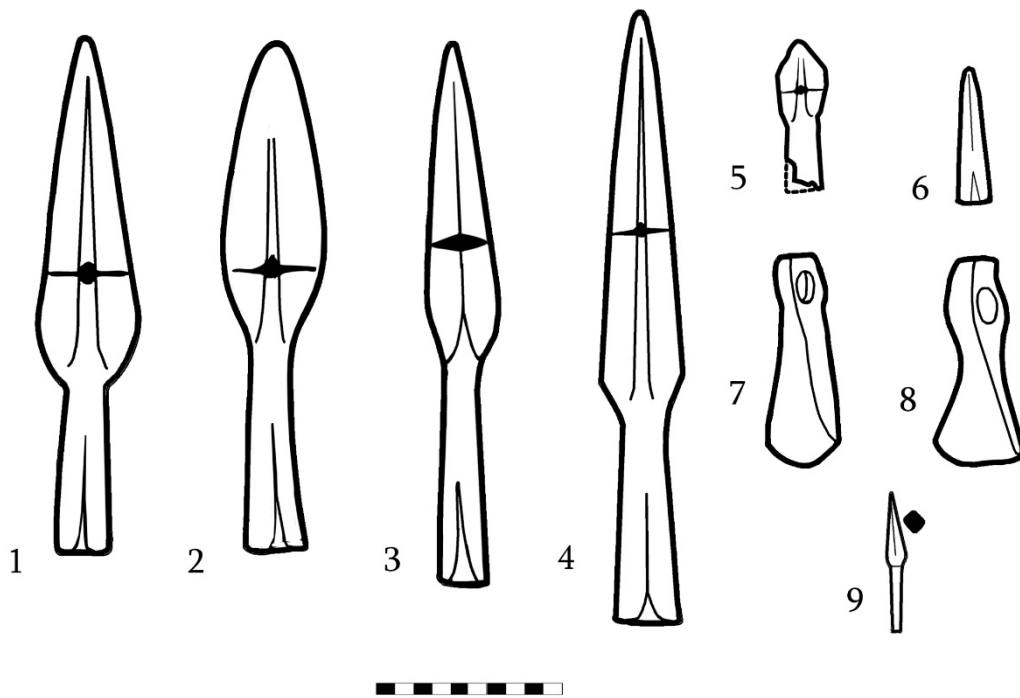
Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, flattened, hammer-like butt, asymmetrical cutting edge, h - 11,7 cm. Grave # 18.

8. ცული, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, ოდნავ შემაღლებული ყუა, ოდნავ გამოყვანილი წელი და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 11,5 სმ. აღმოჩნდა № 24 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:92].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral hammer-like butt, asymmetrical cutting edge, h - 11,5 cm. Grave # 24.

9. ისრისპირი, რკინისა, ოთხკუთხედიანი, ყუნწზე ხის ნაშთია. სიგრძე - 6,4 სმ. აღმოჩნდა № 16 სამარხში [ხოხობაშვილი, ძნელაძე 2008:65].

Arrowhead, iron, quadrangular in section, with remains of wood on the shaft, h - 6,4 cm. Grave # 16.

საბრძოლო იარაღი აბულმუგის სამაროვანიდან
Weapons from Abulmugi cemetery

ანთოკი (რუკაზე № 4)
Antoki (# 4 on the map)

სოფ. ანთოკში (საგარეჯოს მუნიციპალიტეტი) შემთხვევითაა მოპოვებული ძვ.წ. IV საუკუნის სამარხეული მასალა. ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

The grave assemblage of 4th century BC was accidentally found in the village of Antoki (Sagarejo municipality). The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, მასრაშეკრული, სიგრძე - 27,8 სმ (ინვ. № 2-21:12).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib and closed socket. Length - 27,8 cm (inventory # 2-21:12).

შუბისპირი სოფ. ანთოკიდან
The spearhead from the v. Antoki

არდასუბანი (რუკაზე № 5)
Ardasubani (# 5 on the map)

თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფ. არდასუბანთან, მდ. ბოგვისხევის ნაპირას შესწავლილია ძვ.წ. V-IV საუკუნეების 4 სამარხი, იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2. ინახება თეთრინყაროს მუზეუმში.

4 graves of 5th-4th centuries BC. were excavated at the cemetery of Aradasubani (Tetrtskaro municipality). Weapons were found in two graves. The artifacts are preserved in Tetrtskaro municipal Museum.

1. **სატევარი**, რკინისა, დაშლილი. აღმოჩნდა №1 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნე [თუშიშვილი 1970:127-128].

Dagger, iron, corroded. Grave # 1, 4th century BC.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, დაშლილი. აღმოჩნდა №3 სამარხში. ძვ.წ. V საუკუნე [თუშიშვილი 1970:130-131].

Spearhead, iron, corroded. Grave # 3, 5th century BC.

არღუნი (რუკაზე № 6) Arguni (# 6 on the map)

სოფ. არღუნში (დუშეთის მუნიციპალიტეტი), ადგილ „მოკლე მიწებზე“ შესწავლილია ძვ. წ. VI-V სს-ის ნამოსახლარის ნაშთი და სამაროვანი. სამაროვანზე გათხარა ხუთი ორმოსამარხი, სადაც აღმოჩნდა რკინის საბრძოლო იარაღი: **შუბისპირი, ხიშტისებური იარაღი, დანა**. გამოქვეყნებულია მხოლოდ მოკლე ანგარიშები [Рамишвили и др 1987: 83; Мухигулашвили 1987: 533]. მასალა ინახება არქეოლოგიური კვლევის ცენტრის დუშეთის ბაზაში.

In the v. Arguni (Dusheti municipality) at the place called “Mokle mitsebi” 5 graves of 6th-5th cent. BC were excavated. Iron weapons - **spearhead**, a **bayonet-like** spear, and a **battle knife** were found here. (Only short reports are published). The artifacts are preserved in the Dusheti archaeological dig house.

ასურეთი (რუკაზე № 7) Asureti (# 7 on the map)

თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფ. ასურეთიდან სამხრეთ-დასავლეთით ორ კმ-ში, ადგილ “სამაჩვეთზე”, ძვ.წ. IV-III საუკუნეების 19 სამარხია გათხრილი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 3. მასალა ინახება თეთრინყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

19 graves of 4th-3rd centuries BC were excavated at the cemetery of Asureti (Tetritskaro municipality). Weapons were found in three graves. The artifacts are preserved in Tetritskaro municipal Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურ პირიანი, მაღალქედანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 22,5 სმ. აღმოჩნდა სამაროვნის დაზიანებულ ნაწილში [კვიციანიძე 1975:27, ტაბ. XIV].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade and high midrib, long and opened socket. Length - 22,5 cm., Asureti, the destroyed part of the cemetery.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, მომრგვალებული, ამოზურცული ქედით, მოკლემასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 42,2 სმ. აღმოჩნდა № 25 სამარხში [კვიციანიძე 1975:43, ტაბ. XXIII].

Spearhead, iron, bayonet-like, with rounded midrib, short and opened socket. Length - 42,2 cm. Grave # 25.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩნდა № 14 სამარხში [კვიციანიძე 1975:31, ტაბ. XV].

Spearhead, iron, damaged, long and open socketed. Length - 21 cm. Grave # 14.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, პირზე ორივე მხარეს მაღალი ქედით, მასრაგახსნილი, ნაკლული. სიგრძე - 13,4 სმ. აღმოჩნდა № 19 სამარხში [კვიციანიძე 1975:36, ტაბ. XVIII].

Spearhead, Iron, damaged, with high midrib, long socketed. Length - 13.4 cm. Grave # 19.

5. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ჩაქუჩისებური ოთხნახნაგა ყუა და სიმეტრიული პირი. სიგრძე - 13,1 სმ. აღმოჩნდა № 25 სამარხში [კვიციანიძე 1975:42, ტაბ. XXIII].

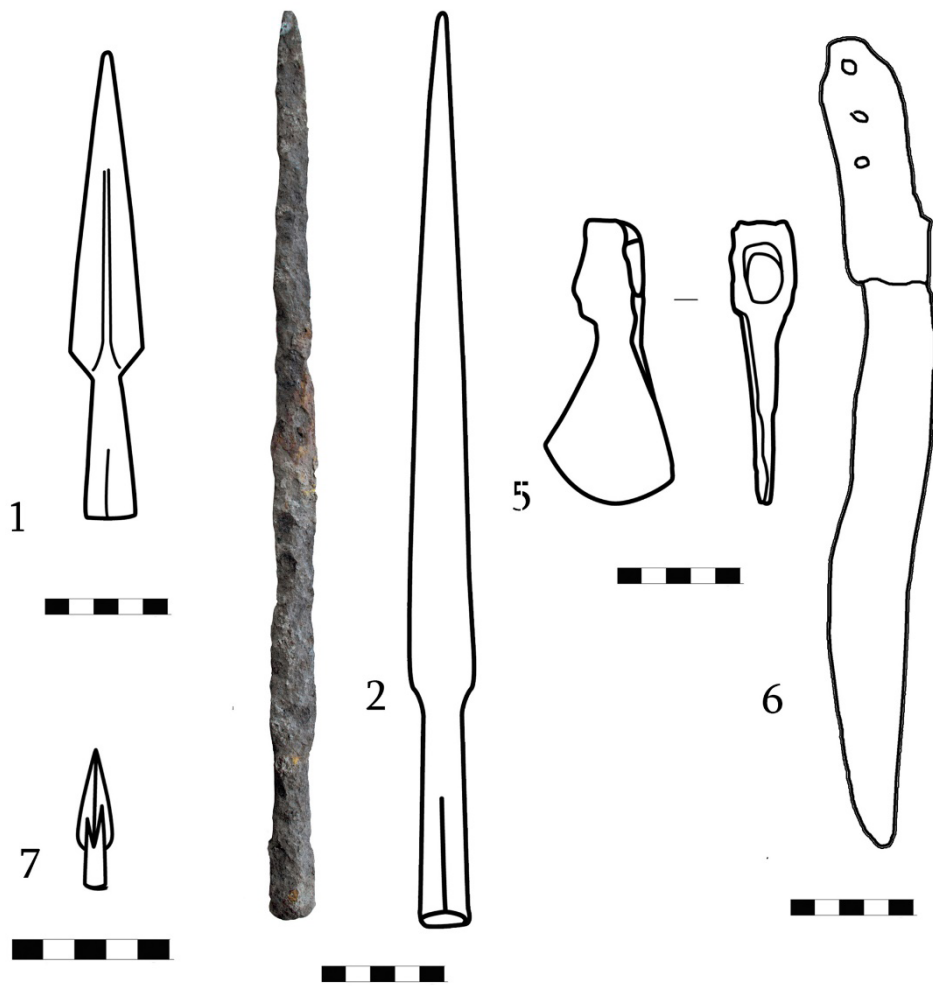
Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like butt, symmetrical cutting edge. H - 13,1 cm. Grave # 25.

6. **დანა**, რკინისა, მოხრილი, ცალპირლესული, ძვლისტარიანი. სიგრძე - 37,7 სმ. აღმოჩნდა № 19 სამარხში [კვიციანიძე 1975:36 ტაბ. XVIII].

Knife, iron, curved, single bladed, with bone handle, length - 37,7 cm. Grave # 19.

7. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მრგვალმასრიანი, მასრაგახვრეტილი. სიგრძე - 2,5 სმ. აღმოჩნდა № 25 სამარხში [კვიციანიძე 1975:42 ტაბ. XXIII].

Arrowhead, bronze, threelobate, with rounded socket. Grave # 25.

საბრძოლო იარაღი სოფ. ასურეთიდან

Weapons from the v. Asureti

ახალი ათონი (რუკაზე № 8)
Akhali Atoni (# 8 on the map)

ახალ ათონთან (გუდაუთის მუნიციპალიტეტი) შემთხვევით აღმოჩენილია ანტიკური ხანის საბრძოლო იარაღი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

Four iron weapons of Classical Period were accidentally found near Akhali Atoni (Gudauta municipality). The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულ მხრებიანი, გრძელპირიანი, ქედიანი. სიგრძე - 32 სმ. (ინვ. № 12-02/2458).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, high midrib, with long and opened socket, length - 32 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი. სიგრძე - 24,5 სმ. (ინვ. № 12-02/2459).

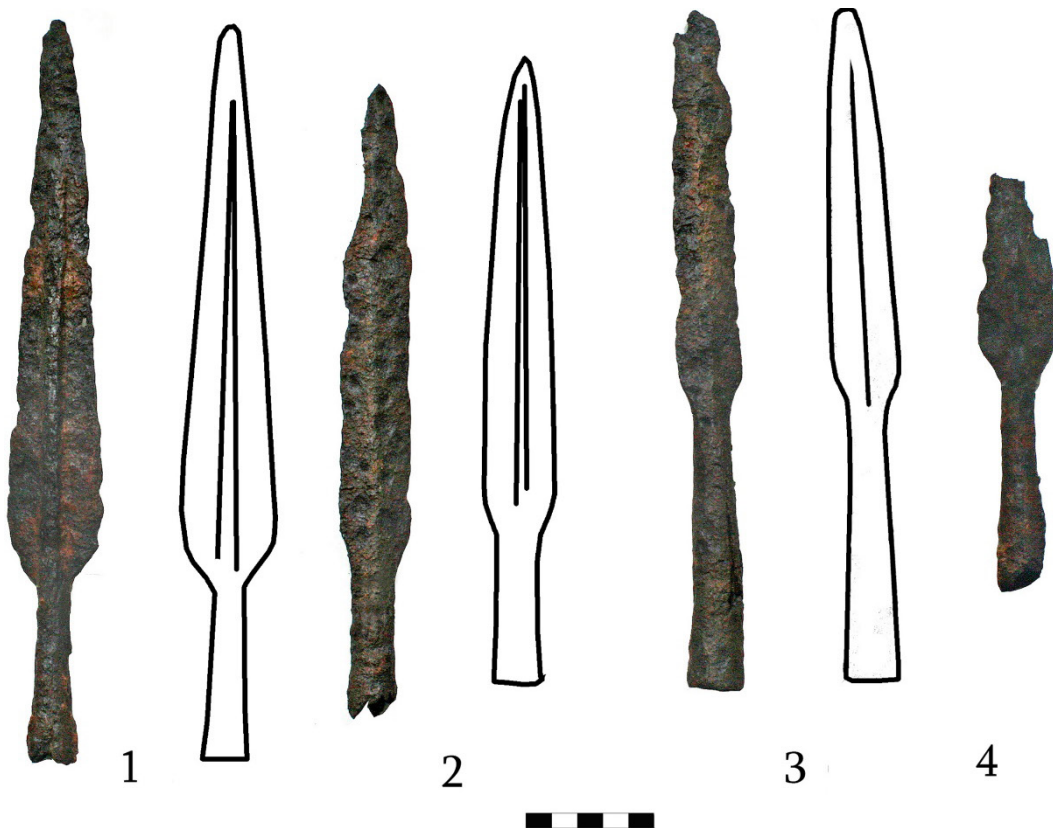
Spearhead, iron, with narrow blade, midrib, length - 24,5 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 27 სმ (ინვ. № 12-02/2460).

Spearhead, iron, with narrow blade, midrib and long socket. Length - 27 cm.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, პირნაკლული, ქედიანი, გრძელმასრიანი (ინვ. № 12-02/2461).

Spearhead, iron, blade is fragmentally preserved, has rounded shoulders, midrib, long and opened socket.

შუბისპირები ახალი ათონიდან
Spearhead from Akhali Atoni

ახულ-აბაა (რუკაზე № 9)
Akhul-Abaa (# 9 on the map)

სოხუმიდან აღმოსავლეთით, მდინარეების ბესლეთისა და ძეგუთას წყალგამყოფ ქედზე, ადგილ ახულ-აბააზე შესწავლილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის 5 სამარხი, მათ შორის იარაღიანი - 3.

To the east of Sokhumi, in the place called Akhul-Abaa 5 graves of the 2nd half of 4th century BC were excavated. Weapons were found in three graves.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი. სიგრძე - 22,8 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [Воронов 1991:225].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade and high midrib, long socket. Length - 22,8 cm, was found in grave # 1. 2nd half of 4th century BC.

2. **ხელშუბისპირი**, რკინის, რომბულპირიანი. სიგრძე ≈ 15 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225].

Spearhead, iron, with rhomboid blade. Length - 15 cm, was found in grave # 1. 2nd half of 4th century BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 49,2 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.7].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide blade with midrib, long, open socket. Length - 49,2 cm, grave # 4. 2nd half of 4th century BC.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 48 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.9].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide blade with midrib, long, open socket. Length - 48 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, მასრა ნაკლულია. სიგრძე - 39,6 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.10].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide blade with midrib, long, open socket. Length - 39,6 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი. სიგრძე - 33,6 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.8].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide blade with midrib, long socket. Length- 33,6 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი, პირი ნაკლულია. შემორჩენილი სიგრძე - 32,4 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.12].

Spearhead, iron, with rounded sides, narrow blade with midrib, long, open socket. Length - 32,4 cm, grave

4, 2nd half of 4th century BC.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, პირი ნაკლულია. შემორჩენილი სიგრძე – 30,1 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.6].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide blade with midrib, long socket, lacks part of the blade. Length - 30,1 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, პირნაკლული, ქედიანი, გრძელმასრიანი. შემორჩენილი სიგრძე - 26,4 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.5].

Spearhead, iron, fragment of blade with midrib, long socketed. Preserved length - 26,4 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

10. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მოკლემასრიანი. სიგრძე – 24,6 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.3].

Spearhead, iron, with rounded sides, narrow blade with midrib, short socket. Length - 24,6 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მოკლემასრიანი. სიგრძე – 25,2 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.2].

Spearhead, iron, with rounded sides, narrow blade, with midrib, short socket. Length - 25,2 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

12. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ვიწროპირიანი, ქედიანი, ნაკლული. შემორჩენილი სიგრძე – 15 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.4].

Spearhead, iron, fragment, with rounded sides, narrow blade with midrib, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

13. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, ვიწროპირიანი, ქედიანი, ნაკლული. შემორჩენილი სიგრძე – 21 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.1].

Spearhead, iron, fragment, with rounded sides, narrow blade with midrib, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

14. **შუბისპირი**, რკინისა, წვერისკენ თანდათან დავიწროებული პირის ფრაგმენტი, ქედიანი. შემორჩენილი სიგრძე – 43,8 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225-226, სურ. 5.11].

Spearhead, iron, the fragment of blade, preserved length - 43,8 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

15. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 46 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.18].

Spearhead, narrow bladed, with midrib, long, opened socket. Length - 25,2 cm, grave # 5, 2nd half of 4th century BC.

16. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე – 39 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.19].

Spearhead, iron, narrow bladed, with midrib, long, opened socket. Length - 39 cm, grave # 5, 2nd half of 4th

century BC.

17. **შუბისპირი**, რკინისა, ვინროპირიანი, ქედიანი, ნაკლული, აკლია პირისა და მასრის ნაწილი. შემორჩენილი სიგრძე – 28 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.16].

Spearhead, iron, narrow bladed, with midrib, lacks parts of blade and socket. Preserved length - 28 cm, grave # 5, 2nd half of 4th century BC.

18. **შუბისპირი**, რკინისა, ვინროპირიანი, ქედიანი, ნაკლული, აკლია პირის ნაწილი და მასრა. შემორჩენილი სიგრძე - 18 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.15].

Spearhead, iron, narrow bladed, with midrib, lacking parts of blade and socket. Preserved length - 28 cm, grave # 5, 2nd half of 4th century BC.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, ვინროპირიანი, ქედიანი, შემორჩენილია პირის ნაწილი. შემორჩენილი სიგრძე - 11 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.17].

Spearhead, iron, narrow bladed with midrib, only blade is preserved, length - 11 cm, grave # 5, 2nd half of 4th century BC.

20. **მახვილი**, რკინისა, აქვს ბრტყელი, ძელაკისებური ტარისთავი, ბრტყელი, ზემოთკენ გაფართოებული ტარის ღერო, მკაფიო მხრები, გრძელი, წვერისკენ თანდათან დავინროებული პირი. სიგრძე – 50,4 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Bill 2003:221, ტაბ. 151.9].

Sword, iron, with flat pommel, flat hilt, distinctly outlined shoulders, long blade gradually narrows towards its point. Length - 50,4 cm. Grave # 1, 2nd half of 4th century BC.

21. **მახვილი**, რკინისა, ნაკლული, შემორჩენილია ტარისა და პირის ფრაგმენტი. სიგრძე – 36 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:226].

Sword, iron, fragments of hilt and blade, preserved length - 36 cm; grave # 4, 2nd half of 4th century BC

22. **სატევრის** ტარის ფრაგმენტი, რკინისა, ტარისთავი გეგმაში ოვალურია, განივი ჩანაჭერით. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:226, სურ. 5.27].

Sword, iron, fragment of hilt, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

23. **სატევრის** ტარის ფრაგმენტი, რკინისა, ტარისთავი გეგმაში რომბის ფორმისაა, შუაში წრიული ჩანაჭერით, ტარის ღერო მრგვალგანივკვეთიანია. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Bill 2003:222, ტაბ. 153.18].

Sword, iron, fragment of hilt, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

24. **სატევრის** ტარის ფრაგმენტი, რკინისა, ტარისთავი წარმოადგენს ცხოველის შეწყვილებული თავების სქემატურ გამოსახულებას, რომლებიც ერთიმეორეს კეფით ეხებიან, იკითხება თვალები, ყურები, დრუნჩი. გამოსახულების სიგრძე - 3,5 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:226, სურ. 5.13].

Sword, iron, fragment of hilt, the pommel schematically represents coupled heads of two animals, grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

25. **მახაირა**, რკინისა, ნაკლული, აკლია ტარის ნაწილი. სიგრძე – 45 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:226, სურ. 5.16].

Dagger (machaira), iron, fragment, lacking the part of hilt. Length - 45 cm, grave # 4, 2nd half of 4th century.

26. **ცული**, რკინისა, აქვს ჩაქუჩისებრი ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, რომლის გარეთა მხარე გამობერილია და ჰორიზონტალურად ნაწვეტებული, ვიწრო წელი და მკვეთრად გაფართოებული, ასიმეტრიული პირი. სიმაღლე - 14,5 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.14].

Battle-axe, iron, with short, hammer-like butt, an oval axe eye, narrow neck, wide, asymmetrical cutting edge. Length-14,5 cm., grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

27. **ფარის გარსაკრავის ფრაგმენტები**, ბრინჯაოსი, შემორჩენილია შემდეგი დეტალები: ა. გარეთა კიდის თხელი ფირფიტები, შემკული რელიეფური წნულის 5 რიგითა და წნულში ჩართული ბურცობებით, ე.წ. გიოშით; შიდა მხრიდან, კიდეზე, შერჩენილი აქვს დამჭერი სამაგრების ფრაგმენტები და პატარა ნახვრეტები, განკუთვნილი გარსაკრავის ხის საფუძველზე მისამაგრებლად; ბ. მრგვალი ცენტრალური ნაწილი, ე.წ. გული, რომელსაც კიდეებზე შემოუყვება პატარა ლურსმნების წყება, ჭრილში ჩანს, რომ ფარი გამობერილი იყო, ხოლო ორნამენტირებული კიდე – ბრტყელი. ფარის დიამეტრი - 90 სმ-ია, გულისა - 29 სმ. აღმოჩენილია № 1 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225].

Bronze shield plate details (the remains of bronze plates of a wooden shield). The shield has thin plates on outer edge, with five rows of ornamented relief wickerwork where pellets are inserted. Central part, the so called heart is round (diameter 29 cm), the edges of which are surrounded by a set of tiny nails. The diameter of the shield - 90 cm., grave # 1, 2nd half of 4th century BC.

28. **მუზარადი**, ბრინჯაოსი, ე.წ. ქალკიდური, აქვს ნახევარსფერული ფორმა, შუბლის არეში “ისრი-სებური” შეღრმავება, ცხვირსაფარი და ყბისსაფარი. დიამეტრი - 20 სმ, აღმოჩენილია № 4 სამარხში, ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:226, სურ. 3.1; Kvirkvelia 1995: სურ. 4].

Helmet, bronze, Chalcidian, hemispheric, with a nasal bar to protect the nose and a pair of cheek pieces, diameter – 20 cm., grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

29. **მუზარადის ფრაგმენტები** (3 ცალი), ბრინჯაოსი, ნაკლულია, აკლია კეფის დამცავი ნაწილი, შემორჩენილია კისრის დამცავი ნაწილისა და ცხვირსაფარის ფრაგმენტები, შედარებით მთელია მოძრავ სახსარზე დამაგრებული ყბისსაფარი. დიამეტრი – 24 სმ. № 5 სამარხი. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.3-4].

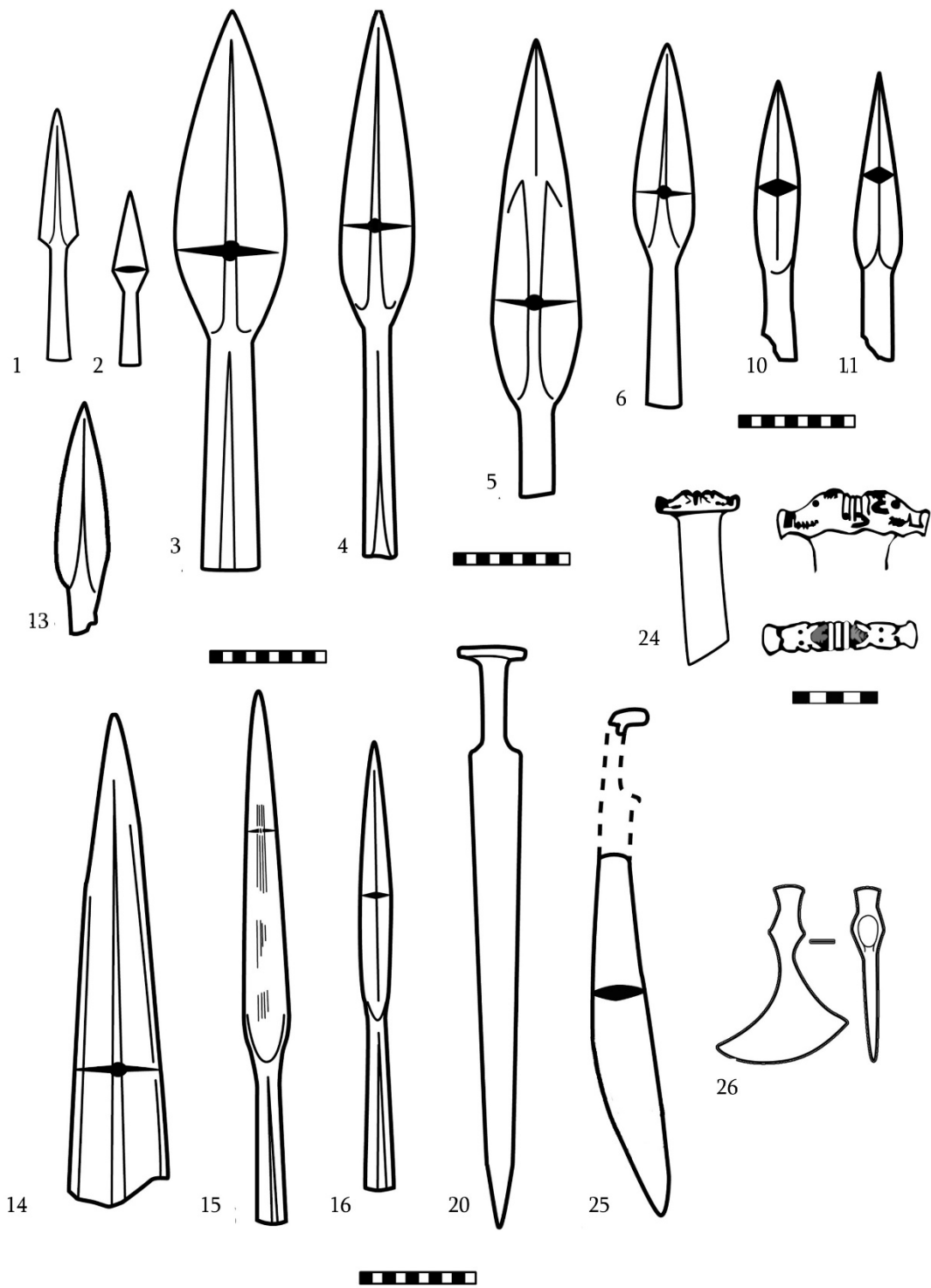
Helmet, bronze, fragments of neck guard, nasal and cheek bars, diameter – 24 cm., grave # 5, 2nd half of 4th century BC.

30. **საწვივეები (კნემიდები)**, წყვილი, ბრინჯაოსი, მუხლი და კუნთები რელიეფურადაა გამოყოფილი, მარცხენა უკეთაა დაცული. სიმაღლე – 42 სმ. აღმოჩენილია № 4 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225].

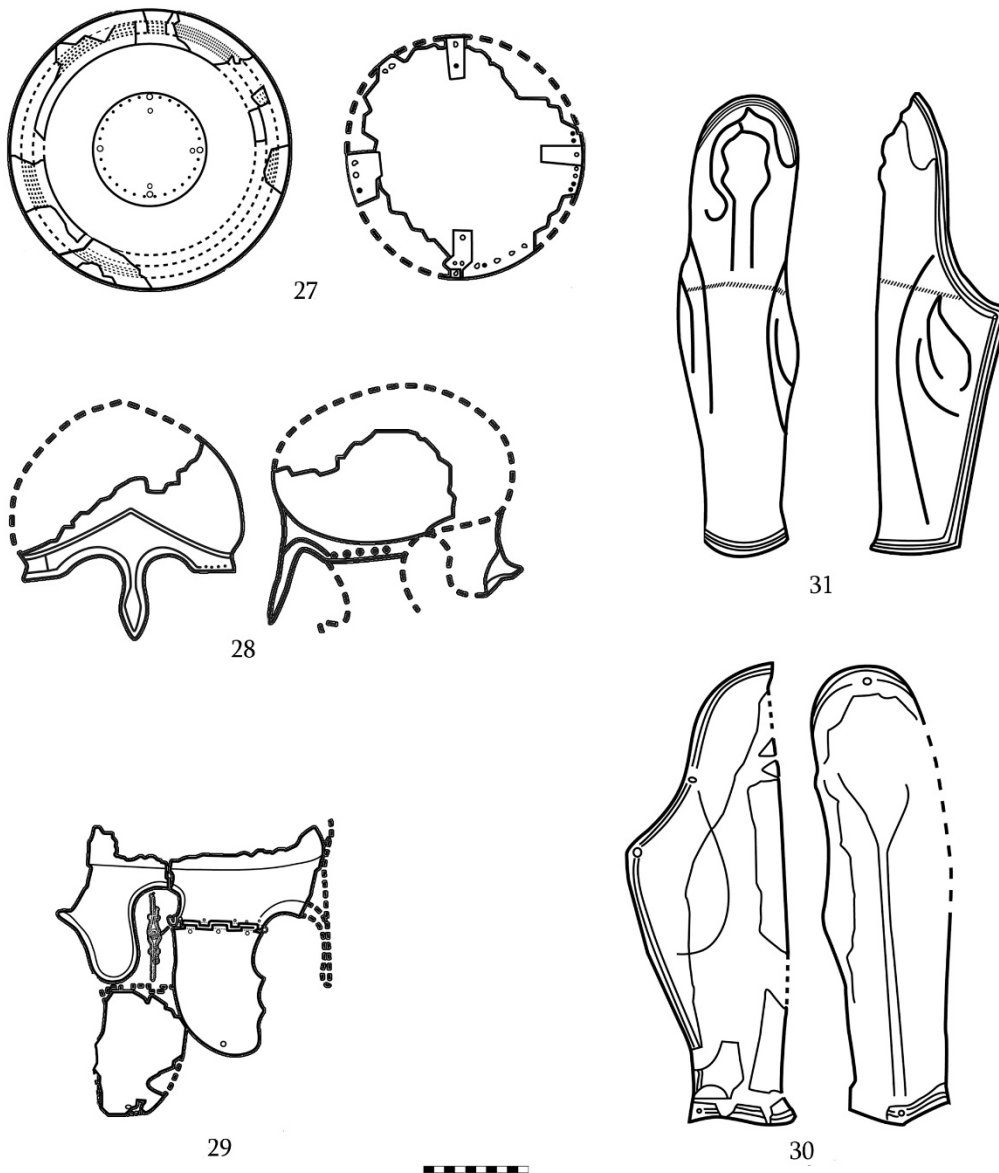
Knemides (leggings), bronze, with relieffy defined muscles and knees, height 42 cm., grave # 4, 2nd half of 4th century BC.

31. **საწვივეები (კნემიდები)**, წყვილი, ბრინჯაოსი, ანალოგიური № 30-სა. სიმაღლე - 43 სმ. ნაპოვნია № 5 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი [Воронов 1991:225, სურ. 2.1-2].

Knemides (leggings), bronze, analogous to # 30, height 43 cm., grave # 5, 2nd half of 4th century BC.

საბრძოლო იარაღი ახულ-აბაადან
 Weapons from Akhul-Abaa

საჭურველი ახულ-აბაადან
Armour from Akhul-Abaa

ბაზალეთი (რუკაზე № 10)
Bazaleti (# 10 on the map)

სოფ. ბაზალეთის (დუშეთის მუნიციპალიტეტი) სამხრეთ-დასავლეთით, ადგილ „მზვარეში“ არსებულ ორიარუსიან სამაროვანზე შესწავლილია 102 ორმოსამარხი, რომელთა ნაწილიც ძვ. წ. IV-III სს-ით თარიღდება. სამარხებში გამოვლენილია რკინის საბრძოლო იარაღი: სხვადასხვა ზომის **შუბისპირები, სატევრები, საბრძოლო ცულები**. გამოქვეყნებულია მხოლოდ მოკლე ანგარიშები [Рамишвили и др. 1997]. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის დუშეთის ბაზაზე.

Near the village Bazaleti (Dusheti municipality) at the place called “Mzvare” 102 graves are excavated. The upper layer of the cemetery is dated to 4th- 3rd cent BC. Here **daggers, spearheads and battle axes** were found. Only short reports are published. The artifacts are preserved in Dusheti archaeological dig house.

ბანძა (რუკაზე № 11)
Bandza (# 11 on the map)

სოფელ ბანძასთან (მარტვილის მუნიციპალიტეტი), მდ. აბაშისწყლის ნაპირას აღმოჩენილია ახ.წ. II საუკუნის ქვევრსამარხი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში (ინვ. №№ 1-23/5-6-7).

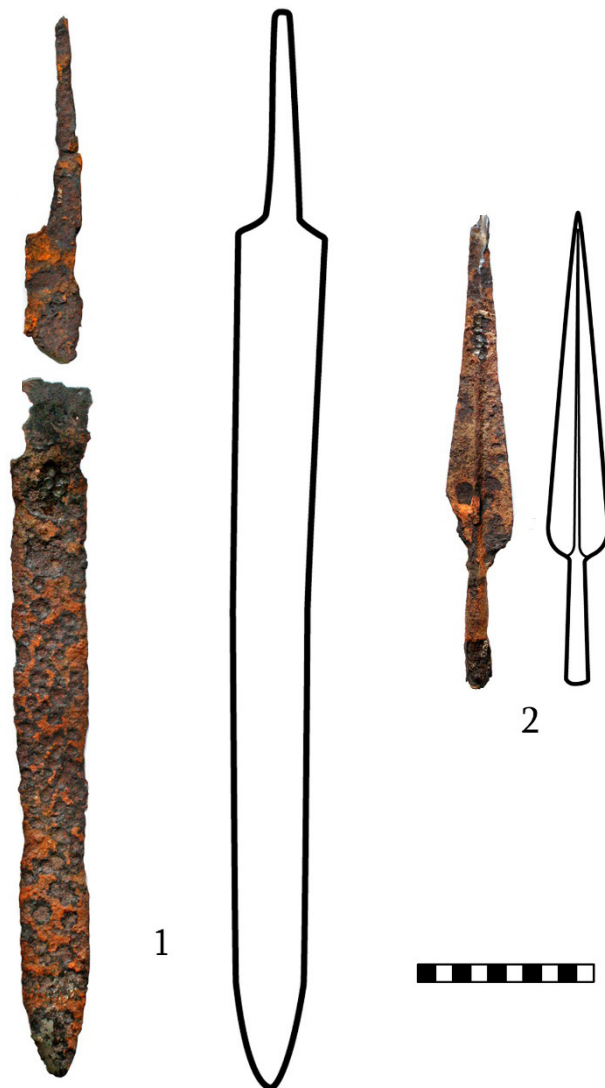
Near the v. Bandza (Martvili municipality), on the bank of the r. Abashistkali the pythos burial of the 2nd century AD was found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, Simon Janashia Museum of Georgia.

1. **მახვილი**, რკინისა, ორპირღესული, ტარის ღერო ვიწრო და გრძელია, პირი წვერისაკენ თანდათან ვიწროვდება. სიგრძე - 72 სმ [ფუთურიძე 1959:75].

Sword, iron, two sided, the hilt is narrow and long, the blade is gradually narrowing towards the tip. Length - 72 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელპირიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 32 სმ [ფუთურიძე 1959:76, ტაბ. V,3].

Spearhead, iron, with rounded skoulders, long blade, midrib and closed socket. Length - 32 cm.

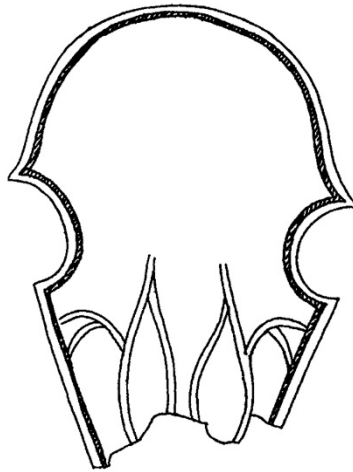
საბრძოლო იარაღი ბანძადან
Weapons from Bandza

ბაღლანი (რუკაზე № 12)
Baglani (# 12 on the map)

ოჩამჩირის მუნიციპალიტეტში, სოფ. აძიუჯბასთან, ბაღლანის სამაროვანზე შესწავლილია ძვ.წ. III–II სს-ის 12 სამარხი.

Near the village Adziujba (Ochamchire municipality) at the cemetery of Baglani 12 graves of 3rd-2nd cent. BC were excavated.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, ცეცხლისაგან დაზიანებული [Kvirkvelia 1995:75-82].
Spearhead, iron, damaged by fire.
2. **მახვილი**, რკინისა, ტარი [Kvirkvelia 1995:75-82].
Dagger, iron fragment of the hilt, damaged by fire.
3. **ისრისპირები**, რკინისა, 33 ც., სამფრთიანი, ცეცხლისგან დეფორმირებული [Kvirkvelia 1995:75-82].
Arrowheads, iron, 33 pieces, trilobate, damaged by fire.
4. **ცული**, რკინისა, ცეცხლისგან დეფორმირებული [Kvirkvelia 1995:75-82].
Battle-axe, iron, damaged by fire
5. **საშუბლე** ცხენის, ბრინჯაოსი [Kvirkvelia 1995:75-82, კვირკველია 2001:55-56].
Frontlet of a horse, bronze.

ცხენის საშუბლე ბაღლანიდან
The frontlet of horse from Baglani

ბეჟანბალი (რუკაზე № 13)
Bejanbaghi (# 13 on the map)

გურჯაანის მუნიციპალიტეტში, სოფ. გადრეკილას სამხრეთით, ადგილ ბეჟანბალზე შესწავლილია II საუკუნის ერთი სამარხი.

Near the v. Gadrekila (Gurjaani municipality) 1 grave of the 2nd century AD was excavated.

1. **მახვილი**, რკინისა, ყუნწიანი, ძელაკისებური ვადით, გრძელ, ვიწროპირიანი, პირი ჭრილში რომბულია. სიგრძე - 98 სმ. [მამაიაშვილი 1980ა:119, ტაბ. XXXII,1].

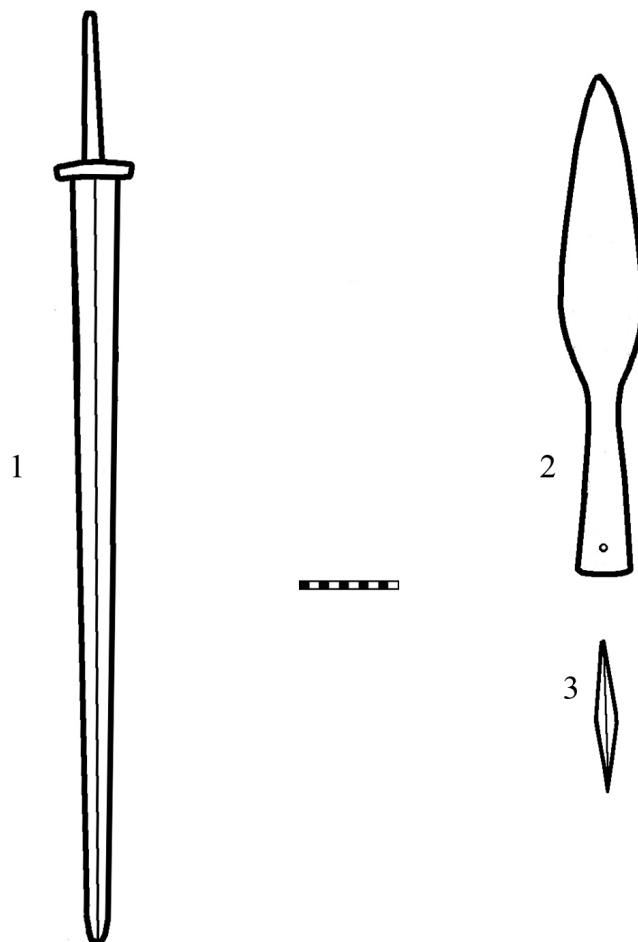
Sword, iron, with thin hilt, cross-guard, narrow shoulders and long, rhombic in section two-sided blade, length - 98 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, დაბალქედიანი. სიგრძე - 23 სმ. [მამაიაშვილი 1980ა:119 ტაბ. XXXII,2].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, low midrib, length - 23 cm.

3 **ისრისპირი**, რკინისა, ოთხნახნაგა [მამაიაშვილი 1980ა:120 ტაბ. XXXII,3].

Arrowhead, iron, tetrahedral in section.

იარაღი ბეჟანბალიდან
Weapons from Bejanbaghi

ბეშთაშენი (რუკაზე № 14)
Beshtasheni (# 14 on the map)

ბეშთაშენის ციხესთან, მდ. ბაშკევ-სუს მარჯვენა ნაპირზე, პატარა ხევის სამხრეთით ძვ.წ. V-IV საუკუნეების 61 სამარხია შესწავლილი, მათ შორის 13-ში საბრძოლო იარაღია. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში.

61 graves of 5th-4th cent. BC were excavated at the cemetery of Beshtasheni (Tsalka municipality). The Weapons were found in 13. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, Simon Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მალალქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:119, ტაბ. XI,345].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, with high midrib, open-socketed. Length - 21 cm, grave # 2.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, წაგრძელებულპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 24,7 სმ. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:120, ტაბ. XI,353].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, midrib, long and open-socketed. Length - 24,7 cm, grave # 6 .

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მალალქედიანი, მასრაგახსნილი, მასრა პირზე გრძელია. სიგრძე - 16 სმ. აღმოჩნდა № 7 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:121, ტაბ. XI,357].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, long and open-socketed. Length - 16 cm, grave # 7 .

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, წაგრძელებულპირიანი, მალალქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:123-124, ტაბ. XII,382].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, high midrib, long and open-socketed. Length - 26 cm, grave # 15.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 24,6 სმ. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:125-126, ტაბ. XII,401].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long and open-socketed. Length - 24,6 cm, grave # 22.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. მასრა და პირი თითქმის ერთი სიგრძისაა. სიგრძე - 20, 2 სმ. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:125-126, ტაბ. XII,402].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, open-socketed. Length - 20,2 cm, grave #22.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 22,6 სმ. აღმოჩნდა № 32 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:131, ტაბ. XIII,458].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, open-socketed. Blade is badly preserved. Length - 22,6 cm, grave # 32.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, წაგრძელებულპირიანი, ქედიანი, მასრაგახ-

სწილი. პირის ფორმა არ იკითხება. სიგრძე - 21,3 სმ. აღმოჩნდა № 33 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:131, ტაბ. XIII,459].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, midrib, open-socketed. Blade is badly preserved. Length - 21,3 cm, grave # 33.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედანი, მასრაგახსნილი, მოკლემასრიანი. სიგრძე - 15,3 სმ. აღმოჩნდა № 35 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:131, ტაბ. XIV,462].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, short and open-socketed. Length - 3,15 cm, grave #35.

10. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაგახსნილი, მაღალქედანი. მასრა და პირი თითქმის ერთი სიგრძისაა. სიგრძე - 25,7 სმ. აღმოჩნდა № 36 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:132-133, ტაბ. XIV,466].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, open-socketed. Blade and socket are approximately same size. Length - 25,7 cm, grave # 36.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაგახსნილი, ქედანი, მასრა და პირი თითქმის ერთი სიგრძისაა. სიგრძე - 20,5 სმ. აღმოჩნდა № 41 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:133, ტაბ. XIV,477].

Spearhead, iron, with prolonged rhombic blade, midrib, open-socketed. Blade and socket are approximately same size. Length - 20,5 cm, grave # 41.

12. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაგახსნილი, ქედანი, მასრა და პირი თითქმის ერთი სიგრძისაა. სიგრძე - 26, 1 სმ. აღმოჩნდა № 48 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:135, ტაბ. XIV,503].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, open-socketed. Blade and socket are approximately same size. Length - 26,1 cm, grave # 48.

13. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის ფორმა არ იკითხება. სიგრძე - 26,4 სმ. აღმოჩნდა № 55 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:139, ტაბ. XV,534].

Spearhead, iron, badly preserved. Length - 26,4 cm, grave # 55.

14. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, შემალღებული, ოთხნახნაგა ყუა და სიმეტრიული პირი. სიგრძე - 14,7 სმ. აღმოჩნდა № 49 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:136, ტაბ. XIV,505].

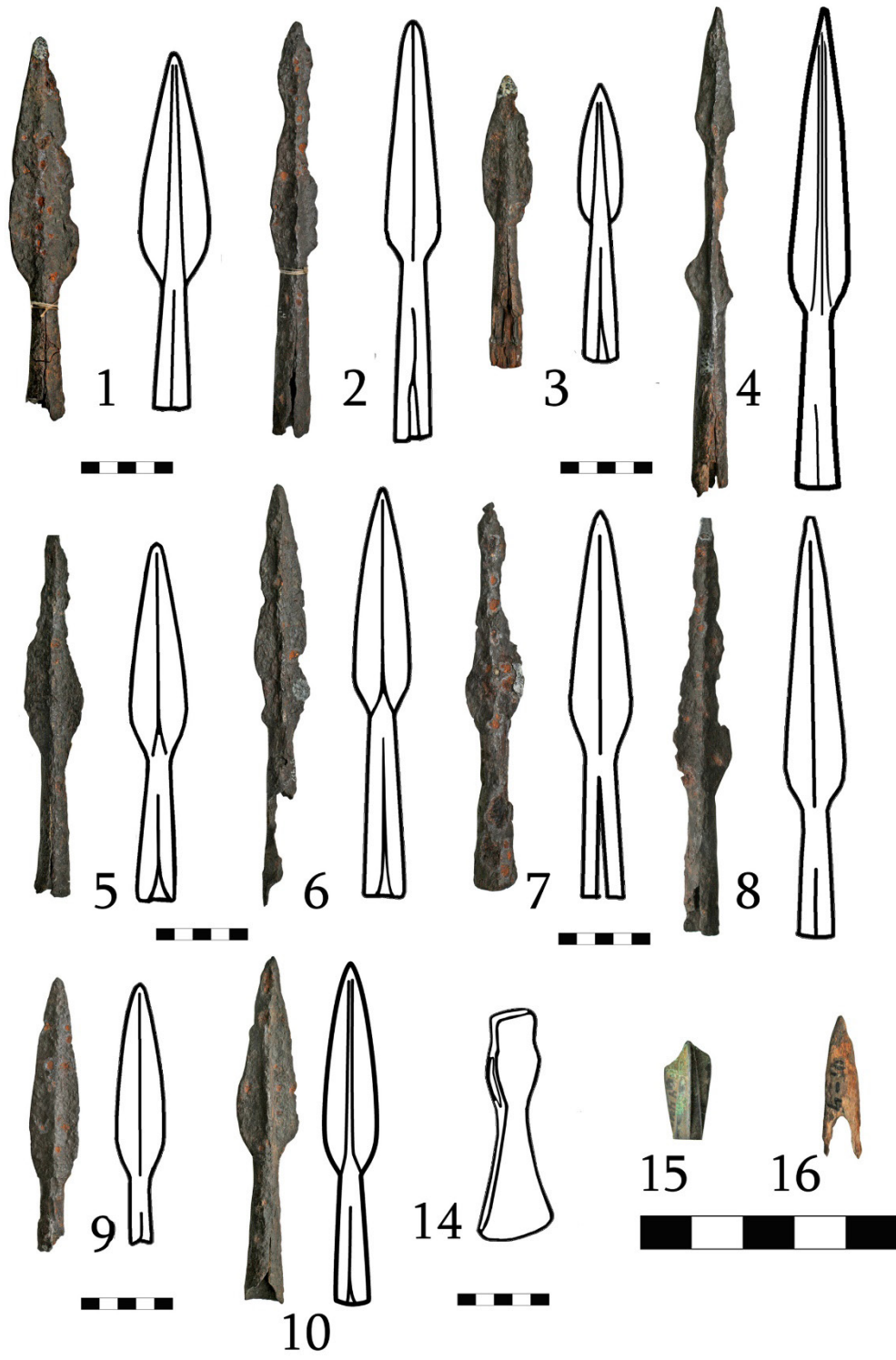
Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, slightly high butt, symmetrical cutting edge. Height - 14,7 cm, grave # 49.

15. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მასრიანი. სიგრძე - 2 სმ. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:125-126, ტაბ. XII,398].

Arrowhead, bronze, trilobate, socketed. H - 2 cm, grave #22.

16. **ისრისპირი**, ძვლის, სამკუთხა. სიგრძე - 2,8 სმ. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [მენაბდე, დავლიანიძე 1968:125-126, ტაბ. XII,399].

Arrowhead, bone, triangular in section. Height - 2,8 cm, grave #22 .

იარაღი ბეშთაშენიდან
Weapons from Beshtasheni

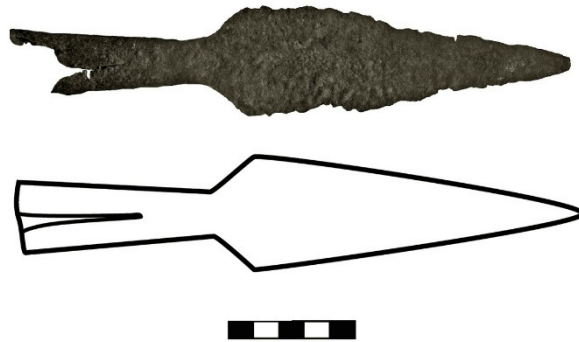
ბზიფი (რუკაზე № 15)
Bzipi (# 15 on the map)

მდინარე ბზიფის ხეობაში შემთხვევით აღმოჩენილია შუბისპირი, სავარაუდოდ, ანტიკური ხანისა. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის, სიმონ ჯანაშიას საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

In the Bzipi river gorge an iron **spearhead** with rhomboid blade of Classical period was casually found. The artifact is preserved in Georgian National Museum, Simon Janashia Museum of Georgia.

შუბისპირი, რკინის, რომბისებურპირიანი, დაბალქედანი, მასრაგანიერი, მასრაგახსნილი (ინვ № 1-36:151).

Spearhead, iron, with rhomboid blade, low midrib and wide, opened socket.

შუბისპირი ბზიფის ხეობიდან
The spearhead from the Bzipi r. gorge

ბიჭვინთა (რუკაზე № 16)
Bichvinta (# 16 on the map)

გაგრის მუნიციპალიტეტში, ბიჭვინთის კონცხზე, მდ. ბზიფის შესართავის აღმოსავლეთით შესწავლილია III-VI სს-ის ნაქალაქარი და სამაროვანი. სამაროვანზე გაითხარა 430 სამარხი. იარაღი დაფიქსირდა 2 სამარხში და სასიმაგრო სისტემის მე-18 ხუთნახნაგა კოშკში.

On the Bichvinta cape (Gagra municipality), near the mouth of the r. Bzipi, a city- site and 430 graves of 3rd-6th cent AD were excavated. Weapons were found in 2 graves and in the ruins of the fortification tower # 18.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მასრიანი, დაზიანებული, ფორმის აღდგენა არ ხერხდება. აღმოჩნდა № 286 სამარხში. ახ.წ. III-IV სს. [ლორთქიფანიძე გ. 1991:125].

Spearhead, iron, badly preserved, grave # 286. 3rd-4th cent. AD.

2. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი ყუნწით, დაზიანებული. აღმოჩნდა №03-8 სამარხში. ახ.წ. III ს. [ლორთქიფანიძე გ. 1991:140].

Arrowhead, iron, trilobate, with tang, badly preserved, grave # 03-8, 3rd c. AD.

3. **ბალისტას** პერიტრეტის ღერძის დეტალი, ბრინჯაოსი, მე-18 ხუთნახნაგა კომპი. ახ.წ. IV ს. [ლორთქიფანიძე გ. 1991:71, ტაბ. XIV].

The detail of **ballista** peritretus, bronze, fortification tower # 18, 4th c. AD.

4. **სატევარი**, რკინისა. სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა სამშენებლო ფენაში. ახ.წ. IV-VI სს. [ნიკოლაიშვილი 1975:176, 179, სურ. 27].

Dagger, iron, construction level, 4th-6th cent. AD.

ბრილი (რუკაზე № 17)

Brili (# 17 on the map)

რაჭაში, რიონის ხეობაში, სოფ. ლების (ონის მუნიციპალიტეტი) ჩრდილოეთით 11 კმ-ში, მრავალფენიან არქეოლოგიურ ძეგლზე ჩატარებულმა არქეოლოგიურმა გათხრებმა გამოავლინა ადრერკინისა და ანტიკური ხანის სამარხები. გამოქვეყნებულია მხოლოდ მოკლე ინფორმაცია, მიმდინარეობს მასალის დამუშავება და გამოსაცემად მომზადდება. ძეგლზე აღმოჩენილია რკინის საბრძოლო იარაღი: **შუბი** — 5; საბრძოლო **ცული** - 58; **ჩუგლუგი** — 5; **აკინაკი** - 38; **ისარი** -10 **მახვილი** -7; **სატევარი** - 4. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის მცირე ექსპ. I ფონდში [გობეჯიშვილი 1952].

In Racha, near the v. Ghebi (Oni municipality), on the multilayer archaeological site named Brili, the burials of Pre-Classical and Classical period were excavated. Only short information about the site is published. Here 5 iron **spearheads**, 58 **battle-axes**, 5 **pole-axes**, 38 **akinakes**, 10 **arrowheads**, 7 **swords** and 4 **daggers** were found. The artifacts are preserved in the Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

გარისის გორა (რუკაზე № 18)

Garisis Gora (# 18 on the map)

თეთრიწყაროს ტერიტორიაზე გათხრილია ძვ.წ. IV-II საუკუნეების 13 ქვაყუთი და 17 ქვევრსამარხი. ლიტერატურაში მოხსენიებულია, როგორც თეთრიწყაროს სამაროვანი [ბოხოჩიაძე 1963] და გარისის გორის სამაროვანი [კვიციანიძე 1975]. № 24 სამარხში აღმოჩნდა ორი **შუბისპირი** [კვიციანიძე 1975:102]. სხვა ინფორმაცია გამოქვეყნებული არ არის.

13 stone graves and 17 pithos-burials of 4th-2nd centuries BC were excavated at the cemetery of Garisis Gora in the town Tetrtskaro. The weapons were in 1, where 2 **spearheads** were found (no additional information is available).

გომარეთი (რუკაზე № 19)
Gomareti (# 19 on the map)

სოფ. დიდ გომარეთში (დმანისის მუნიციპალიტეტი), დმანისიდან 25 კმ-ში შესწავლილია ძვ.წ. IV-III საუკუნეების 28 სამარხი, სადაც დაკრძალული იყო თითო, ორ-ორი (სამ სამარხში) ან სამი (ერთ სამარხში) მიცვალებული. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის თრიალეთ-სამთავროს ფონდში.

28 graves of 4th and 4th-3rd cent BC were excavated at the cemetery of Gomareti (Dmanisi municipality). The weapons were found in 7. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულ მხრებიანი და ვიწროპირიანი, უქედო, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 35,3სმ. აღმოჩნდა № 7 სამარხში [დავლიანიძე 1977:91, სურ. 2₂₈; დავლიანიძე 1983:132, ტაბ. XVI,2].

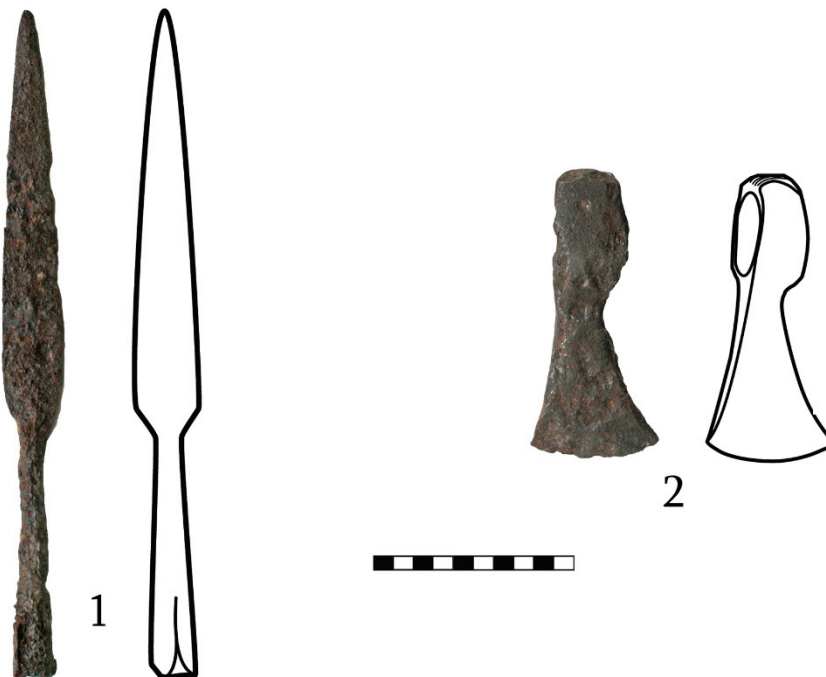
Spearhead, iron, with narrow and long blade, long and open-socketed. Length - 35 cm. Grave # 7.

2. **ცული**, რკინისა, აქვს დაბალი, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუის თავი, ოვალური სატარე ხვრელი, პირი სიმეტრიულია. სიგრძე - 11,5 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [დავლიანიძე 1983:132, ტაბ. XVI,6].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, flattened butt, symmetrical cutting edge. H-11,5 cm. Grave # 1.

3. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მრგვალმასრიანი. სიგრძე - 3,5 სმ, პირის სიგანე - 0,9 სმ. აღმოჩნდა № 1 თხრილში [დავლიანიძე 1983:131, ტაბ. XVI,1].

Arrowhead, bronze, with thrilobate blade, socketed. H-3,5 cm. trench # 1.

იარაღი სოფ. გომარეთიდან
Weapons from the v. Gomareti

გუადიხუ (რუკაზე № 20)
Guadikhu (# 20 on the map)

ქ. სოხუმსა და დაბა ბირცხას შორის, “გუადას” ბორცვზე შესწავლილ სამაროვანზე გამოვლენილია 91 სამარხი – 32 ე.წ. უფროსი ჯგუფისა (ძვ.წ. VI-V, IV სს.) და 59 ე.წ. უმცროსი ჯგუფის (ძვ.წ. V-III სს.) სამარხი; უფროსი ჯგუფის 32 სამარხიდან საბრძოლო იარაღს შეიცავდა 13, ხოლო უმცროსი ჯგუფის 59 სამარხიდან კი - 8 სამარხი. მასალა სავარაუდოდ ინახება ან აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმში, ან აფხაზეთის ენის, ლიტერატურისა და ისტორიის ინსტიტუტში.

Near Sokhumi, on the hill “Guada” 91 graves were excavated. The “elder group” burials were dated to 6th-4th cent. BC (32 graves, 13 with weapons), and “younger group” burials (59 graves, 8 with weapons) to 5th-3rd cent. BC. The artifacts are preserved in Sokhumi Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს სწორი, წვერისკენ დავიწროებული გვერდები, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 23 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 2 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:21, 63, სურ. 3,2].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, conic, opened socket, length - 23 cm. Was found in elder group burial # 2, 6th-4th cent. BC.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი პირი, მოკლე, გახსნილი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 42 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 2 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:21, 63, ტაბ. II,1].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, short conic, opened socket, length - 42 cm. Was found in elder group burial # 2, 6th-4th cent. BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს ფართო პირი, მოკლე, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 27 სმ. აღმოჩენილია ე.წ. უფროსი ჯგუფის № 7 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:26, სურ. 6,1].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, wide blade, short conic, opened socket, length -27 cm. Was found in elder group burial #7, 4th c. BC.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი, ვიწრო პირი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 28 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 23 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:39, ტაბ. II,2].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long and narrow blade with midrib, long, conic, opened socket, length -28 cm. Was found in elder group burial # 23, 6th-5th cent. BC.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, № 4-ის ანალოგიური, ნაკლულია. შემორჩენილი სიგრძე - 11,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №23 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:39, ტაბ. II,2].

Spearhead, iron, analogous to # 4, fragmented. Was found in elder group burial # 23, 6th-5th cent. BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს სწორი, წვერისკენ დავიწროებული პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №30 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:44, სურ. II,3].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade with midrib, long, conic, opened socket, length – 22 cm. Was found in elder group burial # 30, 6th-5th cent. BC.

7-10. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდიანი, აქვთ მოკლე, გახსნილი მასრა, უქედონი არიან. აღმოჩენილია ე.წ. უმცროსი ჯგუფის №1 სამარხში, 4 ცალი. ძვ.წ. IV-III სს. [Traux 1969:244, ტაბ. XXXIII,4].

Spearheads, iron, with rounded shoulders, short socket, 4 pieces, were found in younger group burial # 1, 4th-3rd cent. BC.

11-12. **შუბისპირი**, რკინისა, დაშლილი, აღწერით მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელმასრიანი. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 8 სამარხში, 3 ცალი. ძვ.წ. IV ს. [Traux 1969:249, ტაბ. XXXIII,10].

Spearheads, iron, with rounded shoulders, long socket, 3 pieces, were found in younger group burial # 8, 4th c. BC.

13. **შუბისპირი**, რკინისა, № 11-ის მსგავსი. სიგრძე - 16 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 39 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Traux 1969:263].

Spearhead, iron, analagous to # 11, length – 16 cm., was found in younger group burial # 39, 4th c. BC.

14. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 28 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №7 სამარხში, ძვ.წ. IV ს. [Traux 1969:26, სურ. 6,2].

Spearhead, iron, with rounded sides, long, conic and opened socket, length – 28 cm. Was found in elder group burial # 7. 4th c. BC.

15. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს მოკლე, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №7 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Traux 1969:26, სურ. 6,3].

Spearhead, iron, with rounded sides, short, conic and opened socket, length -22 cm. Was found in younger group burial # 7, 4th c. BC.

16. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს მოკლე, ფართო პირი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №8 სამარხში. ძვ.წ. V ს-ის მეორე ნახ. - ძვ.წ. IV ს-ის დასაწყისი [Traux 1969:29, სურ. 6,5].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide blade, long, conic and opened socket. Was found in elder group burial # 8, 2nd half of 5th-early 4th cent. BC.

17. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი, ფართო პირი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 10 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Traux 1969:31, სურ. 3,3].

Spearhead, iron, with rounded sides, wide and long blade with midrib, long, conic and opened socket. Length-26 cm. Was found in elder group burial # 10, 6th-5th cent. BC.

18. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს ფართო, გრძელი, გახსნილი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 18 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 29 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Traux 1969:43, ტაბ. II,4].

Spearhead, iron, with rounded sides, midrib, long, conic and opened socket. Length-18cm. Was found in elder group burial # 29, 6th-5th cent. BC.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულ გვერდებიანი, ანალოგიური №18-სა. აღმოჩენილია №11 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Traux 1969:31].

Spearhead, iron, analogous to #11, was found in burial # 11, 6th- 5th cent. BC.

20. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი პირი, რომელიც უდიდეს სიგანეს შუა ნაწილში აღწევს, მასრა მოკლეა, კონუსური, გახსნილი, შუაში გადაღუნული იყო. სიგრძე - 34 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 19 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Tpaux 1969:36, სურ. 6,7, ტაბ. II,10].

Spearhead, iron, with rounded sides, long blade, short, conic and opened socket. Length – 34 cm. Was found in elder group burial # 19, 6th- 5th cent. BC.

21. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი, ვიწრო პირი, რომელიც თანდათან გადადის მასრაზე, მასრა გრძელია, კონუსური, გახსნილი, დაზიანებულია. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №23 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Tpaux 1969:39, სურ. 6,4, ტაბ. II,2].

Spearhead, iron, with rounded sides, long, narrow blade with midrib, long conic and opened socket. Length -22 cm. Was found in elder group burial # 23, 6th-5th cent. BC.

22. **შუბისპირი** რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, მსგავსია №18-სა, ნაკლულია. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 31 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Tpaux 1969:45].

Spearhead, iron, analogous to #18, fragmentarily preserved, was found in elder group burial # 31, 6th-5th cent. BC.

23-24. **შუბისპირი**, რკინის, აღწერით მომრგვალებულგვერდებიანი, მასრიანები, დაზიანებულებია, 2 ც. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 32 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Tpaux 1969:45].

Spearheads, iron, fragmentarily preserved, with rounded sides, 2 pieces, were found in elder group burial # 32, 6th-5th cent. BC.

25-26. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვთ მოკლე და ფართო პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა, 2 ცალი. აღმოჩენილია ე.წ. უმცროსი ჯგუფის №1 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Tpaux 1969:244].

Spearheads, iron, fragmentarily preserved, with rounded sides, wide and short blades, long sockets, 2 pieces, were found in younger group burial # 1, 4th-3rd cent. BC.

27. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, შემორჩენილი სიგრძე - 14 სმ. აღმოჩენილია ე.წ. უმცროსი ჯგუფის № 7 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Tpaux 1969:247].

Spearhead, iron, with rounded sides. Preserved length - 14 cm. Was found in younger group burial # 7, 4th cent. BC.

28. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი, შუა ნაწილში გაფართოებული პირი, მოკლე, კონუსური, გახსნილი მასრა, სუსტი ქედი. სიგრძე - 36 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №8 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Tpaux 1969:249, ტაბ. XXXIII,5].

Spearhead, iron, with rounded sides, long, widened in the central part blade, short conic and opened socket, length - 36 cm. Was found in younger group burial # 8, 4th cent. BC.

29. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 28-სა. აღმოჩენილია № 38 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Tpaux 1969:261].

Spearhead, iron, with rounded sides, analogous to # 28. Was found in younger group burial # 38, 4th-3rd cent. BC.

30. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 28-სა. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №39 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Tpaux 1969:263].

Spearhead, iron, with rounded sides, analogous to # 28. Was found in younger group burial # 39, 4th cent. BC.

31. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, დეფორმირებული. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 48 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:266].
- Spearhead**, iron, with rounded sides, deformed. Was found in younger group burial # 48, 4th-3rd cent. BC.
32. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვს მოკლე, კონუსური, გახსნილი მასრა, ქედი, დაზიანებულია. შემორჩენილი სიგრძე - 18,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №13 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:33, სურ. 6,6].
- Spearhead**, iron, with prolonged triangular blade, short, opened socket, fragmentally preserved, preserved length - 18.5 cm. Was found in younger group burial # 13, 6th-5th cent. BC.
33. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვს გრძელი, სამკუთხა პირი, მკვეთრად გამოხატული მხარი, მოკლე, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 24,5 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 8 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:249, ტაბ. XXXIII,8].
- Spearhead**, iron, with prolonged triangular blade, short, opened socket, length - 24,5 cm. Was found in younger group burial #8, 4th cent. BC.
- 34-36. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აღწერით № 33 მსგავსი, ფრაგმენტებადაა ქცეული. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 38 სამარხში, 3 ცალი. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:261].
- Spearheads**, iron, with prolonged triangular blades, analogous to #33, fragmented, 3 pieces. Were found in younger group burial # 38, 4th cent. BC.
37. **შუბისპირი**, რკინისა, აქვს მოკლე, რომბული პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა, ქედი. სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 8 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:249, ტაბ. XXXIII,9].
- Spearhead**, iron, with short, rhomboid blade, with midrib, long, opened socket, length - 26 cm. Was found in younger group burial # 8, 4th cent. BC.
38. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის. სიგრძე - 11 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 1 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:21, 63, სურ. 3,5, ტაბ. II,7].
- Butt**, iron, conical, length - 11 cm. Was found in elder group burial #1, 6th-5th cent. BC.
39. **მუჯირა**, რკინისა, ოთხნახნაგაპირიანი, მასრა დაზიანებულია. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 13 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:33, 63, სურ. 3,4, ტაბ. II,5].
- Butt**, iron, with the quadrangular in section blade, was found in younger group burial #13, 6th-5th cent. BC.
40. **მუჯირა**, რკინისა, ოთხნახნაგაპირიანი, № 39-ის ანალოგიური. სიგრძე - 11,3 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 19 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:36, 63].
- Butt**, iron, with the quadrangular in section blade, was found in younger group burial # 19, 6th-5th cent. BC.
41. **მუჯირა**, რკინისა, ოთხნახნაგაპირიანი, № 39-ის ანალოგიური. სიგრძე - 7,8 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 13 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:36, 63].
- Butt**, iron, with the quadrangular in section blade, length - 7,8 cm. was found in younger group burial # 13, 6th-5th cent. BC.
42. **მუჯირა**, რკინისა, ოთხნახნაგაპირიანი, მასრა დაზიანებულია. სიგრძე - 16 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 19 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:266].
- Spearhead**, iron, with quadrangular in section blade, length - 16 cm, was found in younger group burial # 19, 4th-3rd cent. BC.

43-46. **შუბისპირი**, რკინისა, სრულიად დეფორმირებული. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 50 სამარხში, 4 ცალი. [Трапш 1969:267].

Spearheads, iron, badly preserved, 4 pieces, were found in younger group burial # 50.

47. **სატევარი** (აკინაკი), რკინისა, აქვს პეპლისებური ვადა, ფართო, მასიური, ბრტყელი ტარის ღერო, რომელსაც ბრინჯაოს გარსაკრავის კვალი აქვს შერჩენილი, ის ტარისთავისკენ ფართოვდება, შესაძლოა, აკინაკს ანტენისებური ტარისთავი ჰქონდა, პირი თითქმის პარალელურკიდეებიანია, ბოლო მოტეხილი აქვს, ვადაც და ტარიც დეფორმირებულია. სიგრძე - 24 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 8 სამარხში. ძვ.წ. V ს-ის მეორე ნახევარი - IV ს-ის დასაწყისი [Трапш 1969:28, 60-62, სურ. 3,1, ტაბ. II,11].

Dagger (akinake), iron, with butterfly-like cross-guard, wide, massive hilt was covered by bronze, supposedly it had an antenna-like pommel. The two-sided blade is preserved partially, hilt and pommel are deformed. Length-24 cm. Was found in elder group burial #8, 2nd half of 5th - early 4th cent. BC.

48. **მახვილი**, რკინისა, აქვს ბრტყელი ტარი, ბრტყელი, ფართო პირი, რომელიც თანდათან ვიწროვდება წვერისკენ, ტარი თანდათან გადადის პირზე. სიგრძე - 60 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 1 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:144, ტაბ. XXXIII,1].

Sword, iron, with flat hilt, flat, wide blade which gradually narrows towards the point. Length - 60 cm. Was found in elder group burial #1, 4th-3rd cent. BC

49. **მახვილი**, რკინისა, ცალპირლესული, პირი ოდნავ მოხრილია, აკლია ტარი და წვერი. შემორჩენილი სიგრძე - 31 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 7 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:247, ტაბ. XXXIII,3].

Sword, iron, one sided, blade is slightly crooked, lacking hilt and point, remaining length - 31 cm. Was found in elder group burial #7, 4th-3rd cent. BC.

50. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს სწორი, ძელაკისებური ტარისთავი, ბრტყელი ტარის ღერო, პირის გვერდები სწორია, თანაბრად ვიწროვდება წვერისკენ, პირზე ხის ქარქაშის ნაშთია. სიგრძე - 46,5 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 8 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:251, ტაბ. XXXIII,2].

Sword, iron, two sided, has a straight pommel, flat hilt, the blade has straight sides and gradually narrows towards the point. Length - 46,5 cm. Was found in elder group burial # 8, 4th-3rd cent. BC.

51. **ცული**, რკინისა, აქვს ოდნავ შემალღებული, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 14,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 1 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:20, ტაბ. II,6].

Battle-axe, iron, has low, flattened, quadrangular butt, oval axe eye, asymmetric cutting edge, length - 14,5 cm. Was found in elder group burial # 1, 6th-5th cent. BC.

52. **ცული**, რკინისა, № 51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 14,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 8 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:26, ტაბ. II,9].

Battle-axe, iron, analogous to # 51, length - 14,5 cm. Was found in elder group burial # 8, 6th-5th cent. BC.

53. **ცული**, რკინისა, № 51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 12,2 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 2 სამარხში. ძვ.წ. VI-IV სს. [Трапш 1969:20-21, ტაბ. II,12].

Battle-axe, iron, analogous to # 51, length - 12,2 cm. Was found in elder group burial # 2, 6th-5th cent. BC.

54. **ცული**, რკინისა, №51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 12 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 13

სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:38, სურ. 4,5].

Battle-axe, iron, analogous to # 51, length - 12 cm. Was found in elder group burial # 13, 6th-5th cent. BC.

55. **ცული**, რკინისა, № 51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 15,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 31 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:44-45, სურ. 4,1].

Battle-axe, iron, analogous to # 51, length - 15,5 cm. Was found in elder group burial # 31, 6th-5th cent. BC.

56. **ცული**, რკინისა, №51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 15,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 32 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:45, სურ. 4,2].

Battle-axe, iron, analogous to # 51, length - 15,5 cm. Was found in elder group burial # 32, 6th-5th cent. BC

57. **ცული**, რკინისა, აქვს ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე, გაშლილი ასიმეტრიული პირი, რომელიც სატარეს გამოყოფილი ყელით უერთდება. სიგრძე - 15 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 7 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:25, სურ. 4,3].

Battle-axe, iron, has flattened, quadrangular butt, oval axe eye, wide, asymmetric cutting edge, length - 15,5 cm. Was found in elder group burial # 7, 4th cent. BC.

58. **ცული**, რკინისა, აქვს ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე, განიერი, ასიმეტრიული პირი, რომელიც სატარეს ვიწრო ყელით უერთდება. სიგრძე - 14 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 1 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:242, ტაბ. XXXIII,7].

Battle-axe, iron, has flattened, quadrangular butt, oval axe eye, narrow neck, wide, asymmetrical cutting edge, length - 14 cm. Was found in younger group burial # 1, 4th-3rd cent. BC.

59. **ცული**, რკინისა, ანალოგიური № 58-სა. სიგრძე - 14,5 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 7 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:247].

Battle-axe, iron, analogous to # 58, length - 14,5 cm. Was found in younger group burial # 7, 4th-3rd cent. BC.

60. **ცული**, რკინისა, ანალოგიური № 58-სა. სიგრძე - 14 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 8 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:249, ტაბ. XXXIII,11].

Battle-axe, iron, analogous to # 58, length - 14cm. Was found in younger group burial # 8, 4th cent. BC.

61. **ცული**, რკინისა, ანალოგიური № 58-სა. სიგრძე - 13 სმ, სიგანე სატარესთან - 2 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 38 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:261].

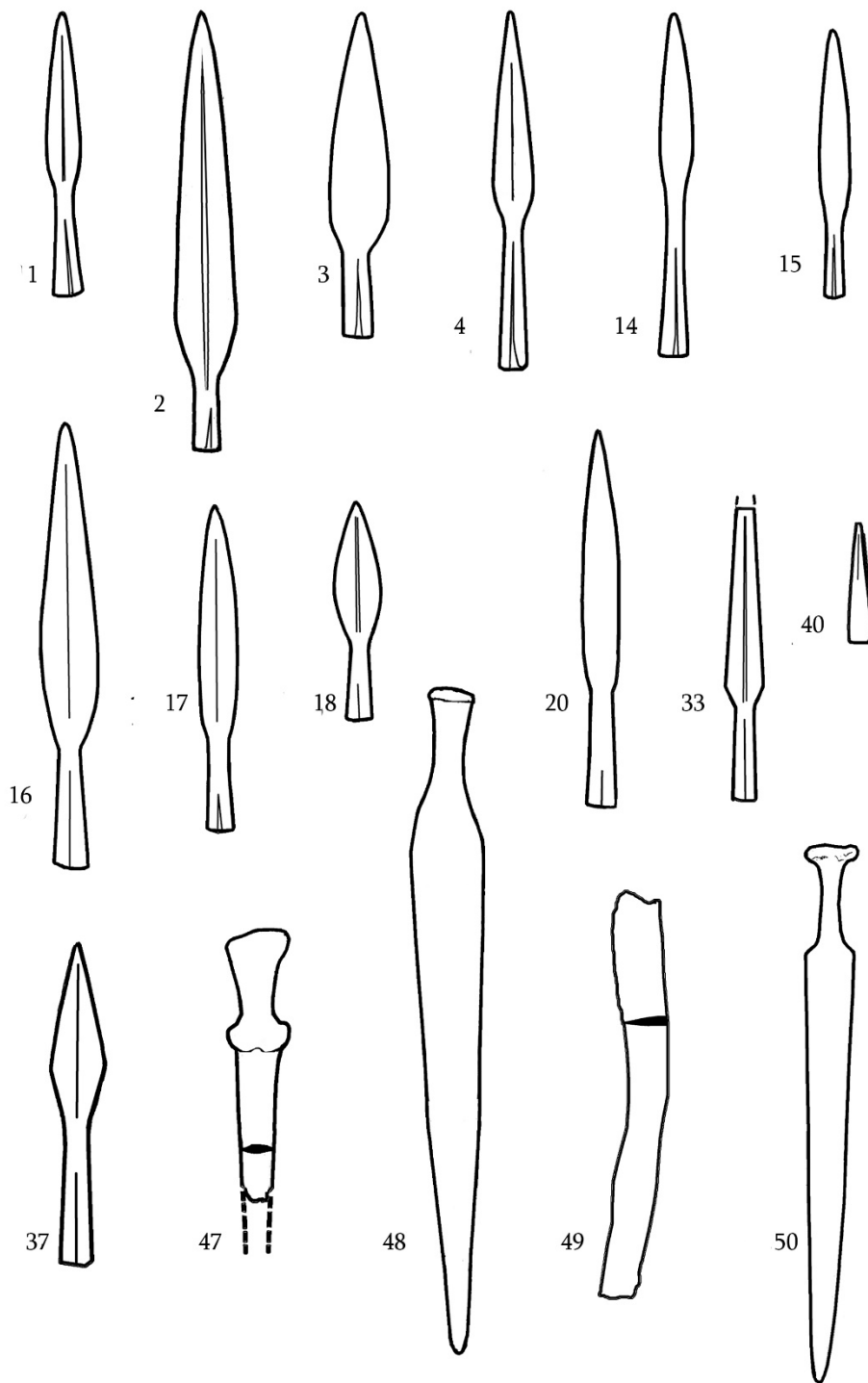
Battle-axe, iron, analogous to # 58, length - 13 cm. Was found in younger group burial # 38, 4th-3rd cent. BC.

62. **ცული**, რკინისა, დაზიანებულია - აკლია ყუა და სატარე. პირის სიგანე - 12 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №39 სამარხში. ძვ.წ. IV ს. [Трапш 1969:263].

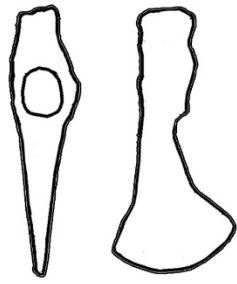
Battle-axe, iron, partially preserved, lacking butt and handle-hole, width of the blade – 12 cm. Was found in younger group burial # 39, 4th cent. BC.

63. **ცული**, რკინისა, აქვს ნახნაგოვანი, მაღალი ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, გრძელი, ოთხნახნაგა, ვიწრო ყელი, ფართო, ასიმეტრიული პირი, ოვალურ სატარესთან აქვს გვერდითი გაზიდულობები. სიგრძე - 16 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 49 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [Трапш 1969:266, ტაბ. XXXIII,6].

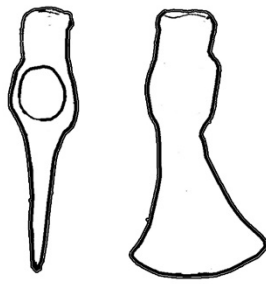
Battle-axe, iron, has a faceted, high butt with flattened head, outlined shoulder for a handle, long, tetrahedral neck, asymmetrical, wide blade. Length - 16 cm. Was found in younger group burial # 49, 4th-3rd cent. BC.

იარაღი გუადიხუდან
Weapons from Guadikhu

51

52

53

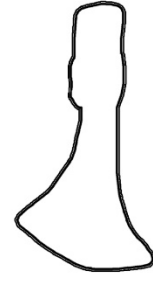
54

55

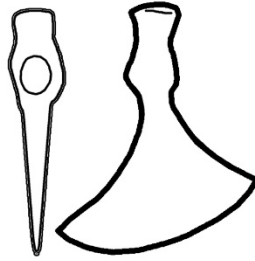
56

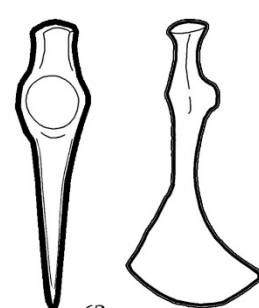
57

58

60

63

ცულები გუადიხუდან
Battle-axes from Guadikhu

დაბლაგომი (რუკაზე № 21) Dablagomi (# 21 on the map)

სოფ. დაბლაგომში (სამტრედიის მუნიციპალიტეტი) საბრძოლო იარაღი აღმოჩენილია ე.წ. მდიდრულ სამარხსა (ძვ.წ. III ს-ის დასაწყისი) და კულტურულ ფენებში (ძვ.წ. III ს.). მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმსა და ვანის არქეოლოგიურ მუზეუმში.

In the village Dablagomi (Samtredia municipality) in the Rich Burial (Early 3rd cent. BC) and cultural layer (the end of 4th- 3rd cent. BC) iron weapons were found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum and Vani Archaeological Museum.

1. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი, ფართო პირი, მაღალი, მკაფიო ქედი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 34 სმ. აღმოჩენილია ქვევრსამარხების ტერიტორიაზე, დარღვეულ ქვევრსამარხთან. ზოგადი თარიღია ელინისტური ხანა [Куфтин 1950:36, ტაბ. 11-6].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, wide blade with a high midrib and long, open socket, length - 34 cm. Was found near the pithos burials of Hellenistic period.

2. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი, ფართო პირი, მკაფიო ქედი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 23 სმ. აღმოჩენილია დარღვეულ ქვევრსამარხთან. ზოგადი თარიღია ელინისტური ხანა [Куфтин 1950:36, ტაბ. 11-5].

Spearhead, iron, analogous to # 1, length - 23 cm. Was found near the pithos burials of Hellenistic period.

3. ცული, რკინისა, აქვს ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, ყუა პირს განიერი ყელით უერთდება, პირი ასიმეტრიულია, განიერი (სიმაღლეს აღემატება). აღმოჩენილია კულტურულ ფენაში. ზოგადი თარიღია ელინისტური ხანა [Куфтин 1950:37, ტაბ. 11-7].

Battle-axe, iron, with a tetrahedral, flattened butt, an oval axe eye, asymmetrical, wide blade. H- 12 cm. Was found in the cultural layer of Hellenistic period.

4. სატევარი, რკინისა, ფრაგმენტული, დაზიანებული, ორპირლესული, აქვს ბრტყელი ტარის ღერო, განიერი, ბრტყელი პირი, ვადასთან მხრები გამოკვეთილია. აღმოჩენილია დაშლილი ქვევრსამარხის ფრაგმენტებს შორის. ზოგადი თარიღია ელინისტური ხანა [Куфтин 1950:36, 38, ტაბ. 11-4].

Dagger, iron, fragmentally preserved, had outlined shoulders, flat hilt. wide, two sided blade. Was found in the cultural layer, near the damaged pithos burials of Hellenistic period.

5. შუბისპირი, რკინისა, ვიწროპირიანი, აქვს კონუსური, გახსნილი მასრა. აღმოჩენილია მდიდრულ სამარხში. ძვ.წ. III ს-ის დასაწყისი [თოლორდავა 1976:76, სურ. 117,1].

Spearhead, iron, with narrow and long blade, conic, opened socket, was found in the Rich Burial, 3rd century BC.

6. შუბისპირი, რკინისა, ვიწროპირიანი, № 5-ის ანალოგიური. აღმოჩენილია ე.წ. მდიდრულ სამარხში. ძვ.წ. III ს-ის დასაწყისი [თოლორდავა 1976:76, სურ. 117,2].

Spearhead, iron, analogous to # 5, was found in the Rich Burial, 3rd century BC.

7. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს მოკლე, გახსნილი მასრა, ქედიანია. აღმოჩენილია ე.წ. მდიდრულ სამარხში, ძვ.წ. III ს-ის დასაწყისი [თოლორდავა 1976:76, სურ. 117,3].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and short, opened socket. Was found in the Rich Burial, 3rd century BC.

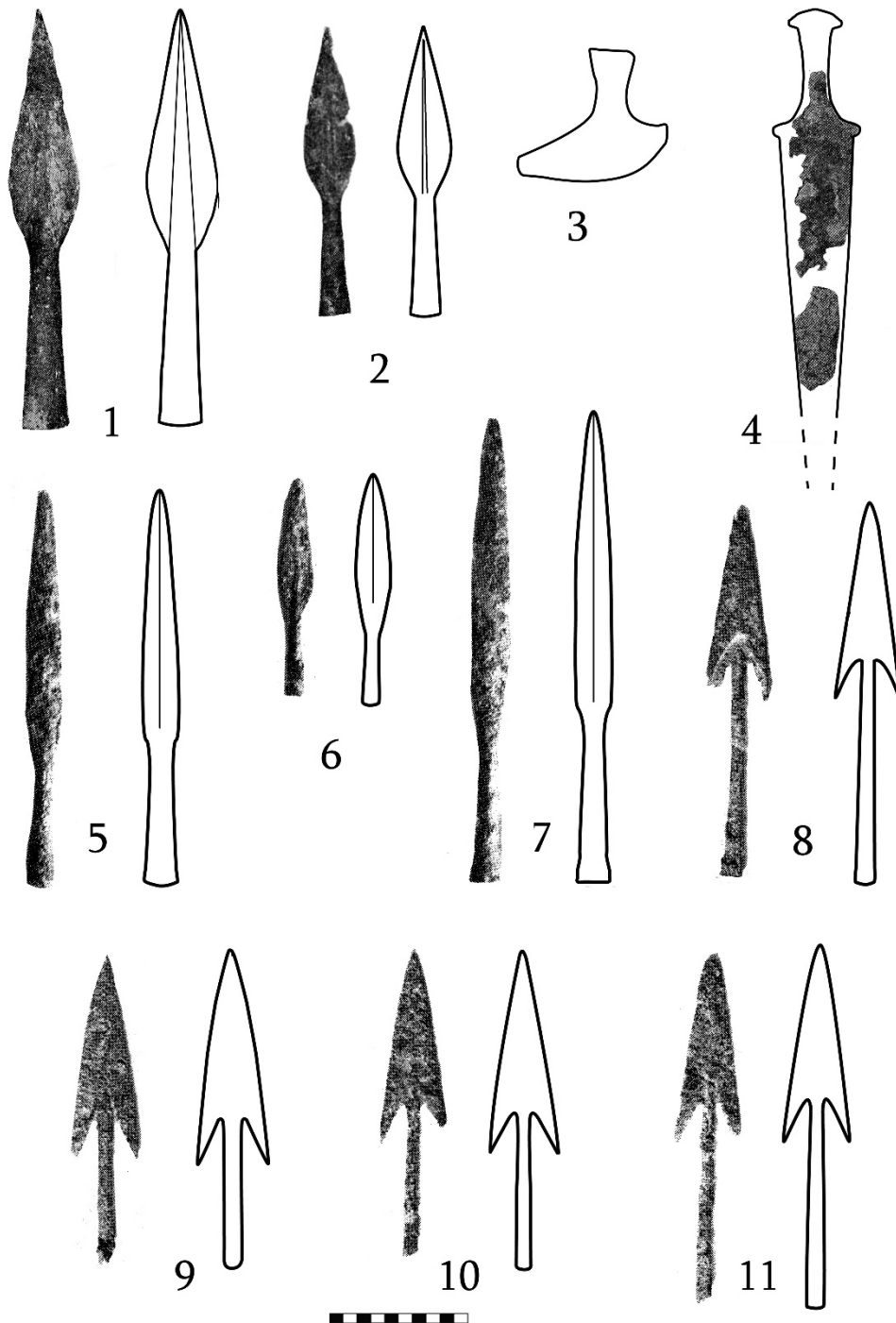
8-11. შუბისპირი, რკინისა, ისრისმაგვარი (სამკუთხათავიანი), აქვს ვიწრო მასრა, რომელიც პირს მრგვალგანიკვეთიანი ღეროთი უერთდება, ქედიანებია, 4 ცალი. აღმოჩენილია ე.წ. მდიდრულ სამარხში. ძვ.წ. III ს-ის დასაწყისი [თოლორდავა 1976:76, სურ. 117, 4-7].

Spearheads, iron, arrow-like shaped, narrow sockets are connected to the head by round in section tangs. 4

pieces. Were found in the Rich Burial, 3rd century BC.

12. **სატევარი**, რკინისა, სხვა ინფორმაცია არ არის. აღმოჩენილია ე.წ. მდიდრულ სამარხში. ძვ.წ. III ს-ის დასაწყისი [თოლორდავა 1976:76].

Dagger, iron, was found in the Rich Curial, 3rd century BC (no other information is available).

იარაღი დაბლაგომიდან
Weapons from Dablagomi

დედოფლის გორა (რუკაზე № 22)

Dedoplis Gora (# 22 on the map)

დედოფლის გორა მდებარეობს ქარელის მუნიციპალიტეტში, სოფ. დოღლაურას მახლობლად, მდ. დასავლეთ ფრონეს მარცხენა ნაპირზე. აქ შესწავლილია მრავალფენიანი ნამოსახლარი. ჩვენთვის საინტერესო ეპოქას წარმოადგენს ძვ.წ. I - ახ.წ. I საუკუნეების სასახლე და სამეურნეო ნაგებობები, რომლის ოთახებსა და ეზოში აღმოჩენილია 800-ზე მეტი ისარი, მშვილდის ნაწილები, შუბისპირები, სატევარი, აბჯრები და სხვ. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის დედოფლის გორის ფონდში.

The archaeological site of Dedoplis Gora is located in Kareli municipality, near the village Doglaura. Here the multilayer settlement is excavated. The period of 1st c. BC - 1st c. AD is represented by the Royal palace and other buildings, where more than 800 arrowheads, fragments of bows, spearheads, dagger, fragments of various type of armour was unearthed. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. **ისრისპირები**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, 294 ერთეული. აღმოჩნდა № 9 სათავსოში. 30 მთლიანადაა შემორჩენილი. ზომისა და ფრთების ფორმის მიხედვით გამოიყოფა ორი ჯგუფი: პირველი ჯგუფის ისრისპირები შედარებით მოზრდილია (6,5-6,9 სმ) და ფრთების დაბოლოებები ჰორიზონტალური ან ოდნავ აწეული აქვთ. მეორე ჯგუფის ისრისპირები შედარებით მცირე ზომისაა (3,4-4,8 სმ) და ფრთების ბოლოები დაშვებული აქვთ [Gagoshidze 2008:137].

Arrowheads, iron, 294 pieces, trilobate, hafted, 30 fully preserved. Some arrowheads are bigger in size and the ends of wings are cut horizontal or folded upward (length - 6,5 – 6,9 cm), others are smaller and the endings of their wings are descending with acute angle (length - 3,4-4,8 cm). Room # 9.

2. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, 249 ერთეული. ფრთების დაბოლოებები ოდნავ აწეული აქვთ. აღმოჩნდა № 10 სათავსოში. ზომები - 7,3-7,9 სმ, შედარებით მცირე ზომისა - 5,7 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowheads, iron, 249 pieces, trilobate, hafted, wingsfolded upward, length - 5,7 cm. Room # 10.

3. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, 161 ერთეული. ფრთების ბოლოები დაშვებული აქვთ. აღმოჩნდა № 11 სათავსოში. ზომები - 4-4,8 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowheads, iron, 161 pieces, trilobate, hafted, wings descending with acute angle, length – 4-4,8 cm, room # 11.

4. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, 70 ერთეული. ფრთების ბოლოები დაშვებული აქვთ. აღმოჩნდა № 11 სათავსოში. ფრთების დაბოლოებები ოდნავ აწეულია, ერთს ფრთების დაბოლოებები ოდნავ დაწეული აქვს. ზომები - 4,3-6,1 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowheads, iron, 70 pieces, trilobate, hafted, 1 with descending wings, others have wings folded upward, length - 4,3-6,1 cm. Room # 11.

5. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები ჰორიზონტალურია. აღმოჩნდა №12 ოთახში. ზომა - 8,35 სმ, დედოფლის გორის ისრებს შორის ყველაზე დიდია [Gagoshidze 2008:137].

Arrowhead, iron, trilobate, hafted, wings cut horizontally, length - 8,35 cm. Room # 12.

6. **ისრისპირი** რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები ოდნავ აწეული აქვთ, 30 ერთეული. აღმოჩნდა №12 ოთახში. ზომები - 5-5,6 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowheads, iron, 30 pieces, trilobate, hafted, wings folded upward. Length - 5-5,6 cm. Room 12.

7. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, 14 ერთეული. ფრთების ბოლოები დაშვებული აქვთ. აღმოჩნდა № 13 სათავსოში. ზომები - 4 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arowheads, iron, 14 pieces, trilobate, hafted, with descending wings. Length - 4 cm. Room # 13.

8. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები დაშვებულია. აღმოჩნდა ეზოში. ზომა - 4,2 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowhead, iron, trilobate, hafted, with descending wings. Length -4,2 cm. Courtyard.

9. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები დაშვებულია. აღმოჩნდა ეზოში. ზომა - 4,2 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowhead, iron, trilobate, hafted, with descending wings. Length - 4,2 cm. Courtyard.

10. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები აწეულია. აღმოჩნდა ეზოში. ზომა - 5,7 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowhead, iron, trilobate, hafted, wings folded upward. Length -5,7 cm. Courtyard.

11. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები აწეულია. აღმოჩნდა ეზოში. ზომა - 5,4 სმ. [Gagoshidze 2008:137].

Arrowhead, iron, trilobate, hafted, wings folded upward. Length - 5,4 cm. Courtyard.

12. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრთების დაბოლოებები აწეულია. აღმოჩნდა №13 ოთახის წინ, დერეფანში. ზომა - 4,6 სმ.

Arrowhead, iron, trilobate, hafted, wings folded upward. Length - 4, 6 cm. Corridor, in front of room # 13.

13-17. **მშვილდის გარსაკრავები**, ძვლის [Gagoshidze 2008:137].

Laths of bow-ends. Bone.

18. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი. აღმოჩნდა № 10 სათავსოში. ზომა - 31 სმ. [Gagoshidze 2008:138].

Spearhead, iron. With rounded shoulders and midrib. Length - 31 cm. Room 10.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, გრძელმასრიანი. აღმოჩნდა № 11 სათავსოში. ზომა - 31 სმ. [Gagoshidze 2008:138].

Spearhead, iron. with prolonged triangular blade and long socket. Room 11.

20. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ფართო მასრიანი, მასრის ძირზე გასამაგრებელი რგოლი შემოუყვება. აღმოჩნდა № 7 სათავსოში. ზომა — 31 სმ. [Gagoshidze 2008:138].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, wide socket. Room 7. L -31 cm.

21. **შუბისპირი**, რკინისა, № 20-ის ანალოგიური, დაშლილია ორ ნაწილად. აღმოჩნდა № 7 სათავსოში. ზომა - 31,5 სმ. [Gagoshidze 2008:138].

Spearhead, iron, analogous to # 20. L - 31,5 cm. Room 7.

22. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, ფართო მასრიანი, ნაკლული. აღმოჩნდა № 11 სათავსოში. ზომა 28,5 სმ. [Gagoshidze 2008:138].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, midrib and wide socket. L - 28,5 cm. Room 11.

23. **მუჯირა**, რკინისა, მრგვალგანივიკვეთიანი, წვერისაკენ თანაბრად დავიწროებული, ღრუმასრიანი, მასრაზე ნახვრეტია. აღმოჩნდა № 10 სათავსოში [Gagoshidze 2008:138].

Butt, iron, equally thinned to the end, round in section. Room # 1. 24.

24. მუჯირა, რკინისა, № 23-ის მსგავსი. აღმოჩნდა № 7 სათავსოში. 13,8 სმ. [Gagoshidze 2008:138].
Butt, iron. Analogous to #23. Room 7. L – 13,8 cm.
25. მუჯირა, რკინისა, № 23-ის მსგავსი. აღმოჩნდა № 11 სათავსოში. 7,5 სმ. [Gagoshidze 2008:138].
Butt, iron. Analogous to #23. L – 7,5 cm. Room 11.
26. სატევარი, რკინისა, ორპირლესული, ტარი და წვეტი დაზიანებულია. აღმოჩნდა № 11 სათავსოში, 23 სმ. [Gagoshidze 2008:138].
Dagger, iron, two sided, lacking parts of handle and tip. Length - 23 cm. Room 11.
27. ფირფიტოვანი ჯავშანი (*lorica squamata*), რკინისა, ფირფიტები ქერცლისებურია, გადაბმული იყო რკინისავე რგოლებით. შედარებით მცირე ზომის ფირფიტებს (3-3,1, 3,5-3,6, 5 სმ) აქვთ ოთხი და რვა ნახვრეტი; მოზრდილებს კი შვიდი ან რვა ნახვრეტი (8 სმ). აღმოჩნდა № 1 სათავსოში [Gagoshidze 2008:138].
Scale armor (*lorica squamata*), iron. Formed of scale-shaped plates, linked with iron wires. Small scale-shaped plates have four or eight holes (3-3,1, 3,5-3,6, 5 cm); bigger ones (8 cm) four or ten holes. Room 1.
28. ფირფიტოვანი ჯავშანი, რკინისა, ქერცლისებური ფირფიტები, 75 ც. 73 ცალი მცირე ზომისაა (2-2,8 სმ) და ოთხნახვრეტიანია. ერთის ძირი მომრგვალებულია, ცხრანახვრეტიანია (2,5 სმ). აღმოჩნდა № 13 სათავსოში [Gagoshidze 2008:139].
Armor plates, iron, scale-shaped, 75 pieces. Most of the plates (73) are small (2-2,8cm), with four holes. Bottom rounded part of a scale-shaped, middle-size plate, probably has nine holes (2.5x1.5 cm). Room 13.
29. ფირფიტოვანი ჯავშანი, რკინისა, ქერცლისებური ფირფიტები, ოთხნახვრეტიანი, 483 ც.: 478 ცალი - 2-2,2, 2,8 სმ, ერთს ორი ნახვრეტი აქვს - 3 სმ, ოთხი - ხუთკუთხაა, ცალი მხარე ნანწვეტებულია, რვანახვრეტიანი, 5,2-5,5 სმ. აღმოჩნდა № 13 სათავსოში [Gagoshidze 2008:139].
Armor plates, iron, 483 pieces. Most of the plates (478) are scale-shaped, with four holes. Length - 2 -2,2, 2,8 cm. One plate has two holes. Length - 3 cm. Four plates are pentagonal (with a pointed end), with eight holes. Length – 5,2-5,5 cm.
30. ფირფიტოვანი ჯავშანი, რკინისა, ფირფიტები, 33 ც., სხვადასხვა ზომის (3, 4,2, 4,5, 4,7, 7,4 სმ). ქერცლისებური: ოთხ, რვა და ათნახვრეტიანი. ერთი ცალი მართკუთხა ფირფიტაა ათი ნახვრეტით (4,3 სმ). ერთი კი ხუთკუთხა, წაგრძელებული ფირფიტაა ერთი წამახული წვერით და 16 ნახვრეტით (4,8 სმ). აღმოჩნდა № 11 სათავსოში [Gagoshidze 2008:139].
Armor plates, 33 pieces, iron. Scale-shaped, with four, eight and ten holes (L - 3, 4,2, 4,5, 4,7, 7,4 cm). One rectangular plate with ten holes. Length - 4,3 cm. Narrow and elongated pentagonal plate with 16 holes. Length – 4,8 cm. Room 11.
31. ფირფიტოვანი ჯავშანი, რკინისა, ქერცლისებური ფირფიტები, 14 ცალი: სხვადასხვა ზომის რვანახვრეტიანი - 8 ცალი (4,1, 4,6-5, 7,4-7,6 სმ), ათნახვრეტიანი - 6 ცალი (4-4,6 სმ). აღმოჩნდა № 11 ოთახში [Gagoshidze 2008:139].
Armor plates, iron, 14 pieces, scale-shaped plates of various sizes with eight holes (4,1, 4,6-5, 7,4-7,6 cm); 6 plates have 10 holes (4-4,6 cm). Room 11.
32. ფირფიტოვანი ჯავშანი, რკინისა, ქერცლისებური ფირფიტები, 48 ცალი: ორნახვრეტიანი (2,9-3,3 სმ), ოთხნახვრეტიანი (3,2-3,5 სმ), ხუთნახვრეტიანი (3,6 სმ), შვიდნახვრეტიანი (8,2 სმ), ათნახვრეტიანი (4-4,6 სმ.); ოთხკუთხა ფირფიტები: 15 ნახვრეტიანი (5x5,5 სმ) და 14 ნახვრეტიანი (8x6,2 სმ). აღმოჩნდა № 11 ოთახში [Gagoshidze 2008:139].
Armor plates, iron, 48 pieces. scale-shaped plates with two holes (2,9-3,3 cm), with four holes (3,2-3,5 cm), with five holes (3,6 cm), with seven holes (8,2 cm), with ten holes (4,4-4,6 cm); two rectangular plates, with fifteen

holes (5x5,5 cm) and with fourteen holes (8x6,2 cm). Room 11.

33. **ფირფიტოვანი ჯავშანი**, რკინისა, ქერცლისებური ფირფიტები 13 ცალი: ორ (3,4 x 2,7 სმ.) და ათნახვრეტიანი, ნაწილობრივ შემონახული (3,4x3,5 სმ), ხუთკუთხა ფირფიტის ფრაგმენტი, უნდა ქონდა 12 ნახვრეტი (1,9x2,2 სმ). აღმოჩნდა № 11 ოთახში [Gagoshidze 2008:139].

Armor plates, 13 fragments, iron, scale-shaped, with two (3,4 x 2,7 cm) and ten (3,4 x 3,5 cm) holes, fragment of a long and narrow plate with pointed end (pentagonal), probably had twelve holes (1,9 x 2,2 cm). Room 11.

34. **ფირფიტოვანი ჯავშანი**, რკინისა, 70 ცალი. ქერცლისებური ფირფიტები: ოთხნახვრეტიანი -13 ცალი (1,9-2,1x1,2-1,4 სმ), ხუთნახვრეტიანი, 5 ცალი (8x4,3 სმ); დიდი ზომის ფირფიტები, ზედა კუთხეები ჩამოჭრილია (7x3,3 სმ), ექვსნახვრეტიანი (7,5x3,6-3,7 სმ), 25 ცალი, რვანახვრეტიანი, 9 ცალი (4,5x3,6 სმ); ათნახვრეტიანი, 15 ცალი (4,1-4,6x2,9-3,2 სმ); ხუთკუთხა ფირფიტები, რვანახვრეტიანი, ოთხი ცალი (5-5,5x3,3-3,5 სმ); ოთხკუთხა ფირფიტა ორი ნახვრეტით (3,2 სმ); ოთხკუთხა ფირფიტის ფრაგმენტი ხუთი წყვილი ნახვრეტით; დიდი ზომის ოთხკუთხა ფირფიტის ხუთი ფრაგმენტი. აღმოჩნდა №11 ოთახში [Gagoshidze 2008:139].

Armor plates, 70 pieces, iron. Thirteen scale-shaped plates, with four holes (1,9-2,1x1,2-1,4 cm); five plates with five holes (8x4,3 cm); same kind, with cut upper corners (7x3,3 cm); 25 big, scale-shaped plates with six holes (7,5x3,6-3,7 cm). Nine scale-shaped plates with eight holes. One with a bigger tenth hole made later, with uneven edges (4,5x3,6 cm). Fifteen middle-size, scale-shaped plates, with ten holes (4,1-4,6x2,9-3,2 cm). Four pentagonal (pointed rectangular) plates with eight holes (5-5,5x3,3-3,5 cm). Small, rectangular plate with two holes (?), part lost. Fragment of a long and narrow rectangular plate with five pairs of holes preserved (probably had a pointed end and twelve holes). Five fragments of a big quadrangular plate. Room #11.

35. **ფირფიტოვანი ჯავშანი**, რკინისა, ქერცლისებური ფირფიტები, 47 ცალი: ფრაგმენტი, შესაძლოა შვიდი ნახვრეტი ქონდა (4x3,8 სმ), რვანახვრეტიანი, 20 ც. (3,4-4x4,7 სმ); ათნახვრეტიანი (4,3x2,9 სმ), წვრილი და ხუთკუთხა ფირფიტები, ხუთი ფრაგმენტი და სამი მთლიანი ფირფიტა, თორმეტნახვრეტიანი (4,1-4,4x1,8 სმ); წვრილი და ხუთკუთხა ფირფიტები, ხუთი ფრაგმენტი და ერთი მთლიანი ფირფიტა, თექვსმეტნახვრეტიანი, 4,1x1,7 სმ. დანარჩენი 12 ფრაგმენტის ფორმა გაურკვეველია. აღმოჩნდა № 11 ოთახში [Gagoshidze 2008:140].

Armor plates, 47 pieces, iron. Fragment of scale-shaped plate, probably had seven holes (4x3,8 cm). Twenty fragments of scale-shaped plates with eight holes (3,4-4x4,7 cm). Plate with 10 holes (4,3x2,9 cm). Five fragments and three certain plates, narrow and long pentagonal (with one pointed end) with twelve holes (4,1- 4,4x1,8 cm). Five fragments and one certain plate of the same shape with sixteen holes (4,1x1,7 cm). It is difficult to define the shape of remaining twelve fragments of plates. Room #11.

36. **ჯავშნის ფირფიტა**, რკინისა, ქერცლისებური, საშუალო ზომის, ათი ნახვრეტით, 4,5x3 სმ. აღმოჩნდა № 11 ოთახში [Gagoshidze 2008:140].

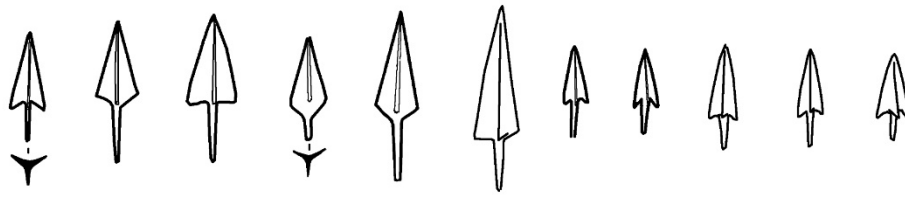
Armor plate, iron, scale-shaped plate with 10 holes, 4,5 x 3 cm. Found in Room # 11.

37. **აბჯრის (ჯაჭვის პერანგის) (lorica hamata)** ფრაგმენტი, რკინისა, 22x12,5 სმ. მრგვალგანივკვეთიანი რგოლების დმ. 0,55 სმ. ცეცხლშია ნამყოფი, დაჟანგული. აღმოჩნდა № 7 ოთახში [Gagoshidze 2008:140].

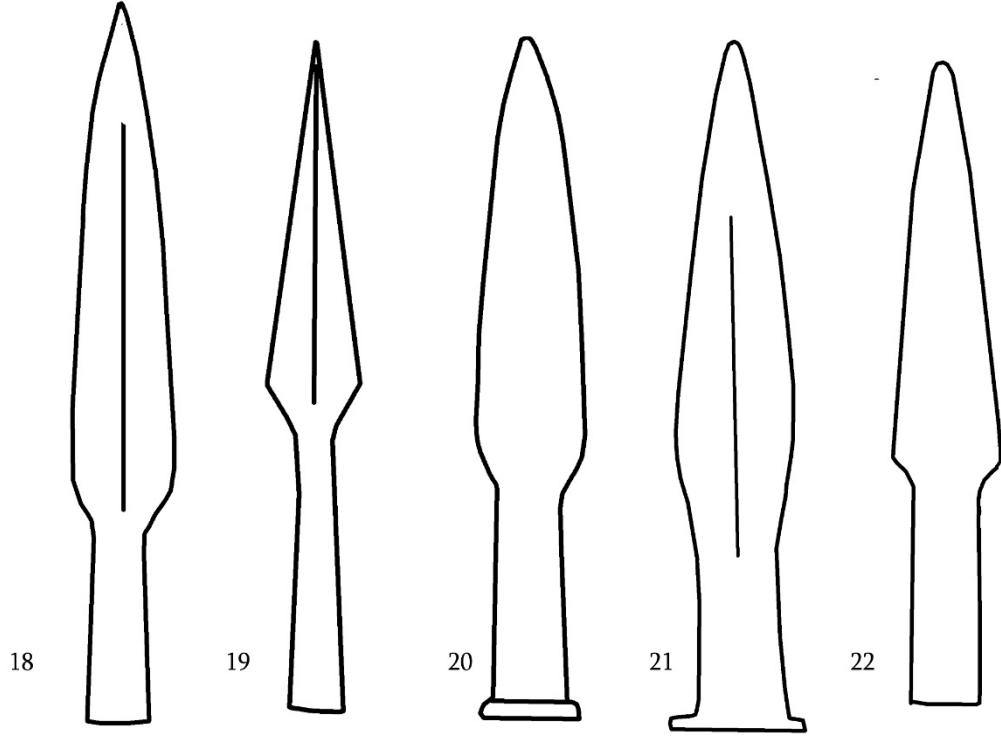
Fragment of an armor (lorica hamata), iron. Length of the fragment - 22 cm, width - 12,5 cm; diam. of the rings 0.55 cm. Has been in fire, rusted. Rings of the armor made from wires that are round in section. Room # 7.

38. **აბჯრის ფრაგმენტი (lorica segmentata)**, რკინისა, სიგრძე 20 სმ, სიგანე 3,1 სმ. ცეცხლშია ნამყოფი, დაჟანგულია. შედგება მომრგვალებული ფირფიტებისაგან. აღმოჩნდა № 11 ოთახში [Gagoshidze 2008:140].

Fragment of an armor (lorica segmentata), iron. a bundle of rounded plates, length - 20 cm, width - 3,1 cm. Found in Room # 11.

1 - 12

18

19

20

21

22

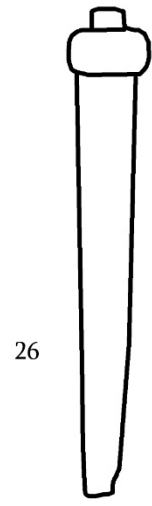
23

24

25

26

იარაღი დედოფლის გორიდან
Weapons from Dedoplis Gora

დიდი ლილო (რუკაზე № 23)

Didi Lilo (# 23 on the map)

სოფელ დიდ ლილოში (თბილისის გარეუბანი) შემთხვევით მიკვლეულია ძვ.წ. VI-V საუკუნეების 3 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

On the territory of the village Didi Lilo (Tbilisi suburbs) 3 graves of 6th-4th cent. BC were accidentally found. Weapons were in 2 of them. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი** (ხელშუბისპირი), რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მოკლე პირიანი, დაბალქედიანი, გრძელმასრიანი. სიგრძე - 17 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (ინვ. № 180-970:21).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, short blade, low midrib and long socket, length - 17 cm. Grave # 1.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელპირიანი, ქედიანი, შეკრულმასრიანი. სიგრძე - 30 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (ინვ. № 180-1970:7).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, low midrib and closed socket, length - 30 cm. Grave # 1.

3. **ისრისპირი**, რკინისა, დაზიანებული. აღმოჩნდა № 2 სამარხში (ინვ. № 180-1970:24).

Arrowhead, iron, badly preserved, grave # 2 (inv # 180-1970:24).

4. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, დეზიანი, ღრუმასრიანი, 2 ც. სიგრძე - 4,3 და 4,7 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (ინვ. № 180-1970:1).

Arrowheads, bronze, trilobate, barbed, with hollow socket, 2 pieces, grave # 1

5. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, ორდეზიანი, ღრუმასრიანი. სიგრძე - 4,7 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (ინვ. № 180-1970:1).

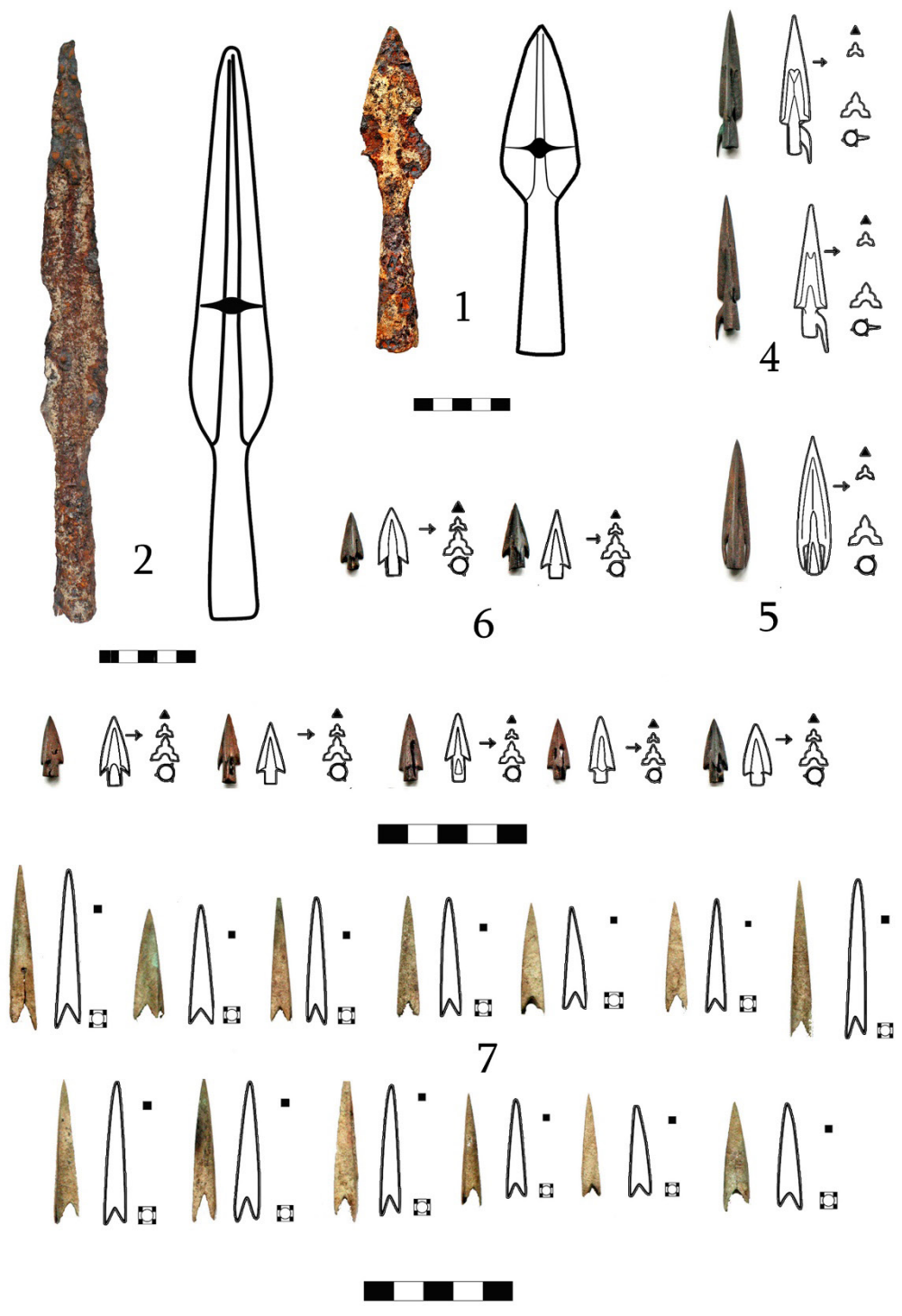
Arrowhead, bronze, trilobate, double-barbed, with hollow socket, grave # 1.

6. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, ღრუმასრიანი, 7 ც. სიგრძე - 1,8-2 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (ინვ. № 180-1970:1).

Arrowheads, bronze, trilobate, barbed, with hollow socket, 7 pieces, grave # 1.

7. **ისრისპირი**, ძვლის, წაგრძელებული პირამიდის ფორმის, ოთხნახნაგა, ქვედა ნაწილი ფრთებისებრადაა ამოკვეთილი, 13 ცალი. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (ინვ. № 180-1970:1).

Arrowheads, bone, pyramidal, quadrangular in section, lower parts are carved, 13 pieces, grave # 1.

იარაღი დიდი ლილოდან
 Weapons from Didi Lilo

დუისი (რუკაზე № 24)

Duisi (# 24 on the map)

პანკისის ხეობაში, მდ. ალაზნის მარჯვენა მხარეს, სოფ. დუისში (ახმეტის მუნიციპალიტეტი) შემთხვევით აღმოჩნდა გვიანანტიკური ხანის სამარხის ინვენტარი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

In the village Duisi (Akhmeta municipality), on the left bank of the r. Alazani grave assemblage of Late Classical Period was found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. **დანა**, მახაირას მსგავსი, რკინისა, ცალპირლესული, მკვეთრად მოხრილი, სიგრძე - 34 სმ.

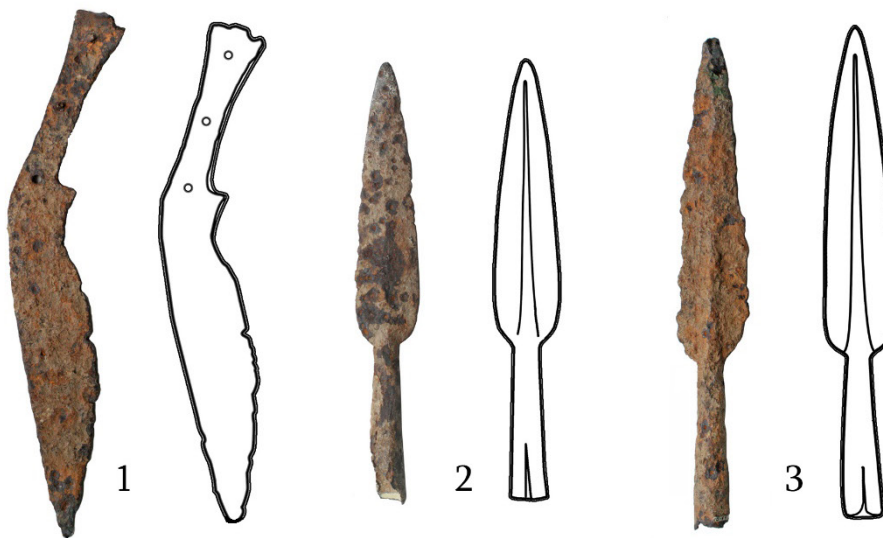
Knife, iron, one sided, machaira-like, crooked, length - 34 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, მასრაგახსნილი, სიგრძე - 26 სმ.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, open socketed. Length - 26 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, მასრაგახსნილი, სიგრძე - 31,7 სმ.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, open socketed. Length - 31,7 cm.

იარაღი დუისიდან
Weapons from Duisi

ენაგეთი (რუკაზე № 25)

Enageti (# 25 on the map)

თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, სოფ. პატარა ენაგეთიდან 1,5 კმ-ის სამხრეთით შესწავლილია ძვ.წ. IV საუკუნის 17 სამარხი, იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმში.

17 graves of 4th century BC were excavated at the cemetery of Enageti (Tetritskaro municipality). Weapons were found in 2 of them. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. შუბისპირი, რკინის, წაგრძელებულსამკუთხა პირიანი, მაღალქედისანი, მოკლე, შეკრულ მასრიანი. სიგრძე - 48 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [მარგიშვილი 1992:28-29, 68, ტაბ. XXI].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, high midrib, short socket. Length - 48 cm, grave #1.

2. ისრისპირი, ძვლის, წაგრძელებული პირამიდის ფორმის, ოთხნახნაგა, მრგვალლრუიანი, 13 ცალი, მაქს. სიმაღლე - 5 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [მარგიშვილი 1992:28-29, 68, ტაბ. XXI].

Arrowheads, bone, pyramidal, four faceted, 13 pieces. Max. H - 5 cm., grave #1.

3. შუბისპირი, რკინის, წაგრძელებულსამკუთხა პირიანი, აღმოჩნდა № 13 სამარხში.

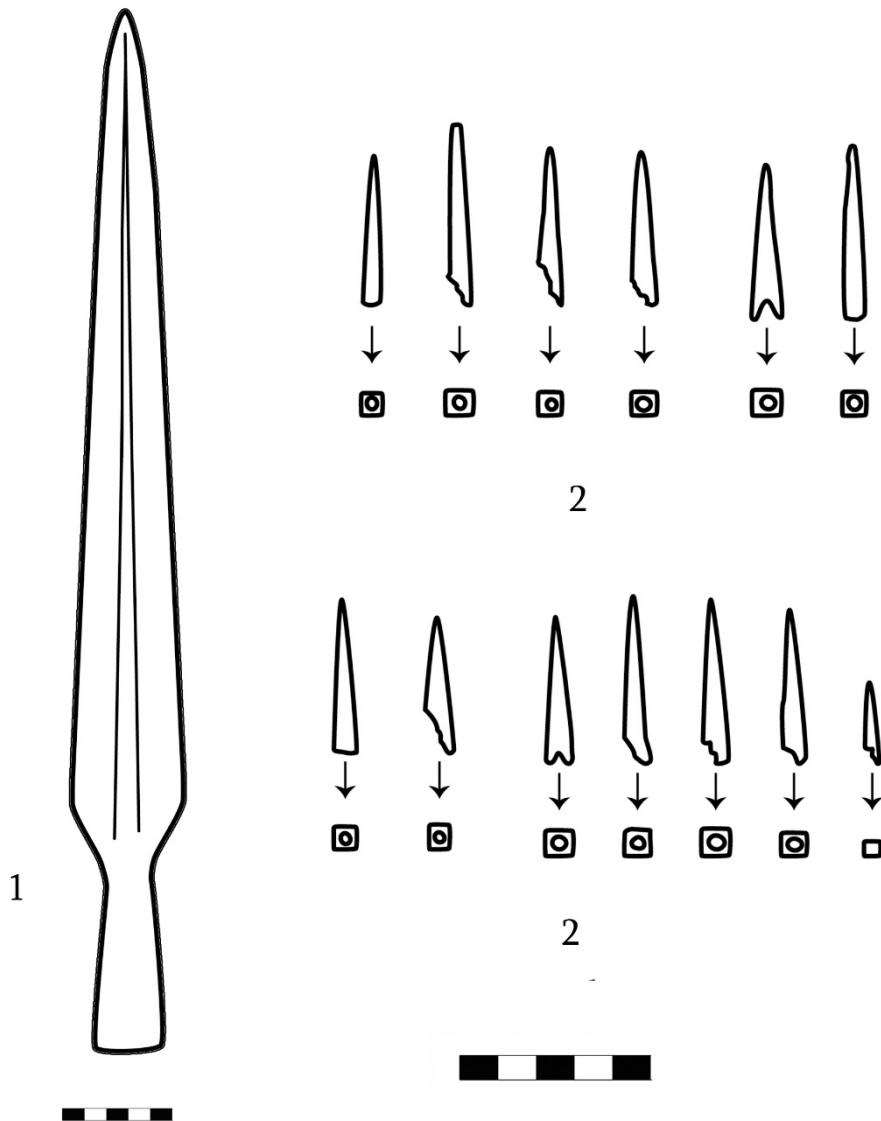
Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, grave # 13.

4. ხელშუბისპირი, რკინისა. აღმოჩნდა № 13 სამარხში.

Javelin, iron, grave # 13.

5. ისრისპირი, ძვლის, წაგრძელებული პირამიდის ფორმის, ოთხნახნაგა, მრგვალლრუიანი, სიმაღლე - 4 სმ. აღმოჩნდა № 13 სამარხში.

Arrowhead, bone, pyramidal, four faceted. H - 4 cm., grave #14.

იარაღი ენაგეთიდან
Weapons from Enageti

ეშერა (რუკაზე № 26)
Eshera (# 26 on the map)

ქალაქ სოხუმიდან დასავლეთით, 10 კმ-ში, მდინარეებს გუმისტასა და შიტსკვარას შორის, დაბა ეშერას ტერიტორიაზე გამოვლენილ ძვ.წ. VI-I სს-ის „ეშერის ნაქალაქარზე“ შესწავლილია ელინისტური ხანის სამაროვანი და სინქრონული ნამოსახლარი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 4.

Eshera is located in 10 kilometers to the west from Sokhumi between rivers Gumista and Shitskwara. The settlement of 6th 1st cent. BC and 8 graves were excavated here. Weapons were found in 4.

1. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს სწორი, ძელაკისებური ტარისთავი. სიგრძე - 61 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის „მეომრის“ სამარხში [Шамრა 1980:47].

Sword, iron, two sided, with a straight pommel, length- 61 cm., was found in the grave of warrior, 4th cent. BC.

2. **მახაირა**, რკინისა, აქვს მოხრილი ტარისთავი (ე.წ. ფრინველის ნისკარტისებური) და სწორი ზურგი. სიგრძე - 42 სმ; აღმოჩენილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის „მეომრის“ სამარხში [Шамრა 1980:47, Шамრა 1972:ტაბ. I,16].

Machaira, iron, with a bird-like beak, curved pommel and straight back, length - 42 cm. Was found in the grave of warrior, 4th cent. BC.

3. **ცული**, რკინისა, ჩაქუჩისებრყუიანი, აქვს ოთხნახნაგა, ზემოთკენ დავიწროებული ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, ვიწრო, ოთხნახნაგა წელი, გაფართოებული, ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 17 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის „მეომრის“ სამარხში [Шамრა 1980:47, ტაბ. LXII, 1].

Battle-axe, iron, with a hammer-like butt, narrow neck, wide, asymmetrical cutting edge, length - 17 cm. Was found in the grave of warrior, 4th cent. BC.

4-7. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, მასრაგახსნილი, 3 ცალი. სიგრძე 43-62 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის „მეომრის“ სამარხში [Шамრა 1972:101, სურ. 12, 13, 16,20].

Spearheads, iron, with narrow blades, 3 pieces. Length - 43-62 cm. Were found in the grave of warrior, 4th cent. BC.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე 51 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის „მეომრის“ სამარხში [Шамრა 1972:101, სურ. 15].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, Was found in the grave of warrior, 4th cent. BC.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულ მხრებიანი, აქვს გრძელი, რომბულგანივკვეთიანი პირი, გრძელი, კონუსური, მრგვალგანივკვეთიანი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 30 სმ.; აღმოჩენილია №5 სამარხში. ძვ.წ. III ს. [Шамრა 1980:48, ტაბ. XIV,1].

Spearhead, iron, with rhombic blade. Length - 30 cm. Was found in the grave #5, 3rd cent. BC.

10. **ცული**, რკინისა, აქვს დაბალი ყუა, რომელიც ზემოთკენ ფართოვდება და გადადის დაბრტყელებულ ყუისთავზე, ოვალური სატარე ხვრელი, პირი ასიმეტრიულია, მისი ერთი მხარე ძლიერაა სიგანეში გაწეული. სიმაღლე - 12,5 სმ, სიგანე - 14 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. III ს-ის № 5 სამარხში

[Шамна 1980:48; ტაბ. XIII,7].

Battle-axe, iron, with a hammer-like, low butt, assymertical cutting edge is widening to the left side, length - 12,5 cm. Was found in the grave #5, 3rd cent. BC.

11. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის, სიგრძე-10 სმ, აღმოჩენილია ძვ.წ. III ს-ის № 5 სამარხში [Шамна 1980:48, ტაბ. XIII,7].

Spear-butt, iron, conical, length - 10 cm. Was found in the grave #5, 3rd cent. BC.

12. **ცული**, რკინისა, ჩაქურჩისებრყუიანი, აქვს ოთხნახნაგა, დაბრტყელებულთავიანი, ოდნავ მაღალი ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 14 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრის სამარხეულ კომპლექსში [Шамна 1980:48, ტაბ. LXII, 4].

Battle-axe, iron, with a hammer-like, slightly high and flattened butt, assymertical cutting edge. Length - 14 cm. Was found in the grave of 4th- 2nd cent. BC.

13-14. **ცული**, რკინისა, 2 ცალი, ჩაქურჩისებრყუიანი, აქვთ დაბალი დაბრტყელებულთავიანი ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, სატარე გარედან შესქელებულია, აქვთ ასიმეტრიული, განიერი პირი. აღმოჩენილია გვიანელინისტური ხანის სამარხეულ კომპლექსში [Шамна 1980:48, ტაბ. LXII,2-3].

Battle-axes, iron, 2 pieces, with hammer-like, low and flattened butt, assymertical, wide cutting edges. Were found in the hellenistic period grave.

15. **შუბისპირის** მასრა, რკინისა, მრგვალგანივკვეთიანია, გახსნილი. აღმოჩენილია ძვ.წ. III ს-ის სამარხში [Шамна 1980:48; ტაბ. LXIV,3-7].

The socket of **spearhead**, iron. Was found in the grave of 3rd cent BC.

16. **მუზარადი**, ბრინჯაოსი, 3 ფრაგმენტი, ნახევარსფერული ფორმისა, აქვს კისრის საფარი და ყბისსაფარი, ირგვლივი ნახვრეტებით; ნახვრეტებია წარბისზედა რკალებზეც. სიმაღლე - 16 სმ, სიგანე - 17 სმ. აღმოჩენილია ელინისტური ხანის სამარხში [Воронов 1972: 116, სურ. 3-ის 7,8,9].

Helmet, bronze, 3 fragments, h - 15 cm., w - 17 cm. Was found in the hellenistic period grave.

17. **მახვილის** ტარი, ბრინჯაოსი, შემორჩენილია ტარის ღერო და პეპლისებური ვადის ფრაგმენტი. აღმოჩენილია კულტურულ ფენაში [Шамна 1980:47, ტაბ. LXI-1].

Dagger, bronze, fragment of the handle and butterfly-like guard. Cultural layer.

18. **მახვილის** ფრაგმენტი, რკინისა, შემორჩენილია ძელაკისებური ტარისთავი სიგრძივი განაჭვრით; ტარის ღერო და ვადის ნაწილი, რომელიც, სავარაუდოდ, პეპლისებურია. შემორჩენილი ნაწილის სიგრძე - 45 სმ. შემთხვევითი აღმოჩენა ხნულში [Шамна 1980: 47; ტაბ. LXI, 2].

Dagger, iron, fragments of pommel, hilt, butterfly-like guard and a part of blade. Preserved length - 45 cm. Casual find.

19. **მახვილის** ტარი, ტარგოლიანი მახვილისა, რკინისა, ტარის ღერო მოტეხილია. რგოლის დმ - 7,5 სმ, ტარის სიგანე - 3 სმ. აღმოჩენილია გვიანელინისტური ხანის ნაგებობის საძირკველთან [Шамна 1980:47; ტაბ. LXI, 3].

Sword, iron, fragment of the ring-pommel handle, was found near the Late Hellenistic period construction basement.

20. **ცული**, რკინისა, ჩაქურჩისებრყუიანი ტიპისა; აქვს მოკლე, ოთხნახნაგა ყუა, გამობერილი ყუ-

ისტავი, ოვალური სატარე ხვრელი, რომელიც გარედან შესქელებულია და აქვს ე.წ. ჰორიზონტალური გაზიდულობები, პირს ვიწრო ოთხნახნაგა ყელით უერთდება, განიერი პირი ასიმეტრიულია. სიგრძე - 16 სმ, სიგანე - 15 სმ, სატარე ხვრელის ზომებია: 2,5X3,5 სმ. აღმოჩენილია შემთხვევით. ძვ.წ. IV ს. [Шамნა 1980:48, ტაბ. XIII,5].

Battle-axe, iron, with a short, tetrahedral butt, assymertical, wide cutting edge. H - 16 cm. Accidental find.

21. **ცული**, რკინისა, № 20-ის ანალოგიური, ნაკლულია, აკლია პირის ნაწილი. ნაპოვნია შემთხვევით. ძვ.წ. IV-III სს. [Шамნა 1980:48, ტაბ. XIII, 6].

Battle-axe, iron, analogous to # 20, is lacking part of the blade. Accidental find.

22. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აკლია წვერი და მასრა. აღმოჩენილია ნაქალაქარზე, შემთხვევით [Шамნა 1980:48, LXIV,2].

Spearhead, iron, with rounded sides, fragmented. Accidental find.

23-25. **შუბისპირის** მასრები, რკინისა, 3 ცალი, მრგვალგანივკვეთიანია, გახსნილი; პირი არ არის შემორჩენილი. ერთი მათგანი აღმოჩენილია ნაქალაქარზე [Шамნა 1980:48, ტაბ. LXIV, 3-7].

Sockets of **spearheads**, iron, 3 pieces.

26. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის, მრგვალგანივკვეთიანი, ცალ მხარეს სალურსმნე ნახვრეტი აქვს, გრძივი განაჭერის გარეშეა. სიგრძე - 7 სმ. აღმოჩენილია ელინისტური ხანის კულტურულ ფენაში [Шамნა 1980:48-49, ტაბ. LXIV,11].

Spear-butt, iron, conical. Length - 7 cm. Was found in the Hellenistic period Cultural layer.

27. **მუჯირა**, რკინისა, აქვს მრგვალგანივკვეთიანი, გახსნილი მასრა და ოთხნახნაგა, წვეტიანი პირი, თანაბრად ვიწროვდება წვერისკენ, ნაკლულია. შემორჩენილი სიგრძე - 11 სმ.; აღმოჩენილია ელინისტური ხანის კულტურულ ფენაში [Шамნა 1980: 49; ტაბ. LXIV, 9].

Spear-butt, iron, four faceted. Length - 11 cm. Was found in the Hellenistic period Cultural layer.

28. შუბის **ბუნკი** (მუჯირა), რკინისა, №27-ის ანალოგიური, აკლია თავი და წვერი. შემორჩენილი სიგრძე - 10 სმ. აღმოჩენილია ელინისტური ხანის კულტურულ ფენაში [Шамნა 1980:49, ტაბ. LXIV,10].

Spear-butt, iron, four faceted. Length - 10 cm. Was found in the Hellenistic period Cultural layer.

29. **ისრისპირი**, რკინისა, სამნახნაგა, გრძელმასრიანი, მასრა მრგვალგანივკვეთიანია. სიგრძე - 2,4 სმ. აღმოჩენილია ელინისტური ხანის კულტურულ ფენაში [Шамნა 1980:49, ტაბ. LXV,1].

Arrowhead, iron, with three faceted head and long opened socket, length - 2,4 cm. Was found in the Hellenistic period Cultural layer.

30. **ისრისპირი**, რკინისა, აქვს გრძელი, ვიწრო ოთხნახნაგა პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 5 სმ. აღმოჩენილია ელინისტური ხანის კულტურულ ფენაში [Шамნა 1980:49, ტაბ. LXV,2].

Arrowhead, iron, with long, narrow four faceted head and long opened socket, length - 5 cm. Was found in the Hellenistic period Cultural layer.

31-36. **ხელშუბის** (?) პირები, რკინისა, 6 ცალი, აქვთ მოკლე და ოთხნახნაგა, პირამიდისებური პირი, გრძელი, განიერი მასრა. სიგრძე — 4-6 სმ, მასრის სიგრძე - 4,2 სმ, მასრის სიგანე - 1,5 სმ. აღმოჩენილია ელინისტური ხანის კულტურულ ფენაში [Шамნა 1980: 49, ტაბ. LXV, 3-8].

Javelins, iron, 6 pieces, with short, pyramidal heads and wide, long sockets. Length - 4-6 cm. Were found in

the Hellenistic period Cultural layer.

37-43. **ისრისპირი**, რკინისა, 7 ც., ე.წ. ფრთადაშვებული ტიპისა, ყუნწიანები, ნაჭედი, საბრძოლო პირი განივკვეთში ოთხკუთხაა, ასევე ოთხკუთხაგანივკვეთიანია ყუნწი, რომელიც თანდათან ვიწროვდება და წვერით ბოლოვდება, წვერი სხვადასხვა სიძლიერით აქვთ მოხრილი. სიგრძე — 4,6-9 სმ. ნაპოვნია გვიანელინისტური ხანის ფენაში, ჩრდილოეთის თავდაცვის კედლის № 1 კოშკის ნანგრევებში [Шамბა 1980:49, ტაბ. LXV, 9-15].

Arrowheads, iron, 7 pieces, with wings folded down, tang is quadrangular in section. Length - 4,6-9 cm. Were found in the Late Hellenistic period Cultural layer.

44. **ისრისპირი**, 93 ეგზემპლარი, აღწერილის მგავსი. აღმოჩენილია გვიანელინისტური ხანის ნგრევის ფენაში [Шамბა 1980:49].

Arrowheads, iron, analogous to ## 3 8-44, 93 pieces. Were found in the Late Hellenistic period Cultural layer.

45. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწი მოტეხილი აქვს. სიგრძე - 4 სმ. ნაპოვნია გვიანელინისტური ხანის ფენაში, ჩრდილოეთის თავდაცვის კედლის № 1 კოშკის ნანგრევებში [Шамბა 1980:49, ტაბ. LXV, 16].

Arrowhead, iron, trilobate, length - 4 cm. Was found in the Late Hellenistic period Cultural layer.

46. **ისრისპირი**, რკინისა, ყუნწიანი, აქვს ნაგრძელებული, განივკვეთში ოთხკუთხა, პირამიდისებური პირი და ოთხკუთხა განივკვეთიანი ყუნწი. სიგრძე - 6 სმ. ნაპოვნია გვიანელინისტური ხანის ფენაში, ჩრდილოეთის თავდაცვის კედლის №1 კოშკის ნანგრევებში [Шамბა 1980:49, ტაბ. LXV, 17].

Arrowhead, iron, tanged, four faceted, length - 6 cm. Was found in the Late Hellenistic period Cultural layer.

47. **აბჯრის** ფირფიტები, ბრინჯაოსი, 2 ცალი, გვერდებზე ნახვრეტებიანი. აღმოჩენილია ნაქალაქარზე, კულტურულ ფენაში [Шамბა 1980:50; ტაბ. LXVI, 4].

Scale armor plates, bronze, 2 pieces, were found in the Hellenistic period Cultural layer

48. **ფარის** გარსაკრავი ფირფიტა, ბრინჯაოსი, ნახევარწრიული ფორმის, მთლიანად ლითონის ფურცლით დაფარული ფარების სახეობას განეკუთვნება, მისი გარეთა წრიული კიდე შეკეცილია, ხოლო მოპირდაპირე სწორ კიდეზე ოთხი ნახვრეტი აქვს ლურსმნებისათვის, ასეთივე ორი ნახვრეტია მრუდი კიდის გასწვრივ, ფურცლის ხის საფუძველზე დასამაგრებლად; ეს არის ოვალური მოყვანილობის ხის ფარის გარსაკრავის ერთი ნახევარი, აკლია მეორე ანალოგიური ფირფიტა. ნაპოვნია ნაყარში, ძლიერ დაზიანებულ მდგომარეობაში [Шамბა 1980:50, ტაბ. XXXV, 1].

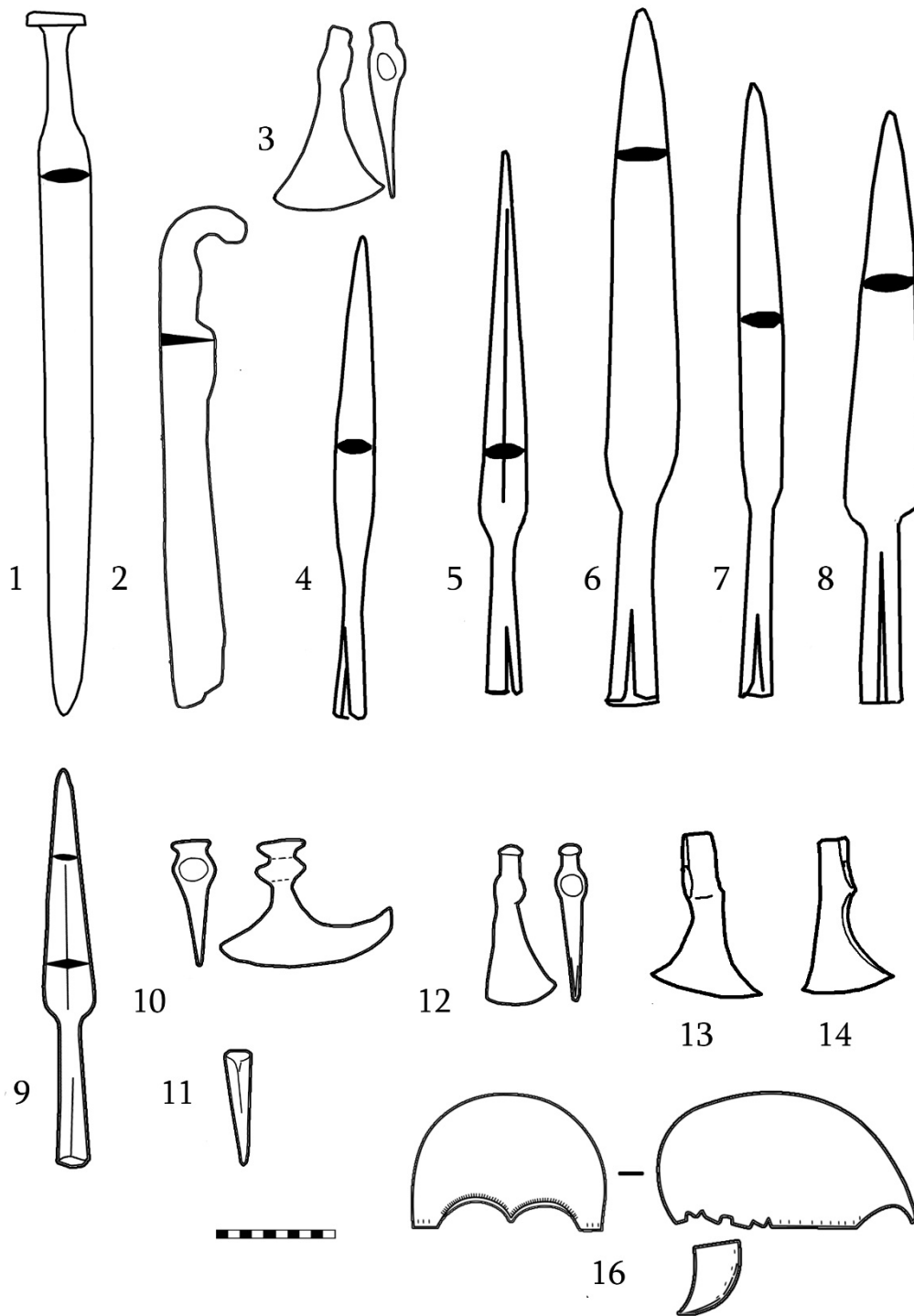
Shield, bronze, fragments of metal covering, semicircular, was found in debris.

49. **მუზარადის** ფრაგმენტები, ბრინჯაოსი, ნახევარსფერული ფორმისაა, შემორჩენილია 4 ფრაგმენტი, აქვს ცხვირსაფარი და კისრის დამცავი დეტალი, საშუალებს ამკობს რელიეფური სარტყელი, რომელიც ირიბი ჭდეების ორი რიგისაგან შედგება, სარტყლიდან კი ეშვება სპირალური ხვეულები. აღმოჩენილია კოშკისებური ნაგებობის ძირში, ბულდოზერის მუშაობის დროს. თარიღდება ძვ.წ. V-IV სს-ით [Воронов 1972:116, სურ. 3. 1,2,3,4].

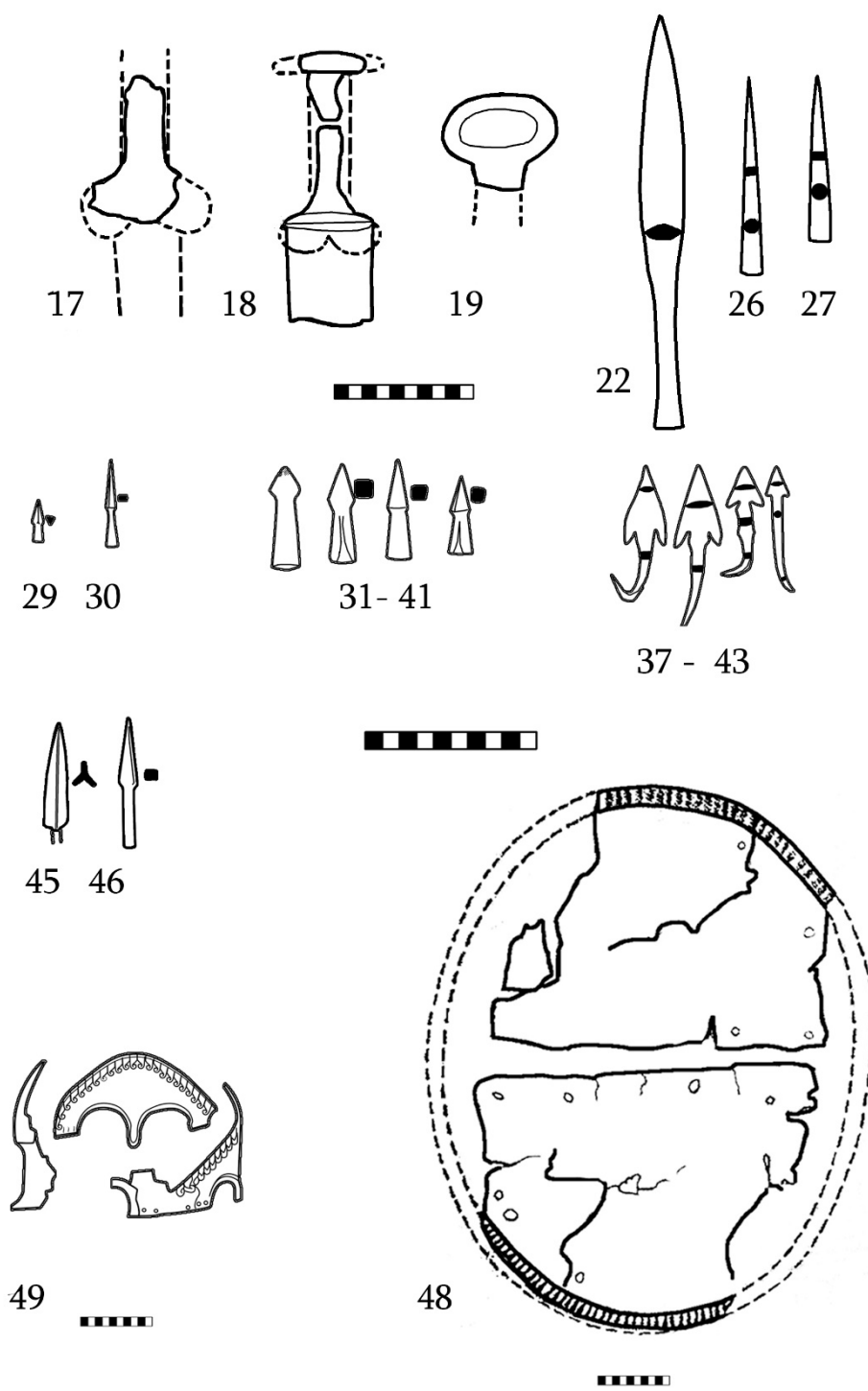
Helmet, Chalcidian, bronze, fragments. Accidental find.

50. **მუზარადის** ყბისსაფარის ფრაგმენტი, ბრინჯაოსი, ძვ.წ. V-IV სს-ის კულტურულ ფენაში [Воронов 1972:116, სურ. 3.10].

Helmet, bronze, fragment, was found in the Cultural layer of 5th-4th cent. BC.

იარაღი ეშერადან
Weapons from Eshera

იარაღი ეშერადან
Weapons from Eshera

ეცო (რუკაზე № 27)
Etso (# 27 on the map)

თეთრინყაროდან ჩრდილო-დასავლეთით 1,5 კმ-ში, სოფ. ვარხუნოს მიდამოებში, ადგილ ეცოზე შესწავლილია 120 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 15. მასალა ინახება თეთრინყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

Near Tetrtskaro at the place called Etso (Tetrtskaro municipality) 120 graves of 4th-1st cent. BC were excavated. Weapons were found in 15. The artifacts are preserved in Tetrtskaro Municipal Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩნდა № 80 სამარხში. ძვ.წ. II ს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XVIII₈₀₋₉].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, wide blade, midrib, long and open-socketed. Length - 22 cm. Grave # 80. 2nd c. BC.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 19,5 სმ. აღმოჩნდა № 120 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XXVI₁₂₀₋₁].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, wide blade, midrib, long and open-socketed. Length - 19,5 cm. Grave # 120. 4th -3rd cent. BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, უქედო, გრძელმასრიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 19 სმ. აღმოჩნდა № 23 სამარხში. ძვ.წ. III საუკუნის ბოლოხანები, ან შემდგომი ხანა [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. VI₂₃₋₁₁].

Spearhead, iron, with narrow blade, long and close-socketed. Length - 19 cm, grave # 23. The end of 3rd cent. BC or later period.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, უქედო, გრძელმასრიანი. სიგრძე - 14,5 სმ, აღმოჩნდა № 96 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XXXIV₁₂].

Spearhead, iron, with narrow blade, long and close-socketed. Length - 14,5 cm, grave # 96. 4th - 3rd cent. BC.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, მაღალქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 24,5 სმ. აღმოჩნდა № 41 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნის მეორე ნახევარი ან ძვ.წ. IV-III სს. მიჯნა [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. IX₄₁₋₅].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, high midrib, long and close socketed. Length - 24,5 cm, grave # 41. 4th or 4th-3rd cent. BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, უქედო, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 20,4 სმ. აღმოჩნდა № 55 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XII₅₅₋₂].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, open-socketed. Length - 20,4 cm, grave # 55. 4th -3rd cent. BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, მაღალქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 23 სმ. აღმოჩნდა № 82 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნის პირველი ნახევარი [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XIX₈₂₋₂].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, high midrib, open-socketed. Length - 23 cm, grave # 82. 1st half of 4th century BC .

8. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, მაღალქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 22,5 სმ. აღმოჩნდა № 94 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნის პირველი ნახევარი [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XXI₉₄₋₂].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, high midrib, open-socketed. Length - 22,5 cm, grave # 94. 1st half of 4th century BC.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მაღალქედნიანი, მოკლე, შეკრულმასრიანი. სიგრძე - 32,5 სმ. აღმოჩნდა № 72 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნის პირველი ნახევარი [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XVI₇₂₋₂].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade and high midrib, short, closed-socket. Length - 32,5 cm, grave # 72. 1st half of 4th century BC.

10. **შუბისპირი**, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული და დამტვრეული, მასრაგახსნილი, შემორჩენილია ხის ნაშთი. აღმოჩნდა № 59 სამარხში. ძვ.წ. III ს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XIII₅₉₋₅].

Spearhead, iron, badly preserved, grave # 59. 3rd century BC.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჟანგული და დაშლილი. აღმოჩნდა № 86 სამარხში. ძვ.წ. III საუკუნის მეორე ნახევარი [მატბერაშვილი 2005].

Spearhead, iron, badly preserved. Grave # 86. 3rd century BC.

12. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოდნავ შემადლებული ჩაქურჩისებური, ოთხნახნაგა ყუა და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 11,5 სმ. აღმოჩნდა № 72 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნის პირველი ნახევარი [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XVI₇₂₋₃].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like butt, asymmetrical cutting edge. H - 11,5 cm, grave # 72, 1st half of 4th century BC.

13. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, ჩაქურჩისებური ყუა და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 11,5 სმ. აღმოჩნდა № 69 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XV₆₉₋₉].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like butt, asymmetrical cutting edge. H - 11,5 cm, grave # 69. 4th -3rd cent. BC.

14. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, ჩაქურჩისებური ყუა და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 10 სმ. აღმოჩნდა № 95 სამარხში. ძვ.წ. IV საუკუნე [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XXI₉₅₋₃].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like butt, asymmetrical cutting edge. H - 10 cm, grave # 95. 4th century BC.

15. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, ჩაქურჩისებური ყუა და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 10,5 სმ. აღმოჩნდა № 107 სამარხში. ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევარი ან ძვ.წ. IV-III სს-ის მიჯნა [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XXIII₁₀₇₋₄].

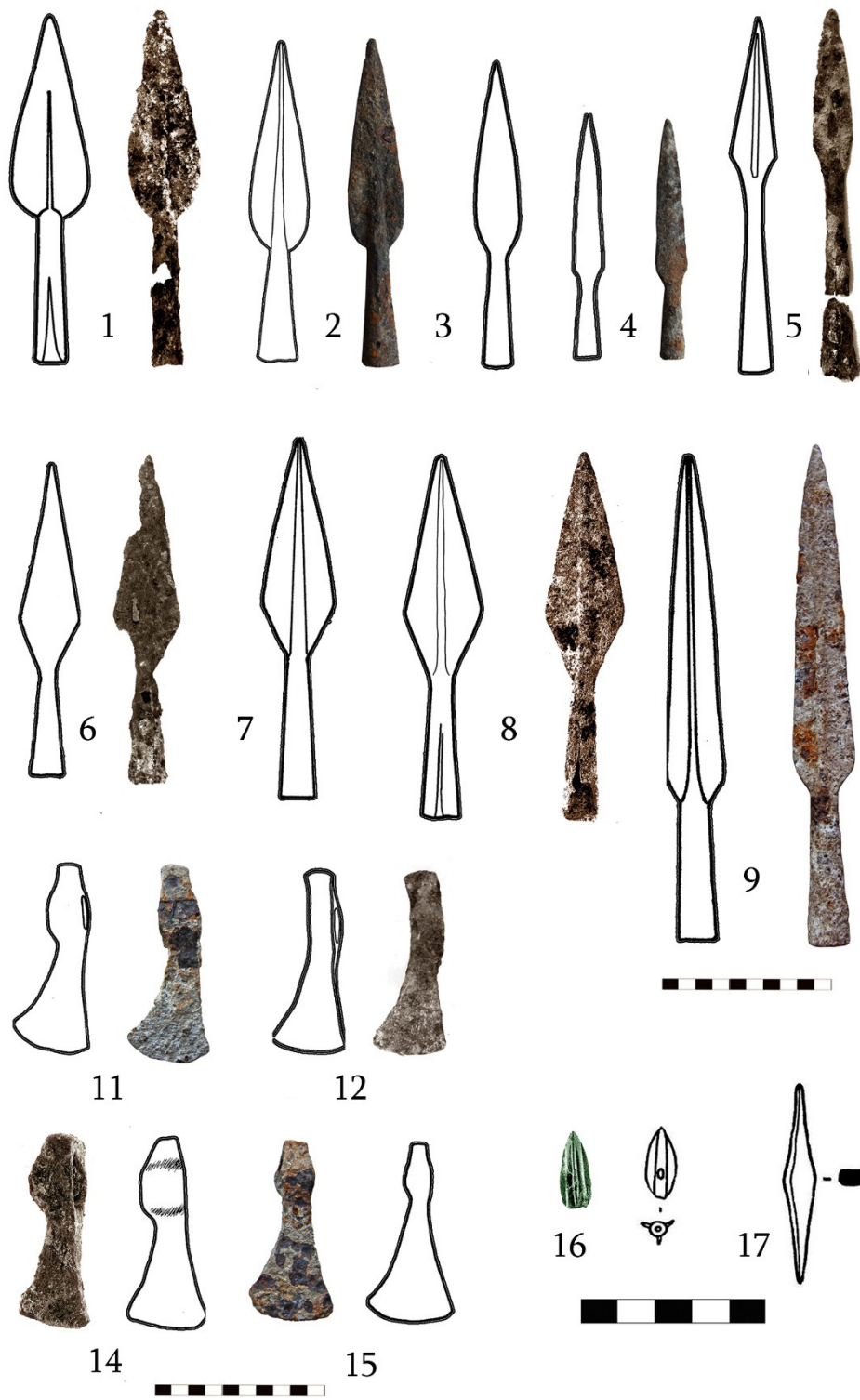
Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like butt, asymmetrical cutting edge. H - 10,5 cm, grave #107. 4th or 4th -3rd cent. BC.

16. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი. სიგრძე - 1,8 სმ. აღმოჩნდა № 100 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [მატბერაშვილი 2005:ტაბ. XXIII₁].

Arrowhead, bronze, trilobate. H - 1,8 cm, grave # 100. 4th -3rd cent. BC.

17. **ისრისპირი**, რკინისა, რომბისებური ფორმის, განივკვეთში ოთხნახნაგა. ყუნწზე ხის ტარის ფრაგმენტი იყო შემორჩენილი. სიგრძე - 6,5 სმ. აღმოჩნდა № 118 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [მატბერაშვილი 2005: ტაბ. XXVI₁₁₈₋₈].

Arrowhead, iron, with rhomboid blade, quadrangular in section. H - 8,5 cm, grave # 118. 4th-3rd cent. BC.

იარაღი ეცოდან
Weapons from Etso

ვანი (რუკაზე № 28) Vani (#28 on the map)

ქალაქ ვანის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, “ახვლედიანების გორაზე” მდებარე ვანის ნაქალაქარზე გამოვლენილია ძვ.წ. VIII-ი სს-ის კულტურული ფენები და ძვ.წ. V-III საუკუნეების 26 სამარხი. იარაღს შეიცავდა ოთხი. საბრძოლო იარაღი აგრეთვე აღმოჩენილია ნაგებობათა ნანგრევებში, ე.წ. საგანძურსა და კულტურულ ფენებში (ძვ.წ. II-ი სს). მასალა ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმსა და ვანის არქეოლოგიურ მუზეუმში.

Vani city-site is located on the territory of modern town Vani, on the Akhvlediani Gora (hill). The Cultural layers of 8th-1stcent. and graves of 5th-3rd cent. BC were revealed here. The weapons were found in cultural layers and graves (26 graves, 4 of them with weapons).

1. **შუბისპირი**, რკინისა, ვინროპირიანი, აქვს კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 32 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-1].

Spearhead, iron, with narrow blade, conic, opened socket, length- 32 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th cent BC.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია № 1-სა. სიგრძე - 35 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-2].

Spearhead, iron, analogous to # 1, length - 35 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია №1-სა. სიგრძე - 40 სმ. № 9 სამარხი. ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-3].

Spearhead, iron, analogous to # 1, length - 40 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია №1-სა. სიგრძე - 50 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-4].

Spearhead, iron, analogous to # 1, length-50 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, აქვს წაგრძელებული რომბის მოყვანილობა, მკაფიოდ გამოკვეთილი ქედი, გამოკვეთილი მხრები, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა, სიგრძე - 22,5 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-5].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, well outlined midrib, long, conical socket, length-22,5 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია № 5-სა. სიგრძე - 28 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-6].

Spearhead, iron, analogous to # 5, length-28 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი პირი, მკაფიო ქედი, გრძელი, კონუსური მასრა. სიგრძე - 33 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972: 203, 211, სურ. 175-7].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, long, conical socket, length -33 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია №7-სა. სიგრძე 41 სმ.; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203, 211, სურ. 175-8].

Spearhead, iron, analogous to # 7, length-41 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, 9 ერთეული; სხვადასხვა ზომისა, ცუდად დაცული; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV

ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203].

Spearheads, iron, 9 pieces, badly preserved, grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

10. **შუბისპირი**, რკინისა, ვინროპირიანი, აქვს კონუსური, შეკრული მასრა, ნაკლულია, შემორჩენილი სიგრძე - 25 სმ., № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [თავაძე და სხვ. 1976:216, 217, სურ. 155-7].

Spearhead, iron, with narrow blade and conic, closed socket, incomplete, preserved length- 25 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 9-სა. სიგრძე - 32,5 სმ.; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [თავაძე და სხვ. 1976:216, 217, სურ. 155-8].

Spearhead, iron, analogous to # 9, length-32.5 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

12. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 9-სა. სიგრძე - 32 სმ.; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [თავაძე და სხვ. 1976:216, 217, სურ. 155-9].

Spearhead, iron, analogous to # 9, length-32 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

13. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 9-სა, ნაკლული, აკლია წვერი და მასრა. შემორჩენილი სიგრძე - 25 სმ.; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [თავაძე და სხვ. 1976:216, 217, სურ. 155-10].

Spearhead, iron, analogous to # 9, lacking tip and socket, length-32.5 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

14. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი, ფართო პირი, მთელ სიგრძეზე დაუყვება მკვეთრი ქედი, მასრაგახსნილია. სიგრძე - 45 სმ.; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [თავაძე და სხვ. 1976:216, 217, სურ. 155-11].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, wide blade, well outlined midrib, opened socket, length-45 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

15. **შუბისპირი**, ანალოგიური №13-სა, აკლია მასრა. შემორჩენილი სიგრძე - 39 სმ.; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [თავაძე და სხვ. 1976:216, 217, სურ. 155-12].

Spearhead, iron, analogous to # 13, lacking socket, preserved length-39 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

16–24. **შუბისპირი**, რკინის, 9 ერთეული, სხვადასხვა ზომისა, ცუდად დაცული. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:203].

Spearheads, iron, 9 pieces, badly preserved, grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

25. **შუბისპირი**, რკინისა, ე.წ. ისრისებურპირიანი, მხრებდაშვებული, აქვს სამკუთხა პირი, რომლის ქვედა გვერდის კუთხეები წვეტების სახით ეშვება, ვინრო მასრა, რომელიც პირს მრგვალგანივკვეთიანი ღეროთი უერთდება, ქედიანია. საერთო სიგრძე - 30,5 სმ. №2 სამარხი; ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972:89, სურ. 5,1; ლორთქიფანიძე გ. 1976:181, სურ. 137,1].

Spearhead, iron, with arrow-like head with midrib, narrow socket is attached to the head with the rounded in section stem, length -30,5 cm., grave # 2, 3rd c. BC.

26. **შუბისპირი**, რკინისა, № 26-ის ანალოგიურია. საერთო სიგრძე - 31,5 სმ. № 2 სამარხი, ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972:89, სურ. 5,2; ლორთქიფანიძე გ. 1976:181, სურ. 137, 2].

Spearhead, iron, analogous to # 26, length - 31,5 cm; grave # 2, 3rd c. BC.

27. **შუბისპირი**, რკინისა, № 26-ის ანალოგიურია, ნაკლულია. შემორჩენილი სიგრძე - 20 სმ, პირის შემორჩენილი სიგრძე - 6 სმ, მასრის სრული სიგრძე - 14 სმ. № 2 სამარხი; ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972:89, სურ. 5,3; ლორთქიფანიძე გ.1976:181, სურ. 137, 3].

Spearhead, iron, analogous to # 26, partially preserved, length - 20 cm; grave # 2, 3rd c. BC.

28. **შუბისპირი**, რკინისა, №26-ის ანალოგიურია, ნაკლულია. შემორჩენილი სიგრძე - 21,5 სმ., № 2 სამარხი; ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972:89].

Spearhead, iron, analogous to # 26, partially preserved, length - 21.5 cm, grave # 2, 3rd c. BC.

29. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, მასრა თანდათან გადადის პირზე, რომელიც უდიდეს სიგანეს შუა ნაწილში აღწევს, აქვს გრძელი მასრა, ქედიანია. საერთო სიგრძე - 36 სმ., №2 სამარხი; ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972: 89, სურ. 5, 5; ლორთქიფანიძე გ. 1976:181, სურ. 137,5].

Spearhead, iron, with rounded sides, midrib and long socket, length - 36 cm., grave # 2, 3rd c. BC.

30. **შუბისპირი**, რკინისა, № 30-ის ანალოგიური, ნაკლულია, აკლია მასრის ნაწილი. სიგრძე - 33 სმ. № 2 სამარხი; ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972:89, სურ. 5,4; ლორთქიფანიძე გ. 1976:181, სურ. 137,4].

Spearhead, iron, analogous to # 30, lacking the part of socket, length - 33 cm., grave # 2, 3rd c. BC.

31. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მკაფიოდ გამოკვეთილი მხრები, გრძელი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 27 სმ., № 14 სამარხი, ძვ.წ. III ს. [ხოშტარია 1972: 89, სურ. 5,4; ლორთქიფანიძე გ. 1976:181, სურ. 137,4].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, midrib and long socket (lacking the part of the socket), length - 33 cm., grave # 2, 3rd c. BC.

32. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, აქვს წაგრძელებული რომბის მოყვანილობა, მკაფიოდ გამოკვეთილი მხრები, კონუსური, შეკრული, ნაკლული მასრა, მრგვალგანივკვეთიანი ქედი (ე.წ. სიმაგრის წიბო). სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშალის ქვეშ [ლორთქიფანიძე გ. 1976:182; სურ. 138,7; თავაძე და სხვ. 1976:215, სურ. 155,2].

Spearhead, iron, with rhombic blade, midrib and fragmentally preserved closed socket, length- 21 cm., cultural layer of 1st c. BC.

33. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, ანალოგიურია № 33-სა სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშალის ქვეშ [ლორთქიფანიძე გ. 1976:182, სურ. 138,3; თავაძე და სხვ. 1976:215, სურ. 155,3].

Spearhead, iron, analogous to #31, length- 22 cm., cultural layer of 1st c. BC.

34. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, აქვს წაგრძელებული მოყვანილობის ფართო პირი, მრგვალგანივკვეთიანი ქედი, გრძელი, კონუსური, შეკრული მასრა. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშალის ქვეშ [ლორთქიფანიძე გ. 1976:182, სურ. 138,2].

Spearhead, iron, with rhombic blade, midrib and long socket, length - 21 cm., cultural layer of 1st c. BC.

35. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის მოყვანილობა არ ისაზღვრება, მოკლეპირიანია, აქვს გრძელი და შეკრული მასრა, სუსტად გამოკვეთილი ქედი. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშალის ქვეშ [ლორთქიფანიძე 1976:182, სურ. 138,1; თავაძე და სხვ. 1976:216, სურ. 155,5].

Spearhead, iron, blade is damaged, with long and close socket, and midrib, length - 21 cm, cultural layer of 1st c. BC.

36. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი ("ლანცეტური" ტიპისა), აქვს ფართო პირი, რომელიც უდიდეს სიგანეს შუა ნაწილში აღწევს, კონუსური, შეკრული მასრა, ქედიანია. სიგრძე 21 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშალის ქვეშ [ლორთქიფანიძე გ. 1976:182; სურ. 138, 4].

Spearhead, iron, with rounded sides, close socket and midrib, length - 21 cm., cultural layer of 1st c. BC.

37. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს ვიწრო პირი, გრძელი, კონუსური, შეკრული მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშაღის ქვეშ. [ლორთქიფანიძე გ. 1976:182; სურ. 138,5; თავაძე და სხვ. 1976:216, სურ. 155,1].

Spearhead, iron, with rounded sides, closed socket and midrib, length - 21 cm., cultural layer of 1st c. BC.

38. **შუბისპირი**, რკინისა, № 38-ის ანალოგიური, ფრთანაკლული. სიგრძე - 21 სმ. აღმოჩენილია გალავნის კედელთან, ძვ.წ. I საუკუნის ალიზის კედლის ნაშაღის ქვეშ [ლორთქიფანიძე გ.1976:182; სურ. 138,6; თავაძე და სხვ. 1976:216, სურ. 155,4].

Spearhead, iron, analogous to # 36, length - 21 cm., cultural layer of 1st c. BC.

39. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულიმხრებიანი, აქვს წვერისკენ თანდათან დავიწროებული გვერდები, გრძელი, კონუსური, შეკრული მასრა, მრგვალგანივკვეთიანი ქედი. სიგრძე - 21,5 სმ. აღმოჩენილია "საგანძურში". თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55-1].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, closed socket, length – 21,5 cm., treasury, 1st c. BC.

40. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ანალოგიურია № 38-სა, ნაკლულია, აკლია წვერი. სიგრძე - 15 სმ. აღმოჩენილია "საგანძურში". თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55-2].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, closed socket, length – 15, cm., treasury, 1st c. BC.

41. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, მასრა თანდათან გადადის პირზე, რომელიც თანდათან ფართოვდება, მრუდს შემოსწერს და წვერისკენ ვიწროვდება, აქვს მაღალი ქედი, ნაკლულია, მოტეხილი აქვს მასრა და წვერი. შემორჩენილი სიგრძე - 15 სმ. აღმოჩენილია "საგანძურში". თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55-3].

Spearhead, iron, with rounded sides, closed socket and midrib, length - 15 cm., treasury, 1st c. BC.

42. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, აქვს ვიწრო და გრძელი, ოვალურგანივკვეთიანი პირი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა, უქედოა. სიგრძე - 20,5 სმ. აღმოჩენილია კარიბჭის კომპლექსთან, წრიული კოშკის ნანგრევების თავზე. თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ლორთქიფანიძე გ. 1976:181-182; სურ. 137-6].

Spearhead, iron, with narrow blade, long and open socket, length – 20,5 cm., cultural layer of 1st c. BC.

43. **შუბისპირი**, რკინისა, № 43-ის ანალოგიური. აღმოჩენილია შემთხვევით [ლორთქიფანიძე გ. 1976:181].

Spearhead, iron, analogous to # 43, casual find.

44. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულ მხრებიანი, აქვს გრძელი პირი და გრძელი მასრა, დაზიანებულია. სიგრძე - 18 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. II-I სს. ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:177, სურ. 136, 10].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade and socket, damaged, length- 18 cm., cultural layer of 2nd-1st cent. BC.

45. **ისარი**, რკინისა, მასიური, კატაპულტით სატყორცნი, აქვს მოკლე, ნაჭედი წვერი, განივკვეთში ოთხნახნაგა პირამიდის ფორმის, ტანისაგან მკვეთრად გამოყოფილი; ტანი მრგვალგანივკვეთიანია, ის თანდათან გადადის მასთან ერთად გამოჭედილ სამფრთიან სტაბილიზატორზე, ყუნწი მრგვალგანივკვეთიანია, მოკლე, ქუსლისკენ გაფართოებული, ქუსლი ნახევარწრიულადაა ამოღარული – ლარზე მისადებად. საერთო სიგრძე - 62 სმ, ტანის დმ - 1,8 სმ, წვერის სიგრძე - 2 სმ, მისი სიგანე - 1 სმ, ფრთების სიგრძე - 6 სმ, მათი სიგანე - 2,7 სმ, სისქე - 3 მმ, ყუნწის სიგრძე - 4,5 სმ, დმ - 1,5 სმ.

აღმოჩენილია ალიზის კედლის ნანგრევებში. თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ლორთქიფანიძე გ. 1976:176, სურ. 136,8].

Arrow of catapult, iron, with short, forged tetrahedral in section tip, the body is long and round in section and gradually joins to the three winged tail-plane, length – 62 cm., cultural layer of 1st c. BC.

46. კედლის სანგრევი მოწყობილობის, ე.წ. **ურნალის** პირი, მთლიანი რკინისაგან გამოჭედილი, შედგება სამი, ერთმანეთისაგან მკვეთრად გამოყოფილი ნაწილისაგან: წვერი, ტანი, მასრა; წვერი სამფრთიანია, ყოველი ფრთა კარგადაა გამოჭედილი, წვეტიანია; ტანი წახნაგოვანია, განივკვეთში ოთხკუთხა, მასრისკენ ოდნავ გაფართოებული, მასრა განიერია, ქვემოთკენ გაფართოებული, გახსნილი - ჩანს მასრის გახსნის ხაზი, ე.წ. მასრის ნაკერი. საერთო სიგრძე — 1,04 მ, წვერის სიგრძე - 30 სმ, ფრთებთან მაქსიმალური სიგანე - 9 სმ, ტანის სიგრძე - 40 სმ, სიგანე პირთან და შუა ნაწილში - 10 სმ, ბოლოში - 12 სმ, მასრის სიგრძე - 33 სმ, დმ - 30 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. I ს-ის ნაგებობის ნანგრევების ქვეშ [ლორთქიფანიძე გ. 1976:168-169, სურ. 134-1,2].

Head of **battering ram**, iron. Consists of three parts: tip, body and socket. The tip is three winged and sharp, the body is tetrahedral in section, the socket is wide and opened. Length- 1,4 m., was found under the cultural layer of 1st c. BC.

47-48. **ისრისპირი** (გასტრაფეტის), რკინისა, 2 ცალი, დიდი ზომის, მომრგვალებულმხრებიანი შუბისპირის ფორმის, აქვთ მასრა, უქედობია. სიგრძე - 14 და 15 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. II-I სს-ის ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:177, სურ. 136,9].

Arrowheads for gastraphetes, iron, with rounded shoulders and socket; 2 pieces, length- 14 and 15 cm., cultural layer of 2nd-1st cent. BC.

49. **პილუმის** ფრაგმენტი, რკინისა, წარმოადგენს რკინის მრგვალგანივკვეთიან ლეროს, რომელსაც აქვს ოთხწახნაგა პირამიდული პირი, აკლია მასრიანი ბოლო ნაწილი. შემორჩენილი სიგრძე - 32 სმ, პირის სიგრძე - 4,5 სმ, ლეროს დმ. - 7 მმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. I ს-ის ნგრევის ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:178, სურ. 136,8].

The **pillum**, fragmented, length - 32 cm., cultural layer of 1st c. BC.

50. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, მრგვალლრუიანი, იგივე ღრუმასრიანი, მკვეთრად გაღესილი წიბოებით, აქვს შეჭრილი წახნაგის ფუძე, წახნაგებზე - ქვედა მხარეს აქვს ნახვრეტები (ერთ წახნაგზე - ერთი, მეორეზე — ორი). სიგრძე - 3 სმ. № 9 სამარხი, ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 175-6].

Arrowhead, bronze, trihedral, with hollow socket, length- 3 cm., grave # 9 3rd quarter of 4th century BC.

51. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, № 51-ის ანალოგიური, წახნაგები ნახვრეტების გარეშეა. სიგრძე - 2,8 სმ. № 9 სამარხი, ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 175-5].

Arrowhead, bronze, analogous to # 51, length- 2,8 cm. grave # 9, 3rd quarter of 4th century BC.

52. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, № 51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 3,2 სმ. № 9 სამარხი, ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211].

Arrowhead, bronze, analogous to # 51, length - 3,2 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th century BC.

53. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, მრგვალლრუიანი, № 51-ის ანალოგიური. სიგრძე - 3 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211].

Arrowhead, bronze, trihedral, with hollow socket, length - 3 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th century BC.

54. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, მრგვალლრუიანი, ერთი წახნაგი ჩაჭრილია, განაჭერს ჯვრის ფორმა აქვს. სიგრძე - 2,8 სმ. № 9 სამარხი, ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი. [ლორთქიფანიძე ოთ. და სხვ. 1972:211].

Arrowhead, bronze, trihedral, with hollow socket, length - 3 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th century BC.

55. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, მრგვალლრუიანი, ერთი წახნაგი ჩაჭრილია, ორზე ვიწრო სამკუთხა ფორმეშია. სიგრძე - 2,6 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი. [ლორთქიფანიძე ოთ. და სხვ. 1972:211].

Arrowhead, bronze, trihedral, with hollow socket, length- 2,6 cm., grave # 9, 3rd quarter of 4th century BC.

56. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, მრგვალლრუიანი, წახნაგებზე ოთხკუთხედედების რელიეფური ბადეა, წვრილი რელიეფური ზოლებით შექმნილი. სიგრძე - 2,5 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211].

Arrowhead, bronze, trihedral, with hollow socket, ornamented, length - 2,5 cm., grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

57. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, ანალოგიურია № 57-ისა. სიგრძე - 2,5 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი. [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 175-3].

Arrowhead, bronze, analogous to # 57, length - 2,5 cm. grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

58. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მრგვალლრუიანი, ფრთების წვერები ღრუ მასრის მიმართ დაშვებულია, ნაკლულია - აკლია ზედა მხარე და წვერი. შემორჩენილი სიგრძე - 1 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 175-2]. **Arrowhead**, bronze, trilobate, with hollow socket, fragmented, grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

59. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამწახნაგა, აქვს მოკლე მასრა, მკვეთრად გაღესილი წიბოები. სიგრძე - 2,5 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. V-IV სს-ის კულტურულ ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:179, სურ. 136-1].

Arrowhead, bronze, trihedral, with short socket, length - 2,5 cm., cultural layer of 5th-4th cent. BC.

60-61. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, 2 ცალი, სამწახნაგა, ანალოგიური № 60-სა. სიგრძე - 2,5-3 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. V-IV სს-ის კულტურულ ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:179].

Arrowheads, bronze, analogous to #58, length - 2,5-3 cm., cultural layer of 5th-4th cent. BC.

62-64. **ისრისპირი**, რკინისა, 3 ცალი, სამფრთიანი, აქვთ ყუნწი. საერთო სიგრძე - 4 სმ, ყუნწის სიგრძე - 1-1,5 სმ, ფრთებს შორის მანძილი - 1,2 სმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. IV-II სს-ის კულტურულ ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:179, სურ. 136-3].

Arrowheads, iron, trilobate, with tang; length- 4cm., cultural layer of 5th-2nd cent. BC.

65-67. **ისრისპირი**, რკინისა, 3 ცალი, აქვთ პირამიდული წვერი, განიერი, მრგვალგანივკვეთიანი ყუნწი. აღმოჩენილია ძვ.წ. I საუკუნის ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:180, სურ. 136-2].

Arrowheads, iron, with pyramidal head and round in section tang, cultural layer of 1st c. BC.

68. **კაპარჭის** (ისართ ბუდის) ან გორიტის (მშვილდის ბუდის) გარსაკრავის ფრაგმენტები: ბრინჯაოს ორი თხელი ფირფიტა, შემკული დაბალ რელიეფში შესრულებული ორნამენტით, ერთი ფრაგმენტი ტრაპეციის ფორმისაა, მას კიდეებზე წნეხვით გამოყვანილი ბურცობების რიგი გასდევს, შუაში გამოსახულია თოთხმეტ სხივიანი სოლარული ნიშანი, მეორე - სწორკუთხაა, მასაც ბურცობები გასდევს კიდეზე, დაზიანებულია, ორივე ფრაგმენტზე შეიმჩნევა ნახვრეტები, განკუთვნილი გარსაკრავის ტყავის ან ხის საფუძველზე მისამაგრებლად. ტრაპეციისებური ფრაგმენტის შემორჩენილი სიგრძეა 6 სმ, სიგანე - 4,5 სმ, სწორკუთხას სიგრძე 5 სმ-ია, სიგანე - 4 სმ, ვარდულის დმ - 1,3 სმ-ია. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211].

The fragments of **quiver or gorite**, two thin ornamented plates, grave # 9, the 3rd quarter of 4th century BC.

69. **ცული**, რკინისა, აქვს ვიწრო, მაღალი, მრგვალგანივკვეთიანი ყუა, პატარა, მრგვალი ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, გვერდიდან შესქელებული, პირის კიდეები შეზნექილობის შემდეგ ნაკვეთი-

ლად ემეება ბასრი კიდისაკენ, სატარე პირს განიერი ყელით უერთდება, ფართოპირიანია, პირის მოყვანილობა ტრაპეციას მოგვაგონებს. სიმაღლე 14 სმ., აღმოჩენილია ძვ.წ. II-ს სს-ის ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:182, სურ. 140,1].

Battle-axe, iron, with narrow and long butt, oval axe eye, wide neck and wide cutting edge, h - 14 cm., cultural layer of 2nd - 1st cent. BC.

70. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს დაბრტყელებული ტარისთავი, ბრტყელი, პარალელურგვერდებიანი ტარის ღერო, ბრტყელი, განიერი, წვერისკენ თანდათან დავიწროებული პირი, მკაფიოდ გამოხატული ვადა, გადატეხილია ტარს ქვემოთ. სიგრძე - 78 სმ. № 9 სამარხი. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ის III მეოთხედით [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 174-1].

Sword, iron, fragmented, with flattened hilt, two sided blade, flat, wide and gradually narrowing blade towards its point, length - 78 cm, grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

71. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს სუსტად გაფორმებული ტარისთავი, სწორგვერდებიანი, ბრტყელი ტარის ღერო, მომრგვალებულმხრებიანი ვადა, პირი თანდათან ვიწროვდება წვერისკენ, მას მთელ სიგრძეზე დაუყვება სამი ღარი, ქვედა ნაწილი მოტეხილია. იარაღის სიგრძე იყო 75 სმ. № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 174-2].

Sword, iron, with two sided blade, wide and gradually narrowing blade towards its point, three chutes on the blade, length - 75 cm, grave # 9, 3rd quarter of 4th century BC.

72. **სატევარი**, რკინისა, ტარისთავი ნახევარწრის ფორმისაა, აქვს მკაფიოდ გამოხატული ვადა (დაქანებული მხრები), აკლია წვერი. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია "საგანძურში". თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55-4].

Dagger, iron, with semi-circle shaped hilt, the tip of blade is missing, length - 22 cm., treasury, 1st c. 1st c. BC.

73. **სატევარი**, რკინისა, № 73-ის ანალოგიური, აკლია ქვედა ნაწილი. შემორჩენილი სიგრძე - 17 სმ. აღმოჩენილია "საგანძურში". თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55-5].

Dagger, iron, analogous to # 73, length - 17 cm., treasury, 1st c. BC.

74. **სატევარი**, რკინისა, № 73-ის ანალოგიური, აკლია წვერი. შემორჩენილი სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია "საგანძურში". თარიღდება ძვ.წ. I ს-ით. [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55-9].

Dagger, iron, analogous to # 73, length - 22 cm., treasury, 1st c. BC.

75. **ფარი**, ლითონისსაფარიანი ფარების სახეობისა, შემორჩენილია რკინის ფურცლებისაგან შედგენილი გარსაკრავი, რომელიც ბრინჯაოს მავთულით - სარტყელითაა შეკრული, ის სავარაუდოდ ფარავდა ხის (ან ტყავგადაკრული ხის) საფუძველს, რომელიც არ შემორჩა, ფარი დაჟანგულია და დეფორმირებული, მისი მოყვანილობა არ ისაზღვრება. № 9 სამარხი, ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:211, სურ. 164; გამყრელიძე, ფირცხალავა, ყიფიანი 2005:145-146].

Shield, bronze, iron. fragments of iron plates bound by bronze wire, it was covering wooden (maybe covered with leather) base which is not preserved. The shield is corroded and deformed. Grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

76. მეომრის ქვედა კიდურების დამცავი ორწილადი ჯავშანი, ე.წ. **საწვივეები** (კნემიდები) და **საბარკულები**, ბრინჯაოსი, ძლიერ დაჟანგული და დაზიანებული (რესტავრირებული), მუხლი და კუნთები რელიეფურადაა გამოყოფილი, სიგრძეზე გასდევს რელიეფური ქედი (სიმტკიცისათვის), ქვედა კიდე შესქელებულია, გარეთაა განეული. საწვივეების სიგრძე - 30-35 სმ; საბარკულების - 26 სმ. № 9 სამარხი, ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972:26-27, სქ. 94; 203, 211, სურ. 172-173].

Coat of arms, bipartite, for hip and shin (**cnemides**), bronze. Length - 26cm, 30-35cm, grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

77. მეომრის **კისრის დამცავი ფირფიტა**, ბრინჯაოსი, ძლიერ დაზიანებული, ფორმა არ ისაზღვრება; № 9 სამარხი; ძვ.წ. IV ს-ის მესამე მეოთხედი [ლორთქიფანიძე და სხვ. 1972: 26-27].

Coat of arms for warrior's neck, bronze, damaged, grave # 9; 3rd quarter of 4th century BC.

78. **ჯავშნის ფირფიტა**, ბრინჯაოსი, ქერცლისებური აბჯრის კუთვნილი (ასამდე ერთეული), ოთხ-კუთხა მოყვანილობისაა, მეტ-ნაკლებად მთელია რამდენიმე ათეული ფირფიტა, მათ აქვთ ორი მომრგვალებული გვერდი, კიდის გასწვრივ ოთხი ან ორი ნახვრეტი. სხვადასხვა ზომისანი არიან: 2,8X2,8 სმ; 3,7X2 სმ; 2,8X2,2 სმ; 2,5X1,8 სმ; სისქე - 1 მმ-ია, ყველაზე გავრცელებული ზომაა 2,8X2,8 სმ. მათ, როგორც წესი, აქვთ ოთხი ნახვრეტი, ფირფიტების ზედაპირი გლუვია. აღმოჩენილია ფენაში, რომელიც ფარავდა ძვ.წ. III ს-ის № 2 სამარხს [Хоштария 1979:116-118, სურ. 186; ლორთქიფანიძე გ.1976:183].

Plates of scale armor, bronze, more than 100, quadrangular, cultural layer covering grave # 2 of 3rd c. BC.

79. **ჯავშნის ფირფიტა**, ბრინჯაოსი. აღმოჩენილია №1 3 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. III ს-ით [კაჭარავა და სხვ. 1979:79].

Pates of scale armor, bronze, grave # 13, 3rd century BC.

80. **ჯავშნის ფირფიტა**, რკინისა, 60 ერთეული, აქვთ სწორი ზედა და მომრგვალებულკუთხეებიანი ქვედა კიდეები, არის ერთ, ორ და სამნახვრეტიანი ცალები. ზომები: 2X1,1 სმ; 2,4X1,1 სმ; სისქე 1 მმ. აღმოჩენილია ძვ.წ. V-IV სს-ის კულტურულ ფენაში [ლორთქიფანიძე გ. 1976:183, სურ. 139].

Plates of scale armor, iron 60 pieces, cultural layer of 5th-4th cent. BC.

81-85. **უმბონი**, ბრინჯაოსი, ნახევარსფერულ ბურცობიანი, ხუთი ერთეული, ყველა ერთი ტიპისაა, ნახევარსფერული მოყვანილობის შუა ნაწილს ირგვლივ ბრტყელი კიდე შემოუყვება, ბურცობს ცენტრში ნახვრეტი აქვს. ერთ მათგანს ცენტრში, გამოზიდულ ნაწილზე, ბრინჯაოს პატარა ლურსმანი აქვს მიკრული ხის საფუძველზე დასამაგრებლად. აღმოჩნდა ძვ.წ. I ს-ის საცავ-საგანძურში [ფირცხალავა, ყიფიანი 1986:75, სურ. 55_გ, 8].

Shield bosses (umbos), bronze, hemispherical, 5 pieces, treasury, 1st c. BC.

86. **შურდულის ქვები**, მრგვალი რიყის ქვები სპეციფიკური პრიალა ზედაპირით. მათი დიამეტრი 4 - 6 სმ-ია. ისინი აღმოჩენილია ძვ.წ. IV-I სს-ის ფენებში, განსაკუთრებით მრავლად კარიბჭის კომპლექსთან ძვ.წ. I საუკუნის ნგრევის ფენაში, ასევე ფენაში, რომელიც ფარავდა ძვ.წ. III ს-ის № 2 სამარხს, ჯავშნის ფირფიტებთან ერთად [ლორთქიფანიძე გ. 1976:175, სურ. 135-4].

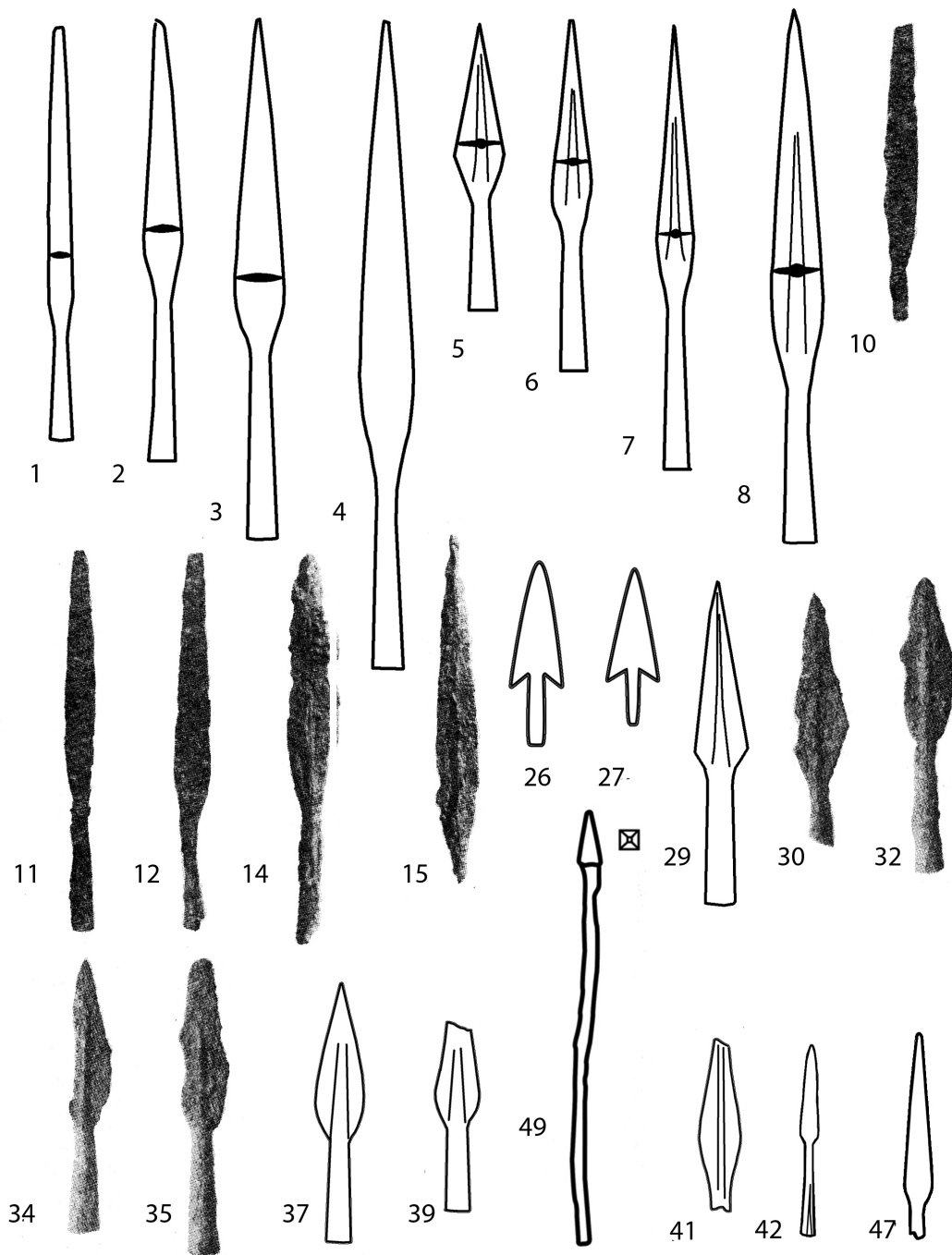
Sling stones, diameter- 4-6 cm., cultural layers of 5th-1st c. BC.

87. **ჭურვები**, ქვისა, სხვადასხვა ზომის მრგვალი ბირთვები, რომლებსაც სპეციალური მონყობილობებით ისროდნენ, ისინი დამზადებულია ადგილობრივი ბიოტიტური ტუფისაგან, ვინროპირიანი იარაღით დამუშავების კვალით. ჭურვების დიამეტრი 10-დან 30 სანტიმეტრამდეა, წონა - 2,5 კგ-დან 25 კგ-მდე. აღმოჩენილია ნაქალაქარის ძვ.წ. II-I სს-ის კულტურულ ფენებში: ასზე მეტი ჭურვია ნაპოვნი გალავნის ალიზის კედლების ნანგრევებში, მიკვლეულია ქვის ჭურვების მარაგი (60 ცალზე მეტი) — არსენალი [ლორთქიფანიძე გ. 1976: 170, სურ. 135, 1-3; ახვლედიანი 2003:8-9, ტაბ. I].

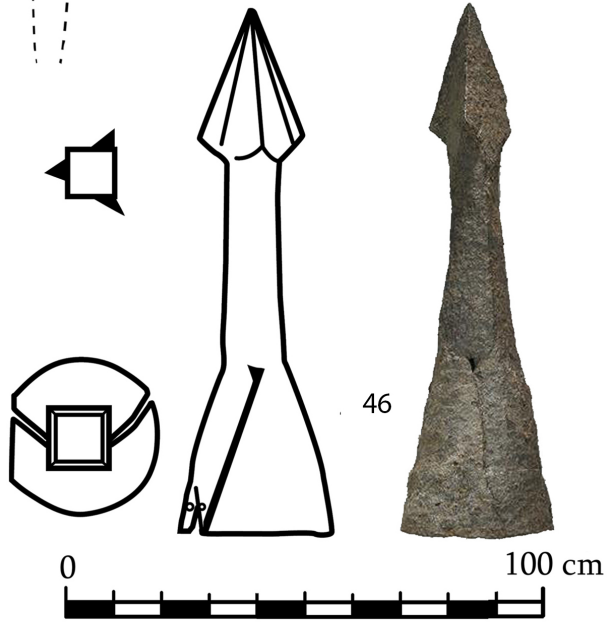
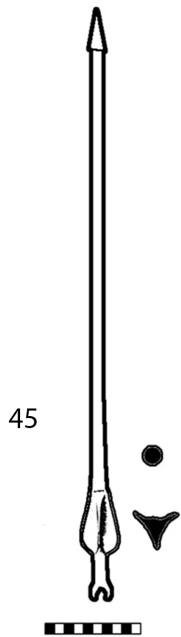
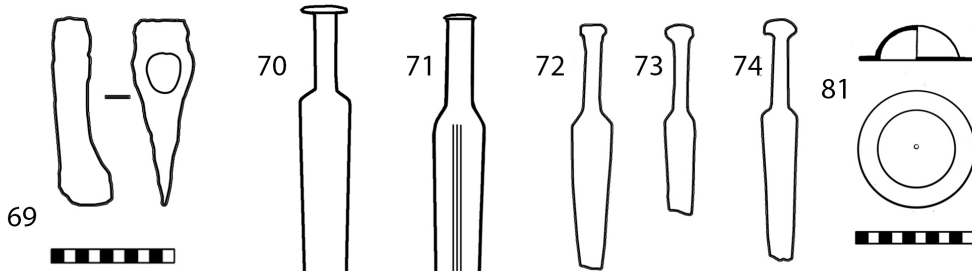
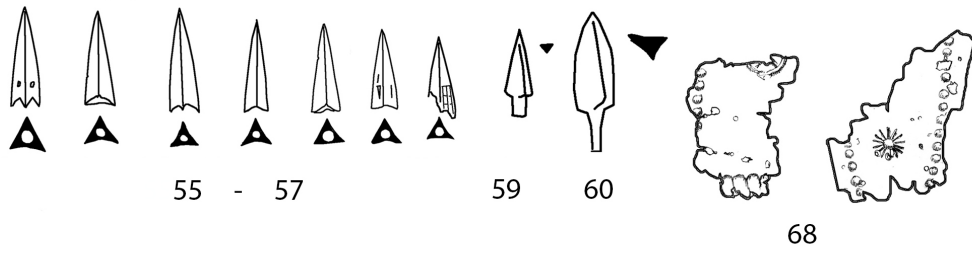
Shells, stone of various sizes, diameter- from 10 to 30 cm, weight – from 2,5 to 25 kg. more than 160, cultural layers of 2nd -1st cent. BC.

88. **შუბისპირები**, რკინისა, 30 ერთეული, სხვადასხვა ზომისა, ტიპების გამოყოფა ვერ ხერხდება მათი ცუდად დაცულობის გამო. სამარხი № 9, ძვ.წ. IV საუკუნის მესამე მეოთხედი.

Spearheads, iron, 30 pieces, badly preserved, grave # 9, 3rd quarter of 4th c. BC.

შუბისპირები ვანიდან
Spearheads from Vani

იარაღი ვანიდან
Weapons from Vani

ვარსიმაანთკარი (რუკაზე № 29) Varsimaantkari (# 29 on the map)

სოფ. ვარსიმაანთკართან (დუშეთის მუნიციპალიტეტი) მდებარე ე.წ. “ვარსიმაანთქედების” მთის ფერდობზე გაითხარა ძვ.წ. VI-III სს-ის 166 სამარხი რომელთაგან ინფორმაცია მხოლოდ 118-ის შესახებ მოგვეპოვება. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 66. მასალა ინახება დუშეთის არქეოლოგიურ ბაზაზე.

Near the village Varsimaantkari (Dusheti municipality) 166 graves of 6th-3rd cent. BC were excavated (information about 118 graves is available). The weapons were found in - 66. The artifacts are preserved in Dusheti dig house.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ვიწრო და გრძელპირიანი, რელიეფურქედიანი. პირის სიგრძე მასრისას რამდენიმეჯერ აღემატება. სიგრძე - 80 სმ. აღმოჩნდა №106 სამარხში. ძვ.წ. V საუკუნე [მუხიგულაშვილი 2015:70, ტაბ. I, სურ. 1, №149].

Spearhead, iron, with narrow and long blade and high midrib, short opened socket. Length - 80 cm, grave # 106, 5th cent. BC.

1-4. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ვიწრო და გრძელპირიანი, რელიეფურქედიანი. მხრები მთავრდება მცირე წიბოთი და შეჭრილ კუთხეს ქმნის. სიგრძე - 33-42-43 სმ. აღმოჩნდა №№ 105, 107, 117 სამარხებში. ძვ.წ. V საუკუნე [მუხიგულაშვილი 2015:70, ტაბ. I, სურ. 1, №164, 172, 28].

Spearheads, iron, with narrow and long blades and high midribs, short opened sockets, 3 pieces. Length - 33, 42 and 43 cm, graves ## 105, 107, 117, 5th cent. BC.

5-7. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მაღალქედიანი, მოკლე, გახსნილი მასრით. სიგრძე - 52, 56 და 64 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:70, ტაბ. I, სურ. 1, №№ 222, 193, 143].

Spearheads, iron, with prolonged triangular blades and high midribs, short, opened sockets, 3 pieces. Length - 52, 56, 64 cm.

8-9. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., რომბისებურპირიანი, ფართო პირით, ქედიანი, მოკლე, გახსნილი მასრით. სიგრძე - 35 და 37 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:70, ტაბ. I, სურ. 1, №№ 208, 309].

Spearheads, iron, with triangular, wide blades and short, opened sockets, 2 pieces. Length - 35 and 37 cm

10-11. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ფართო პირით, ქედიანი, შედარებით გრძელი, გახსნილი მასრით. სიგრძე 29 და 39 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:70, ტაბ. II, სურ. 1, № 161].

Spearheads, iron, with triangular, wide blades, midribs and short, opened sockets, 2 pieces. Length - 29 and 39 cm.

12-13. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, წვერისაკენ შევიწროებული პირი, რელიეფურ ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე 23-26 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. II, სურ. 3, №268].

Spearheads, iron, with prolonged triangular blades and opened sockets, 2 pieces. Length - 23 and 36 cm.

14-15. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, რელიეფურქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე 22-26 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. II, სურ. 3, №11].

Spearheads, iron, with prolonged triangular blades, midribs, opened sockets, 2 pieces. Length - 22 and 26 cm.

16-17. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, წვერისაკენ შევიწროებული პირი, რელიეფურქედიანი, მასრა გახსნილი და ზემოთაღწერილ შუბისპირებთან შედარებით მოგრძოა [მუხიგულაშვილი 2015:72].

Spearheads, iron, with prolonged triangular blades and high midribs, opened sockets, 2 pieces.

18. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, წვერისაკენ თანაბრად შევიწროებული პირით, პირზე ორმხრივი, მომრგვალებული, რელიეფური ქედია, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 41 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:71, ტაბ. I, სურ. 2, № 116].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, long and open-socketed, length - 41 cm.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, მსგავსი № 18-ისა. სიგრძე - 26 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:71, ტაბ. I, სურ. 2, № 532].

Spearhead, iron, analogous to # 18, length - 26 cm.

20. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., ვიწროპირიანი, აქვთ მასრისაგან ოდნავ გამოყოფილი პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა, ოდნავ გამოხატული ქედი [მუხიგულაშვილი 2015:71 ტაბ. I, სურ. 2, №№ 75, 105].

Spearheads, iron, with narrow blades, long opened sockets, 2 pieces.

21-22. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., რომბისებურპირიანი, აქვთ ფართო პირი, ორმხრივი, რელიეფური ქედი, პირზე ოდნავ მოკლე, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 31 და 32 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. II, სურ. 3, №№ 378, 379].

Spearheads, iron, with rhombic blades, high midribs, opened sockets, 2 pieces, length -31 and 32 cm.

23-24. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მსგავსი №№ 21, 22-ისა, შედარებით მცირე ზომის. სიგრძე - 22 და 22,5 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. II, სურ.1, №№ 367,106ა].

Spearheads, iron, analogous to # 21 and 22 , length - 22 and 22,5 cm.

25. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ორმხრივ რელიეფურქედიანი. აქვს მრგვალი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 17,2 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. III, სურ. 5, № 201].

Spearhead (javelin), iron, with rounded shoulders, high midrib, open-socketed, length - 17,2 cm.

26. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 25-ისა. სიგრძე - 17 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:71, ტაბ. II, სურ. 3, № 248].

Spearhead (javelin), iron, analogous to # 25, length - 17 cm.

27. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, უქედო, აქვს მრგვალი, შეკრული მასრა. სიგრძე - 14 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. III, სურ. 5, № 271].

Spearhead (javelin), iron, with rounded shoulders, closed socket, length - 14 cm.

28. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 27-ისა [მუხიგულაშვილი 2015:72].

Spearhead (javelin), analogous to # 27.

29. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, უქედო. აქვს მრგვალი, შეკრული მასრა. სიგრძე - 13,5 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015: ტაბ. III, სურ. 5, № 25].

Spearhead (javelin), iron, with narrow blade, high midrib, closed socket, length - 13,5 cm.

30. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, 9 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 15-26 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:72, ტაბ. III, №№ 25, 72, 127, 192, 207 249, 386, 76, 376].

Spearheads (javelins), iron, with prolonged triangular blades, high midribs, opened sockets, 9 pieces, length - 15-26 cm.

31. **მახვილი (აკინაკი)**, რკინისა, აქვს ძელაკისებური ტარისთავი, სამნაწილიანი ტარის ღერო, თირკმლისებრი ვადა, გრძელი, თანაბრად დავიწროებული პირი. სიგრძე - 75,5 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:ტაბ. II, სურ. 4, № 207].

Sword (akinake), iron, with bar-like pommel, grooved hilt, butterfly-like guard, blade is gradually narrowing towards the point. Length - 75,5 cm.

32. **სატევარი**, რკინისა, იმეორებს ზემოთაღწერილი აკინაკის ფორმას. ვადა და პირი ერთი ნაჭრისგანაა გამოჭედილი, თავი და „თირკმლისებრი“ დანაძერწი შემდეგაა მიღწილული. სიგრძე - 35 სმ.

[მუხიგულაშვილი 2015:ტაბ. III, სურ. 5, № 228.]

Dagger (akinake), iron, analogous to # 31. Length - 35 cm.

33. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, ტარისთავი ფრინველის თავის ნისკარტმოხრილი სახითაა წარმოდგენილი, აქვს სწორი ყუა, ალესილი მხარე ოდნავ მოხრილი და წვერისაკენ შევიწროებულია. ტარზე 3 მანჭვალი და ხის ტარის ნაშთია შემორჩენილია. სიგრძე – 42 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:ტაბ. III, სურ. 5, №13].

Dagger, iron, one sided, handle was represented by a curved beak of a bird. Back side of the blade is straight. Length - 42 cm.

34. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, სატარეზე ორი მანჭვალით, პირი ფართო, წვერისაკენ წამახული და წაკვეთილია. სიგრძე – 32 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:ტაბ. III, სურ. 5, № 320].

Dagger, iron, one sided, with wide blade. Length- 32 cm.

35-36. **სატევარი**, რკინისა, 2 ც., ცალპირლესული, ვადაში ოდნავ მოხრილი, სატარეზე მანჭვლებით. სიგრძე – 26-27 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015: ტაბ. II., სურ. 4, №№ 247, 193, 324].

Daggers, iron, one sided, slightly curved. 2 pieces, length - 26-27 cm.

37-39. **მუჯირა**, რკინისა, 3 ც., გახსნილ მასრიანი, დაწახნაგებული პირით [მუხიგულაშვილი 2015:ტაბ. II, №№ 250,44,325].

Butts, iron, with faceted blades, 3 pieces .

40-51. **დანა**, რკინისა, 12 ც., მოხრილი, ცალპირლესული, სატარეზე რამდენიმე მანჭვალით, სიგრძე მერყეობს 20-32 სმ-ს შორის [მუხიგულაშვილი 2015:77, ტაბ. III. სურ. 6, №№ 384, 106, 169, 72, 94, 58, 321, 549, 369, 173, 165, 150.]

Knives, iron, one sided, curved, 12 pieces, length - 20-32 cm.

52-60. **დანა**, რკინისა, 9 ც., ცალპირლესული, აქვთ თითქმის სწორი პირი, ზოგჯერ ტარის სიგანე მნიშვნელოვნად სჭარბობს პირისას, სატარე მანჭვლებით. ერთ-ერთ მათგანზე (№ 56) შემორჩენილია ძვლის ტარის ნაშთი. სიგრძე მერყეობს 18,5-27 სმ შორის [მუხიგულაშვილი 2015: ტაბ. III, სურ. 6, №№ 73, 209, 202, 272, 308, 501, 507, 480, 318].

Knives, iron, one sided, slightly curved. 9 pieces, length - 18,5-27 cm.

61-63. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, 3 ც., სამფრთიანი, მოკლე, მრგვალმასრიანი და გრძელდეზიანი. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [ნითლანაძე 1983:ტაბ. XXII2].

Arrowheads, bronze, trilobate, barbed, 3 pieces, grave # 15.

64. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, წაგრძელებული წვერით, ფრთებდაშვებული, მრგვალი, გამონეული მასრით, მასრა წვერიდანვე იწყება. სიგრძე - 2,8 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:79, ტაბ. III, სურ. 6, № 142].

Arrowhead, bronze, trilobate, length - 2,8 cm.

65. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, მსგავსი № 64-ისა, შედარებით მოკლეა და ფართო, სიგრძე - 2,1 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:79, ტაბ. III, სურ. 6, № 146].

Arrowhead, bronze, trilobate, length - 2,1 cm.

66. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მრგვალი, კონუსური მასრით, სიგრძე - 2,3 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:79, ტაბ. III, სურ. 6, №147].

Arrowhead, bronze, trilobate, with leaf-like wings, length - 2,3 cm.

67-69. **ისრისპირი**, ძვლის, 3 ც., ოთხწახნაგა, პირამიდული, ღრუმასრიანი. სიგრძე – 3,3-4,2 სმ. [მუხიგულაშვილი 2015:79, ტაბ. III, სურ. 6, №№ 160, 161, 162].

Arrowheads, bone, tetrahedral, pyramidal, 3 pieces, length - 33-42 cm.

70. ფარი, თხელფურცლოვანი ბრინჯაოსი, წრიული, ნაპირები წერტილოვანი ორნამენტითაა შემკული, ცენტრში დარჩილულია რელიეფური გამოსახულება, რომელიც 6 “სხივისაგან” შედგება. “სხივები” ბოლოვდება სამ-სამი ბურთულით. “სხივების” შემკრებ ცენტრში შემალეებაა, რომელიც შედგება ოთხ-ოთხი ბურთულისაგან შედგენილი მტევნისებური შვერილისაგან, შვერილები ერთმანეთისაგან თანაბარი მანძილითაა დაცილებული. ფარი საგანგებოდაა დაზიანებული და დაჭყლეტილი. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [მუხიგულაშვილი 2015:83-84, ტაბ. IV, სურ. 7].

Shield, circular, manufactured from thin bronze plate, sides are decorated by dots, the relief depiction with 6 rays is located in the center. The shield is specially squashed. Grave # 18.

71. ფარი, რკინისა, ანალოგიური № 70-ისა, სრულად შემონახული. დმ - 30 სმ. აღმოჩნდა № 65 სამარხში [მუხიგულაშვილი 2015:83-84, ტაბ. IV].

Shield, bronze, well preserved, analogous to # 70, diam. – 30 cm., grave # 65.

72. მუზარადი, დამზადებულია ბრინჯაოს სქელი ფირფიტისაგან; ძალზე დაზიანებულია და საგანგებოდაა დაჭყლეტილი, მუზარადს ნახევარსფერული ზედა ნაწილი და განიერი ფარფლი უნდა ჰქონოდა, რომელიც კეფასთან წყდებოდა, სავარაუდოდ აქ კეფის დამცავი ფირფიტა უნდა ყოფილიყო, რომელიც იქვე აღმოჩნდა. ნაკერები გაერთიანებული იყო მიქლონვის წესით, რკინის მანჭვლებით. ფარფლის სიგანე წინა ნაწილში — 6,5 სმ. ფირფიტის სისქე — 0,3 სმ. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [მუხიგულაშვილი 2015:84, ტაბ. IV, სურ. 8].

Helmet, manufactured from thick bronze plate (0.3 cm), damaged, specially squashed. It should have a hemispheric upper part, wide brim and a special plate for protecting the neck which was attached to the back part of the brim. Grave # 18.

73. მუზარადი, ბრინჯაოსი, ოვალური, შედგენილია წრიულად მორკალული ბრტყელი ფირფიტისაგან, რომელსაც ორივე მხრიდან განივად აკრავს ასეთივე ფირფიტები. ისინი ერთმანეთთან მანჭვლებით ყოფილა დაკავშირებული. შიდაპირზე შემორჩენილია ტყავის თასმები. სიგრძე - 25,5 სმ, სიმაღლე - 12 სმ. აღმოჩნდა № 101 სამარხში [მუხიგულაშვილი 2015:84, ტაბ. IV, სურ. 8].

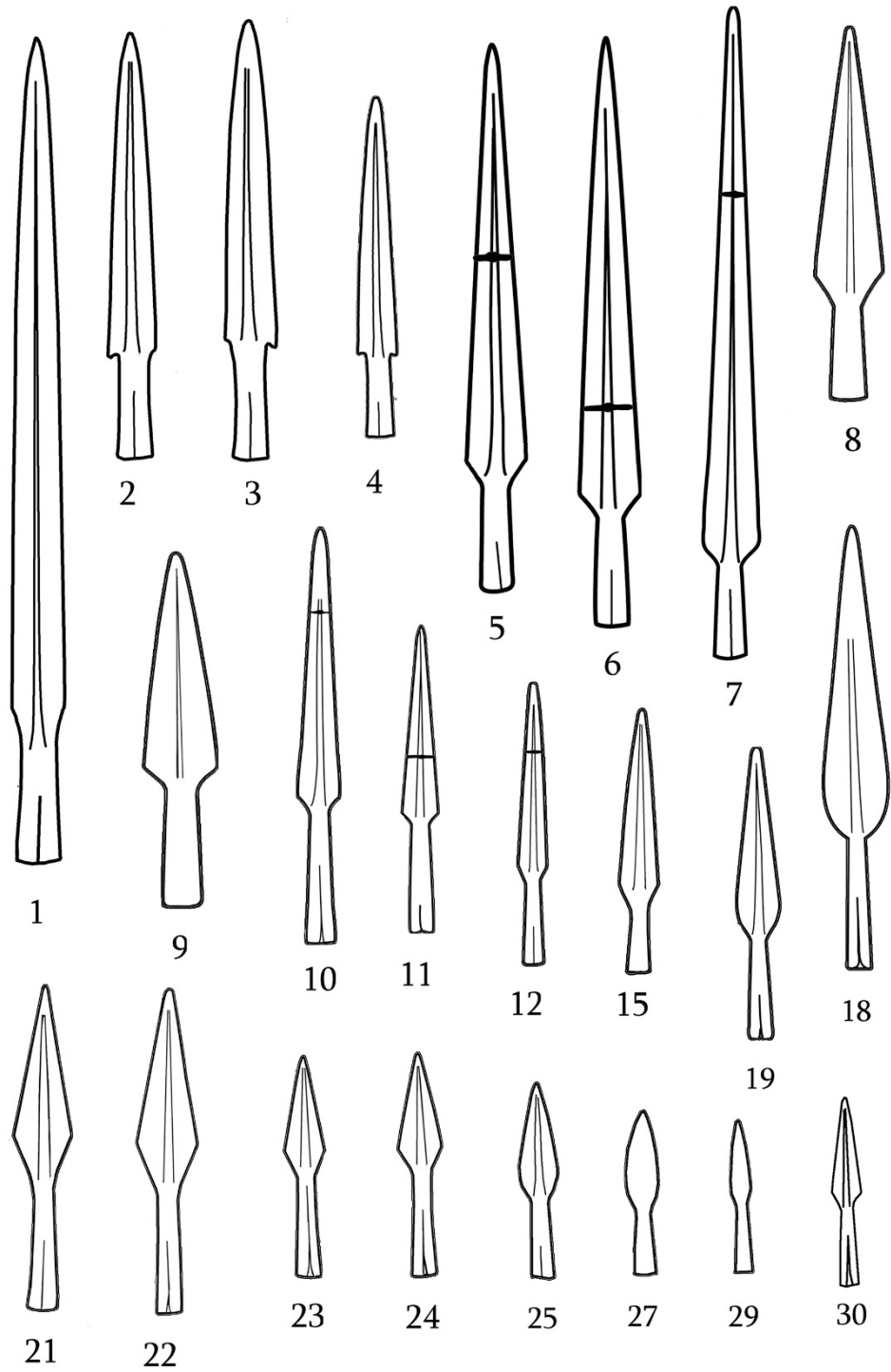
Helmet, oval shaped, manufactured from thick bronze plates, w - 25,5 cm, h- 12 cm. Leather thongs are preserved in the inner part of the helmet. Grave # 101.

74. ჯავშნის ნაწილები, ბრინჯაოსი, შედგება სხვადასხვა ზომის და მოყვანილობის ფირფიტებისაგან, რომელთა ნაწილი ერთმანეთთან ბრინჯაოს რგოლებითა და მანჭვლებითაა დაკავშირებული. ჯავშნის მთავარ ნაწილს წარმოადგენს ბრტყელი და განიერი ნაპირებგოფრირებული ფირფიტა, რომელზედაც ასხმული უნდა ყოფილიყო დანარჩენი შემადგენელი ნაწილები. ყველაზე დიდი რაოდენობითაა მოგრძო, სამკუთხა მოყვანილობის “სხივისებრი” ფირფიტები. სავარაუდოა, რომ ჯავშნის მთელი კონსტრუქცია ასხმული იყო ტყავის სარჩულზე. ფირფიტის უდიდესი სიგანე - 8,5 სმ, უმცირესი - 2,4 სმ, სხივისებრი ფირფიტის უდიდესი სიგანე - 5,3 სმ, უმცირესი - 1,5 სმ. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [მუხიგულაშვილი 2015:84, ტაბ. IV, სურ.9].

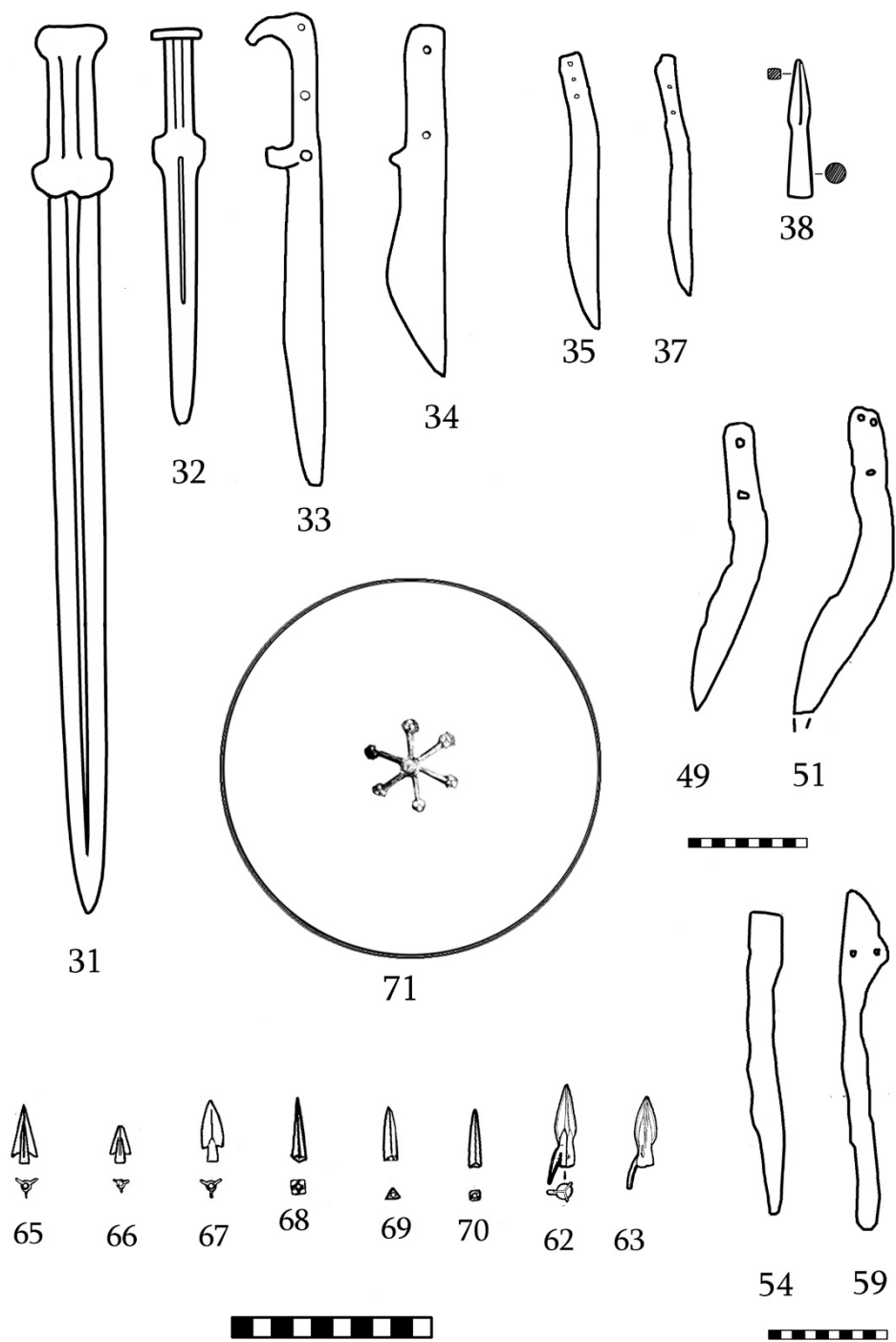
Armour, bronze, fragments of various shaped and sized plates, which were connected by bronze rings and small nails. The main part consists of flat and wide plate to which other, smaller parts were attached. Supposedly, the metal parts were covering leather lining. Grave # 18.

75. ჯავშნის ნაწილები, ბრინჯაოსი, მსგავსი № 74-ისა. აღმოჩნდა 55-ე სამარხში. [მუხიგულაშვილი 2015:85].

Armour, bronze, analogous to # 74, grave # 55.

იარაღი ვარსიმაანთკარიდან
Weapons from Varsimaantkari

იარაღი ვარსიმაანთკარიდან
Weapons from Varsimaantkari

ვაშლიჯვარი (რუკაზე № 30)
Vashlijvari (# 30 on the map)

ვაშლიჯვარის (ქ. თბილისი) მახლობლად, მდ. დიღმისწყლის ხიდთან აღმოჩნდა III საუკუნის არქეოლოგიური მასალა. ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში (ინვ. № 22-59/1-15).

Near Vashlijvari (suburbs of Tbilisi), near the r. Digmistskali bridge, archaeological material of 3rd cent. AD was found. Artifacts are preserved in Georgian National Museum.

მახვილი, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, პირი ფრაგმენტულადაა შემორჩენილი, ხის ქარქაშის კვალით [ნიკოლაიშვილი 1978:92].

Dagger, iron, two-sided, blade is preserved fragmentarily.

ზედა გორა (რუკაზე № 31)
Zeda Gora (# 31 on the map)

სოფ. ზედა გორაში (ვანის მუნიციპალიტეტი) აღმოჩენილ ახ.წ. I-II სს-ის სამარხში დაფიქსირდა რკინის საბრძოლო იარაღი.

In the village Zeda Gora (Vani municipality), in the grave of 1st-2nd cent. AD iron weapons were found.

1. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ტარრგოლიანი. სიგრძე - 66,5 სმ. [ხარაბაძე 2003:164, ტაბ. 1₃].

Sword, iron, two sided, with a ring on the pommel, length - 66,5 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელპირიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 40 სმ. [ხარაბაძე 2003:164, ტაბ. 1₁].

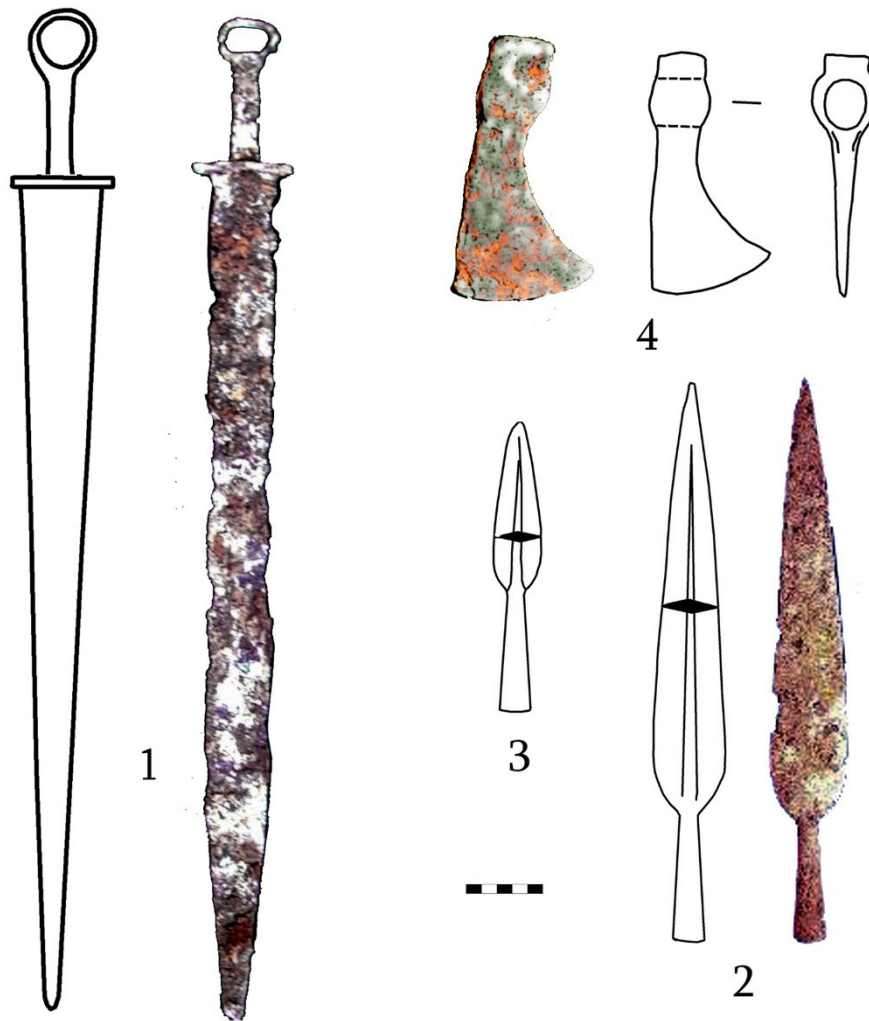
Spearhead, with rounded shoulders, long blade with midrib and short, closed socket, length - 40 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელი, შეკრულ მასრიანი. სიგრძე - 20,5 სმ. [ხარაბაძე 2003:164, ტაბ. 1₂].

Spearhead, with rounded shoulders, midrib and closed socket, length - 20,5 cm

4. **ცული**, რკინისა, დაბალი, დაბრტყელებული ყუით, ოვალური სატარე ხვრელით, პირი ასიმეტრიული, ოდნავ მოხრილი, 14,4 სმ. [ხარაბაძე 2003:164, ტაბ. 1₄].

Battle-axe, has a hammer-like, low and flat butt, oval axe eye, prolonged blade with oval, asymmetrical, a bit crooked cutting edge, length - 14,4, cm.

იარაღი ზედაგორადან
Weapons from the v. Zedagora

ზემო ავჭალა (რუკაზე № 32)
Zemo Avchala (# 32 on the map)

თბილისის დასავლეთ გარეუბანში, ზემო ავჭალაში მიკვლეულია ახ.წ. I საუკუნის იარაღიანი სამარხი, რომელიც შეიცავდა რკინის ორპირღესულ, დიდი ზომის მახვილს (სიგრძე - 95 სმ.) [მაკალათია 1928:176].

In the western suburbs of Tbilisi, the grave of 1st cent. AD was excavated which included two sided iron **sword** (length - 95 cm).

ზემო ქედი (რუკაზე № 33)
Zemo Qedi (# 33 on the map)

სოფ. ზემო ქედში (დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი), შემთხვევით აღმოჩენილია ახ.წ. I საუკუნის ბრინჯაოს მუზარადი. ინახება დედოფლისწყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

In the village Zemo Qedi (Dedoplistskaro municipality), the bronze helmet dated to the 1st century AD was accidentally found. Preserved in Dedoplistskaro municipal Museum.

მუზარადი, ბრინჯაოსი, ნახევარსფერული, რომაული, იმპერიულ-გალური ტიპისა, აქვს ფართო, კისრის დამცავი ფირფიტა, კეფისა და შუბლის არე დანახნაგებულია [გამყრელიძე, ფირცხალავა, ყიფიანი 2005:148, ტაბ. XXX].

Helmet, bronze, hemispherical, Roman Gallic Imperial type.

რომაული მუზარადი ზემო ქედიდან
Roman helmet from Zemo Qedi

ზესტაფონი (რუკაზე № 34)
Zestaphoni (# 34 on the map)

ზესტაფონში, ფეროშენადნობთა ქარხნის მიდამოებში შემთხვევით აღმოჩნდა დარღვეული სამარხის (ან სამარხების) ნაშთი, რომელიც მხედრის აღჭურვილობას შეიცავს და ძვ.წ. V საუკუნით თარიღდება. მასალა ინახება ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში (კოლექციის № 5453/A-45).

In the t. Zestaphoni, near the factory of Ferromanganese, the remains of ruined grave (or graves) of 5th cent. BC. were found. The artifacts are preserved at Kutaisi Historical-Ethnographical Museum.

1. **აკინაკი**, რკინისა, ორ ნაწილად გატეხილი. აქვს სწორი, ძელაკისებური ტარისთავი და ე.წ. პეპლისებური ვადა, ტარის ღერო სამნაწილიანია, კიდებზე შვეულლილვაკებიანი, პირი მკვეთრქედი-

ანია, თანაბრად ვინროვდება წვერისკენ. სიგრძე - 30 სმ (15+15 სმ) [ფირცხალავა, ლანჩავა 2013:105-106, სურ. 28].

Akinake, iron, broken into two pieces, has a flat pommel, trilobate hilt, and “butterfly-like” cross guard. The blade narrows towards its point and has a high midrib. Length - 30 cm (15+15 cm).

2. **ჩუგლუგი**, რკინისა, სატარე ხვრელი ჩუგლუგის შუა ნაწილშია მოთავსებული, ყუა გრძელია და წახნაგოვანი, ყუისთავი – დაბრტყელებული. მისი პირიცა და ყუაც სატარეს მიმართ ოდნავ დაშვებულია. პირი სატარეს ვინრო, ოთხწახნაგა ყელით უერთდება და ერთი შეხედვით მისი მოხაზულობა შუბისპირს მოგვაგონებს [ფირცხალავა, ლანჩავა 2013:106-107, სურ. 31].

Pole-axe, iron, the hole of the handle is placed in the central part of the pole-axe, the butt is long and faceted, and the head is flattened. blades and butts are a bit bent and the blade joins the handle with a narrow, tetrahedral neck and at first sight reminds us a spearhead.

იარაღი ზესტაფონიდან
Weapons from Zestaphoni

თაგილონი (რუკაზე № 35)
Tagiloni (# 35 on the map)

სოფ. თაგილონთან (ზუგდიდის მუნიციპალიტეტი), მდ. ენგურის მარჯვენა ნაპირას აღმოჩენილი თაგილონის „განძი“, ახ.წ. I ს-ის ბოლო - II ს-ის დასაწყისის სამარხის ინვენტარს წარმოადგენს. მასალა ინახება ზუგდიდის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში.

Near the village of Tagiloni so called “Tagiloni Hoard” was casually found which has to be a part of burial assemblage of 1st-2nd cent. AD. The artifacts are preserved in Zugdidi Historical-Ethnographical Museum.

1. **ჯაჭვის პერანგის** ერთმანეთში გაყრილი მრგვალი რგოლები, რკინისა, 4 ნაწევები (გუნდა) [ფუ-თურიძე 1959:56].

Fragments of **chain mail** rings, iron, 4 pieces.

2. **მუზარადის** ფრაგმენტი, რკინისა [ფუთურიძე 1959:75].

The fragment of iron **helmet**.

3. რკინის **სატევრის** ოქროს გარსაკრავები, ტარის შემკულობა [ფუთურიძე 1959:78].

The golden covering of the hilt of the **dagger**.

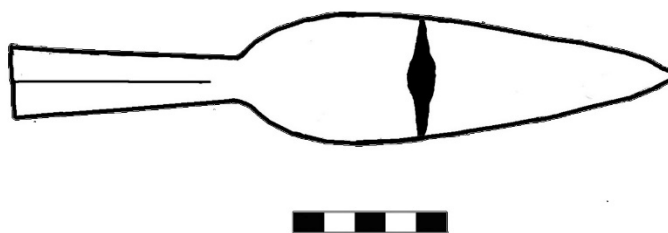
თაშბაში (რუკაზე № 36) Tashbashi (# 36 on the map)

სოფ. თაშბაშთან (ნალკის მუნიციპალიტეტი) შესწავლილია ძვ.წ. V-IV სს-ით დათარიღებული 3 სამარხი, იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 1. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში.

3 graves of 5th-4th centuries BC were excavated at the cemetery of Tashbashi (Tsalka municipality). The weapon was found in 1.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 22,8 სმ. აღმოჩნდა № 3 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ით [გაგოშიძე, 1982:57, 59, ტაბ. VIII_{III-1}].

Spearhead, Iron, with rounded shoulders, high midrib, open-socketed. Length - 22,8 cm. Grave #3. 4th century BC.

შუბისპირი თაშბაშიდან
The spearhead from Tashbashi

თელავი (რუკაზე № 37)

Telavi (# 37on the map)

ქ. თელავში, ღვთაების ეკლესიის გვერდზე, შემთხვევით აღმოჩნდა საბრძოლო იარაღი და სხვა ნივთები, რომლებიც, სავარაუდოდ ძვ.წ. IV-III საუკუნეებით თარიღდება. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში (ინვ. №№ 2-60-1-84).

In Telavi, near the church of Transfiguration of Christ, iron weapons of 4th-3rd cent BC were accidentally found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მაღალქედიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა ზედ ერთი სამანჯვლე ხვრელით. სიგრძე - 23 სმ. ინვ. № 2-60-1.

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, high midrib, long socketed, length - 23 cm.

2. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედიანი. აქვს გრძელი და შეკრული მასრა ერთი სამანჯვლე ხვრელით. სიგრძე - 16 სმ. ინვ. №2-60-2.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, high midrib, long socketed, length - 16 cm.

3. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვს მაღალი ქედი, გრძელი და გახსნილი მასრა. სიგრძე - 19,7 სმ. ინვ. № 2-60-3.

Spearhead (javelin?), iron, with prolonged triangular blade, high midrib, long socketed, length - 19,7 cm.

4. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, რომბულპირიანი, აქვს გახსნილი მასრა ორი სამანჯვლე ხვრელით. სიგრძე - 19,5 სმ. ინვ. № 2-60-4.

Spearhead (javelin?), iron, with rhomboid blade, open socketed, length - 19,5 cm.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრა გახსნილია და მრგვალგანივკვეთიანი, ორი სამანჯვლე ხვრელით. სიგრძე - 25 სმ. ინვ. №2-60-5.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, open socketed, length – 25 cm.

6. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 18,9 სმ. ინვ. № 2-60-6.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, long, opened socket, length – 18,9 cm.

7. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს ქედი, გრძელი და შეკრული მასრა. სიგრძე - 18,7 სმ. ინვ. № 2-60-7.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib and long closed socket, length – 18,7 cm.

8. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელი და გახსნილი მასრით. სიგრძე - 19,2 სმ. ინვ. № 2-60-8.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib and long opened socket, length – 19,2 cm.

9. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელი და გახსნილი მასრით. სიგრძე - 19,1 სმ. ინვ. № 2-60-9.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib and long opened socket, length – 19,1 cm.

10. **ხელშუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ რომბისებრპირიანი, ქედიანი, გრძელი და გახსნილი მასრით. სიგრძე - 19,2 სმ. ინვ. № 2-60-10.

Spearhead (javelin?), iron, with Rhombic blade, midrib and long, opened socket, length – 19,2 cm.

11. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი. სიგრძე - 17,1 სმ. ინვ. № 2-60-11.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, length - 17,1 cm.

12. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, აქვს გახსნილი მასრა ორი სამანჭველე ხვრელით. სიგრძე - 17,2 სმ. ინვ. № 2-60-12.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, high midrib, opened socket, length – 17,2 cm.

13. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრაგახსნილი, ორი სამანჭველე ხვრელით, წვერი და მასრის თავის ნაწილი ნატეხილია, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 16,9 სმ. ინვ. № 2-60-13.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, damaged, length - 16,9 cm.

14. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრაგახსნილი, მასრის თავის ნაწილი ნატეხილია და შენეებულნი, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 17,9 სმ. ინვ. № 2-60-14.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders midrib, opened socket, damaged, length - 16,9 cm.

15. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, აქვს მასრა, ძლიერაა დაჟანგული და დამტვრეული. სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 2-60-15.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, fragmented, length – 17 cm.

16. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრის ბოლო ნატეხილია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 12 სმ. ინვ. № 2-60-16.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, length – 12 cm.

17. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 16,6 სმ. ინვ. № 2-60-17.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, long, opened socket, length – 16.6 cm.

18. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრაგახსნილი, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 2-60-18.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, corroded, length – 17 cm.

19. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრის მცირე ნაწილია შემორჩენილი. სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 2-60-19.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, corroded, length – 17 cm.

20. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაგახსნილი, ძლიერ დაჟანგული და დაზიანებული. სიგრძე - 15,5 სმ. ინვ. № 2-60-20.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, open socketed, corroded, length – 15,5 cm.

21. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 16,5 სმ. ინვ. № 2-60-21.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, long socketed, length – 16,5 cm.

22. ხელშუბისპირი, რკინისა, პირი დაზიანებულია, ქედი - ოდნავ შესამჩნევი, მასრაგახსნილი, ერთი სამანჭველე ხვრელით, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 16,1 სმ. ინვ. № 2-60-22.

Spearhead (javelin?), iron, damaged, length – 16,5 cm.

23. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრაშეკრული, სიგრძე - 18,2

სმ. ინვ. № 2-60-23.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, closed socket, length – 18,2 cm.

24. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა ერთი სამანჭველ ხვრელით. სიგრძე - 18 სმ. ინვ. № 2-60-24.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders.

25. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა დაზიანებული და ძლიერ დაჟანგულია. სიგრძე - 14,7. ინვ. № 2-60-25.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, length – 14,7 cm.

26. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, დაბალი ქედით, აქვს გრძელი მასრა. სიგრძე - 16 სმ. ინვ. № 2-60-26.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, long socket, length – 16 cm.

27. ხელშუბისპირი, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედით, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 19,2 სმ. ინვ. № 2-60-27.

Spearhead (javelin?), iron, with prolonged triangular blade, long, opened socket, length - 19,2 cm.

28. ხელშუბისპირი, რკინისა, აქვს ვიწრო და გრძელი პირი, ქედი, მასრა დაზიანებულია და ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 17,6 სმ. ინვ. № 2-60-28.

Spearhead (javelin?), iron, with long and narrow blade, length – 17,6 cm.

29. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრიანი, ძლიერ დაჟანგულია. სიგრძე - 15,2 სმ. ინვ. № 2-60-29.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib corroded, length – 15,2 cm.

30. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრის დიდი ნაწილი წატეხილია, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 12,3 სმ. ინვ. № 2-60-30.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, corroded, length – 12,3 cm.

31. ხელშუბისპირი, რკინისა, პირი დაზიანებულია, ქედიანი, მასრა გახსნილი, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 16,5 სმ. ინვ. № 2-60-31.

Spearhead (javelin?), iron, with broken blade, midrib, corroded, length – 16,5 cm.

32. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრის დიდი ნაწილი წატეხილია, ძლიერ დაჟანგულია. სიგრძე - 12,5 სმ. ინვ. № 2-60-32.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, corroded, length – 12,5 cm.

33. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა გახსნილი, ერთი სამანჭველ ხვრელით, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 18,2 სმ. ინვ. № 2-60-33.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, corroded, length – 18,2 cm.

34. ხელშუბისპირი, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული და დაზიანებული. სიგრძე - 18 სმ. ინვ. № 2-60-34.

Spearhead (javelin?), iron, corroded, length – 18 cm.

35. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა გახსნილი, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 14,1 სმ. ინვ. № 2-60-35.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, corroded, length – 14,1 cm.

36. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 14,7 სმ. ინვ.№ 2-60-36.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, opened, long socket, length – 14,7 cm.
37. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 13 სმ. ინვ. № 2-60-37.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, corroded, length – 13 cm.
38. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, ერთი სამანჭვლე ნახვრეტით, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 14 სმ. ინვ. № 2-60-38.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, corroded, length – 14 cm.
39. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრიანი, ძალზედ დაზიანებულია, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 15,1 სმ. ინვ.№ 2-60-39.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, corroded, length – 15,1 cm.
40. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, შემალლებულქედიანი, მასრაშეკრული, ერთი სამანჭვლე ნახვრეტით, პირის დიდი ნაწილი ჩამომტვრეულია, ძლიერ დაჟანგულია. სიგრძე - 13,4 სმ. ინვ. № 2-60-40.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, corroded, broken, length – 13,4 cm.
41. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა გრძელია და გახსნილი. სიგრძე - 19,7 სმ. ინვ. № 2-60-41.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, high midrib, opened, long socket, length – 19,7 cm.
42. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს გახსნილი მასრა ორი სამანჭვლე ხვრელით, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 17,8 სმ. ინვ. № 2-60-42.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 17,8 cm.
43. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, წიბოქედიანი, მხარი და მასრის დიდი ნაწილი ჩამომტვრეულია. სიგრძე - 16,5 სმ. ინვ. № 2-60-43.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, badly preserved, length – 16.5 cm.
44. ხელშუბისპირი, რკინისა, ვიწრო პირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 16,7 სმ. ინვ. № 2-60-44.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with narrow blade, midrib, opened socket, , length – 16.7 cm.
45. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს შეკრული მასრა, ერთი სამანჭვლე ხვრელით. სიგრძე - 16 სმ. ინვ. № 2-60-45.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socket, length – 16 cm.
46. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა, ორი სამანჭვლე ხვრელით. სიგრძე - 18 სმ. ინვ. № 2-60-46.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened, long socket, length – 18 cm.
47. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს გახსნილი მასრა, ორი სამანჭვლე ხვრელით. სიგრძე - 14,9 სმ. ინვ. № 2-60-47.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 14,9 cm.

48. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 19 სმ. ინვ. № 2-60-48.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened, long socket, length – 19 cm.
49. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 19,5 სმ. ინვ.№ 2-60-49.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 19,5 cm.
50. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, მასრის ბოლო და წვერი წატეხილია. სიგრძე - 18,5 სმ. ინვ. № 2-60-50.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 18,5 cm.
51. ხელშუბისპირი, რკინისა, რომბისებურპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 13,3 სმ. ინვ.№ 2-60-51.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rhomboid blade, midrib, opened socket, length – 13,3 cm.
52. ხელშუბისპირი, რკინისა, პირი დაზიანებულია, მასრაგახსნილი, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 15,2 სმ. ინვ. № 2-60-52.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with broken blade, corroded, length – 15,2 cm.
53. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, აქვს მასრა, რომლის ბოლო წატეხილია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 14,1 სმ. ინვ. № 2-60-53.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, socket is broken, length – 14,1 cm.
54. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 16,2 სმ. ინვ. № 2-60-54.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, long, opened socket, length – 16,2 cm.
55. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული, ბოლო მოტეხილი აქვს. სიგრძე - 12,6 სმ. ინვ. № 2-60-55.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socket, length – 12,6 cm.
56. ხელშუბისპირი, რკინისა, მოკლე, განლეული პირით, აქვს გახსნილი მასრა ერთი სამანჭვლე ხვრელით. სიგრძე - 14,5 სმ. ინვ.№ 2-60-56.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with short blade, length – 14,5 cm.
57. ხელშუბისპირი, რკინისა, მოკლე, განლეული პირით, ქედიანი, მასრაგახსნილი, ერთი სამანჭვლე ხვრელით. სიგრძე - 17,7 სმ. ინვ. № 2-60-57.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with short blade, length – 17,7 cm
58. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული, ძლიერ არის დაჟანგული. სიგრძე - 11,5 სმ. ინვ.№ 2-60-58.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socket, corroded, length – 11,5 cm.
59. ხელშუბისპირი, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრა გრძელი და შეკრული. სიგრძე - 15,7 სმ. ინვ.№ 2-60-59.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with narrow blade, midrib, long and closed socket, length – 15,7 cm.
60. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი. სიგრძე - 14,5 სმ. ინვ.№ 2-60-60.
- Spearhead (javelin?)**, iron, with rounded shoulders, midrib, length – 14,5 cm.

61. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრიანი. სიგრძე - 12,5 სმ. ინვ. № 2-60-61.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, length – 12,5 cm.**
62. ხელშუბისპირი, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრის ბოლო და წვერი მოტეხილია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 13,3 სმ. ინვ. № 2-60-62.
- Spearhead (javelin?), iron, with narrow blade, midrib, corroded, length – 13,3 cm.**
63. ხელშუბისპირი, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრიანი, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 2-60-63.
- Spearhead (javelin?), iron, with narrow blade, midrib, corroded, length – 17 cm.**
64. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 13,5 სმ. ინვ. № 2-60-64.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length – 13,5 cm.**
65. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრიანი, სიგრძე - 15 სმ. ინვ. № 2-60-65.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length – 15 cm.**
66. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა გახსნილი. სიგრძე - 14,8 სმ. ინვ. № 2-60-66.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length – 14,8 cm.**
67. ხელშუბისპირი, რკინისა, თხელი, განლეული, ვიწრო პირით, ორივე მხარეს დაუყვება ოდნავ შესამჩნევი ქედი, მასრაგახსნილი, ერთი სამანჯვლე ხვრელით. სიგრძე - 15,1 სმ. ინვ. № 2-60-67.
- Spearhead (javelin?), iron, with short, narrow blade, midrib, open socketed, length – 15,8 cm.**
68. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრიანი. სიგრძე - 12,5 სმ. ინვ. № 2-60-68.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, length – 12,5 cm.**
69. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 19,8 სმ. ინვ. № 2-60-69.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length – 19,8 cm.**
70. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, ორი სამანჯვლე ხვრელით. სიგრძე - 17,8 სმ. ინვ. № 2-60-70.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length – 17,8 cm.**
71. ხელშუბისპირი, რკინისა, თხელი და განლეული პირით, ოდნავ შესამჩნევი ქედით, მასრაგახსნილი, ორი სამანჯვლე ხვრელით, წვერი ჩამოტეხილია. სიგრძე - 17,9 სმ. ინვ. № 2-60-71.
- Spearhead (javelin?), iron, with short blade, midrib, open socketed, length – 17.9 cm.**
72. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა ჩამოტეხილია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 2-60-72.
- Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, broken socket, length – 17 cm.**
73. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, წვერი და მასრის დიდი ნაწილი ჩამოტეხილია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 14,1 სმ. ინვ. № 2-60-73.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, broken socket, length – 14.1 cm.

74. ხელშუბისპირი, რკინისა, რომბისებურპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, ორი სამანჭველე ხვრელით. სიგრძე - 14 სმ. ინვ.№ 2-60-74.

Spearhead (javelin?), iron, with rhomboid blade, midrib, open socketed, length – 14 cm.

75. ხელშუბისპირი, რკინისა, ვიწრო, გალეული პირით, ოდნავ შესამჩნევი ქედით, მასრაგახსნილი, ორი სამანჭველე ხვრელით. სიგრძე - 13,7 სმ. ინვ.№ 2-60-75.

Spearhead (javelin?), iron, with narrow, short blade, length – 13,7 cm.

76. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ოდნავ შესამჩნევი ქედით, აქვს გრძელი და გახსნილი მასრა. სიგრძე - 14 სმ. ინვ.№ 2-60-76.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, opened, long socket, length – 14 cm

77. ხელშუბისპირი, რკინისა, მოკლე, რომბისებური პირით, ოდნავ შესამჩნევი ქედით, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა ორი სამანჭველე ხვრელით. სიგრძე - 13,5 სმ. ინვ. № 2-60-77.

Spearhead (javelin?), iron, with short rhomboid blade, midrib, long, opened socket, length – 13.5 cm.

78. ხელშუბისპირი, რკინისა, განლეული, ვიწრო პირით, მაღალი ქედით, მასრაგახსნილი, ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე - 18,8 სმ. ინვ.№ 2-60-78.

Spearhead (javelin?), iron, with narrow, short blade, midrib, open socketed, length – 18,8 cm.

79. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა მოტეხილია. სიგრძე - 9,7 სმ. ინვ. № 2-60-79.

Spearhead (javelin?), iron, with rounded shoulders, midrib, broken socket, length – 18.8 cm.

80. ხელშუბისპირი, რკინისა, განლეული, ვიწრო პირით, დაბალი ქედით, მასრა ჩამომტვრეულია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 12,2 სმ. ინვ.№ 2-60-80.

Spearhead (javelin?), iron, with narrow, short blade, midrib, broken socket, length – 12,2 cm.

81. ხელშუბისპირი, რკინისა, მოკლე რომბისებური პირით, ქედიანი, მასრაგახსნილი, ერთი სამანჭველე ხვრელით. სიგრძე - 10,5 სმ. ინვ.№ 2-60-81.

Spearhead (javelin?), iron, with short rhomboid blade, midrib, long, opened socket, length – 10.5 cm.

82. ხელშუბისპირი, რკინისა, ვიწრო, გალეული პირით, ქედი თითქმის არ ეტყობა, მასრა გრძელი და გახსნილი აქვს, ორი სამანჭველე ხვრელით. სიგრძე - 10 სმ. ინვ. № 2-60-82.

Spearhead (javelin?), iron, with narrow, short blade, midrib, long and opened socket, length – 10 cm.

83. ხელშუბისპირი, რკინისა, განლეული, ვიწრო პირით, ქედიანი, წვერი და მასრა ჩამომტვრეულია, ძლიერაა დაჟანგული. სიგრძე - 9,7 სმ. ინვ. № 2-60-83.

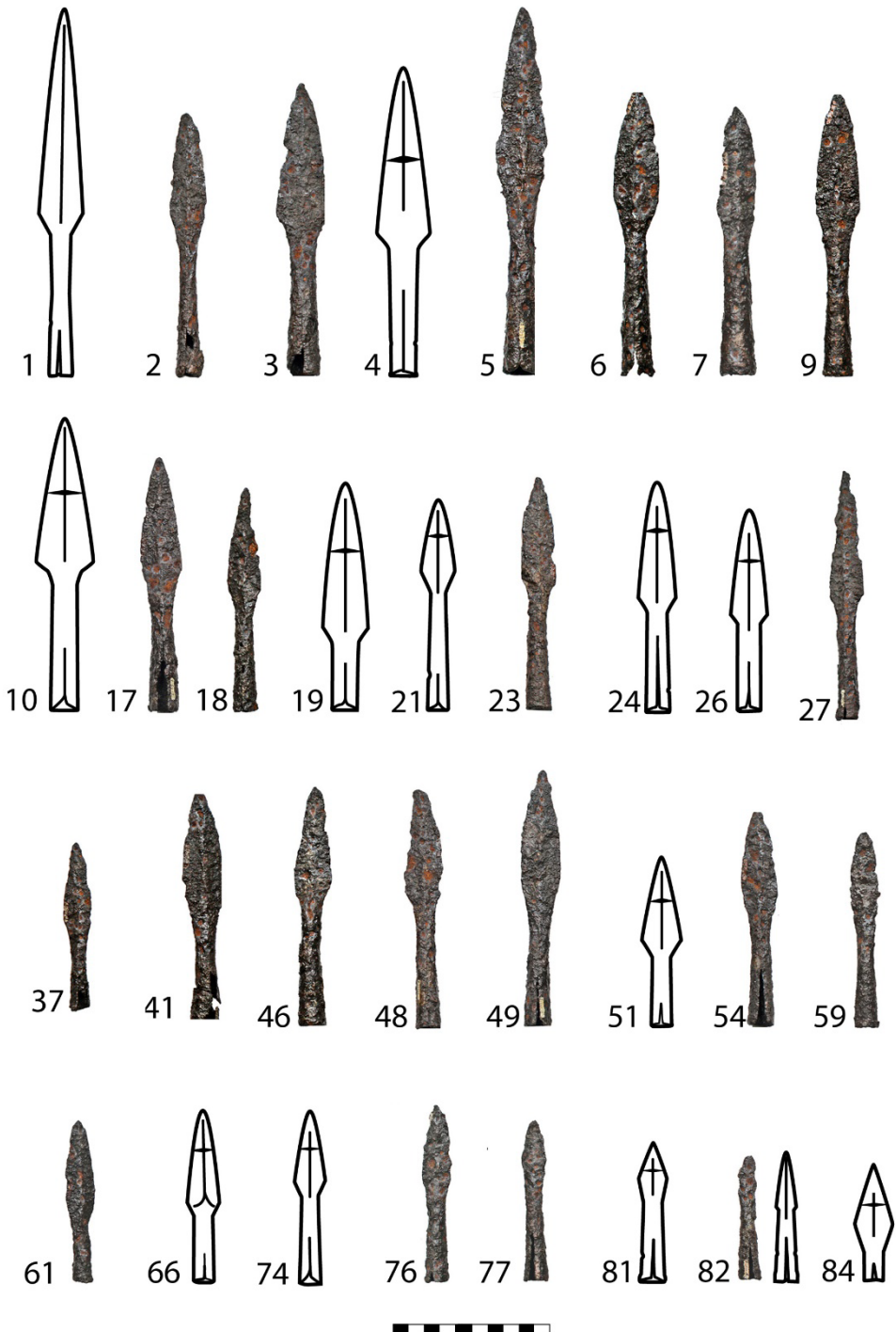
Spearhead (javelin?), iron, with narrow, short blade, midrib, broken socket, length – 9,7 cm.

84. ხელშუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრა მოტეხილია. სიგრძე - 8 სმ. ინვ. № 2-60-84.

Spearhead (javelin?), iron, with rhomboid blade, broken socket, length – 8 cm.

85. მასრების ნატეხები, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული.

Fragments of sockets, iron.

შუბისპირები თელავიდან
Spearheads from Telavi

თრელი (რუკაზე № 38)

Treli (# 38 on the map)

თბილისში, დიღმის მასივის ტერიტორიაზე, თრელის სამაროვანზე შესწავლილია ანტიკური ხანის 12 სამარხი, რომელთაგანაც იარაღს შეიცავდა ახ.წ. III სს-ის 1 სამარხი.

On the territory of Tbilisi, at the archaeological site of Treli, 12 graves of Classical period were excavated. Only one grave of 3rd c. AD included weapons.

1. **მახვილი**, რკინისა, დაშლილი [ნიკოლაიშვილი 1978:99].

Sword, iron, damaged.

2. **სატევარი**, რკინისა, დაშლილი [ნიკოლაიშვილი 1978:99].

Dagger, iron, damaged.

3. **ისრისპირი**, რკინისა, დაშლილი, 18 ც. [ნიკოლაიშვილი 1978:99]

Arrowheads, iron, damaged, 18 pieces.

ითხვისი რუკაზე (№ 39)

Itkhvisi (# 39 on the map)

სოფ. ითხვისის (ჭიათურის მუნიციპალიტეტი) სამხრეთით, ადგილ ჩილათაზე შესწავლილია ძვ.წ. V-IV საუკუნეების 21 სამარხი. იარაღს შეიცავდა სამი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

21 graves of 5th-4th centuries BC were excavated at the cemetery of Itkhvisi (Chiatura municipality). The number of graves with weapons - 3. The artifacts are preserved in Georgian National Museum Simon Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ რომბისებურპირიანი, მკვეთრად გამოხატული ქედით. მასრაგახსნილი. სიგრძე - 21,2 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგოშიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:44, სურ. 9, ფოტო 33].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, high midrib, open-socketed. Length - 21,2 cm. Grave # 2.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ზემოაღწერილის ანალოგიური. სიგრძე - 23,7 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგოშიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:44, სურ. 9, ფოტო 33].

Spearhead, iron, analogous to #1. Length - 23,7 cm. Grave # 2.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ზემოაღწერილის ანალოგიური. მასრაზე ეტყობა ნაკერი. სიგრძე - 24 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგოშიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:44, სურ. 9, ფოტო 33].

Spearhead, iron, analogous to #1. Length - 24,7 cm. Grave # 2.

4. **ისრისპირი**, რკინისა, 10 ცალი, 9 ფრაგმენტული, ორფრთიანი, მასრიანი. სიგრძე - 4,5 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:44, სურ. 9, ფოტო 34].

Arrowheads, iron, bilobate, socketed. 10 pieces. Length - 4,5 cm. Grave # 2.

5. **ისრისპირი**, რკინისა, 10 ცალი, ორფრთიანი, გრძელმასრიანი. მაქს. სიგრძე - 3,8 სმ, მინ. სიგრძე - 2,6 სმ. აღმოჩნდა № 21 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:57, ფოტო 93].

Arrowheads, iron, bilobate, long socketed. 10 pieces. Max. length - 3,8 min. length - 2,6 cm. Grave # 21.

6. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, 4 ცალი, სამწახნაგა, მასრიანი. მაქს. სიგრძე - 3,8 სმ, მინ. სიგრძე - 1,85 სმ, მასრის სიგრძე - 0,5 სმ. აღმოჩნდა № 21 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:57, ფოტო 93].

Arrowheads, bronze, three faceted, socketed. 4 pieces. Max. length - 3,8 cm, Min. – 1,85 cm. Grave # 21.

7. **ცული**, რკინისა, ბრტყელი, ოთხკუთხა ყუითა და ოვალური სატარე ხვრელით, ვიწრო და ასიმეტრიული პირით. სიმაღლე - 14 სმ. აღმოჩნდა № 21 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:57, სურ. 48].

Battle-axe, iron, with a tetrahedral flat butt, oval axe eye, asymmetrical and thincutting edge. H-14 cm. Grave # 2.

8. **მახვილი (მახაირა)**, რკინისა, მთლიანად ნაჭედი, ფრინველის თავის ფორმის ტარისთავით, შემოჭედილი ვადით, საჩეხ ნაწილში გაფართოებული, ნვერმოტეხილი. შერჩენილი სიგრძე - 50 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:42, ფოტო 25].

Dagger (machaira), iron, with a bilrd head like pommel, length - 50 cm. Grave # 2.

9. **ბუნიკი**, რკინისა, ტრაპეციული, დაბრტყელებული თავით, რომლის ოთხივე კუთხეში კუთხოვანი შვერილები აქვს, შუა ნაწილში ვერტიკალური ქედით, მასრა მრავალწახნაგაა. სიგრძე - 12,2 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:41, სურ. 9, ფოტო 21].

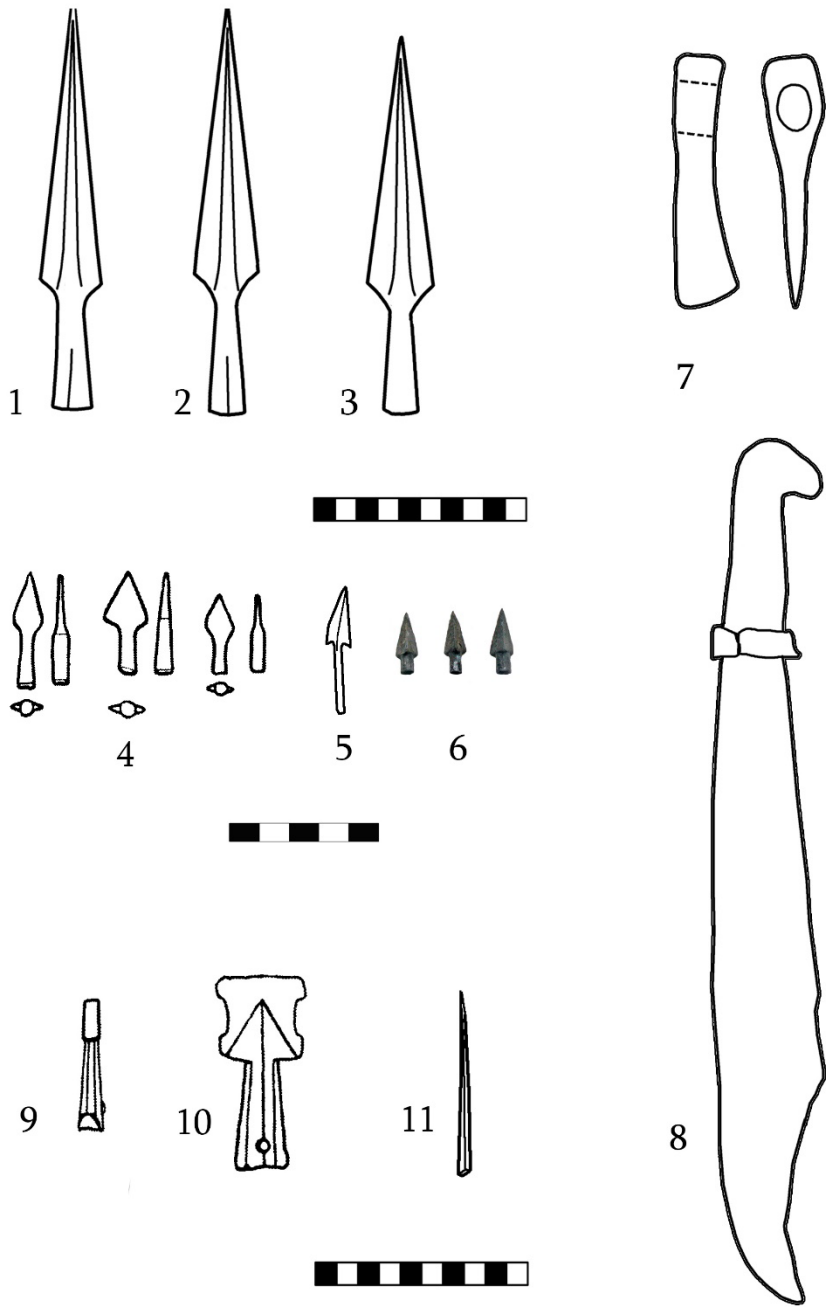
Butt, iron, with a trapezoidal, flattened head, midrib, socket is polyhedral. Length - 12,2 cm. Grave # 2.

10. **ბუნიკი**, ბრინჯაოსი, ოთხწახნაგა თავით, წაკვეთილი, მრავალწახნაგა პირამიდის ფორმის მასრით. სიგრძე - 11 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:41, სურ. 9, ფოტო 21].

Butt, bronze, with tetrahedral head and polyhedral socket. Length - 11 cm. Grave # 2.

11. **მუჯირა**, რკინისა, მასრიანი, კონუსისებური, გვერდზე ნაკერით. სიგრძე - 9,3 სმ, აღმოჩნდა № 6 სამარხში [გაგომიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006:51, ფოტო 66].

Butt, iron, conical. Length - 9,3 cm. Grave # 6.

იარაღი ითხვისიდან
Weapons from Itkhvisi

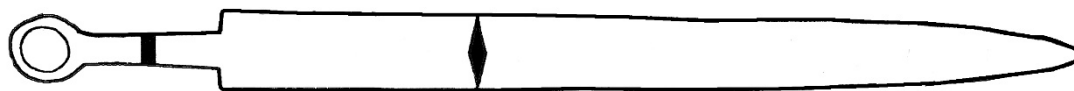
ინაშაური (რუკაზე № 40) Inashauri (# 40 on the map)

სოფ. ინაშაურში (ვანის მუნიციპალიტეტი) შემთხვევით აღმოჩენილია ახ.წ. I-II სს-ით დათარიღებული სამარხი. სამარხეულ კომპლექსში შედიოდა შემდეგი საბრძოლო იარაღი - რკინის მახვილი, ორი შუბისპირი და ცული. სადღეისოდ შემორჩენილია მხოლოდ მახვილი, რომელიც დაცულია ვანის არქეოლოგიურ მუზეუმში (ინვ. № 2281).

In the v. Inashauri (vani municipality) the grave of 1st-2nd cent BC was accidentally found. Among grave assemblage iron sword, two spearheads and the battle axe were found. Today only one sword is preserved at Vani Archaeological Museum,

მახვილი, რკინისა, ორპირლესული, ტარგოლიანი, ტარის ღერო სწორი, ბრტყელი, ოთხკუთხა განიკვეთიანი, პირი რომბულგანიკვეთიანი, ბოლოსკენ შევიწროებული. დაახ. სიგრძე - 60 სმ. [ხარაბაძე 2003:165, ტაბ. II,1].

Sword, two sided, belongs to the ring pommel type, length- 60 cm.

მახვილი ინაშაურიდან
The sword from Inashauri

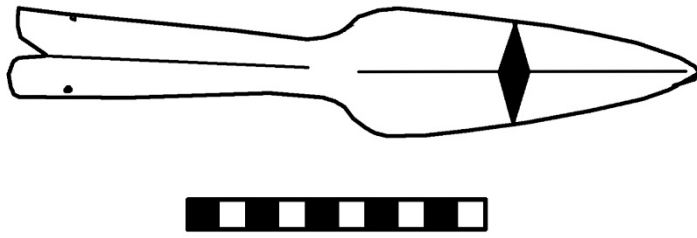
კაზრეთის „თელების ველი“ (რუკაზე № 41) Kazreti (Telebis Veli, # 41 on the map)

დაბა კაზრეთში (ბოლნისის მუნიციპალიტეტი), კაზრეთის პარკის ტერიტორიაზე, ადგილ თელები-სველზე შესწავლილია ძვ.წ. II საუკუნის დასასრულისა და ძვ.წ. I ს-ის 9 სამარხი, სადაც ორ-ორი ან მეტი მიცვალებული იყო დაკრძალული. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 1. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმში.

On the territory of the town Kazreti (Bolnisi municipality), at the place called “Telebis Veli” 9 graves of 2nd-1st cent BC were excavated. The weapon was found in one grave. The artifact is preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი, ორი სამანჭვლე ნახვრეტით. სიგრძე - 23 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში [სინაურიძე 1985:ტაბ. XX].

Spearhead, iron with rounded shoulders, midrib, long, opened socket, length – 23 cm, grave # 5.

შუბისპირი კაზრეთიდან
The spearhead from Kazreti

კალდახუარა (რუკაზე № 42)
Kaldakhuara (# 42 on the map)

სოფ. კალდახუარაში (გუდაუთის მუნიციპალიტეტი) შემთხვევით აღმოჩენილია და ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ გათხრილია ძვ.წ. IV საუკუნეებით დათარიღებული სამარხი, რომელიც საბრძოლო იარაღს შეიცავდა.

In the v. Kaldakhuara (Gudauta municipality), the grave of 5th-4th cent. BC was accidentally found and excavated by the villagers.

1. **მახვილი**, რკინისა, დამტვრეული, აქვს ბურცობებით შემკული, შვერილებიანი (ანტენისებური) ტარისთავი, სწორი ტარი, გამოკვეთილი ვადა, გრძელი, ღარიანი, ორღესული პირი, სიგრძე - 85 სმ. [Barayidze 2003:49-53].

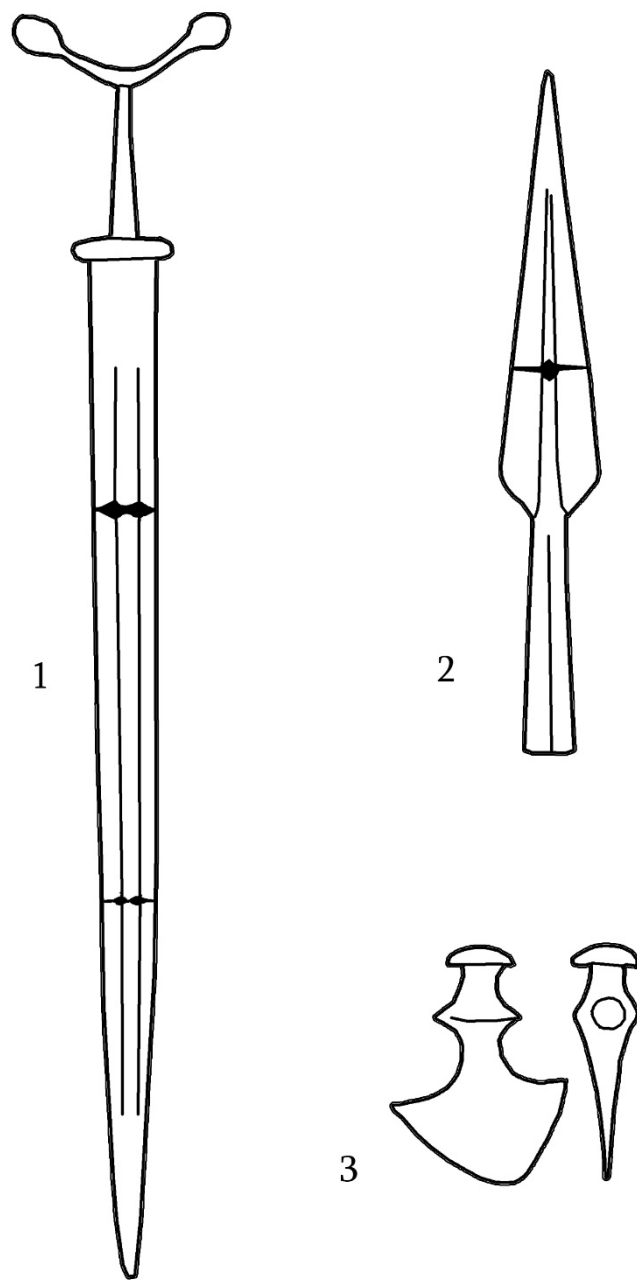
Sword, iron, with the antenna-like pommel, straight hilt, cross-guard, and long, two sided blade, length - 85 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 46 სმ. [Barayidze 2003:49-53].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, midrib, long and opened socket, length - 46 cm.

3. **ცული**, რკინისა, აქვს გამოკვეთილი ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, სატარე ხვრელთან ჰორიზონტალური გაზიდულობანი, ფართო, სიმეტრიული პირი, სიმაღლე - 16 სმ. [Barayidze 2003:49-53].

Battle-axe, iron with tetrahedral butt, an oval axe eye, the outlined shoulder for a handle, narrow neck, wide, symmetrical cutting edge, length - 16 cm.

იარაღი კალდახუარადან
Weapons from Kaldakhuara

კამარახევი (რუკაზე № 43)
Kamarakhevi (#43 on the map)

სოფ. წინამურის (მცხეთის მუნიციპალიტეტი) სამხრეთით, მდ. არაგვისა და მისი შენაკადის დიდი კამარახევის მარცხენა ნაპირზე შესწავლილია ძვ.წ. V-IV საუკუნეების 190 სამარხი, დაკრძალვა ინდივიდუალურია. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 27. მასალა ინახება მცხეთის მუზეუმში.

To the S of v. Tsitsamuri, on the left bank of the r. Didi Kamarakhevi at the cemetery of 5th-4th cent. BC 190 burials were excavated. Weapons were found in was 27. Artifacts are preserved at Mtskheta Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, განიერი, მასრაგახსნილი, ქედიანი. სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა №6 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:144, სურ. 951].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, open-socketed. Length - 25 cm. Grave # 6.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, № 1-ის მსგავსი, ქედზე ღარი დაუყვება. სიგრძე - 38 სმ. აღმოჩნდა № 24 (1976-77) სამარხში [ჯღარკავა 1982:148, სურ. 1008].

Spearhead, Iron, with rounded shoulders, grooved midrib, short, open-socketed. Length - 38 cm. Grave # 24.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, დაშლილი, რომბისებურპირიანი. მიახლოებითი სიგრძე - 30 სმ. აღმოჩნდა №131 სამარხში [ჯღარკავა 1982:179, სურ. 1385].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, corroded. Grave #131.

4-6. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ცალი, დაშლილი. აღმოჩნდა №№ 51, 109, 123 სამარხებში [ჯღარკავა 1982:157, 172, 176].

Spearheads, iron, 3 pieces, fragmented. Grave №№ 51, 109, 123.

7-8. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი, ერთმანეთზე მიჯანგული. სიგრძე - 1) 28 სმ, 2) 24,5 სმ. აღმოჩნდა № 38 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:154].

Spearheads, iron, 2 pieces, corroded. Length – 28 and 24,5 cm. Grave #38.

9-10. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი, პირის ფორმა არ იკითხება, ერთმანეთზეა მიჯანგული, გრძელი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 30-32 სმ. აღმოჩნდა № 27 (1976-77) სამარხში [ჯღარკავა 1982:150, სურ.1029].

Spearheads, iron, open-socketed, 2 pieces, corroded. Length - 30-32 cm. Grave # 27.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, წვერის ფრაგმენტი. აღმოჩნდა № 32 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:152, სურ.1052].

Spearhead, iron, the fragment of the blade. Grave # 32.

12-14. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ცალი, მასრების ნატეხები. აღმოჩნდა №№ 33, 39, 98 (1976-77 წწ.) სამარხებში [ჯღარკავა 1982:153, 155, 170, სურ.1058,1081,1280].

Spearheads, iron, 3 pieces, fragments of socket. Grave №№ 33, 39, 98.

15-16. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი, გრძელმასრიანი, პირის ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა №№ 47, 95 (1976-77 წწ.) სამარხებში [ჯღარკავა 1982:156, 169, სურ.1096,1267].

Spearheads, iron, 2 pieces, fragmented, long socketed. Grave №№ 47, 95.

17-18. **შუბისპირები**, რკინისა, 2 ცალი, მასრისა და პირის ფრაგმენტები, მასრაგახსნილი, პირი ქედიანი. აღმოჩნდა №№ 67, 80 (1976-77 წწ.) სამარხებში [ჯღარკავა 1982:163, 166, სურ.1181, 1228].

Spearheads, iron, 2 pieces, the fragment of the blade and socket. Grave №№ 67, 80.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჯანგული, მასრაგახსნილი, აღმოჩნდა № 154 (1976-77 წწ.) სამარხში. სიგრძე - 29 სმ. [ჯღარკავა 1982:188].

Spearhead, Iron, corroded, open socketed. Grave #154.

20. **სატევარი**, რკინისა, დაშლილი, ფორმა არ იკითხება. სიგრძე - 48 სმ. აღმოჩნდა №8 (1976-77) სამარხში [ჯღარკავა 1982:145, სურ. 966].

Dagger, iron, corroded and fragmented. Length - 48 cm. Grave #8.

21. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, ტარზე სამი მანჭვლით. სიგრძე - 40 სმ. აღმოჩნდა №24 (1976-77) სამარხში [ჯღარკავა 1982:148, სურ. 1005].

Dagger, iron, single bladed, curved, length - 40 cm., width - 4,5 cm. Grave #24.

22. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, სწორპირიანი, ტარი მოხრილია, აქვს სამი მანჭვალი. სიგრძე - 37 სმ. აღმოჩნდა № 33 (1976-77) სამარხში [ჯღარკავა 1982:153, სურ. 1057

Dagger, iron, straight bladed, length - 37 cm. Grave # 33.].

23. **სატევარი**, რკინისა, სწორპირიანი, ტარზე ერთი მანჭვლით. სიგრძე - 48 სმ, პირის სიგანე - 5,5 სმ, ტარის სიგრძე - 8,5 სმ. აღმოჩნდა №67 (1976-77) სამარხში [ჯღარკავა 1982:163, სურ. 1177, 1178].

Dagger, iron, length - 48 cm, width - 5,5 cm. Grave # 67.

24. **ცული**, რკინის, დაშლილი. აღმოჩნდა №131 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:179, სურ. 1384].

Battle-axe, iron, corroded. Grave # 131.

25. **ისრისპირი**, ძვლის, 4 ც., კონუსის ფორმის. სიგრძე - 2,7 სმ. აღმოჩნდა № 24 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:148, სურ. 1009].

Arrowheads, bone, conic, 4 pieces. H – 2,7 cm. Grave #24.

26. **ისრისპირები**, ძვლის, 7 ც., პირამიდული ფორმის, ოთხკუთხაგანივეკვეთიანი. აღმოჩნდა №69 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:163, სურ. 1186, 1187].

Arrowheads, bone, pyramidal, tetrahedral, 7 pieces. Grave # 69.

27. **ფარი**, ბრინჯაოსი, წრიული ფორმის, ცენტრში უმბონით, კიდე სორნამენტი შემოუყვება. დმ - 27 სმ, უმბონის დმ - 5 სმ, ფირფიტის სისქე - 2 მმ. აღმოჩნდა № 27 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:150, სურ. 1024].

Shield, bronze, circular, with an umbo in the center, the side is ornamented. Diameter – 27 cm, umbo d - 5cm. Grave # 27.

28. **მუზარადი**, ბრინჯაოსი, ფრაგმენტულად შემონახული, 3-4 სმ-ის სისქის ფირფიტები მანჭვლებითაა დამაგრებული, შიგნითა მხარეს სელის ქსოვილის ნაშთია. აღმოჩნდა № 27 (1976-77 წწ.) სამარხში [ჯღარკავა 1982:150].

Helmet, bronze, fragmented. Grave # 27.

29-32. **შუბისპირები**, რკინისა, ძლიერ დაზიანებული. აღმოჩნდა №№ 12, 20, 24, 30 სამარხებში (1953 წ.) [რამიშვილი 1959:18, 21, 22, ტაბ. IX,2].

Spearheads, iron, 4 pieces, badly preserved. Graves ## 12, 20, 24, 30.

33. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ძლიერ დაზიანებული. სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა № 19 სამარხში [რამიშვილი, 1959:20, ტაბ. VIII,3].

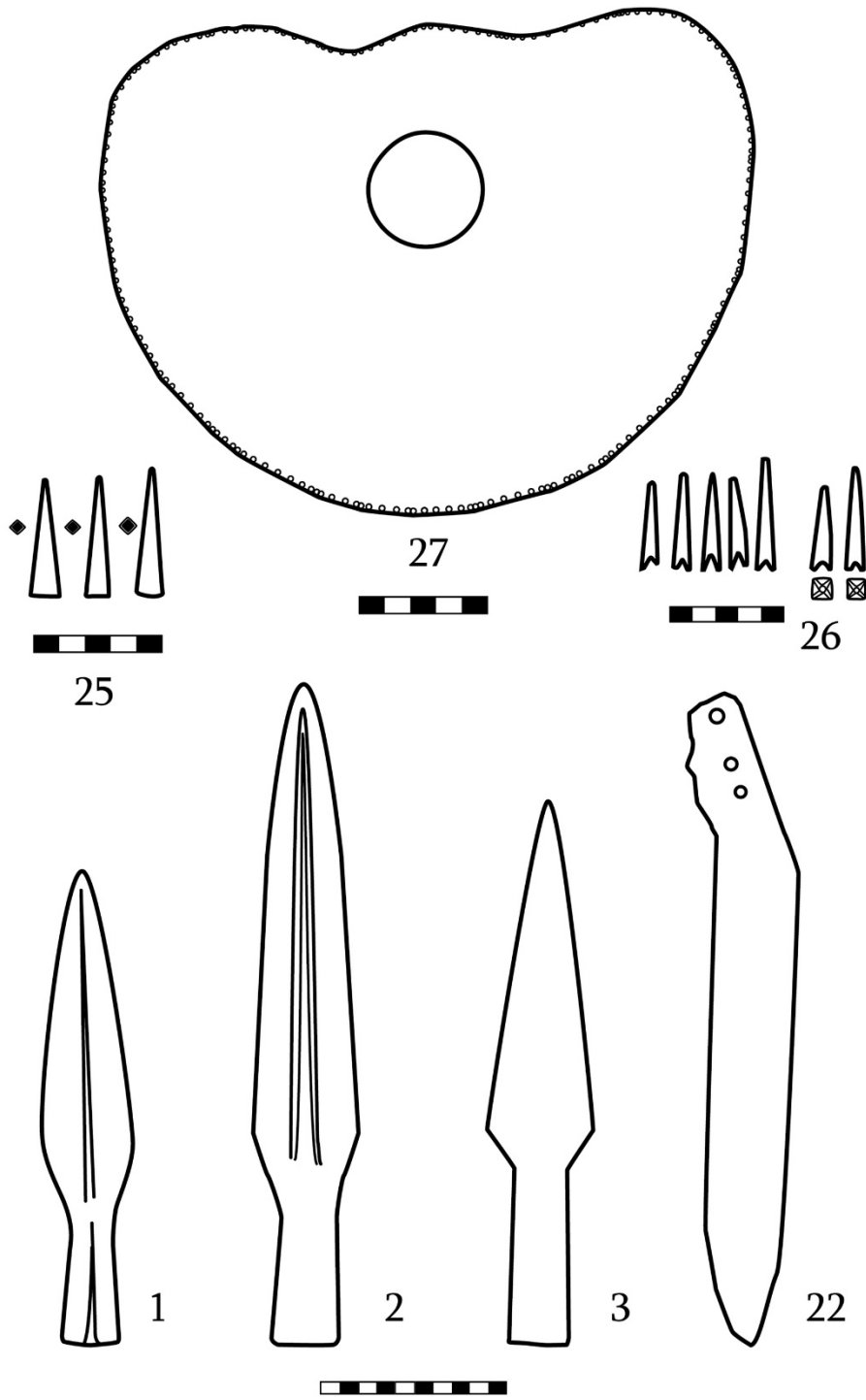
Spearhead, iron, with rounded shoulders, corroded, length - 25 cm. Grave № 19.

34. **ისრისპირი**, რკინისა, ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 30 სამარხში (1953 წ.) [რამიშვილი 1959:23, ტაბ. IX,2].

Arrowhead, iron, badly preserved. Grave # 30.

35. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, ოდნავ მოხრილი. სიგრძე - 51,5 სმ, მაქსიმალური სიგანე - 5 სმ. აღმოჩნდა № 6 სამარხში (1953 წ.) [რამიშვილი 1959:23, ტაბ. X,1].

Dagger, iron, one sided blade is a bit curled. Grave # 6.

იარაღი კამარხევიდან
 Weapons from Kamarkhevi

კელასური (რუკაზე № 44)

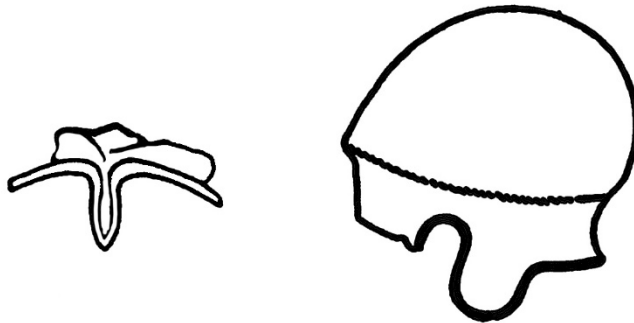
Kelasuri (# 44 on the map)

აფხაზეთში, მდ. კელასურის მარცხენა ნაპირზე არსებულ სამაროვანზე მიკვლეულია ბრინჯაოს ქალკიდური მუზარადის ფრაგმენტები. თარიღდება ძვ.წ. V- IV საუკუნეებით.

On the left bank of the r, Kelasuri (Abkhazia, Georgia) fragments of Chalcidian helmet of 5th – 4th cent. BC was found.

მუზარადი, ბრინჯაოსი, ქალკიდური. აქვს ნახევარსფერული ფორმა, შემორჩენილია ცხვირსაფარი და ყბისსაფარის ფრაგმენტები [Куфтин 1949:129; Воронов 1969:57-58].

Helmet, bronze, Chalcidian, fragments of hemispheric dome, nasal bar and a pair of cheek pieces.

მუზარადი კელასურიდან
The helmet from kelasuri

კეხვი (რუკაზე № 45)

Kekhvi (# 45 on the map)

ცხინვალის მუნიციპალიტეტში, სოფ. კეხვი, ძვ.წ. VII-V სს-ის სამაროვანზე შესწავლილია 6 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 1.

6 Graves of 7th-5th cent. BC. were excavated in the v. Kekhvi (Tskhinvali municipality). Weapons were found in one.

შუბისპირი, რკინისა [Гаглоев 1986; Гаглоев 1987].

Spearhead, iron.

ისრისპირი, ბრინჯაოსი [Гаглоев 1986; Гаглоев 1987].

arrowhead, bronze.

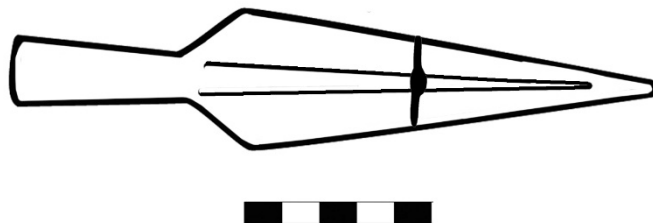
კიკეთი (რუკაზე № 46)
Kiketi (# 46 on the map)

გარდაბნის მუნიციპალიტეტში, სოფ. კიკეთში აღმოჩენილ სამაროვანზე შესწავლილია ძვ.წ. V-IV საუკუნეების 5 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 1. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში.

In the v. Kiketi (Gardabani municipality), 5 graves of 5th-4th cent. BC were excavated. Weapon was found in 1 grave. The artifact is preserved in the Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

შუბისპირი, რკინისა, წაგრძელებული რომბის ფორმის პირით, დაბალი ქედით, კონუსური, გახსნილი მასრით. სიგრძე - 17,4 სმ. თარიღი V საუკუნე [დავლიანიძე 1983:39, ტაბ. VI,13].

Spearhead, with rhombic blade, low midrib and opened socket, length - 17.4 cm.

შუბისპირი კიკეთიდან
The spearhead from Kiketi

კირცხი (რუკაზე № 47)
Kirtskhi (# 47 on the map)

ჩხოროწყუს მუნიციპალიტეტის, სოფ. კირცხში შემთხვევით აღმოჩნდა ანტიკური ხანის საბრძოლო იარაღი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

Three iron weapons of Classical Period were accidentally found in the village Kirtskhi (Chkhorotsku Municipality). The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. **სატევარი**, რკინისა, ორპირღესული, აქვს სწორი, ძელაკისებური ტარისთავი, რომელიც პირს მკაფიო კუთხით უერთდება, ვადა კარგადაა გამოკვეთილი, პირის გვერდები სწორია და თანაბრად ვიწროვდება წვერისკენ. სიგრძე - 63 სმ. ინვ. № 15-60-1.

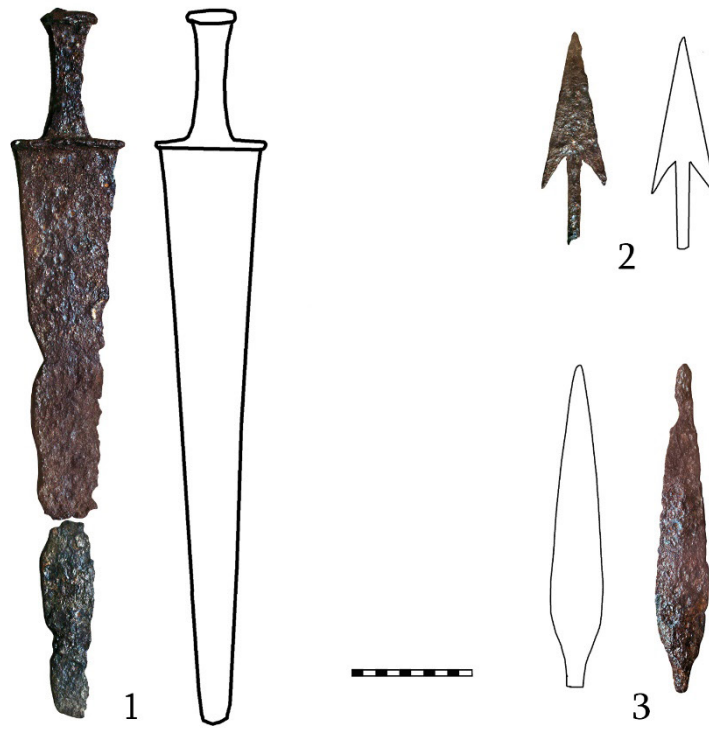
Dagger, iron, two sided, with straight, bar-like pommel, well outlined guard, length – 63 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ისრისმაგვარი. სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 1-60-3.

Spearhead, iron, arrow-like, with a stem, length - 17 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მორგვალეებულმხრებიანი, მასრანაკლული. სიგრძე - 29 სმ. ინვ. № 1-60-2.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, lacking the socket. Length - 29 cm.

იარაღი კირცხიდან
Weapons from Kirtskhi

**კლდეეთი (რუკაზე № 48)
Kldeeti (# 48 on the map)**

კლდეეთის სამაროვანი მდებარეობს ზესტაფონის მუნიციპალიტეტის სოფელ ზედა კლდეეთში. ძეგლზე გაითხარა ახ.წ. II საუკუნის 7 სამარხი და შეგროვდა ამავე პერიოდის, სავარაუდოდ, 4 დარღვეული სამარხის ინვენტარი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა — 2. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის საგანძურისა და არქეოლოგიის ძირითად ფონდებში.

In the v. Zeda Kldeeti (Zestaphoni municipality) 7 graves of 2nd c. AD were excavated, and artifacts from 4, same period damaged burials were gathered. Weapons were found in 2 graves. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

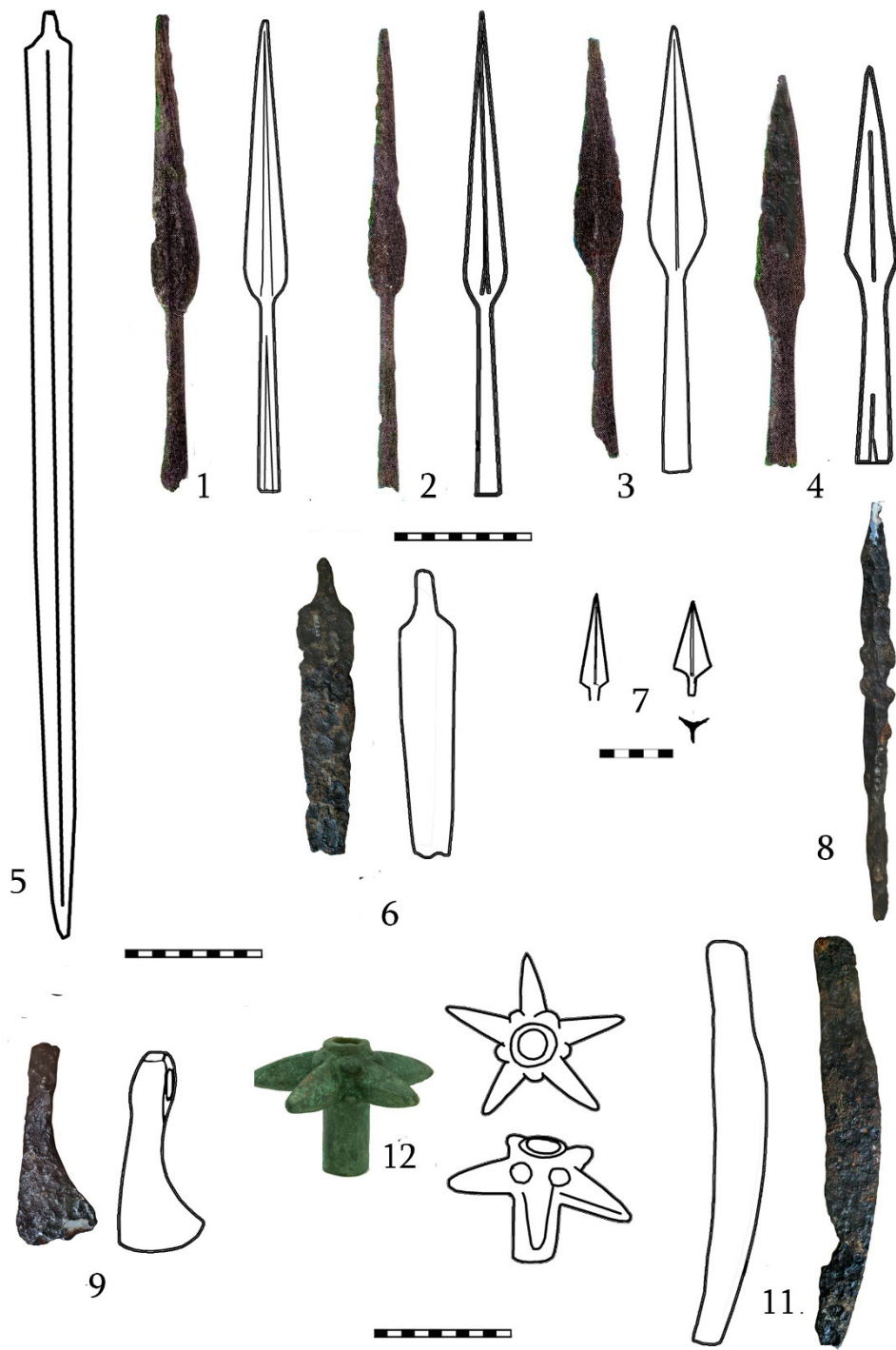
1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელპირიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 42 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ლომთათიძე 1957:140, სურ. 29ა, ტაბ. XXI,2დ].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, midrib, closed socket, length – 42 cm., grave # 4.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელპირიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 39,5 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ლომთათიძე 1957:142, სურ. 29ბ, ტაბ. XXI2ა].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long blade, midrib, closed socket, length – 39.5 cm., grave # 4.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 35,5 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ლომთათიძე 1957:142, სურ. 29გ, ტაბ. XXI2გ].
- Spearhead**, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socket, length – 35,5 cm., grave # 4.
4. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 30,7 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ლომთათიძე 1957:140, სურ. 29დ, ტაბ. XXI2ბ].
- Spearhead**, iron, with prolonged triangular blade, midrib, closed socket, length – 30,7 cm., grave # 4.
5. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, მოკლე ყუნწიანი, ვერტიკალურმხრებიანი, მთელ სიგრძეზე დაუყვება ქედი. სიგრძე - 87 სმ. აღმოჩნდა № 3 სამარხში [ლომთათიძე 1957:131, 132, სურ. 26ა, ტაბ. XXI,3].
- Sword**, iron, two-sided, with short tang, length – 87 cm., grave #3.
6. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, მოკლე ყუნწიანი, ვერტიკალურმხრებიანი, ნაკლული. სიგრძე - 32 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ლომთათიძე 1957:142-143, სურ. 26ბ, ტაბ. XXI].
- Dagger**, iron, two-sided, with short tang, length – 32 cm., grave #3.
7. **ისრისპირი**, რკინისა, 20 ც., სამფრთიანი, ყუნწიანი. უდიდესის სიგრძე - 8,8 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ლომთათიძე 1957:143-144, სურ. 30].
- Arrowheads**, iron, trilobate, with tang, 20 pieces, length of the biggest one – 8,8 cm., grave # 4.
8. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, ნაკლული (პირი დაზიანებულია). შემორჩენილი სიგრძე - 35 სმ. დარღვეული სამარხებიდან შეგროვებული მასალა [ლომთათიძე 1957:15, ტაბ. XXI,1 დ].
- Spearhead**, iron, with narrow blade, midrib, damaged, length – 35 cm., from the damaged burial.
9. **ცული**, რკინისა, დაბალი, დაბრტყელებული ყუით, ოვალური სატარე ხვრელით, მოგრძო, ასიმეტრიული პირით. სიმაღლე - 15,5 სმ. დარღვეული სამარხებიდან შეგროვებული მასალა [ლომთათიძე 1957:15, ტაბ. XXI,1დ].
- Battle-axe**, iron, with low flat butt, long, asymmetrical cutting edge, length – 15,5 cm., from the damaged burial.
10. **სატევარი**, რკინისა, დაზიანებული, შემორჩენილია ორპირლესული პირი, აკლია სატარე ყუნწისა და წვერის ნაწილები. შემორჩენილი სიგრძე - 24,6 სმ. დარღვეული სამარხებიდან შეგროვებული მასალა [ლომთათიძე 1957:15, სურ. 2, ტაბ. XXI1ე].
- Dagger**, iron, two sided, damaged, preserved length – 25,6 cm., from the damaged burial.
11. **დანა (მახვილი)**, რკინისა, პირი ოდნავ მოხრილია. შემორჩენილი სიგრძე - 35 სმ. დარღვეული სამარხებიდან შეგროვებული მასალა [ლომთათიძე, 1957:16, სურ. 2, ტაბ. XXI1ბ].
- Knife**, iron, curved, preserved length – 35cm., from the damaged burial.
12. **ლახტისთავი, დამზადებულია მთლიანადსხმული ბრინჯაოსაგან. სატარე მილი სქელკედლიანია, მის შემსხვილებულ თავზე** ხუთი, თითქმის სიმეტრიულად განლაგებული, რომბულგანივკვეთიანი ქიმია, რომელთა შორის მოთავსებულია ორ-ორი ბურცობი. სიმაღლე - 7,4 სმ. დარღვეული სამარხებიდან შეგროვებული მასალა [ლომთათიძე 1957:13-14, ტაბ. VII; ფუთურძე 1959:78, ტაბ. V,14].
- Mace**, bronze, the tube of a handle is thick, head has five rhombic in section protuberances, h – 7,4 cm., from the damaged burial.
13. **ჯაჭვის პერანგი**, ბრინჯაოსი, 2 ფრაგმენტი, ერთი - 3 რგოლისაგან შედგება, მეორე კი 50-მდე რგოლისაგან. რგოლების დიამეტრი - 0,8 სმ. დარღვეული სამარხებიდან შეგროვებული მასალა [ლომთათიძე 1957:14-15, ტაბ. VIII,1; ფუთურძე 1959:78].
- Chain mail**, bronze, 2 fragments, one fragment has three rings, the second one - 50, from the damaged burial.

იარაღი კლდეეთიდან
Weapons from Kldeeti

კოთიში (რუკაზე № 49)
Kotishi (# 49 on the map)

სოფ. კოთიში (თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტი), სადგურ ცხრაძმის ტერიტორიაზე შესწავლილია ძვ.წ. IV-III სს-ით დათარიღებული 8 სამარხი. იარაღი დაფიქსირებულია ერთ სამარხში. მასალა ინახება თეთრინყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

8 graves of 4th and 4th-3rd centuries BC were excavated at the cemetery of Kotishi (Tetrtskaro municipality). The weapon was found in one grave. The artifact is preserved at Tetrtskaro Museum.

სატევარი, რკინისა, ცალპირლესული, დაშლილი. მიახლოებითი სიგრძე - 42 სმ. აღმოჩნდა №2 სამარხში [შატბერაშვილი 2005].

Dagger, iron, single bladed, corroded, length - 42 cm. Grave # 2.

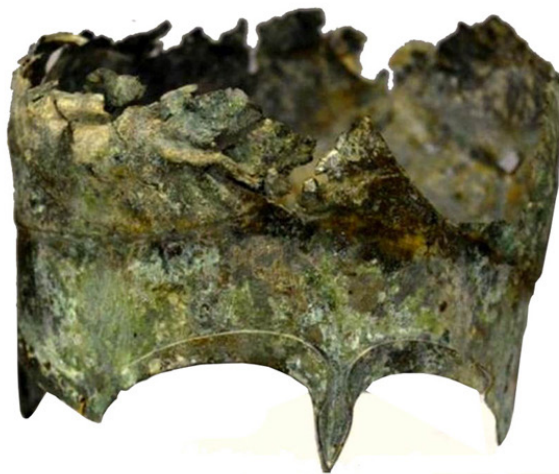

სატევარი კოთიშიდან
The dagger from Kotishi

კოხი (რუკაზე № 50)
Kokhi (# 50 on the map)

ქობულეთის მუნიციპალიტეტში, მდინარე კინტრიშის ხეობაში, სოფ. კოხში შემთხვევით აღმოჩნდა დაზიანებული, ბრინჯაოს ქალკიდური მუზარადი. ინახება ქობულეთის მუზეუმში [Лордкипанидзе Г. 1978:ტაბ. V_{3,4}].

In the v. Kokhi (Qobuleti municipality) bronze **helmet** of **Chalcidian** type was accidentally found. The artifact is preserved in Qobuleti Museum.

მუზარადი კოხიდან
The helmet from Kokhi

კუმისი (რუკაზე № 51)
Kumisi (# 51 on the map)

სოფ. კუმისის (თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტი) დასავლეთით, შინატეხის ხევის მარჯვენა ნაპირზე, ადგილ “წვერაზე” გათხრილია ძვ.წ. V ს-ით დათარიღებული ერთი სამარხი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში.

The grave of 5th century BC was excavated at the cemetery of Kumisi (Tetrtskaro municipality). The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. შუბისპირი, რკინისა, მასრაგახსნილი, პირი დაშლილია [Давлиანიძე 1977:125; დავლიანიძე, 1983:39].

Spearhead, iron, open-socketed, corroded.

2. ისრისპირი, ბრინჯაოსი, ორფრთიანი, დეზიანი [Давლიანიძე 1977:125].

Arrowhead, bronze, bilobate, barbed.

იარაღი კუმისიდან
Weapons from Kumisi

ლია (რუკაზე № 52)
Lia (# 52 on the map)

სოფელ ლიაში (წალენჯიხის მუნიციპალიტეტი), მდ. ენგურის მარცხენა ნაპირზე, ბორცვ “დიდა ქირსას” ჩრდილო-დასავლეთის ფერდზე გათხრილ ახ.წ. I-III სს-ის სამაროვანზე აღმოჩენილია 20 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა – 2.

On the left bank of the r. Enguri, in the v. Lia (Tsalenjikha municipality), on the hillock “Dida Qirsa” 20 graves of 1st -3rd cent. AD were excavated. Weapons were found in 2 of them.

1. ცული, რკინისა, ყუადაბრტყელებული პირი ოდნავ მოხრილია. სიგრძე - 16,5 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში (1969 წ.) [ჯაფარიძე 2006:161, ტაბ. CXX, 2ბ].

Battle-axe, iron, with flattened butt, slightly curled blade, length – 16.5 cm., grave # 1.

2. მახვილი, რკინისა, ორპირლესული. აღმოჩნდა №6 (1968 წ.) სამარხში [წითლანაძე 1973:66-72].

Sword, iron - two-sided, grave # 6.

3. მახვილი, რკინისა, ორპირლესული, ტარგოლიანი. ძლიერ დაჟანგული და დაშლილი, წვერთან ხის ქარქაშის ნაშთით. შემორჩ. სიგრძე - 56 სმ, აღმოჩნდა № 1 სამარხში [ჯაფარიძე 2006:159].

Sword, iron - two-sided, pommel-ringed, length – 56 cm., grave # 1

4. შუბისპირი, რკინისა, 2 ც. აღმოჩნდა №6 (1968 წ.) სამარხში [წითლანაძე 1973:66-72].

Spearhead, iron, 2 pieces, grave # 6.

5. შუბისპირი, რკინისა, მთლიანად ჟანგმოკიდებული, შემორჩენილა წვერისა და მასრის ნაწილი, დაბალი ქედით. შემორჩ. სიგრძე - 26,6 სმ. აღმოჩნდა №1 (1969 წ.) სამარხში [ჯაფარიძე 2006:160].

Spearhead, iron, corroded, badly preserved, preserved length – 26,6, cm., grave # 1.

ცული სოფ. ლიადან
The battle-axe from the v. Lia

მანგლისი (რუკაზე № 53)

Manglisi (# 53 on the map)

დაბა მანგლისის (თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტი) ტერიტორიაზე, ძვ.წ. V საუკუნის 3 სამარხია გათხრილი. საბრძოლო იარაღი ერთ სამარხშია დაფიქსირებული. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

On the territory of town Manglisi 3 graves of 5th century BC were excavated. Weapon was found in one grave. The artifact is preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

ცული, რკინისა, დაბალი, დაბრტყელებული ყუით, ოვალური სატარე ხვრელით, ასიმეტრიული პირით. სიმაღლე – 9,5 სმ. აღმოჩნდა № 3 სამარხში [დავლიანიძე 1983:50, ტაბ. XVI].

Battle-axe, iron, with a hammer-like, flattened butt, oval hole for a hanle, assymetrical blade, h - 9,5 cm., grave # 3.

ცული მანგლისიდან
The battle-axe from Manglisi

მახვანი (რუკაზე № 54)
Makhvani (# 54 on the map)

ქუთაისიდან 18 კმ-ში, მახვანში (სავარაუდოდ, ნამახვანი) შემთხვევით მოპოვებულია რკინის საბრძოლო იარაღი, რომელიც ანტიკური ხანით თარიღდება. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

In 18 km from Kutaisi, at the place called Makhvani (supposedly modern Namakhvani) iron weapons were accidentally found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 26,6 სმ. ინვ.№8-31:1.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long, closed socket, length – 26,6 cm .

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მოკლელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 27 სმ. ინვ.№8-31:2.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, short, closed socket, length – 27 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრიანი, მასრანაკლული. სიგრძე -25,1 სმ. ინვ.№8-31:3

Spearhead, iron, with narrow blade, midrib, socket is preserved partially, length – 25,1 cm.

შუბისპირები მახვანიდან
Spearheads from Makhvani

მოდინახე (რუკაზე № 55) Modinakhe (# 55 on the map)

საჩხერის მუნიციპალიტეტში, მოდინახეს ციხის ცენტრალურ ტერასაზე გათხრილია ახ.წ. IV საუკუნით დათარიღებული 80 სამარხი, აქედან საბრძოლო იარაღს შეიცავდა - 10. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შალვა ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმში.

80 graves of 4th cent. AD were excavated on the central terrace of Modinakhe fortress (Sachkhere municipality). Number of graves with weapons was 10. The artifacts are preserved in National Museum of Georgia, Sh. Amiranashvili Fine Art Museum.

1. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, ტარი პირთან ერთადაა გამოჭედილი, ტარისთავის გარეშე, ტარის ღეროზე სხვა მასალის გარსაკრავი ექნებოდა, აქვს სწორი ვადა, პირი თითქმის პარალელურკიდეებიანია, ვიწროვდება წვერისკენ, ქედიანია. სიგრძე — 26 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:93, სურ. 44].

Dagger, iron, two sided, with a cross-guard, the hilt and blade were forged as a whole, the blade is straight and has a midrib, length – 26 cm., grave # 8.

2. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, № 1-ის მსგავსი; სიგრძე — 34 სმ. აღმოჩნდა № 9 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:94, სურ. 48].

Dagger, iron, two sided, analogous to #1; length – 34 cm., grave # 9.

3. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული; № 1-ის მსგავსი; ვადაზე დაშტამპულია მეანდრის მსგავსი ორნამენტი. სიგრძე — 31 სმ. აღმოჩნდა № 10 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:94, სურ. 62].

Dagger, iron, two sided, analogous to #1; the cross-guard is ornamented, length – 31 cm., grave # 10.

4. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული; ანალოგიურია №№ 1-3-სა. სიგრძე — 30 სმ. აღმოჩნდა №

12 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:95, სურ. 85].

Dagger, iron, two sided, analogous to #1; length – 30 cm., grave # 12.

5. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული; ფორმით №№1-3-ის ანალოგიური; ქარქაში და ტარის გარსაკრავი (რომლებიც არ შემორჩა) შემკული ჰქონია ოქროს აპლიკაციებით: ტარისთავთან, ვადასთან და წვერთან გარსშემოუყვება ოქროს ფურცლის სალტეები, ვადაზე და წვერისკენ - ე.წ. რვიანისებრი ხვიები; სიგრძე — 19 სმ. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:98, სურ. 140].

Dagger, iron, two sided, analogous to #1; the scabbard and the covering of the hilt were adorned by golden applique: the parts of pommel, hilt and tip of the blade were covered by golden hoops; two eighth-like, curled golden sheets were placed on the on the blade; length – 19 cm., grave # 22.

6. **სატევარი**, რკინისა, დაშლილი და დეფორმირებული. შემორჩენილია ნამტვრევების სახით. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:98, სურ. 133].

Dagger, iron, fragmented, grave # 22.

7. **სატევარი**, რკინისა, ძლიერ დაზიანებული. შემორჩენილია ნატეხებად. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:98, სურ. 134].

Dagger, iron, fragmented, grave # 22.

8. **სატევარი**, რკინისა, №№ 1-3-ის ანალოგიური; სიგრძე — 22 სმ. აღმოჩნდა № 27 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:99, სურ. 173].

Dagger, iron, two sided, analogous to #1; length – 22 cm., grave # 27.

9. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული; ფორმით №№ 1-3-ის ანალოგიური; სიგრძე — 32 სმ. აღმოჩნდა № 32 სამარხში. ტარი ამოღარული კონცენტრული წრეების ორნამენტით შემკული ძვლით იყო დაფარული [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:100, სურ. 193, 192].

Dagger, iron, two sided, analogous to #1; the hilt was covered by bone adorned with concentric circles and lines; length – 32 cm., grave # 32.

10. **სატევარი**, რკინისა, გრძელტარიანი, მოოქროვილი ტარით, ტარისთავი შემკულია სპირალური ხვით, პირი ვინროა, სიგრძე 32 სმ., აღმოჩნდა № 10 სამარხში.

Dagger, iron, with long, gilt hilt, nawwow blade; the pommel was adorned by the spiral, length – 34 cm., grave # 10.

11. **მახვილი**, რკინისა, ფრაგმენტული, აკლია ტარი და წვერი. შემორჩენილი სიგრძე — 34 სმ. აღმოჩნდა № 14 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:96, სურ. 96].

Sword, iron, fragment of the blade, preserved length – 34 cm, grave # 14.

12. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ტარი პირთან ერთადაა გამოჭედილი, აქვს ოდნავ მომრგვალებული ვადა, გრძელი პირი, სიგრძე — 75 სმ. აღმოჩნდა № 10 სამარხში

Sword, iron, two-sided, the hilt and blade were forged as a whole, the guard is slightly rounded, blade is long; length – 75 cm. grave # 10.

13. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაზე მიმაგრებული აქვს დეზი. სიგრძე — 60 სმ. აღმოჩნდა № 10 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:94, სურ. 61].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long, barbed socket, length – 60 cm., grave # 10.

14. **შუბისპირი**, რკინისა, კოროზირებული, გრძელმასრიანი. სიგრძე — 28 სმ, აღმოჩნდა № 20 სამარხში [ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:97, სურ. 122].

Spearhead, iron, corroded, with long socket, preserved length – 28 cm., grave # 20.

15. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაზე მიმაგრებული აქვს დეზი. სიგრძე — 52 სმ. აღმოჩნდა № 21 სამარხში.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long, barbed socket, length – 52 cm., grave # 21.

16. ისრისპირი, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი. აღმოჩნდა № 22 სამარხში [პრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:98, სურ. 136].

Arrowhead, iron, trilobate, with tang, grave # 22.

17. უმბონი, რკინისა, კონუსური ფორმის. სიმაღლე - 8 სმ, დმ - 15 სმ. აღმოჩნდა № 10 სამარხში [პრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002:94, სურ. 60].

Umbo, iron, conical, h - 8 cm, dm – 15 cm., grave # 10.

მუხათგვერდი II (რუკაზე № 56)

იარაღი მოდინახედან
Weapons from Modinakhe

Mukhatgverdi II (# 56 on the map)

სოფ. მუხათგვერდის (მცხეთის მუნიციპალიტეტი) აღმოსავლეთით, მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე, მუხათგვერდი II-ის სამაროვანზე გაითხარა ძვ.წ. IV-III სს-ით დათარიღებული 14 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 3. მასალა დაცულია მცხეთის მუზეუმში.

Near the v. Mukhatgverdi (Mtskheta municipality), on the right bank of the r. Mtkvari, at the cemetery of Mukhatgverdi II 14 graves of 4th-3rd cent. BC were excavated. Weapons were found in 3. The artifacts are preserved at Mtskheta Museum.

1-3. შუბისპირი, რკინისა, 3 ც., მასრაგახსნილი, დაჟანგული და დაზიანებული [აფაქიძე და სხვ. 1982:210-212].

Spearheads, iron, badly preserved, 3 pieces.

ნატახტარი II (რუკაზე № 57)

Natakhtari II (# 57 on the map)

მცხეთის მუნიციპალიტეტში, სოფ. ნატახტარის მიდამოებში შესწავლილია ძვ.წ. IV-III საუკუნეების 220 სამარხი, გამოქვეყნებულია მხოლოდ მოკლე ანგარიშები. საბრძოლო იარაღიდან აღმოჩენილია: რკინის **შუბისპირები**, **სატევრები**, ბრინჯაოს **ისრისპირები**, ბრინჯაოს **ფირფიტოვანი აბჯრის ნაწილები**, ბრინჯაოს **ფარი**. მასალა ინახება მცხეთის მუზეუმში [აფაქიძე და სხვ. 2004].

Near the v. Natakhtari (Mtskheta municipality) 220 graves of 4th-3rd cent BC were excavated. Only short reports are published. Here iron **spearheads**, **daggers**, bronze **arrowheads**, bronze **armor plates**, fragments bronze **shield** were found. The artifacts are preserved at Mtskheta Museum.

ნაურიალი (რუკაზე № 58)

Nauriali (# 58 on the map)

ხაშურის მუნიციპალიტეტის სოფ. მცხეთიჯვართან შესწავლილ “ნაურიალის” სამაროვანზე 53 სამარხი ძვ.წ. VI-III სს-ით თარიღდება, აქედან იარაღი ექვს სამარხში დაფიქსირდა. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შ. ამირანაშვილის ქართული ხელოვნების მუზეუმში.

53 graves of 6th-3rd cent. BC were excavated at the cemetery of Naurialii (Khashuri municipality), Weapons were found in 6. The artifacts are preserved in National Museum of Georgia, Sh. Amiranashvili Fine Art Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, პირნაკლული, გრძელმასრიანი,

მასრაგახსნილი. შემორჩენილი სიგრძე - 16 სმ. აღმოჩნდა №76 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:52-53].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long and opened socket, lacking part of the blade. Length - 16 cm. Was found in grave # 76, 5th c. BC.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი, სიგრძე - 24 სმ., აღმოჩნდა № 104 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. VI-V სს-ით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:53-54].

Spearhead, iron, with rounded sides, midrib, long and opened socket. Length - 24 cm. Was found in grave # 104, 6th-5th cent. BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მასრაგახსნილი, ძლიერ დაჟანგული. შემორჩენილი სიგრძე - 20,5 სმ. აღმოჩნდა №104 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. VI-V სს-ით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:53-54].

Spearhead, iron, with opened socket. Corroded. Preserved length- 20,5 cm. Was found in grave # 104, 6th-5th cent. BC.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. შემორჩენილი სიგრძე - 30 სმ. აღმოჩნდა № 14 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ის მეორე ნახევრით - III ს-ით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:55].

Spearhead, iron, with narrow blade, midrib, long and opened socket. Length- 30 cm. Was found in grave # 14, 4th-3rd cent. BC.

5. **სატევარი**, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული, ნაკლული, ბრტყელ სატარეზე მანჭვალით და ბრინჯაოსი ნახევარსფერული თავით, შერჩენილი ჰქონდა ხის ტარის კვალი. შემორჩენილი სიგრძე - 16,5 სმ. აღმოჩნდა №76 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. V ს-ით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:52-53].

Dagger, iron, corroded, partially preserved, with a flat hilt and semispherical, bronze pommel. Remains of wooden sheath are also preserved. Preserved length - 16,5 cm. Was found in grave # 76, 5th c. BC.

6. **ცული**, რკინისა, ოდნავ მაღალი, ჩაქუჩისებრი, დაბრტყელებული ყუისთავით და ოვალური სატარე ხვრელით, ასიმეტრიული პირი ოდნავ მოხრილია. სიგრძე - 16 სმ. აღმოჩნდა № 24 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. V-IV ს-ის პირველი ნახევრით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:54, ტაბ. II,29].

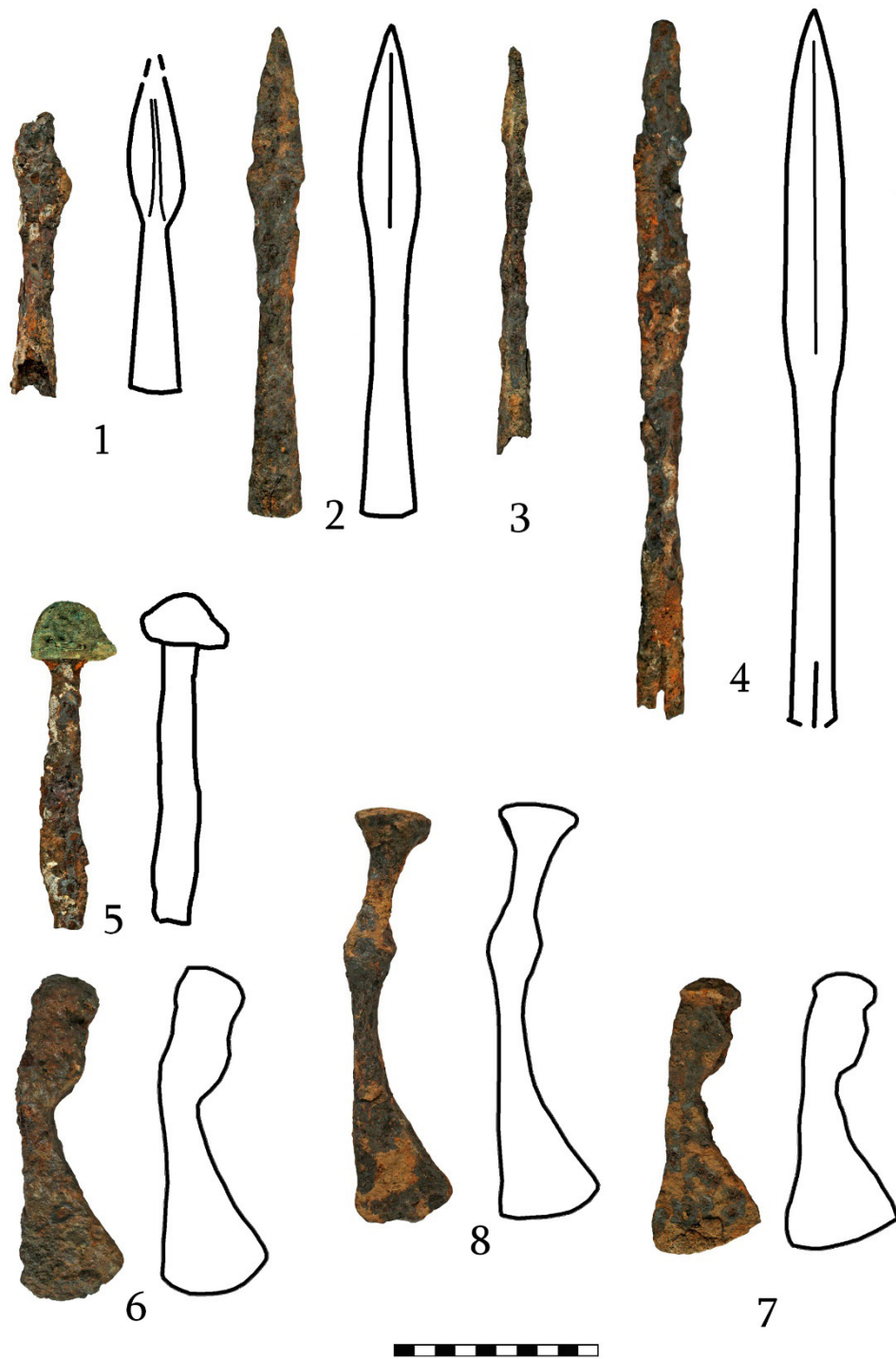
Battle-axe, iron, with a hammer-like butt, oval axe eye, asymmetrical blade is a bit crooked, length - 16 cm. Was found in grave # 24, 5th-4th cent. BC.

7. **ცული**, რკინისა, ოდნავ მაღალი, ჩაქუჩისებრი, დაბრტყელებული ყუისთავით და ოვალური სატარე ხვრელით, ასიმეტრიული პირი ოდნავ მოხრილია. სიგრძე - 13 სმ. აღმოჩნდა № 25 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. V-IV ს-ის პირველი ნახევრით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:54, ტაბ. II,31].

Battle-axe, iron, with a hammer-like butt, oval axe eye, asymmetrical blade is a bit crooked. Was found in grave # 25, 5th-4th cent. BC

8. **ცული**, რკინისა, მაღალი, ჩაქუჩისებრი ყუით და დაბრტყელებული ყუისთავით, შესქელებული სატარეთი და ოვალური სატარე ხვრელით, სატარე პირს ვიწრო და გრძელი ყელით უერთდება. პირი ვიწრო და ასიმეტრიულია. სიგრძე — 20 სმ. აღმოჩნდა № 103 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. VI-V სს-ით [დავითაშვილი ამ., დავითაშვილი ქ. 2010:53, ტაბ. II,26].

Battle-axe, iron, with a high, hammer-like butt, oval axe eye, prolonged, thin neck, prolonged blade with oval, asymmetrical cutting edge. Length- 20 cm. Was found in grave # 103, 6th-5th cent. BC.

იარაღი ნაურილის სამაროვნიდან
Weapons from Nauriali cemetery

ნაცარგორა (რუკაზე № 59)

Natsargora (# 59 on the map)

ხაშურის მუნიციპალიტეტში, სოფ. ნაცარგორასთან შესწავლილია ძვ.წ. VI-IV საუკუნეების 72 სამარხი. მასალა ნაწილობრივაა გამოქვეყნებული. იარაღის სახეობები: ბრინჯაოს **სამფრთიანი ისრისპირები**, რკინის **შუბისპირები**. მასალა ინახება ხაშურის მუნიციპალურ მუზეუმში [ნარიძე 1989].

In Khashuri municipality, near the v. Natsargora, the cemetery of 6th 4th century was excavated. Here bronze **arrows** and iron **spearheads** were found. Only preliminary, short reports are published. The artifacts are preserved in Khashuri municipal Museum.

ნერონ-დერესი (რუკაზე № 60)

Neron-Deresi (# 60 on the map)

ნალკის მუნიციპალიტეტში, ნალკიდან ჩრდილო-დასავლეთით 22 კმ-ში, სოფ. სანთას სამხრეთ-დასავლეთით, ნერონ-დერესის ხევის აღმოსავლეთ ნაპირას გათხრილ ანტიკური ხანის ძეგლზე, ძვ.წ. I საუკუნის კულტურულ ფენაში აღმოჩნდა **1 სამწახნაგა**, რკინის **ისრისპირი**. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში [გაგოშიძე 1982; Куфтин 1941].

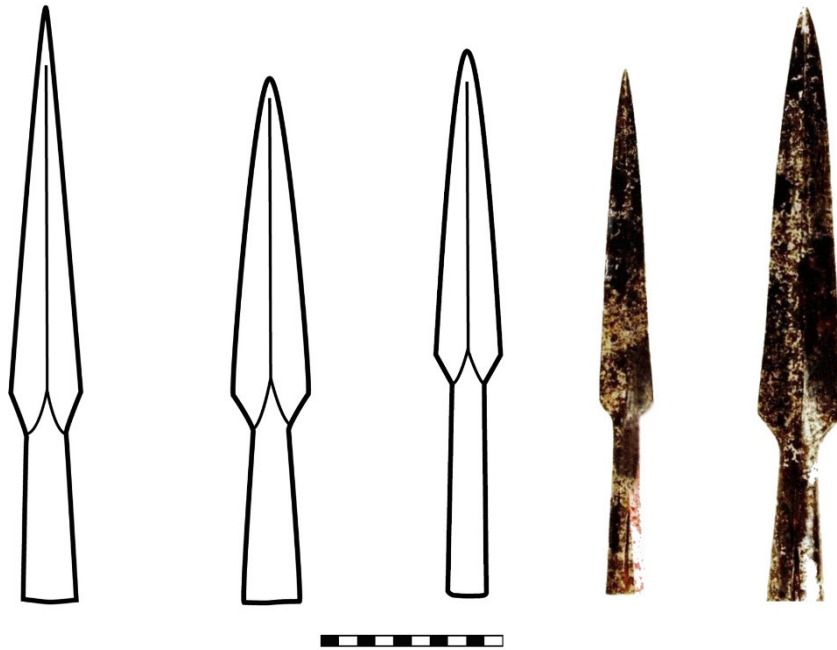
To the SW of the v. Santa (Tsalka municipality), on the bank of small gorge Neron Deresi, in the cultural layer of 1st cent BC the three faceted, iron **arrowhead** was found. The artifact is preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

ნეძიხი (რუკაზე № 61)

Nedzikhi (# 61 on the map)

მდ. ფშავის არაგვის მარცხენა ნაპირზე სოფ. ნეძიხის ახალი დასახლების ტერიტორიაზე გაითხარა III-IV საუკუნეების 223 სამარხი, სადაც აღმოჩნდა რკინის **შუბისპირები** და **უმბონები**. გამოქვეყნებულია მხოლოდ მოკლე ანგარიშები [Рамишвили и др. 1987]. მასალა ინახება დუშეთის არქეოლოგიურ ბაზაზე.

On the left bank of the r. Pshavis Aragvi, on the territory of the v. Nedzikhi 223 graves of 3rd-4th cent. AD. were excavated. Here iron **spearheads** and **umbos** were found. Only preliminary, short reports are published. The artifacts are preserved in Dusheti dig house.

შუბისპირები ნეძიხიდან
Weapons from Nedzikhvi

ნოქალაქევი (რუკაზე № 62) Nokalakevi (# 62 on the map)

სენაკიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთით 18 კმ-ზე, მდ. ტეხურას მარცხენა ნაპირზე, ნოქალაქევის (არქეოპოლისი) ნაქალაქარზე (სენაკის მუნიციპალიტეტი) გათხრილ ძვ.წ. III-ი საუკუნეების სამაროვანზე (18 სამარხი) და ახ.წ. IV-VI სს-ის კულტურული ფენებში (თავდაცვით კედელთან და სასახლის ტერიტორიაზე) დაფიქსირებულია იარაღი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმში.

At Nokalakevi (Archaeopolis) ancient city-site (Senaki municipality) in the graves of 3rd-1st cent. BC (18) and in Cultural Layers of 4th-6th cent AD iron weapons were found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი (ხელშუბი)**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, უქედო, მასრაშეკრული. ძლიერ დაჟანგული. სიგრძე — 10 სმ., ქვევრსამარხი № 4, ძვ.წ. III-ი სს. [გვინჩიძე 1981:175, სურ. 27, ტაბ. LX,2].

Spearhead (javelin), iron, with rounded shoulders, closed socket, length – 10 cm., pithos-burial # 4, 3rd-1st cent. BC.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მასიური, მომრგვალებულმხრებიანი, უქედო, მასრაშეკრული. თავდაცვითი კედლის ერთ-ერთ კართან. IV-VI სს. [Леквинадзе, Хведелидзе1981:144, ტაბ. LLI,3].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, closed socket, near the fortification wall, 4th-6th cent. AD.

3. **მუზარადის** კარკასი, რკინისა, მორკალული, თავდაცვითი კედლის ერთ-ერთ კართან. IV-VI სს. [Леквинадзе, Хведелидзе1981:144, ტაბ. L,7].

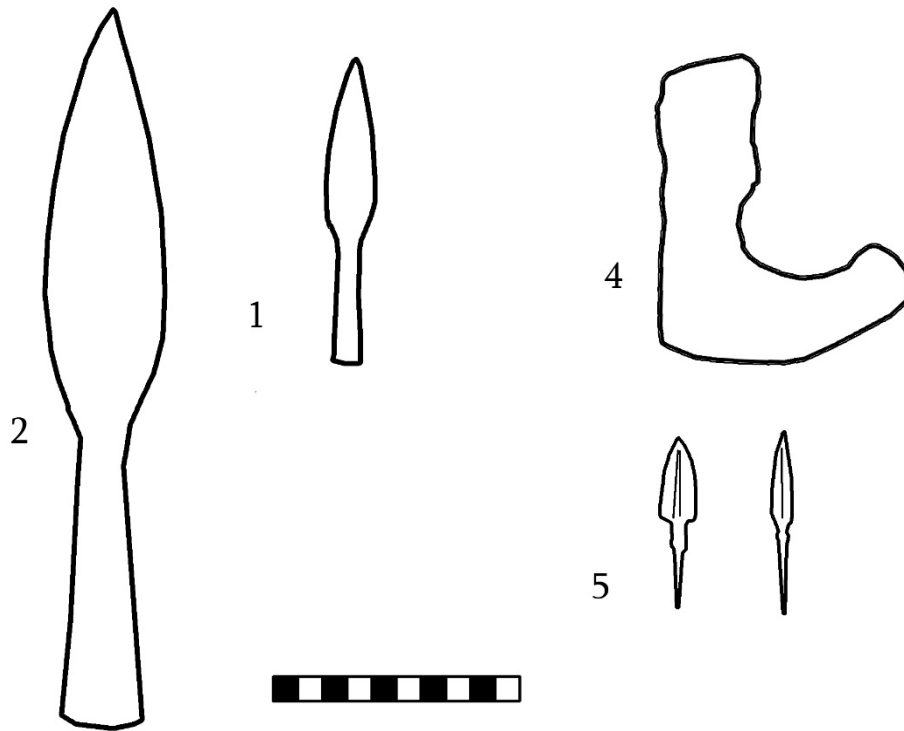
Fragments of a helmet, iron, deformed, near the fortification wall, 4th-6th cent. AD.

4. **ცული**, რკინისა, ე.წ. წებელდური ტიპისა, თავდაცვითი კედელის ერთ-ერთ კართან. IV-VI სს. [Леквинадзе, Хведелидзе1981:144, ტაბ. LI,5].

Battle-axe, iron, bearded type, near the fortification wall, 4th-6th cent. AD.

5. **ისრისპირები**, რკინისა, სამფრთიანი, დეზიანი და უდეზო, ყუნწიანი, რამდენიმე ათეული ცალი. IV-VI სს. [Леквинадзе, Хведелидзе1981:144, ტაბ. L,1 იაშვილი, ზამთარაძე 1981:191, ტაბ. LXVII,1].

Arrowheads, iron, trilobate, hafted, cultural layers of 4th-6th cent. AD.

იარაღი ნოქალაქევიდან
Weapons from Nokalakevi

**ოღინსკოე (რუკაზე № 63)
Olginskoe (# 62 on the map)**

გულრიფშის მუნიციპალიტეტში, სოფ. ოღინსკოესთან, მდ. ბარიალის მარცხენა ნაპირას შესწავლილია ახ.წ. III-IV სს-ის 18 კრემაციული სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 5.

On the left bank of the r. Bariali, near the v. Olginskoe (Gulripshi municipality), 18 graves of 3rd-4th cent. AD are excavated. Weapons were found in 5.

1. **მახვილი**, რკინისა, დაგრეხილი ყუნწით, გრძელი, ორპირლესული ფართო პირით. სიგრძე - 65 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [გძელიშვილი 1947:90-93; ფუთურიძე 1959:75-76].

Sword, iron, with long and wide, two sided blade, length - 65 cm., grave # 4.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალი ქედით, კონუსურმასრიანი. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გძელიშვილი, 1947:90-93; ფუთურიძე, 1959:75-76].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, grave # 2.

3. **შუბისპირი**, რკინის, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედიანი, კონუსურმასრიანი. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [გძელიშვილი 1947:90-93].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, grave # 4.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედიანი, კონუსურმასრიანი. აღმოჩნდა № 5 სამარხში [გძელიშვილი 1947:90-93].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, grave # 5.

5. **შუბისპირის მასრა**, რკინისა, კონუსური. აღმოჩნდა № 5 სამარხში [გძელიშვილი, 1947:90-93].

The **socket of spearhead**, iron, grave # 5.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [გძელიშვილი 1947:90-93].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, grave # 6.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [გძელიშვილი, 1947:90-93].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, grave # 6.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მაღალი, მკვეთრად გამოსახული ქედით, კონუსური მასრით. აღმოჩნდა № 10 სამარხში [გძელიშვილი 1947:90-93].

Spearhead, iron, with midrib and conical socket, grave # 10.

9. **ცული**, რკინისა, ე.წ. „წებელდური“ ტიპისა. მოკლე ყუიანი, განიერი, ასიმეტრიული პირით, რომელიც მხოლოდ ერთ მხარეს, ტარისაკენ ფართოვდება. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [გძელიშვილი 1947:90-93].

Battle-axe, iron, bearded, so called Tsebeldian type, grave # 6.

ასევე ამავე მიდამოებში შემთხვევით ნაპოვნია რკინის შუბისპირები - 4 ცალი, შუბისპირის მასრები და რკინის ე.წ. წებელდური ტიპის ცულები - 7 ცალი.

At This territory 4 **spearheads**, **sockets of spearheads** and 7 **bearded battle-axes** were casually found.

პაპიგორის სამაროვანი (რუკაზე №64)

Papigora (# 64 on the map)

სოფ. შავსაყდარასთან (თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტი), ენაგეთის ხევის მარცხენა ნაპირზე, ადგილ „პაპიგორაზე“ გათხრილია ძვ.წ. IV ს. და III ს-ის პირველი ნახევრით დათარიღებული 79 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 7. მასალა ინახება თეთრიწყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

79 graves of 4th and early 3rd cent. BC were excavated at the cemetery of Papigora (Tetrtskaro municipality), weapons were found in 7. The artifacts are preserved in Tetrtskaro Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, შემორჩენილია მასრის ფრაგმენტი. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:30, ტაბ. XVII].

Spearhead, iron, only fragment of the socket is preserved. Grave #1.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, შემორჩენილია მასრის ფრაგმენტი. აღმოჩნდა № 7 სამარხში [მარგიშვილი,

ლი, ნარიმანიშვილი 2004:35, ტაბ. XX₅].

Spearhead, iron, only fragment of the socket is preserved. Grave #7.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, შემორჩენილია ფრაგმენტულად. აღმოჩნდა №8 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:35, ტაბ. XXI₅].

Spearhead, iron, fragmented. Grave #8.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მოკლე მასრით, გრძელი, ვიწრო პირით, დაჟანგულია და ფორმა არ იკითხება. სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:39, ტაბ. XXVI₅].

Spearhead, iron, with short socket and narrow blade. Grave # 15.

5. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის, ღრუ. აღმოჩნდა № 26 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:44, ტაბ. XXXII₅].

Butt, iron, conical. Grave # 26.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჟანგული, ნაკლული. აღმოჩნდა № 67 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:60, ტაბ. XLII₅].

Spearhead, iron, fragmented. Grave # 67.

7. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის, ღრუ. აღმოჩნდა № 68 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:60, ტაბ. XLIII₅].

Butt, iron, conical. Grave # 68.

ჟინვალი (რუკაზე № 65)

Jhinvali (# 65 on the map)

ჟინვალის სამაროვანი მდებარეობდა დუშეთის მუნიციპალიტეტში, სოფ. ჟინვალის სამხრეთ ნაწილში, ადგილ „ნაფუძვრებში“, მდ. არაგვის მარჯვენა ნაპირის ტერასაზე. დღეს ტერიტორია წყლითაა დაფარული. ძეგლზე გათხრილია - ძვ.წ. I საუკუნის 2 სამარხი (იარალი არ არის), ახ.წ. I საუკუნის - 11 (იარალი არ არის), II საუკუნის - 29 (იარალი 7-ში), III საუკუნის - 123 (იარალი 5-ში), IV საუკუნის - 104 (იარალი 3-ში). მასალა ინახება დუშეთის არქეოლოგიურ ბაზაზე.

In Dusheti municipality, in the S. part of the v. Jhinvali (which is now under the water of Jhinvali Hydro Electric Station), 2 graves of 1st cent. BC. (no weapons), 11 graves of 1st cent. AD. (no weapons), 29 graves of 2nd cent. AD. (weapons in 7), 132 graves of 3rd cent. AD. (weapons in 5), and 104 graves of 4th cent. AD. (weapons in 3) were excavated. The artifacts are preserved in Dusheti dig house.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული, მასრაში ხის ნაშთით. სიგრძე - 34 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა №277 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:22, ტაბ. XI,382].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socketed, length – 34 cm. 2nd cent. AD., gr. # 277.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ორმხრივ მაღალქედიანი, მასრაშეკრული, მასრაში ხის ნაშთით. სიგრძე - 36 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 282 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:25, ტაბ. VIII, 352].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socketed, length -36 cm., 2nd cent. AD., gr. # 282

3. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჟანგული, ვიწროპირიანი, მახვილი წვერით, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 31 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 492 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:33].
- Spearhead**, iron, with narrow blade, opened socket, length - 31 cm., 2nd cent. AD., gr. # 492.
4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, დაბალქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 26 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 574 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:34, ტაბ. XVI,1].
- Spearhead**, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length - 26 cm., 2nd cent. AD., gr. # 574.
5. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჟანგული, დაშლილი. შემორჩენილია ქედიანი პირისა და მასრის ნაწილი ხის ნაშთით. შემორჩენილი სიგრძე - 13 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა №587 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:35].
- Spearhead**, iron, corroded, preserved length - 13 cm., 2nd cent. AD., gr. # 587.
6. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჟანგული, ქედიანი, მასრაშეკრული, წვერმოტეხილი. სიგრძე - 15 სმ, ახ.წ. III ს. აღმოჩნდა № 556 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:95].
- Spearhead**, iron, with midrib and closed socket, corroded, preserved length -15 cm., 3rd cent. AD., gr. # 556.
7. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, შედგენილი ბიმეტალური ტარით, აქვს ბრინჯაოს, რგოლისებრი ტარისთავი და ბრინჯაოს სწორკუთხა ვადა, ტარის ღერო რკინისაა, მასზე სამი მანჭვლით მაგრდებოდა ხის გარსაკრავი, რომელზეც ბრინჯაოსი თხელი ფირფიტაა შემოვლებული. სიგრძე - 64 სმ, ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 277 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:22, ტაბ. XI,383].
- Sword**, iron, pommel-ringed, two sided, with bimetalic handle: the ring of the pommel and guard are made of bronze. The hilt and blade are forged from iron. Thin bronze sheet is covering the hilt. Length – 64 cm., 2nd cent. AD., grave # 277.
8. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, შედგენილი, ბიმეტალური ტარით, აქვს ბრინჯაოსი რგოლისებრი ტარისთავი, ტარის ღეროზე გარშემოკრულია ხის მასალა, რომელიც ვადასთან ბრინჯაოსი ბრტყელი საღვით იყო დამაგრებული. სიგრძე - 78 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 282 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:25, ტაბ. VIII,351].
- Sword**, iron, pommel-ringed, two sided, with bimetalic handle: the ring of the pommel is made of bronze. The hilt was covered with wood, which was attached to the guard by bronze hoop. Length – 78 cm., 2nd cent. AD., grave # 282.
9. **მახვილი**, რკინისა, დაჟანგული, დაშლილი, ტარმოტეხილი. შემორჩენილი სიგრძე - 30 სმ. ახ.წ. III ს. აღმოჩნდა № 479 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:85].
- Sword**, iron, damaged, corroded, preserved length – 30 cm., 3rd cent. AD., gr. # 479.
10. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, ვადამოტეხილი, პირი თანაბარი სიგანისაა 5/6 ნაწილზე, შემდეგ ქმნის მახვილ წვერს. სიგრძე - 74 სმ. ახ.წ. IV ს. აღმოჩნდა № 525 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:150, ტაბ. XLVIII,250].
- Sword**, iron, two sided, tanged, with broken guard, the blade is narrowing towards the tip, length – 74 cm., 4th cent. AD., gr.# 525.
11. **სატევარი**, რკინისა, დაჟანგული, დაშლილი, ყუნწიანი. სიგრძე - 28 სმ, ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 277 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:22, ტაბ. XI,384].
- Dagger**, iron, tanged, corroded, preserved length - 28 cm., 2nd cent. AD., gr # 277.
12. **სატევარის** ფრაგმენტები, რკინისა, ცალპირლესული, დაზიანებული, შემორჩენილია ტარის დაჟანგული, დაშლილი ნაწილი და ბასრი პირის ფრაგმენტები. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 587 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:35].
- Dagger**, iron, one sided, corroded, fragmented, 2nd cent. AD., gr. # 587.

13. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, ნაკლული, აქვს განიკვეთში ოვალური ტარისთავი, ვიწრო, ძელაკისებური ვადა, ფართო, წვერისკენ დავიწროებული პირი, თან ახლავს ტყავის ქარქაში (ნაკლული), რომლის ზედაპირი დაფარულია ბრინჯაოსი ბრტყელი ფირფიტებით, წვერთან ახლოს შემოხვეული აქვს ბრინჯაოს ბრტყელი საღტე, ვადის ქვემოთ, ქარქაშზე ბრინჯაოსი ბოლოებგადახვეული რგოლია, სარტყელზე დასამაგრებლად განკუთვნილი. შემორჩენილი სიგრძე - 35 სმ. ახ.წ. III ს. აღმოჩნდა № 110 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:41, ტაბ. XX,21].

Dagger, iron, two sided, with oval in section pommel, narrow cross-guard, wide blade is narrowing to the tip. The scabbard was made of leather covered with bronze plates and hoop. Length of the dagger – 35 cm., 3rd cent. AD., gr.# 110.

14. **სატევარის ფრაგმენტი**, რკინისა, დაჟანგული, დაშლილი. ახ.წ. III ს. აღმოჩნდა № 556 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:95].

Dagger, iron, corroded, 3rd cent. AD, grave # 110.

15. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, ყუნწიანი, აქვს ძელაკისებური ვადა, შერჩენილი აქვს ბრინჯაოს მანჭვალი. სიგრძე - 32 სმ. ახ.წ. IV ს. აღმოჩნდა №15 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:110, ტაბ. XLI,35].

Dagger, iron, one sided, tanged, with a cross-guard, length - 32 cm. 4th cent. AD., gr.# 15.

16. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს ვიწრო ძელაკისებური ვადა, დაჟანგული, შემორჩენილია ხის ქარქაშის ნაშთი, პირი თანაბარი სიგანისაა 2/3-ზე, შემდეგ ვიწროვდება და ქმნის მახვილ წვერს, ტარი ნაკლულია, აკლია ტარისთავი. სიგრძე - 41 სმ., ახ.წ. IV ს. აღმოჩნდა № 525 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:150, ტაბ. XLVIII, 249].

Dagger, iron, two sided, with a cross-guard, the blade is narrowing towards the tip, length - 32 cm. 4th cent. AD., gr.# 525.

17. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, დაჟანგული. სიგრძე - 4,8 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 355 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:29, ტაბ. XIII,365].

Arrowhead, iron, trilobate, length - 4.8cm., grave # 355, 2nd cent. AD.

18. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, დაჟანგული. სიგრძე -5,5 სმ. ახ.წ. II ს. აღმოჩნდა № 590 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:36].

Arrowhead, iron, trilobate, length - 5.5cm., grave # 590, 2nd cent. AD.

19. **ისრისპირი**, რკინისა, სამფრთიანი, წვერი და ყუნწი მოტეხილია. შემორჩენილი სიგრძე - 5 სმ. ახ.წ. IV ს. აღმოჩნდა № 527 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:153, ტაბ. LXIX,301].

Arrowhead, iron, trilobate, fragmented length - 5 cm., grave # 527, 4th cent. AD.

20. **ისრისპირი**, რკინისა, 3 ც., სამფრთიანი, ერთმანეთთან მიჯანგული. შემორჩენილი სიგრძე - 5,5 სმ. ახ.წ. IV ს. აღმოჩნდა № 527 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:153, ტაბ. LXIX,302-304].

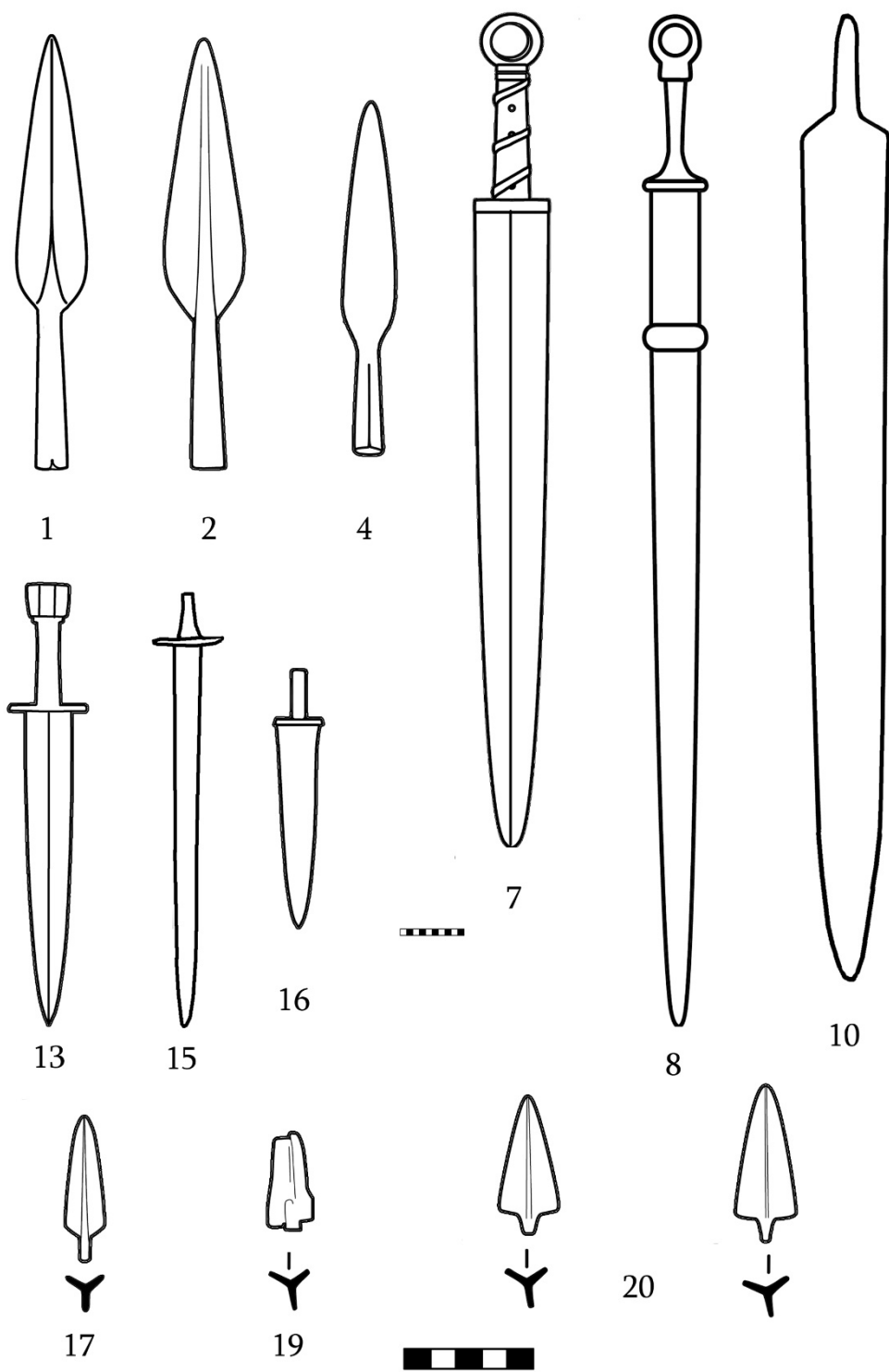
Arrowheads, iron, trilobate, corroded, 3 pieces, length - 5,5 cm., grave # 527, 4th cent. AD.

21. **ისრისპირი**, ვერცხლისა, სამფრთიანი, დეზიანი, დეზი მოტეხილია. სიგრძე - 3,2 სმ. თარიღდება ახ.წ. III ს. აღმოჩნდა № 589 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:106].

Arrowhead, silver, trilobate, barbed, fragmented, length - 3,2 cm., grave # 589, 3rd cent. AD.

22. **უმბონი**, რკინისა, დაჟანგული ცუდად შემონახული, ახ.წ. III ს. აღმოჩნდა № 357 სამარხში [ჩიხლაძე 2015:182].

Shield boss (umbo), iron, corroded, badly preserved grave # 357, 3rd cent. AD.

იარაღი ჟინვალისაგან
Weapons from Jhinvali

რგანი (რუკაზე № 66)
Rgani (# 66 on the map)

სოფ. რგანში (ჭიათურის მუნიციპალიტეტი), მდ. ქერულის ხეობაში, ადგილ „სიკიპარზე“ გათხრილია ახ.წ. III-V სს-ის 47 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 11. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შალვა ამირანაშვილის ხელოვნების მუზეუმში.

In the v. Rgani, place “Sikipari” (Chiatura municipality), 47 graves of 3rd-5th cent. AD were excavated. The weapons were found in 7. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, Sh. Amiranashvili Fine Art Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მასრაშეკრული, პირი დაზიანებული და ძლიერ დაჟანგულია, სიგრძე — 30 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:107, სურ. 14-15].

Spearhead, iron, corroded, the blade is damaged, the socket is closed, length - 30 cm., grave # 1.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მხრებმომრგვალებული, მასრაშეკრული, სიგრძე - 30 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში.[ბრაგვაძე 2000:108, სურ. 24].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, closed socket, length - 30 cm., grave # 2.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მხრებმომრგვალებული, მასრაშეკრული, მასრაზე დეზით, სიგრძე — 33 სმ, აღმოჩნდა № 31 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:112, სურ. 127].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, with barbed socket, length - 33 cm., grave # 31.

4. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, დაზიანებული, შუაზეა გადატეხილი, შემორჩენილი სიგრძე — 20 სმ. აღმოჩნდა № 2 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:108, სურ. 25].

Dagger, iron, damaged, broken, preserved length – 20 cm., grave # 2.

5. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს გამოკვეთილი ვადა და ქედი, შემორჩენილი სიგრძე — 20 სმ., აღმოჩნდა № 5 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:109, სურ. 41].

Dagger, iron, two-sided, with a cross-guard and midrib, preserved length – 20 cm., grave # 5.

6. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, ქედიანი, ძლიერ დაზიანებული და დაჟანგული, აღმოჩნდა № 8 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:109, სურ. 54].

Dagger, iron, two-sided, with midrib, damaged, grave # 8.

7. **სატევარი**, რკინისა, დაზიანებული, ყუნწიანი, მაღალ ქედიანი, შემორჩენილი ქონდა ბრინჯაოს სალტე, სიგრძე — 20 სმ. აღმოჩნდა № 9 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:109, სურ. 55].

Dagger, iron, with tang, midrib, damaged, preserved length – 20 cm., grave # 9.

8. **სატევარი**, რკინისა, დაზიანებული, აღმოჩნდა № 13 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:110, სურ. 70].

Dagger, iron, damaged, grave # 13.

9. სატევარი, რკინისა, დაჟანგული, ორპირლესული, აქვს გამოკვეთილი ვადა და ქედი, სიგრძე — 25 სმ. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:111, სურ. 74].

Dagger, iron, two-sided, with a cross-guard and midrib, preserved length – 25 cm., grave # 15.

10. სატევარი, რკინისა, ორპირლესული, აქვს გამოკვეთილი ვადა, წვერი მოტეხილია, შემორჩენილი სიგრძე — 20 სმ. აღმოჩნდა № 24 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:111, სურ. 106].

Dagger, iron, two-sided, with a cross-guard and midrib, part of blade is missing, grave # 24.

11. მახვილი, რკინისა, ორპირლესული, გამოკვეთილი ვადითა და ქედით, დაზიანებული, კოროზირებული და გადატეხილი, შემორჩენილი სიგრძე — 25 სმ აღმოჩნდა № 3 სამარხში. [ბრაგვაძე 2000:108, სურ. 31].

Sword, iron, two-sided, with cross-guard, fragment., preserved length – 25 cm, grave # 3.

12. მახვილი, რკინისა, ძლიერ დაზიანებული, შემორჩენილია მხოლოდ ცენტრალური ნაწილი და წვერი, აღმოჩნდა № 13 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:110, სურ. 69].

Sword, iron, damaged, only central part of the blade is preserved, grave # 13.

13. მახვილი, რკინისა, ორპირლესული, გამოკვეთილი ვადითა და ქედით, ფრაგმენტული, შემორჩენილი სიგრძე — 25 სმ. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:111, სურ. 73].

Sword, iron, two-sided, with cross-guard, fragment., preserved length – 25 cm, grave # 15.

14. ისრისპირი, რკინისა, სამფრთიანი ყუნწიანი, 2 ც., აღმოჩნდა № 15 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:111, სურ. 79].

Arrowheads, iron, trilobate, tanged, 2 pieces, grave # 15.

15. ცული, რკინისა, მასიურ ყუიანი, ფართოყელიანი, ოდნავ მოხრილი პირით, სიგრძე — 14 სმ. აღმოჩნდა № 25 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:112, სურ. 109].

Battle-axe, iron, with massive butt, wide neck and slightly bent cutting edge, h – 14 cm., grave # 25.

16. უმბონი, რკინისა, ბიკონუსური ფორმის. აღმოჩნდა № 15 სამარხში. [ბრაგვაძე 2000:111, სურ. 78].

Umbo, iron, biconical, grave # 15.

17. ლახტისთავი, რკინისა, ხის ტარზე წაწვეტებული ყუნწით მაგრდებოდა, თავი (ყუა) მაღალი და ბრტყელია, შემსხვილებულ ნაწილზე კი ოთხი, დაკუთხული და წაწვეტებული ქიმი აქვს. აღმოჩნდა № 3 სამარხში [ბრაგვაძე 2000:108, სურ. 32].

Mace, iron, has a high, flat butt, four, sharpened protuberances and a tang for attaching it to the wooden shaft

იარაღი რგანიდან
Weapons from Rgani

საირხე (რუკაზე № 67) Sairkhe (# 67 on the map)

სოფელ საირხეში (საჩხერის მუნიციპალიტეტი), საბადურის გორაზე გამოვლენილია ნაქალაქარი (ძვ.წ. VIII-ახ.წ. I სს.) და ძვ.წ. V-III სს-ის მდიდრული აკლდამები. შესწავლილი 14 სამარხიდან საბრძოლო იარაღი დაფიქსირდა ორ სამარხსა და საკულტო ორმოში. ამავე სოფელში, გულიაშვილების უბანში შემთხვევით აღმოჩნდა ძვ.წ. III-II საუკუნეების სამარხეული კომპლექსი, რომელშიაც ერთი შუბისპირი იყო. ორივე ძეგლიდან მომდინარე მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შ. ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმში.

In the village of Sairkhe (Sachkhere municipality) the ancient city-site (8th-1st cent. BC) and 14 rich burials (5th-3rd cent. BC) were excavated. The weapons were found in 2 graves and in the Cultic pit. In the same village, in Guliashvili Ubani the grave of 3rd-2nd cent. BC was casually found. Artifacts from both sites are preserved at Sh. Amiranashvili Museum of Fine Arts.

1. **შუბისპირის მასრები**, 2 ცალი, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული, მასრაგახსნილი, შემორჩენილი ხის ტარის ნაშთით. აღმოჩნდა № 8 სამარხში, მთავარი მიცვალებულის სარკოფაგში. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევრით [მახარაძე, წერეთელი 2007:66, სურ. 42].

Sockets of spearheads, iron, 2 pieces, grave # 2, 1st half of 4th cent. BC.

2. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, გატეხილი, მასრიანი, სამფრთიანი. სიგრძე - 1,8 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. V ს-ის შუახანით [მახარაძე, წერეთელი 2007:53, სურ. 26].

Arowhead, bronze, trilobate, with socket, grave # 5, middle 5th cent. BC.

3. **ისრისპირი**, 3 ცალი, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მასრიანი. აღმოჩნდა № 8 სამარხის ქვაყრილში. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევრით [მახარაძე, წერეთელი 2007:64, სურ. 43].

Arowheads, bronze, 3 pieces, trilobate, with socket, grave # 8, first half of 4th cent. BC.

4. **ისრისპირი**, 2 ცალი, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, დეზიანი. აღმოჩნდა № 8 სამარხში, მთავარი მიცვალებულის სარკოფაგში. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევრით [მახარაძე, წერეთელი 2007:66, სურ. 43].

Arowheads, bronze, trilobate, with barbed socket, grave # 8, first half of 4th cent. BC.

5. **აბჯრის ფირფიტები**, რკინისა, ქერცლისებური, ოთხნახვრეტიანი. ზომა: 3,7X1,5 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში. თარიღდება ძვ.წ. V ს-ის შუახანით [მახარაძე, წერეთელი 2007:53, სურ. 26].

Armor plates, iron, **scale-shaped** plates with 4 holes, 3,7x1,5 cm., grave # 5, middle 5th cent. BC.

6. **აბჯრის ფრაგმენტები**, რკინისა, ქერცლისებური, ერთმანეთზე გადასული ფირფიტები, წარმოქმნიან ჰორიზონტალურ რიგებს. ფირფიტები ოთხნახვრეტიანია და დამაგრებული იყო ტყავის საფუძველზე. აბჯრის ნაწილებზე შეიმჩნევა წმინდა ქსოვილისა და მცენარეული ღეროების ანაბეჭდი, აქა-იქ ჩაჭედულია ოქროს მძივები. ზომა: სიგრძე - 3,8 სმ, სიგანე - 1,5 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხის ქვაყრილში. თარიღდება ძვ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევრით [მახარაძე, წერეთელი 2007:64, სურ. 38].

Armor plates, iron, scale-shaped plates with 4 holes, were arranged in horizontal rows and were attached to the leather lining. Fragments of textile and golden beads are preserved on the plates. Size of plates - 3,8x1,5 cm., grave # 8, first half of 4th cent. BC.

7. **აბჯრის ფირფიტები**, რკინისა, ქერცლისებური, ზედვეა მცირე ნახვრეტები. აღმოჩნდა საკულტო ორმოში [მახარაძე, წერეთელი 2007:114, სურ. 122].

Armor plates, iron, scale-shaped plates with 4 holes. Cultic pit.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 31 სმ. აღმოჩნდა გულიაშვილების უბანში [მახარაძე, წერეთელი 2002:66].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and closed socketed. L - 31 cm., grave of 3rd-2nd cent. BC.

იარაღი საირხედან
Weapons from Sairkhe

სამადლო (რუკაზე № 68)
Samadlo (# 68 on the map)

სოფ. ძეგვთან (მცხეთის მუნიციპალიტეტი), მდ. მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე გამოვლენილ ძვ.წ. III-ს სს-ის სამადლოს ნაქალაქარზე გათხრილ აკლდამაში დაფიქსირებულია საბრძოლო იარაღი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში.

On the left bank of the r. Mtkvari, near the v. Dzegvi (Mtskheta municipality) at the ancient city-site of Samadlo the tomb of 3rd cent. BC was excavated. The artifact is preserved in Georgian National Museum.

ისრისპირი, ბრინჯაოსი, ორფრთიანი, მასრიანი, დეზიანი. აღმოჩნდა აკლდამაში, თარიღი ძვ.წ. III საუკუნე [Гагошидзе 1979:68].

Arrowhead, bronze, bilobate, socketed, barbed. Tomb, 3rd cent. BC.

სანთა (რუკაზე № 69)
Santa (# 69 on the map)

სოფ. სანთაში (წალკის მუნიციპალიტეტი) გათხრილია ძვ.წ. IV ს-ის 2 სამარხი. საბრძოლო იარაღი ორივე სამარხშია დაფიქსირებული. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში.

2 graves of 4th cent. BC were excavated in the v. Santa (Tsalka municipality). Weapons were found in both of them. The artifacts are preserved in Georgian National Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., დაჟანგული, ცუდად შემონახული, აღმოჩნდა № 1 სამარხში [გაგოშიძე 1982:43].

Spearheads, iron, 2 pieces, badly preserved, grave # 1.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, დაჟანგული, ცუდად შემონახული, აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგოშიძე 1982:44].

Spearhead, iron, badly preserved, grave # 2

3. **ცული**, რკინისა, დაბალყუიანი, ოვალური სატარე ხვრელით, ასიმეტრიული პირით. სიმაღლე - 9,8 სმ., აღმოჩნდა № 2 სამარხში [გაგოშიძე, 1982:44].

Battle-axe, iron, with a low butt, oval axe eye, asymmetrical cutting edge, length- 9.8 cm.

იარაღი სანთადან
Weapons from Santa

სარკინე (რუკაზე №70)

Sarkine (# 70 on the map)

დიდი მცხეთის უბან სარკინეზე (მცხეთის მუნიციპალიტეტი) შიომღვიმის მიდამოებში, ჯოჯოეთის ხევიდან მდ. ქსნამდე და ნასტაგისამდე, სავანეთის ქედსა და გრძელ მინდორზე შესწავლილია ძვ.წ. II - ახ.წ. II საუკუნეებით დათარიღებული რკინის დამამუშავებელი სახელოსნო და კულტურული ფენები, სადაც მიკვლეულია საბრძოლო იარაღი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნულ მუზეუმსა და მცხეთის მუზეუმში.

To the W of Mtskheta, in the vicinity of Shiomgville monastery, on the territory called Grdzeli Mindori and Savaneti mountain, which was the part of Greater Mtskheta, in iron smelting workshops and in Cultural layers of 2nd cent. BC- 2nd cent. AD iron weapons were found. The artifacts are preserved in Georgian National Museum and Mtskheta Museum.

1. **ისრისპირი**, რკინისა, 37 ც., სამფრთიანი, ყუნწიანი, აღმოჩნდა კულტურულ ფენებში.

Arrowheads, iron, tanged, 37 pieces, cultural layers.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მომრგვალებულ მხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი, აღმოჩნდა რკინის გამოსადნობ სახელოსნოში [აფაქიძე 1963:209, სურ. 107, 111].

Spearheads, iron, with rounded shoulders, midrib, long socketed, were found in iron smelting workshop.

ისრისპირები სარკინედან
Arrowheads from Sarkine

სიმონეთი (რუკაზე № 71)
Simoneti (# 71 on the map)

სოფ. სიმონეთში (თერჯოლის მუნიციპალიტეტი) შემთხვევითაა ნაპოვნი ორი ჩუგლუგი, სავარაუდოდ ადრეანტიკური ხანისა. მასალა ინახება ქუთაისის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში.

In the v. Simoneti (Terjola municipality) two iron pole-axes dated to 6th-4th cent BC were accidentally found. The artifacts are preserved in Kutaisi State Historical-Ethnographical Museum.

ჩუგლუგი, რკინისა, 2 ც., წახნაგოვანი ყუით, ფართო კონუსურთავიანი ყუისთავით ცენტრში რელიეფური კოპით, მისი წანვეტებული, ქედიანი პირი მოყვანილობით შუბისპირს მოგვაგონებს, სატარედან პირიც და ყუაც შესამჩნევადაა დაშვებული იმდენად, რომ იარაღის კონტური მორკალულია. სიგრძე - 23 და 29 სმ.

Pole-axes, iron, 2 pieces, with wide, conical butts, pointed blades with midribs, blades as well as their butts are a bit bent.

ჩუგლუგები სიმონეთიდან
Pole-axes from Simoneti

სოხუმის მთა (რუკაზე № 72)

Sokhumi Mountain (# 72 on the map)

სოხუმის მთაზე (ქალაქ სოხუმს ეკვრის ჩრდილოეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის მხრიდან) გამოვლენილია ანტიკური ხანის 12 სამარხეული კომპლექსი, აქედან 10 შეიცავდა იარაღს. მასალა სავარაუდოდ ინახება აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმში.

12 graves of 4th-2nd cent. BC were found in Sokhumi mountain necropolis, 10 of them included weapons.

1-5. **შუბისპირი**, რკინისა, 5 ც., ვიწროპირიანი, აქვთ ვიწრო და გრძელი პირი, გრძელი, გახსნილი, კონუსური მასრა, ყველა ნაკლულია – აკლიათ წვერი და მასრის ბოლო. უდიდესის სიგრძე – 34 სმ, უმოკლესის – 24,5 სმ. აღმოჩენილია № 2 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:29, ტაბ. VIII, 3-7; Лордкипаниძე Г. 1978:537].

Spearheads, iron, with narrow blades, long, open sockets, lacking parts of blades and sockets. Length: biggest - 34 cm, shortest - 24,5 cm., grave # 2, 3rd-2nd cent. BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, №№ 1-5-ის ანალოგიური. სიგრძე - 34 სმ. აღმოჩენილია № 6 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:33, ტაბ. IX,19].

Spearhead, iron, analogous to ## 1-5, length - 34 cm., grave # 6, 3rd-2nd cent. BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვს მკვეთრად გამოხატული მხრები, გრძელი, გახსნილი მასრა, პირის მთელ სიგრძეზე ქედი. სიგრძე - 29 სმ. აღმოჩენილია № 12 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [კალანდაძე 1953:51, ტაბ. X,3].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, long, open socket and midrib, length - 29 cm., grave # 12, 4th-3rd cent. BC.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს წაგრძელებული და ვიწრო პირი, პირს მთელ სიგრძეზე მიუყვება ქედი, აქვს გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 35 სმ. აღმოჩენილია № 12 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [კალანდაძე 1953:51, ტაბ. X,3].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, open socket and midrib, length - 35 cm., grave # 12, 4th-3rd cent. BC.

9-11. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., მომრგვალებულმხრებიანი, აქვთ გრძელი პირი და გრძელი, კონუსური მასრა, პირს მთელ სიგრძეზე ქედი გასდევს. სიგრძე - 42 სმ, 28 სმ, 25 სმ. აღმოჩენილია № 6 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:33, ტაბ. IX,16-18].

Spearheads, iron, with rounded shoulders and midribs, long, conical sockets, length - 42, 28 and 25 cm. Were found in the grave # 6, 3rd-2nd cent. BC.

12. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელმასრიანი, წაგრძელებულ და ვიწროპირიანი, აქვს გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე – 37 სმ. აღმოჩენილია № 8 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:34, ტაბ. IX,3].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, conical socket, length - 37 cm. Grave # 8, 3rd-2nd cent. BC.

13-15. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., მომრგვალებულგვერდებიანი, პირი მასრიდან თანდათან ფართოვდება და წვერისკენ იწყებს დავინროებას, მასრა კონუსურია, გახსნილი. სიგრძე - 40 სმ, 30 სმ, 22 სმ. თან ახლდათ ბუნიკები (№№ 16-18). აღმოჩენილია № 9 სამარხში. ძვ.წ. V-IV სს. [კალანდაძე 1953:34, ტაბ. IX,7-9].

Spearheads, iron, with rounded sides, long, conical sockets, length - 40, 30, 22 cm., grave # 6, 5th-4th cent. BC.

16-18. **ბუნიკი**, რკინისა, 3 ც. კონუსური, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 13 სმ, 9 სმ, 7 სმ. აღმოჩენილია № 9 სამარხში. ძვ.წ. V-IV სს. [კალანდაძე 1953:34, ტაბ. IX,10-12].

Butts, iron, conic, open socketed, length - 13, 9 and 7 cm., grave # 9, 5th-4th cent. BC.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, გრძელმასრიანია, პირის მთელ სიგრძეზე ქედი გასდევს, დაზიანებულია, აკლია მასრის ნაწილი და წვერი. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია № 11 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [კალანდაძე 1953:51, ტაბ. X,4].

Spearhead, iron, with rounded sides, midrib and long socket, not fully preserved, length - 22cm., grave # 11, 4th-3rd cent. BC.

20. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, გრძელმასრიანია, №19-ის ანალოგიური. სიგრძე - 27 სმ. აღმოჩენილია №3 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:32, ტაბ. VIII,12].

Spearhead, iron, with rounded sides, midrib and long socket, length – 27 cm. Grave # 3, 3rd-2nd cent. BC.

21. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, მოკლემასრიანი. სიგრძე - 13 სმ. ნაპოვნია შემთხვევით [კალანდაძე 1953:67, ტაბ. X,1].

Spearhead, iron, with rounded sides and short socket, length - 13 cm., casual find

22. **შუბისპირი**, რკინისა, ისრისებურპირიანი, გრძელი და ვიწრო, გახსნილი მასრა, რომელიც პირს მრგვალგანივკვეთიანი ღეროთი უერთდება, ქედიანი. სიგრძე - 27 სმ. აღმოჩენილია №2 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:29-30, ტაბ. VIII,8].

Spearhead, iron, arrow- like, with midrib, a narrow, long and open socket is joined to the blade with a stem. length - 27 cm. Grave # 2, 3rd-2nd cent. BC.

23. **შუბისპირი**, რკინისა, № 22-ის ანალოგიური, დაზიანებულია, აკლია წვერი და მასრა. სიგრძე - 18 სმ. აღმოჩენილია № 5 სამარხში. ძვ.წ. V-III სს. [კალანდაძე 1953:33, ტაბ. VIII,22].

Spearhead, iron, analogous to # 22, length - 22cm., grave # 5, 5th- 3rd cent. BC.

24-26. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., აქვთ მოკლე პირი და გრძელი მასრა, რომელიც პირს ვიწრო და გრძელი, განივკვეთში ოთხკუთხა „წელით“ უკავშირდება, ქედიანი, მასრა კონუსურია, გახსნილი. სიგრძე - 43 სმ, 40 სმ, 41 სმ. აღმოჩენილია № 8 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:34, ტაბ. IX,4-6, სურ. 12].

Spearheads with stem, iron, 3 pieces. They have short rhomboid blades and long sockets. The socket is connected with blade by narrow, long and tetrahedral in section waist. They have midribs as well, sockets are conical and open. Length – 43, 40 and 41 cm., grave # 8, 3rd-2nd cent. BC.

27. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტიცმაგვარი, აქვს ოთხნახნაგა, გრძელი პირი, რომელიც თანდათან ვი-

წროვდება წვერისკენ და მახვილი წვეტით ბოლოვდება, პირი მასრისგან “ყელით” არის გამოყოფილი, მასრაგახსნილია. სიგრძე - 50 სმ. აღმოჩენილია № 4 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:32, ტაბ. VIII,18, სურ. 10].

Spearhead, Bayonet-like, length - 50 cm., grave # 4, 3rd-2nd cent. BC.

28. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისმაგვარი, მსგავსია № 27-სა. სიგრძე - 23 სმ. აღმოჩენილია № 10 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:35, ტაბ. IX,14, სურ. 13].

Spearhead, Bayonet-like, length - 23 cm. Grave # 10, 3rd-2nd cent. BC.

29. **მახვილი**, რკინისა, აქვს სუსტად გაფორმებული ტარისთავი, ბრტყელი, შუაში ოდნავ შეზნექილი ტარის ღერო, დაქანებული მხრები, ბრტყელი, განიერი, წვერისკენ თანდათან დავიწროებული პირი. სიგრძე - 53 სმ. აღმოჩენილია №8 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:34, ტაბ. IX,2].

Sword, iron, gradually narrowing blade towards its point, sloping shoulders and slightly formed pommel, length – 53 cm. Grave # 8, 3rd-2nd cent. BC.

30. **მახვილი**, რკინისა, აქვს სეგმენტისებრ განივკვეთიანი ტარისთავი, რომელსაც აზის ოვალური კოპი, ტარის ღერო ბრტყელია, შუა ნაწილში დავიწროებული, ტარი და პირი ერთადაა გამოჭედილი, განიერი, წვერისკენ დავიწროებული პირი, ვადასთან შეიმჩნევა პეპლისებური დეტალის კვალი. სიგრძე - 43 სმ. აღმოჩენილია № 2 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:29, ტაბ. VIII,2].

Sword, iron, with an oval knob on the pommel, flat hilt, blade and a handle are forged as one whole. Wide blade narrows towards the point. There is a trace of butterfly-like detail on the cross guard. Length - 43 cm. Grave # 2, 3rd-2nd cent. BC.

31. **მახვილი**, რკინისა, № 30-ის ანალოგიური. სიგრძე - 47 სმ. აღმოჩენილია № 5 სამარხში. ძვ.წ. V-III სს. [კალანდაძე 1953:33, ტაბ. VIII,21].

Sword, iron, analogous to # 30, length - 47 cm. Grave # 5, 5th-3rd cent. BC.

32. **მახვილი**, რკინისა, **აკინაკი**, აქვს ანტენისებური ტარისთავი, რომლის შვერილების ბოლოები ფრინველის თავის გამოსახულებებით არის დასრულებული, ტარის ღერო სადაა, ზემოთკენ გაფართოებული; პირი სამკუთხა მოყვანილობისაა, ვადაზე აქვს პეპლისებური დეტალი. სიგრძე - 29, 5 სმ, სიგანე მხართან - 6,2 სმ. აღმოჩენილია № 4 სამარხში. ძვ.წ. V-IV სს. [კალანდაძე 1953:32, ტაბ. VIII,19].

Sword, iron (akinake), with antenna-like pommel which is ended with images of birds, blade is triangular, cross-guard has a butterfly-like shape. Length – 29,5 cm., grave # 4, 5th-4th cent. BC.

33. **ცული**, რკინისა, აქვს მოკლე, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, რომლის გარეთა მხარე გამობერილია და ჰორიზონტალურად ნაწვეტებული, პირს მოკლე, ოთხნახნაგა ყელით უერთდება, აქვს განიერი, თხელი, სიმეტრიული პირი. სიგრძე - 12 სმ, პირის სიგანე - 12 სმ. აღმოჩენილია № 2 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:28, ტაბ. VIII,1].

Battle-axe, iron, with a short tetrahedral butt, an oval axe eye, narrow neck, wide, symmetrical cutting edge. H - 12 cm., grave # 2, 3rd-2nd cent. BC.

34. **ცული**, რკინისა, აქვს მაღალი, ვიწრო ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, გარეთა მხრიდან შესქელებული, ჰორიზონტალური გაზიდულობებით, ვიწრო და გრძელი, ოთხნახნაგა წელი, სიმეტრიული,

განიერი პირი. სიმაღლე - 17 სმ, პირის სიგანე - 10 სმ. აღმოჩენილია №4 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:32, ტაბ. VIII,17].

Battle-axe, iron, with a high, narrow butt, an oval axe eye with horizontal, long, narrow, tetrahedral neck, wide, symmetrical, wide cutting edge. Length - 17 cm., grave # 4, 3rd-2nd cent. BC.

35. **ცული**, რკინისა, აქვს მოკლე, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუის თავი, ოვალური სატარე ხვრელი, რომლის გარეთა მხარე გამობერილია და აქვს ჰორიზონტალური გაზიდულობანი, პირს გრძელი და ვიწრო, ოთხნახნაგა ყელით უერთდება, პირი მკვეთრად ასიმეტრიულია. სიმაღლე - 17 სმ, პირის სიგანე - 10 სმ, აღმოჩენილია №3 სამარხში, ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:31-32, ტაბ. VIII,10].

Battle-axe, iron, with a short tetrahedral butt, an oval axe eye, long, narrow neck, wide, asymmetrical cutting edge. Length - 17 cm., grave # 3, 3rd-2nd cent. BC.

36. **ცული**, რკინისა, ნაკლული, მოტეხილი აქვს ყუა. პირის სიგანე - 13 სმ. აღმოჩენილია №3 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:31-32, ტაბ. VIII,11].

Battle-axe, iron, fragment, lacking the butt. Analogous to # 35, grave # 3, 3rd-2nd cent. BC.

37. **ცული**, რკინისა, ანალოგიურია № 35. სიმაღლე - 16 სმ. აღმოჩენილია № 5 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:33, ტაბ. VIII,20].

Battle-axe, iron, analogous to # 35. Length - 16 cm., grave # 5, 3rd-2nd cent. BC.

38. **ცული**, რკინისა, ანალოგიურია №№ 35 და 37. სიმაღლე - 10 სმ, პირის სიგანე - 10 სმ. აღმოჩენილია № 6 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:33, ტაბ. IX,15].

Battle-axe, iron, analogous to # 35, 37. Length - 10 cm., grave # 6, 3rd-2nd cent. BC.

39. **ცული**, რკინისა, ანალოგიურია №№ 35 და 37. სიმაღლე - 16 სმ, პირის სიგანე - 9 სმ. აღმოჩენილია № 8 სამარხში. ძვ.წ. III-II სს. [კალანდაძე 1953:34, ტაბ. IX,1].

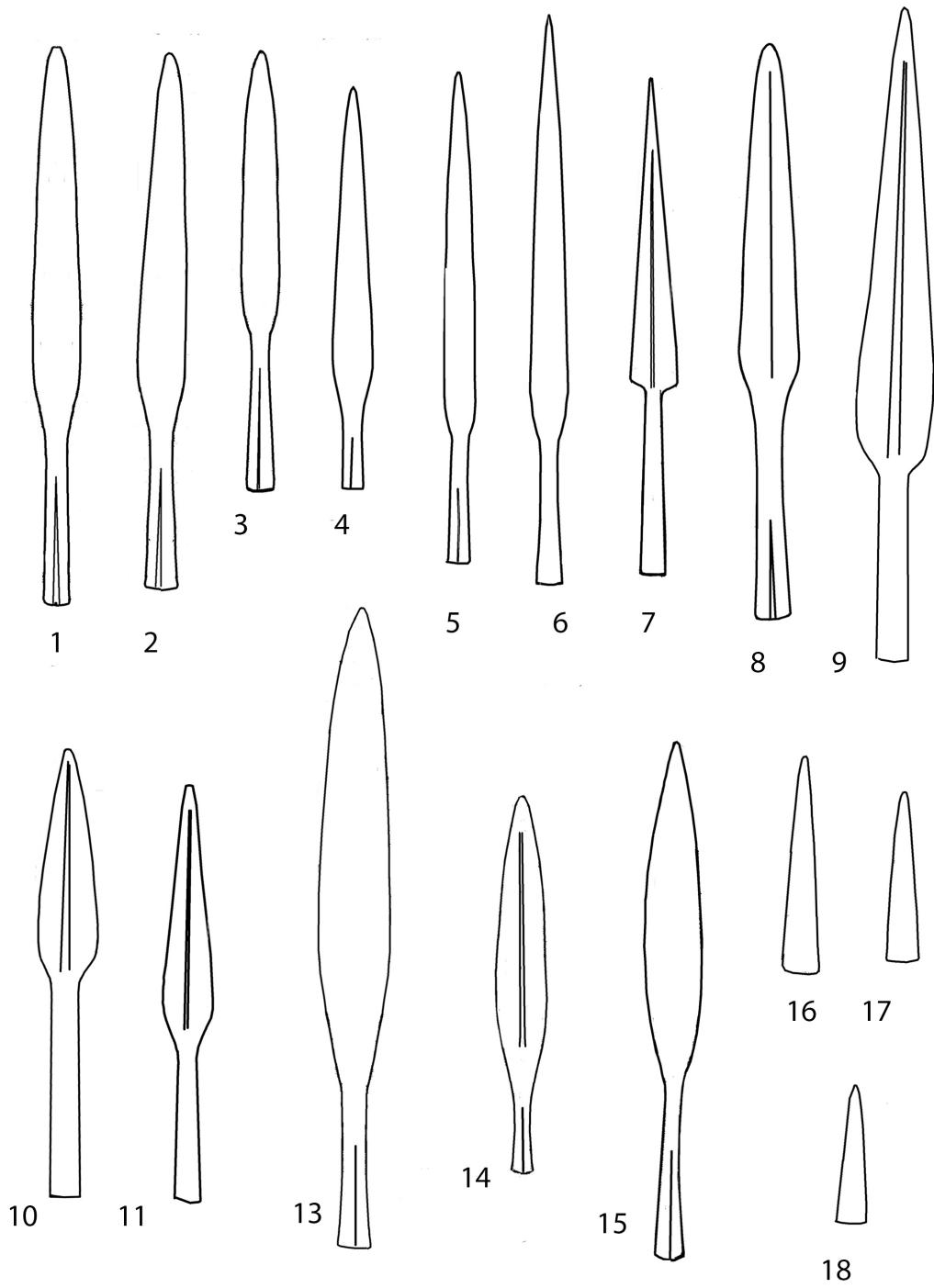
Battle-axe, iron, analogous to # 35, 37. Length - 16 cm., grave # 8, 3rd-2nd cent. BC.

40. **ცული**, რკინისა, აქვს მოკლე ოთხნახნაგა ყუა და დაბრტყელებული, მასიური ყუის თავი, ოვალური სატარე ხვრელი, რომლის გარეთა მხარე შესქელებულია და მასზე ნვეტიანი "გაზიდულობები" შეიმჩნევა, ასიმეტრიული პირი სატარეს ვიწრო ოთხნახნაგა წელით უერთდება. სიმაღლე - 16 სმ. აღმოჩენილია №12 სამარხში. ძვ.წ. IV-III სს. [კალანდაძე 1953:51, ტაბ. X,1].

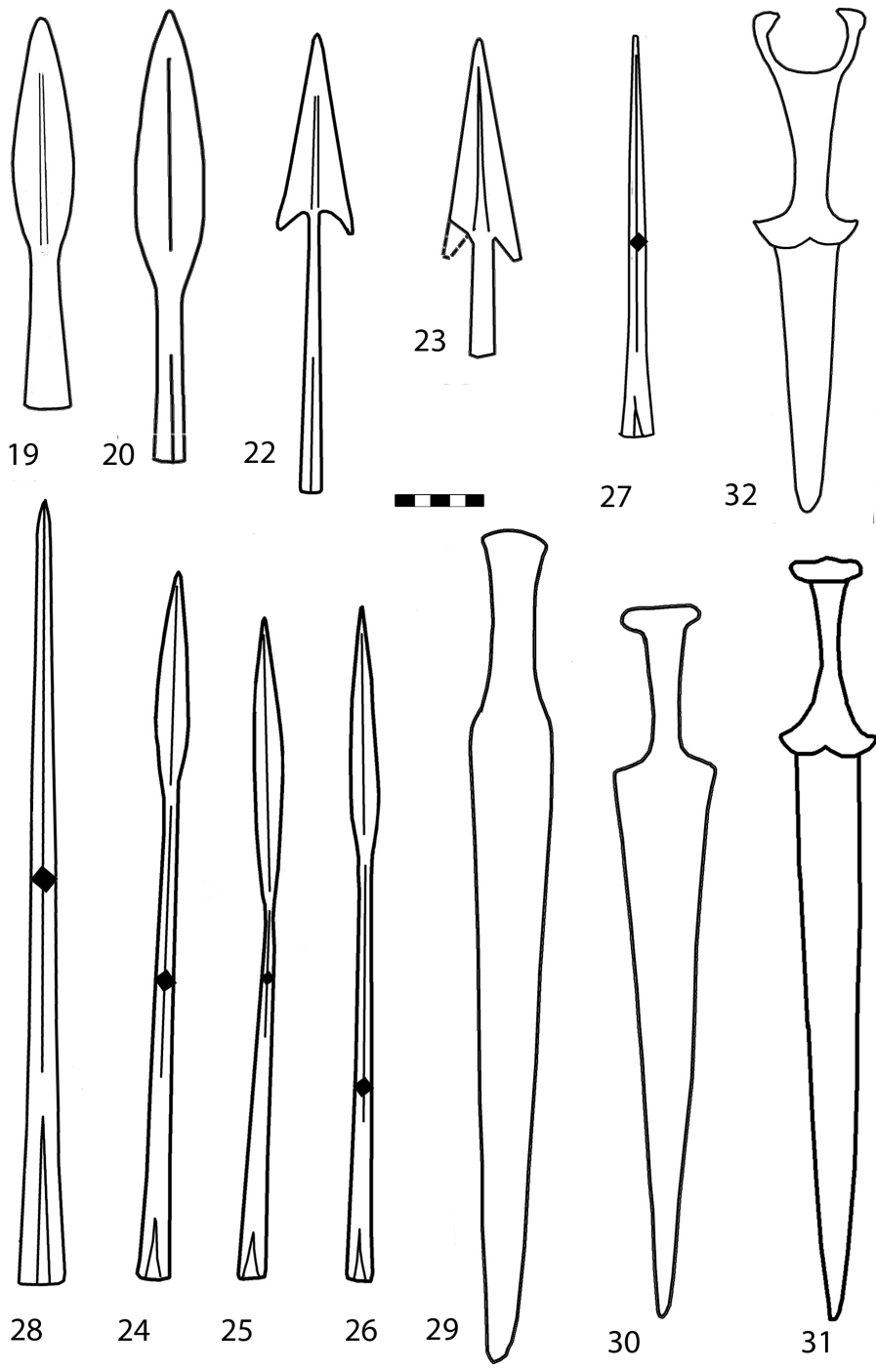
Battle-axe, iron, has a short, tetrahedral butt and flattened, massive butt head, oval hole of handle, narrow neck is connecting head and asymmetrical blade. Length - 16 cm., grave # 12, 4th-3rd cent. BC

41. **ცული**, რკინისა, აქვს დაბალი, ოთხნახნაგა ყუა და დაბრტყელებული ყუის თავი, ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, მასიური ტანის ზედა ნაწილი გადადის ვიწრო და ასიმეტრიულ პირზე. სიმაღლე - 14,7 სმ, პირის სიგანე - 6 სმ, ყუის სიმაღლე - 2 სმ. აღმოჩენილია №10 სამარხში. ძვ.წ. ძვ.წ. V-IV სს. [კალანდაძე 1953:34-35, ტაბ. IX,13].

Battle-axe, iron, with a short, tetrahedral, flattened butt, an oval axe eye, narrow, asymmetrical cutting edge. Length - 14,7 cm., grave # 10, 3rd-2nd cent. BC

იარაღი სოხუმის მთიდან
Weapons from Sokhumi Mountain

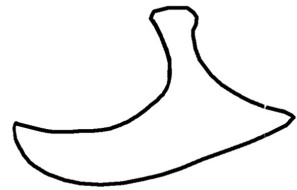
იარაღი სოხუმის მთიდან
 Weapons from Sokhumi Mountain

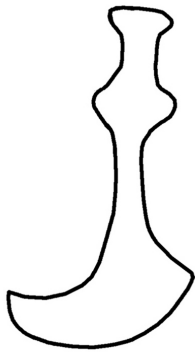
33

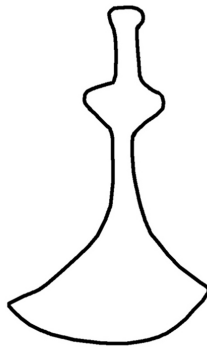
37

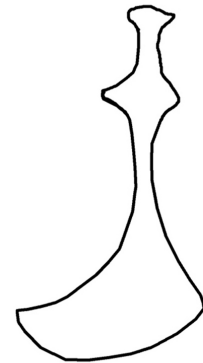
36

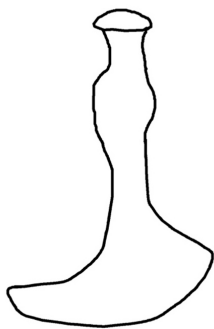
35

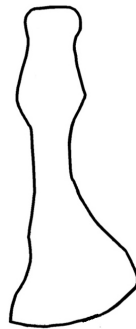
34

37

38

40

41

იარაღი სოხუმის მთიდან
Weapons from Sokhumi Mountain

სტირფაზი (რუკაზე № 73)

Stirfazi (# 73 on the map)

სოფ. სტირფაზთან (ჯავის მუნიციპალიტეტი, მდ. დიდი ლიახვის მარცხენა ნაპირზე ახ.წ. I-V სს-ის 62 სამარხია შესწავლილი. საბრძოლო იარაღი ერთშია. მასალა ინახება ცხინვალის მუზეუმში.

To the N of t. Java, on the left bank of the r. Didi Liakhvi 62 graves of 1st-5th cent. AD. were excavated. The weapons were found in 1 grave and on the territory of the cemetery. The artifacts are preserved in Tskhinvali Museum.

1. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედისანი, მასრაგახსნილი, მასრაში შემორჩენილი ხის ტარის ნაშთით. სიგრძე - 19 სმ. აღმოჩნდა № 49 სამარხში [Гаглоев 1984:31, სურ. 28,1].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length – 19 cm., grave # 49.

2. შუბისპირი, რკინისა, ხიშტისებური, ოთხკუთხაგანიკვეთიანი პირით, მასრაგახსნილი, სამანჭვლე ხვრელით. სიგრძე - 16 სმ. [Гаглоев 1984:32, სურ. 28,2].

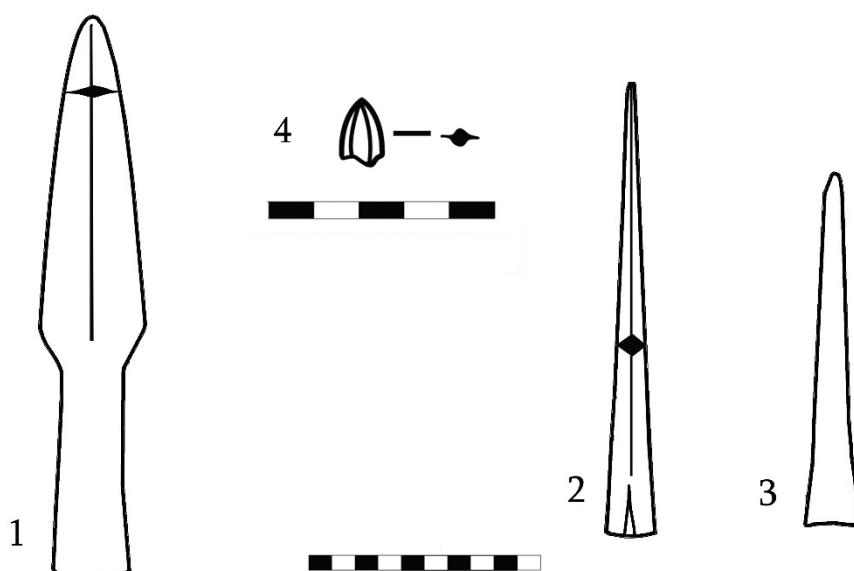
Spearhead, iron, bayonet-like, length – 16 cm., grave # 49.

3. ბუნიკი, რკინისა, კონუსის ფორმის წანვეტებული ბოლოთი. სიგრძე - 12 სმ. ახ.წ. I-II სს. [Гаглоев 1984:32, სურ. 28,3].

Spear-butt, iron, conical, length – 12 cm., grave # 49.

4. ისრისპირი, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი მასრიანი. სიმაღლე - 1,5 სმ. ახ.წ. I-II სს. [Гаглоев 1984:32, სურ. 28,4].

Arrowhead, bronze, trilobate, socketed, h – 1,5 cm, grave # 49.

იარაღი სტირფაზიდან
Weapons from Stirfazi

სხალთა (რუკაზე № 74)
Skhalta (# 74 on the map)

თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტში, თეთრინყაროდან სამხრეთით 3 კმ-ში, ადგილ სხალთაზე შესწავლილია ძვ.წ. IV საუკუნის სამაროვანი და ნასოფლარი. აქ გათხრილია 60 სამარხი, დაკრძალვა ინდივიდუალურია, აქედან მამაკაცი 20-ია. იარაღი დაფიქსიდა 7 სამარხში. მასალა ინახება ოთარ ლორთქიფანიძის სახელობის არქეოლოგიური კვლევის ინსტიტუტში.

In 3 kilometers to the S of t. Tetrtskaro, at the place called Skhalta, 60 graves of 4th – 3rd cent. BC were excavated. The weapons were found in 5 graves and on the territory of the cemetery. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, Otar Lordkipanidze Institute of Archaeological Studies.

1. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ჩაქუჩისებური, ოთხნახნაგა, დაბრტყელებული ყუა და ოვალური, ასიმეტრიული პირი. სიმაღლე - 9,5 სმ. აღმოჩნდა დანგრეულ სამარხებში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005:436, ტაბ. VI,8].

Battle-axe, iron, with an oval hole for a handle, hammer-like, flattened butt and oval, assymetrical cutting edge, h – 9,5 cm., from damaged grave.

2. **ცული**, რკინისა, № 1-ის მსგავსი. სიგრძე - 9 სმ. აღმოჩნდა დანგრეულ სამარხებში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005: ტაბ. VI,9].

Battle-axe, iron, analogous to #1, length – 9 cm., from damaged grave.

3. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ჩაქუჩისებური ოთხნახნაგა, ოდნავ შემაღლებული ყუა და ოვალური, ასიმეტრიული პირი. სიმაღლე - 12,5 სმ. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005:434, ტაბ. III,32].

Battle-axe, iron, with an oval hole for a handle, hammer-like, slightly high butt and oval, assymetrical cutting edge, h – 12,5 cm., grave # 18.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 26,5 სმ. აღმოჩნდა № 13 სამარხში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005:436, ტაბ. VI,4].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, midrib, open socketed, length – 26 cm., grave # 13.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, ფრაგმენტი. შემორჩენილია მასრა. აღმოჩნდა № 13 სამარხში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005:436].

Spearhead, iron, fragment of socket, grave # 13.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 19,5 სმ. აღმოჩნდა № 20 სამარხში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005:436, ტაბ. VI,1].

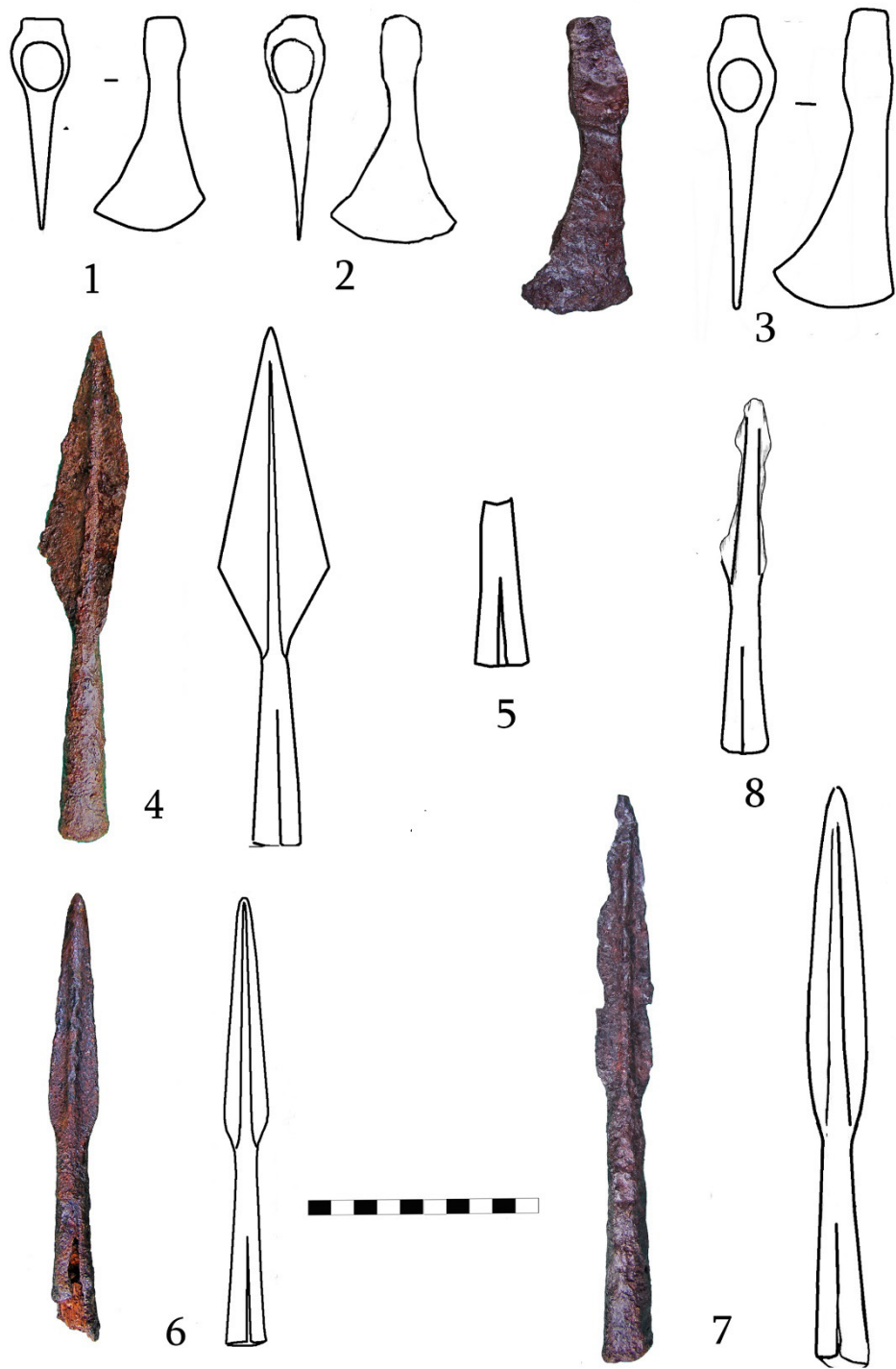
Spearhead, iron, with narrow blade, midrib, open socketed, length – 27 cm., grave # 20.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 27 სმ. აღმოჩნდა № 36 სამარხში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili 2005:436, ტაბ. VI,3].

Spearhead, iron, with narrow blade, midrib, open socketed, length – 27 cm., grave # 36.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. ნაკლული. სიგრძე - 16,5 სმ. აღმოჩნდა № 37 სამარხში [Shatberashvili, Nikolaishvili, Shatberashvili].

Spearhead, iron, with narrow blade, midrib, open socketed, blade is partially preserved, length – 16.5 cm., grave # 37.

იარაღი სხალთადან
Weapons from Skhalta

ტახტიძირი (რუკაზე № 75) Takhtidziri (# 75 on the map)

ქარელის მუნიციპალიტეტში, ადგილ წითელბეგებზე, სოფ. ტახტიძირთან შესწავლილია ძვ.წ. IV-III სს-ის 26 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის დედოფლის მინდვრის ფონდში.

26 graves of 4th – 3rd cent. BC were excavated near the v. Takhtidziri (Qareli municipality), place called Tsitel-begebi. The weapons were found in 2 graves. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, დაბალი, დაბრტყელებული, ყუა, ოდნავ გამოყვანილი წელი და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 16,6 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხში. ძვ.წ. III საუკუნე [გოგიბერიძე 2011:24].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like, flattened butt, asymmetrical cutting edge. Length - 16,6 cm. Grave # 8, 3rd c. BC.

2. **ცული**, რკინისა, აქვს ოვალური სატარე ხვრელი, ოთხნახნაგა, დაბალი, დაბრტყელებული, ყუა, ოდნავ გამოყვანილი წელი და ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 17 სმ. აღმოჩნდა № 7 სამარხში. ძვ.წ. III საუკუნე [გოგიბერიძე 2011:25].

Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, hammer-like, flattened butt, asymmetrical cutting edge. Length - 17 cm. Grave # 7, 3rd c. BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხში. ძვ.წ. III საუკუნე [გოგიბერიძე 2011:25].

Spearhead, iron, with rounded shoulders and midrib. Length - 20 cm. Grave # 8, 3rd c. BC,

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხში. ძვ.წ. III საუკუნე [გოგიბერიძე 2011:25].

Spearhead, iron, with rounded shoulders and midrib. Length - 20 cm. Grave # 8, 3rd c. BC.

5. **მახვილი (მახაირა)**, რკინისა, ცალპირლესული. სიგრძე - 56 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხში, ძვ.წ. III საუკუნე [გოგიბერიძე 2011:25].

Machaira, iron. Length - 56 cm. Grave # 8, 3rd c. BC.

უფლისციხე (რუკაზე № 76) Uplistsikhe (# 76 on the map)

გორის მუნიციპალიტეტში, უფლისციხის კლდეში ნაკვეთი ქალაქის ტერიტორიაზე აღმოჩნდა ძვ.წ. IV ს-ის ბოლოხანების კლდოვანი სამარხი, რომელიც შეიცავდა საბრძოლო იარაღს. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შალვა ამირანაშვილის სახელობის ხელოვნების მუზეუმში.

In the rock hewn ancient town Uplistsikhe (Gori municipality) the grave of the late 4th cent. BC was found. The artifacts are preserved at Georgian National Museum, Sh. Amiranashvili Museum of Fine Arts.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი [ყიფიანი 2000:77, სურ.14].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade.

2. **2 საბრძოლო ეტლის** ნაწილები [ყიფიანი 2000:79-80].

Remains of two **war chariots**.

ფერეთა (რუკაზე № 77)
Pereta (# 77 on the map)

სოფელ ფერეთაში (ვანის მუნიციპალიტეტი), ადგილ სერისძირზე გათხრილია 1 სამარხი, რომელიც ახ.წ. I-II სს-ით თარიღდება.

In the v. Pereta (Vani municipality), at the place called Serisdziri 1 grave with weapon of 1st -2nd cent. AD was excavated.

1. **ცული**, რკინისა, აქვს დაბალი, ბრტყელი ყუა, მრგვალი სატარე ხერეღი, სწორი შუბლი და ცალ მხარეს გაფართოებული ასიმეტრიული პირი. სიმაღლე - 10 სმ. [ხარაბაძე 2002:82].

Battle-axe, iron, with low butt, and assymetrical cutting edge, h- 10 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მასრანაკლული, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი. სიგრძე - 26 სმ. [ხარაბაძე 2002:83].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, length – 26 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, ქედიანი, მასრაგახსნილი. შემორჩენილი სიგრძე - 25,5 სმ. [ხარაბაძე 2002:83].

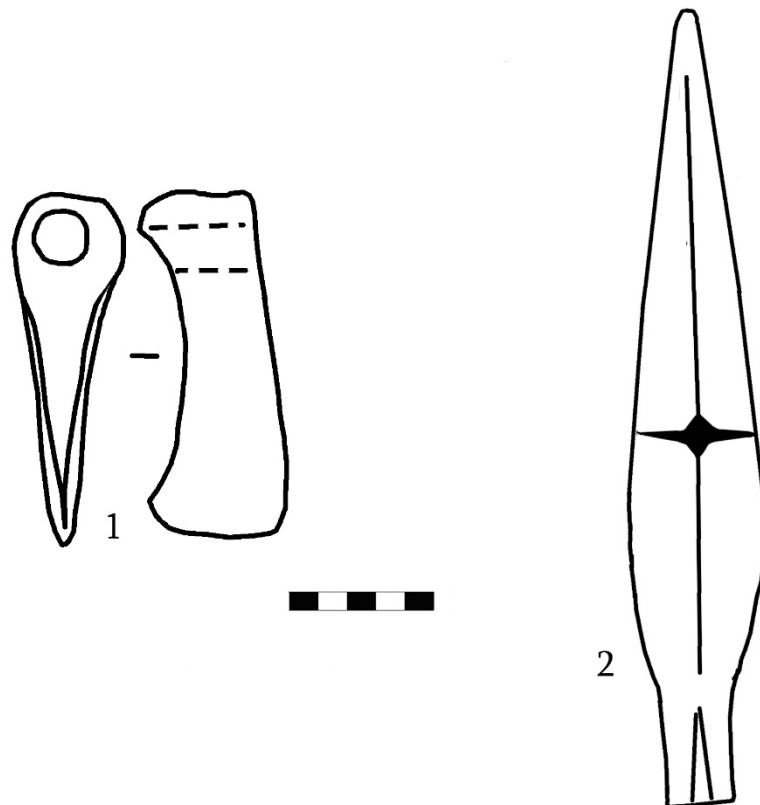
Spearhead, iron, not fully preserved, length – 25,5 cm.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, ქედიანი, მასრაგახსნილი. შემორჩენილი სიგრძე - 23,5 სმ. [ხარაბაძე 2002:83].

Spearhead, iron, not fully preserved, length – 23,5 cm.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, შემორჩენილია ფრაგმენტი [ხარაბაძე 2002:83].

Spearhead, fragment.

იარაღი ფერეთადან
Weapons from Pereta

ფიჭვნარი (რუკაზე № 78)
Pichvnari (# 78 on the map)

დღევანდელი ქობულეთის ჩრდილოეთ ნაწილში, ფიჭვნარში, მდინარეების ჩოლოქისა და ოჩხამურის ხერთვისთან აღმოჩნდა ანტიკური ხანის სხვადასხვა პერიოდის სამარხები: 418 ე.წ. ბერძნული ნეკროპოლიდან (ძვ.წ. V-IV სს.); 383 კოლხურიდან (ძვ.წ. V ს.); 238 ელინისტური ხანის ნეკროპოლიდან (IV-III სს.); 6 ახ.წ. IV-V სს. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა: 7 (ძვ.წ. V-IV სს-ის ბერძნული და კოლხური სამაროვნიდან); 7 (ძვ.წ. IV-III სს-ის სამაროვნიდან); 4 (ახ.წ. IV-V სს-ის სამაროვნიდან) — სულ — 18. მასალა ინახება ბათუმის არქეოლოგიურ მუზეუმში.

In the N part of t. Qobuleti, Pichvnari, near the mouth of rivers Choloqi and Ochkhamuri graves of Classical period were found: 418 from Greek necropolis (5th – 4th cent. BC); 383 from Colchian necropolis (5th cent BC); 238 from Hellenistic period necropolis (4th – 3rd cent. BC); and 6 from (4th -5th cent. AD necropolis. The weapons were found in 7 graves of Greek and Colchian necropolises; in 7 graves of Hellenistic period necropolis; in 4 graves of 4th -5th cent. AD Necropolis. The artifacts are preserved in Batumi Archaeological Museum.

1. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, 18 ც., სამფრთიანი, მასრიანი, ტყავის კაპარჭში იყო მოთავსებული. სამარხი № 15, ბერძნული ნეკროპოლი, ძვ.წ. V ს. [კახიძე 2007:38, 266, სურ.49-6].

Arrowheads, bronze, trilobate, socketed, 18 pieces, grave # 15, Greek Necropolis, 5th cent. BC.

2. **ისრისპირი**, კაჟის, ბრტყელი, სამკუთხა ფორმის. ბერძნული ნეკროპოლის სააღაპო მოედანზე, ძვ.წ. V ს. [კახიძე 2007:32, სურ.99-7].

Arrowhead, flint, triangular, Greek Necropolis, 5th cent. BC.

3. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მასრიანი. სამარხი № 37, კოლხური ნეკროპოლი, ძვ.წ. V ს. [Кахидзе 1981:54, სურ.7].

Arrowhead, bronze, trilobate, socketed grave # 37, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

4. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, 63 ც., სამფრთიანი, მასრიანი. სამარხი № 158, კოლხური ნეკროპოლი ძვ.წ. V ს. [Кахидзе 1981:54 სურ. 7].

Arrowheads, bronze, trilobate, socketed, 43 pieces, grave # 158, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

5. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მასრიანი. სამარხი № 292, კოლხური ნეკროპოლი ძვ.წ. V ს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:24, სურ.65].

Arrowhead, bronze, trilobate, socketed, grave # 292, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

6. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მასრიანი. სიგრძე — 2 სმ., სამარხი № 326, კოლხური ნეკროპოლი, ძვ.წ. V ს. [კახიძე, ვიკერსი 2014:18, 42, სურ.10/8].

Arrowhead, bronze, trilobate, socketed, length - 2 cm, grave # 326, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., ხიშტივებური პირით (ერთის სიგრძე — 44 სმ., ორის — 47 სმ), ბოლოვდება რკინის ცილინდრული ბუნიკით (სიგრძე — 14 -15 სმ), შუბების მთლიანი სიგრძე დაახ. 2 მ-ია. სამარხი № 158, კოლხური ნეკროპოლი, ძვ.წ. V ს. [Кахидзе 1981:54, ტაბ. XXXI,2].

Spearheads, iron, bayonet-like, 3 pieces (length 44 and 47 cm), all of them had cylindrical spear-butts. The

length of spears with wooden shaft is approximately 2 meters. Grave # 158, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

8. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური, მასრიანი, სიგრძე — 15 სმ. სამარხი № 336, კოლხური ნეკროპოლი, ძვ.წ. V ს. [კახიძე, ვიკერსი 2014:43, სურ. 21/2].

Spear-butt, iron, conical, length -15 cm., grave # 336, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

9. **აბჯრის ფირფიტა**, ბრინჯაოსი, ქერცლისებრი. სამარხი № 363, კოლხური ნეკროპოლი, ძვ.წ. V ს. [კახიძე, ვიკერსი 2014:23, 42, სურ. 15/11].

Scale armor plate, bronze, grave # 363, Colchian Necropolis, 5th cent. BC.

10. **შუბისპირი**, რკინისა, რკინის ბუნიკით, წაგრძელებულპირიანი, გრძელმასრიანი. შუბისპირის სიგრძე — 28,5 სმ, ხის ტართან ერთად — 150 სმ. სამარხი № 161, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:115, 118-119, სურ. 271].

Spearhead, iron, with prolonged blade, long socket, was found together with a butt, length – 28,5 cm., together with wooden shaft – 150 cm., grave # 161, Hellenistic necropolis, 4th -3rd cent. BC.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებული პირის ფრაგმენტი, რკინის ბუნიკით, მკვეთრი, რელიეფური ქედით. სამარხი № 231, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვიკერსი 2014:117, 172, სურ. 136/10].

Spearhead, iron, the fragment of prolonged blade, was found together with a butt, grave # 231, Hellenistic necropolis, 4th -3rd cent. BC.

12. **აკინაკი**, რკინისა, ძელაკისებური ტარისთავით, მრგვალგანივკვეთიანი ტარითა და პეპელსებური ვადით, პირი წაგრძელებულია. სიგრძე — 58 სმ, ეტყობა ხის ქარქაშის კვალი. სამარხი № 161, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:115, 118-119, სურ. 271].

Akinake, iron, with bar-like pommel, butterfly-like guard and long blade, length - 58 cm., grave # 161, Hellenistic necropolis, 4th -3rd cent. BC.

13. **აკინაკი**, რკინისა, № 12-ის ანალოგიური. სამარხი № 231, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს [კახიძე, ვიკერსი 2014:117, 173].

Akinake, iron, analogous to # 12, grave # 231, Hellenistic necropolis, 4th -3rd cent. BC.

14. **ცული**, რკინისა, ოთხნახნაგა ჩაქუჩისებური ყუით, ოვალური სატარეთი, ოდნავ გაფართოებული, ასიმეტრიული პირით. სამარხი № 161, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:115, 118-119].

Battle-axe, iron, with tetrahedral, hammer-like butt, slightly widened, asymmetrical cutting edge., grave # 161, Hellenistic Necropolis, 4th - 3rd cent. BC.

15. **ცული**, რკინისა, № 14-ის ანალოგიური. სიმაღლე — 15 სმ. სამარხი № 231, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვიკერსი 2014:172, სურ. 136/11].

Battle-axe, iron, analogous to # 14, grave # 231, Hellenistic Necropolis, 4th -3rd cent. BC.

16. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური, მასრაგახსნილი. შემორჩენილი სიგრძე — 9,5 სმ. სამარხი № 91, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვაშაკიძე 2010:89, სურ.52/6].

Spear-butt, iron, conical, length – 9,5 cm., grave # 81, Hellenistic Necropolis, 4th - 3rd cent. BC.

17. **აბჯრის ფირფიტები**, ბრინჯაოსი, 7 ც., ქერცლისებური. სამარხი № 55, ელინისტური

ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვაშაკიძე 2010:87, სურ.41/2; 125/7].

Scale armor plates, bronze, 7 pieces, grave # 55, Hellenistic Necropolis, 4th - 3rd cent. BC.

18. **აბჯრის ფირფიტა**, ბრინჯაოსი, № 17-ის მსგავსი, ნაკლული. სამარხი № 95, ელინისტური ნეკროპოლი, ძვ.წ. IV-III სს. [კახიძე, ვაშაკიძე 2010:87, სურ. 53/9; 132/9].

Scale armor plates, bronze, grave # 95, Hellenistic Necropolis, 4th - 3rd cent. BC.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, რკინის ცილინდრული ბუნიკით, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი. შუბისპირის სიგრძე — 28 სმ, ბუნიკის — 8,5 სმ, ხის ტართან ერთად — 220 სმ. სამარხი № 177(3), ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:123, 128, სურ. 286].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and long socket. The spear had wooden shaft and cylindrical butt. Length of spearhead -28 cm., length of bultt - 8,5 cm., together with wooden shaft – 220 cm. Grave # 177(3), 4th-5th cent. AD.

20. **შუბისპირი**, რკინისა, რკინის ცილინდრული ბუნიკით, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მოკლემასრიანი. შუბისპირის სიგრძე — 34,5 სმ, ბუნიკის — 10,5 სმ, ხის ტართან ერთად — 175 სმ, სამარხი № 178(4), ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:124, 128, სურ.289].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and long socket. The spear had wooden shaft and cylindrical butt. Length of spearhead -34,5 cm., length of bultt - 10,5 cm., together with wooden shaft – 175 cm. Grave # 178(4), 4th-5th cent. AD.

21. **შუბისპირი**, რკინისა, რკინისავე ცილინდრული ბუნიკით, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი. შუბისპირის სიგრძე — 26,5 სმ, ბუნიკის — 12 სმ, ხის ტართან ერთად — 170 სმ, სამარხი № 179 (5), ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:124, 128, სურ.290, 295].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and long socket. The spear had wooden shaft and cylindrical butt. Length of the spearhead -26,5 cm., length of the bultt - 12 cm., together with the wooden shaft – 170 cm. Grave # 179(5), 4th-5th cent. AD.

22. **ცული**, რკინისა, ოთხნახნაგა, ოდნავ შემალლებული ყუით, მრგვალი სატარე ხვრელით, მასიური, ვიწრო, ასიმეტრიული პირით. სამარხი № 177 (3), ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:123, 128, სურ.286].

Battle-axe, iron, with slightly raised butt, narrow, assymetrical cutting edge. Grave # 177(3), 4th-5th cent. AD.

23. **ცული**, რკინისა, მომრგვალებულ ყუისთავიანი, მრგვალ სატარე ხვრელიანი, ასიმეტრიული პირის შიდა მხარე მკვეთრად გაფართოვებულია. სამარხი № 178 (4), ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:124, 128 სურ. 296-1].

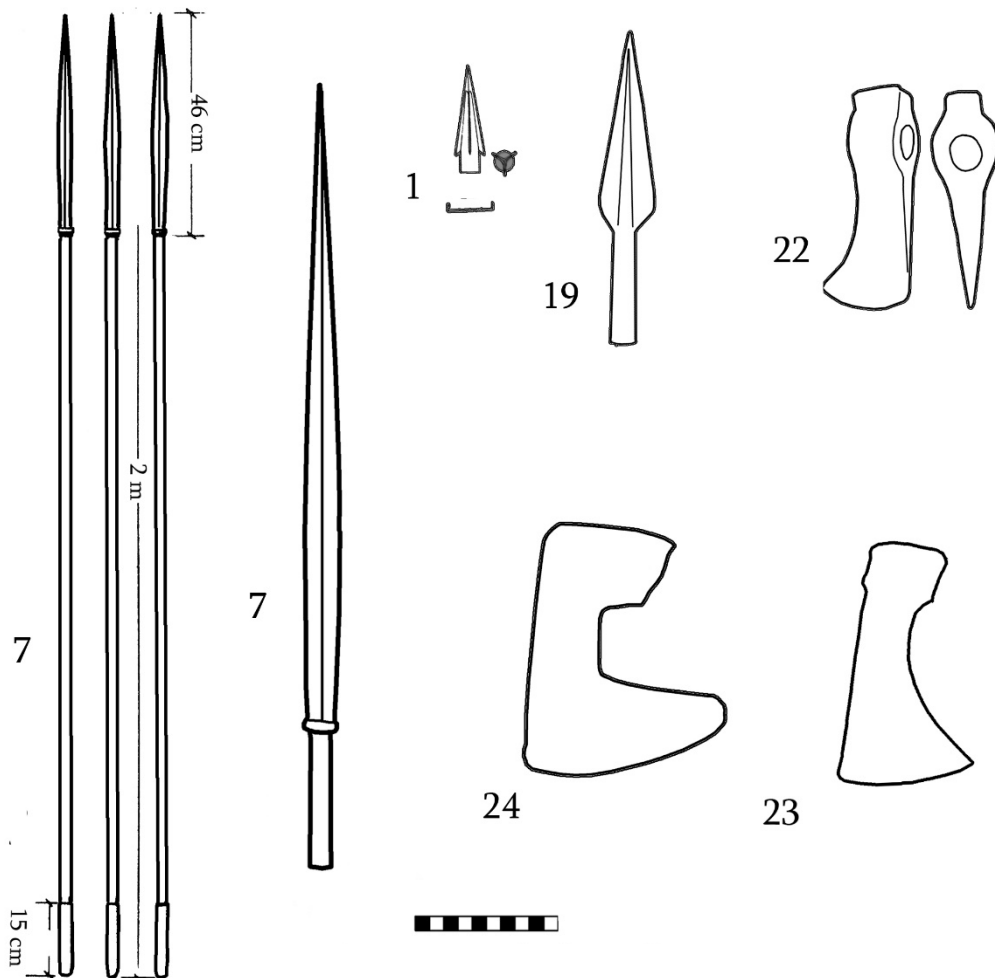
Battle-axe, iron, with rounded butt, assymetrical blade, Grave # 178(4), 4th-5th cent. AD.

24. **ცული**, რკინისა, ე.წ. წებელდური ტიპისა. სამარხი № 179 (5), ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2004:124, 128 სურ.290, 296-2].

Battle-axe, iron, bearded. Grave # 179(5), 4th-5th cent. AD.

25. **ცული**, რკინისა, ოთხნახნაგა, შემალლებული ყუით, მრგვალი სატარე ხვრელით, ვიწრო, ასიმეტრიული პირით. სიმაღლე — 20 სმ. სამარხი № 323, ახ.წ. IV-V სს. [კახიძე, ვიკერსი 2014:175, 179].

Battle-axe, iron, with slightly raised butt, assymetrical cutting edge. Grave # 323, 4th-5th cent. AD.

იარაღი ფიჭვნარიდან
Weapons from Pichvnari

ქასრაანთ მიწები (რუკაზე № 79)
Qasraant Mitsebi (# 79 on the map)

ცხიბაგორას ნამოსახლარის (კასპის მუნიციპალიტეტი) ჩრდილო-აღმოსავლეთით, ადგილ „ქასრაანთ მიწებზე“ გაითხარა ძვ.წ. VI-IV სს-ის 30 სამარხი. იარაღი აღმოჩნდა 3 სამარხში. მასალა ინახება კასპის მუნიციპალურ მუზეუმში.

Near the ancient settlement site, Tsikhiagora (Kaspi municipality), at the place called Qasraant Mitsebi 30 graves of 5th-4th cent. BC were excavated. Weapons were found in 2 of them. The artifacts are preserved at Kaspi Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, აქვს გრძელი და გახსნილი მასრა. სიგრძე - 25,5 სმ. აღმოჩნდა № 28 სამარხში [ბერაძე 1980:24, ტაბ. XXIII,6].

Spearhead, iron, with rhomboid blade, length - 25,5 cm., grave # 28.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, აქვს გრძელი, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 23,4 სმ. აღმოჩნდა № 28 სამარხში [ბერაძე 1980:20, ტაბ. XXIII,7].

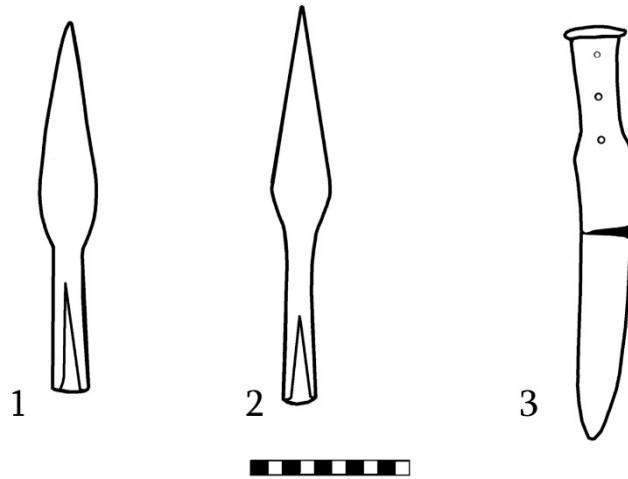
Spearhead, iron, with rounded shoulders, length - 23,4 cm., grave # 28

3. **სატევარი**, რკინისა, მოხრილი, ცალპირლესული, სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩნდა № 18 სამარხში [ბერაძე 1980:22, ტაბ. XVIII,1].

Dagger, iron, one sided, crooked, length - 26 cm, grave # 18.

4. **სატევარი**, რკინისა, № 3-ის ანალოგიური უნდა ყოფილიყო. სავარაუდო სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა № 24 სამარხში [ბერაძე 1980:24, ტაბ. XXI,13].

Dagger, iron, one sided, analogous to #3, grave # 24.

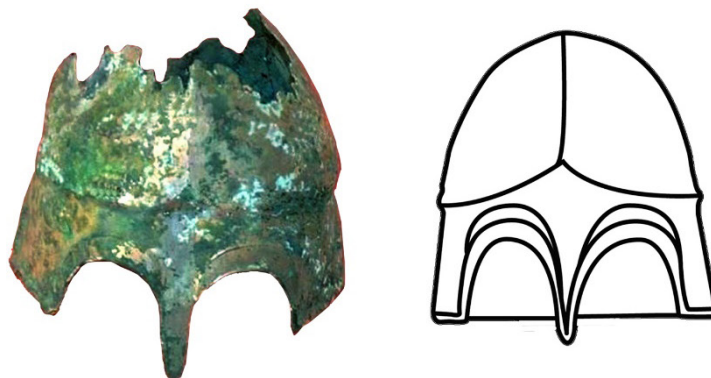
იარაღი ქასრაანთ მინებიდან
Weapons from Qasraant Mitsebi

ქვიანი (რუკაზე № 80)

Qviani (# 80 on the map)

ლანჩხუთის მუნიციპალიტეტში, სოფ. ქვიანში შემთხვევით აღმოჩნდა ბრინჯაოს დაზიანებული, ქალკიდური მუზარადი. ინახება ლანჩხუთის მუზეუმში [გამყრელიძე 2002:43]

In the v. Qviani, (Lanckhuti municipality) bronze **helmet of Chalcidian type** was accidentally found. The artifact is preserved in Lanckhuti Museum.

მუზარადი სოფ. ქვიანიდან
The helmet from v. Qviani

ქლივანა I (რუკაზე № 81) Qlivana I (# 81 on the map)

მდ. მეჯუდას ხეობაში, სოფ. ქლივანას (ცხინვალის მუნიციპალიტეტი) ჩრდილო — აღმოსავლეთით, 200 მ-ში, შესწავლილია ძვ.წ. VI-IV სს-ის 32 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2.

Near the v. Qlivana (Tskhinvali municipality), to the N of the village, 32 graves of 6th-4th cent. BC were excavated. The weapons were found in 2 graves.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, ფრაგმენტი. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [Сланов 1983:415-416].
Spearhead, iron, fragmented, grave # 15.
2. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, 2 ცალი, სამფრთიანი. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [Сланов 1983:415-416].
Arrowheads, bronze, trilobate, 2 pieces, grave # 15.
3. **ისრისპირი**, ძვლისა, აღმოჩნდა № 3 სამარხში [Сланов 1983:415-416].
Arrowhead, bone, grave # 3.
4. **სატევარი**, რკინისა. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [Сланов 1983:415-416].
Dagger, iron, grave # 15.
5. **აკინაკი**, რკინისა. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [Сланов 1983:415-416].
Akinake, iron, grave # 15.
6. **ცული**, რკინისა, 2 ც. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [Сланов 1983:415-416].
Battle-axe, iron, grave # 15.

ქლივანა II (რუკაზე № 82) Qlivana II (# 82 on the map)

სოფ. ქლივანას (იხ. ზემოთ) ჩრდილოეთით 800 მ-ში, შესწავლილია ძვ.წ. VI—II სს-ის 30 სამარხი, იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2.

Near the v. Qlivana (Tskhinvali municipality), to the N of the village, 30 graves of 6th-2nd cent BC were excavated. The weapons were found in 2 graves.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, ბუნიკით. აღმოჩნდა № 22, ე.წ. მეომრის სამარხში [Сланов 1986:408; Гаглоев, Сланов 1988:441-442].
Spearhead, iron, with spear butt, grave # 22.
2. **სატევარი**, რკინისა. აღმოჩნდა № 22, ე.წ. მეომრის სამარხში [Сланов 1986:408; Гаглоев, Сланов 1988:441-442].
Dagger, iron, grave # 22.
3. **მუჯირა**, რკინისა. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [Сланов 1986:408; Гаглоев, Сланов 1988:441-442].
Spear butt, iron, grave # 1.

4. ცული, რკინისა, 2 ცალი. სიგრძე - 13,5 სმ. აღმოჩნდა №№ 1 და 22 სამარხებში [Сланов 1986:408; Гаглоев, Сланов 1988:441-442].

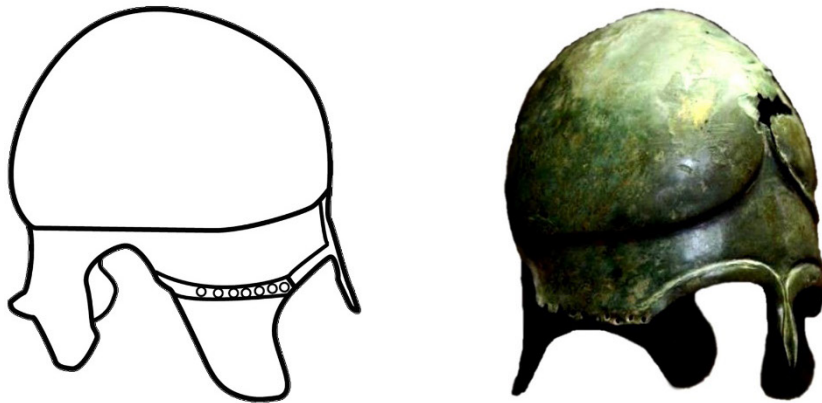
Battle axes, iron, 2 pieces, graves ## 1, 22.

ქუთაისი (რუკაზე № 83)

Kutaisi (# 83 on the map)

ქ. ქუთაისში შემთხვევით აღმოჩნდა ბრინჯაოს ქალკიდური მუზარადი. ინახება მოსკოვის ისტორიის მუზეუმში [გამყრელიძე, ფირცხალავა, ყიფიანი 2005:148].

In Kutaisi, in unknown place, the **Chalchidian helmet** was accidentally found. The artifact is preserved in Moscow Historical Museum.

მუზარადი ქუთაისიდან
The helmet from Kutaisi

ლოუბანი (რუკაზე № 84)

Goubani (# 84 on the map)

სოფ. ლოუბანის (თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტი) ჩრდილო განაპირას, ბორცვ “პეპელაგვერდას” სამხრეთ კალთაზე, ადგილ საკრაველზე შესწავლილია ძვ.წ. IV-II სს-ის 26 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 2. მასალა ინახება ოთარ ლორთქიფანიძის სახელობის არქეოლოგიური კვლევის ინსტიტუტში.

Near the v. Goubani, at the place called “Sakraveli” (Tetrtskaro municipality), 26 graves of 4th-2nd cent BC were excavated. The weapons were found in 2 ones. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, Otar Lordkipanidze Institute of Archaeological Studies.

შუბისპირი, რკინისა, 2 ც. [ამირანაშვილი 1997:16].

Spearheads, iron, 2 pieces.

ღრმახევისთავი (რუკაზე № 85)
Grmakhevistavi (# 85 on the map)

სოფ. ვარდისუბნის (დმანისის მუნიციპალიტეტი) მიდამოებში, მდ. მაშავერას მარცხენა ნაპირას, ადგილ ღრმახევისთავზე შესწავლილია ძვ.წ. V-IV სს. და IV-III სს-ის მიჯნის 47 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 6.

Near the Medieval town of Dmanisi, in the vicinity of the village Vardisubani (Dmanisi municipality), at the place called Grmakhevistavi, 43 graves of 5th-4th cent BC were excavated. The weapons were found in 2 graves.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, პირი დაზიანებულია და მისი ფორმა არ იკითხება, მაღალი, განიერი ქედი მასრის პირზე გადასვლის ადგილას იწყება, მასრა გრძელი და გახსნილია. მიახლოებითი სიგრძე - 18,5 სმ. აღმოჩნდა № 60 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:141, სურ. 131].

Spearhead, iron, the blade is damaged, midrib is high, socket – long approximate length – 18,5 cm. Grave # 60.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალი, განიერი ქედი მასრის პირზე გადასვლის ადგილას იწყება, მასრა გრძელი და გახსნილია. მიახლოებითი სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა № 71 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:150, სურ 141].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, wide midrib, long, opened socket, length – 25 cm., grave # 71.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, შემორჩენილია პირის ფრაგმენტი და გახსნილი მასრა. აღმოჩნდა № 74 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:152, სურ. 145].

Spearhead, iron, fragment of blade and socket, grave # 74.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი (რეკონსტრუქცია), მასრა გრძელი და გახსნილია. სიგრძე - 29 სმ. აღმოჩნდა № 93 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:166, სურ. 160].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, opened socket, length – 29 cm., grave # 71.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი (რეკონსტრუქცია), მასრა გრძელი და გახსნილია. სიგრძე - 35 სმ. აღმოჩნდა № 108 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:189, სურ. 178].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, opened socket, length – 35 cm., grave # 108.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, შემორჩენილია მხოლოდ წვერის მცირე ნატეხი. აღმოჩნდა № 113 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:184, სურ. 183].

Spearhead, iron, fragment, grave # 113.

7. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, ორფრთიანია, წრიულგანიკვეთიანი მასრით, დეზიანი. სიმაღლე - 4 სმ. აღმოჩნდა № 113 სამარხში [აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980:184, სურ. 183].

Arrowhead, bronze, bilobate, socketed, barbed, h- 4 cm., grave # 113.

ყანჩაანთ სოფელი (რუკაზე № 86)
Kanchaant Sopeli (# 86 on the map)

დმანისის მუნიციპალიტეტში, სოფ. ბოსლების მიმდებარე ტერიტორიაზე შესწავლილია ახ.წ. I-IV საუკუნეების 22 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა — 2. იარაღის სახეობები და მათი რაოდენობა — **2 შუბისპირი**. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის არქეოლოგიის ინსტიტუტში, მზადდება გამოსაქვეყნებლად.

Near the v. Boslebi (Dmanisi municipality), at the place called Kanchaant Sopeli, 22 graves of 1st-4th cent. AD were excavated. The weapons - **spearheads** were found in 2 graves. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, Otar Lordkipanidze Institute of Archaeological Studies and will be published soon.

ყანჩაეთი (რუკაზე № 87)
Kanchaeti (# 87 on the map)

სოფელ ყანჩაეთის (ახალგორის მუნიციპალიტეტი) მიდამოებში, ადგილ “ნიშავაკეზე” ადგილობრივმა მოსახლეობამ შემთხვევით აღმოაჩინა ძვ.წ. VI–IV სს-ის სამარხი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის დედოფლის მინდვრის ფონდში.

Near the v. Kanchaeti (Akhlagori municipality) at the place called “Nishavake” local farmers accidentally found the grave of 5th- 4th cent. BC. The artifacts are preserved in Georgian National Museum S. Janashia Museum of Georgia.

1. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, პირი მასრაზე თანდათანობით გადაღის, წვერი და მასრა მოტეხილია. სიგრძე - 28,5 სმ. [გაგომიძე 1964:52, ტაბ. XI,34].

Spearhead, with rounded shoulders, midrib, tip and socket are broken, length - 38,5 cm.

2. შუბისპირი, რკინისა, გრძელ და ვიწრო პირიანი, მოტეხილ მასრაში ხის ზროს ნაშთია შერჩენილი, საგანგებოდ მოლუნული. სიგრძე - 25,3 სმ. [გაგომიძე 1964:52-53, ტაბ. XI,35].

Spearhead, iron, with long and narrow blade, socket is broken, length – 25,3 cm.

3. შუბისპირი, რკინისა, რომბისებურპირიანი, მაღალქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 21 სმ. [გაგომიძე 1964:53, ტაბ. XI,36].

Spearhead, iron, with rhombic blade, high midrib, long, open socketed, length – 21 cm.

4. შუბისპირი, რკინისა, ფრაგმენტი, შემორჩენილია უქედო პირისა და მასრის ნაწილი. შემორჩენილი სიგრძე - 8,5 სმ. [გაგომიძე 1964:53, ტაბ. XI,37].

Spearhead, iron, fragment of blade and socket.

5. ისრისპირი, რკინისა, ფრაგმენტული, პირი ოთხფრთიანია, განივკვეთში ჯვრისებური, ცალი ფრთა, მასრა და წვერი წატეხილია. სიგრძე - 6,5 სმ. [გაგომიძე 1964:53, ტაბ. XI,38].

Arrowhead, iron, four winged, fragment, length – 6,5 cm.

6. შუბისპირი, რკინისა, ფრაგმენტული, შემორჩენილია მაღალქედიანი პირის ნაწილი [გაგომიძე 1964:53, ტაბ. XI,39].

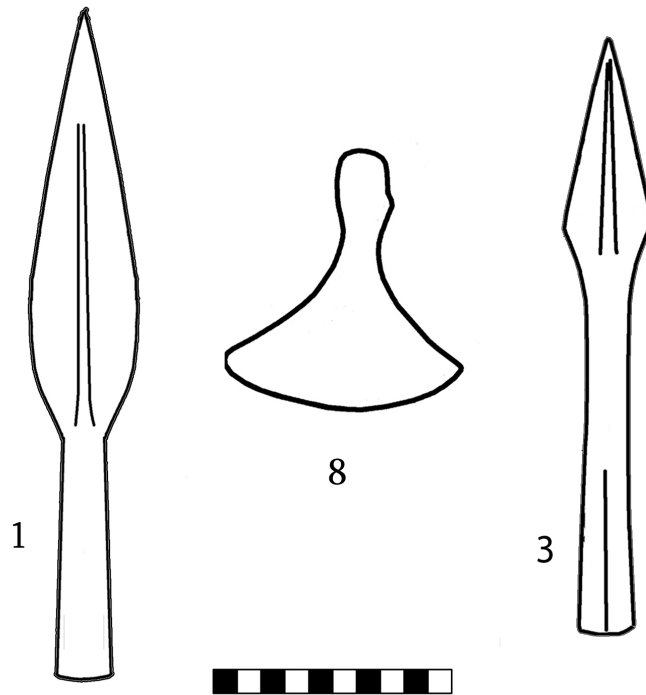
Spearhead, iron, fragment of blade.

7. **მახვილი**, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული და ფრაგმენტირებული 4 ნატეხად, ოდნავ მოხრილი, ცალპირლესული, პირზე ორი პარალელური ღარიტო, ქარქაში და ტარი ხის ჰქონია. დაახლ. სიგრძე - 45 სმ-ზე მეტი [გაგომიძე 1964:52, ტაბ. XII,32].

Sword, iron, one sided, corroded and fragmented, slightly curved, approximate length – 45 cm.

8. **ცული**, რკინისა, აქვს ოთხნახნაგა ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, ვიწრო, დაბალი ყელი, ფართო, ბრტყელი, სიმეტრიული პირი. სიგრძე - 11,2 სმ. [გაგომიძე 1964:53, ტაბ. XI,33].

Battle-axe, iron, with tetrahedral butt, low neck, wide, symmetrical cutting edge, h - 11,2 cm.

იარაღი ყანჩაეთიდან
Weapons from Kanchaeti

შავსაყდარა I (რუკაზე № 88)
Shavsakdara I (# 88 on the map)

სოფ. შავსაყდარას (თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტი) სამხრეთით, მდ. ალგეთის შუა წელზე, მარჯვენა ნაპირის ტერასაზე შესწავლილია ძვ.წ. IV და III საუკუნეების 97 სამარხი, საიდანაც 8 დანგრეული იყო, დაკრძალვა ინდივიდუალურია. საბრძოლო იარაღი აღმოჩნდა 15 სამარხში. მასალა ინახება თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტის მუზეუმში.

97 graves of 4th and 4th-3rd cent. BC were excavated at the cemetery of Shavsakdara I. (Tetrtskaro municipality). Weapons were found in 15. The artifacts are preserved in Tetrtskaro municipal Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი (პირი ნაკლულია), მაღალქედიანი, გრძელ და გახსნილ მასრიანი, მასრაზე ორი სატარე ხვრელით. სიგრძე - 17,3 სმ. აღმოჩნდა № 13 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 86, ტაბ. CXC₅, CVII₃].

Spearhead, iron, with rhomboid blade (blade is not fully preserved), high midrib, long and open-socketed. Length - 17,3 cm., grave # 13.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, მოკლემასრიანი. აღმოჩნდა № 15 სამარხში. შემორჩენილი სიგრძე - 29 სმ. [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 87, ტაბ. CIX₄].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, midrib, short socketed. Length - 29 cm., grave # 15.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწრო და გრძელპირიანი, მოკლემასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 45 სმ., აღმოჩნდა № 16 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 88 ტაბ. CIX₅].

Spearhead, iron, with narrow and long blade, short and opened socket. Length - 45 cm., grave # 16.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწრო და გრძელპირიანი, ქედიანი, აქვს მოკლე, გახსნილი მასრა, ნაკლულია. სიგრძე - 48 სმ. აღმოჩნდა № 34 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 96, ტაბ. CXVIII₅].

Spearhead, iron, with narrow and long blade, midrib, short and opened socket. Length - 48 cm., grave # 34.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ვიწროპირიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი. შემორჩენილი სიგრძე - 16,5 სმ. აღმოჩნდა № 26 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 92, ტაბ. CIX₃].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, high midrib, long socketed. Length - 16,5 cm., grave # 26.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ფართოპირიანი, ქედიანი, აქვს მოკლე, შეკრული მასრა. სიგრძე - 35 სმ. აღმოჩნდა შავსაყდარა I-ის № 39 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 98, ტაბ. CXX₃].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, close socketed. Length - 35 cm, grave # 39.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის ფორმა გაურკვეველია, ქედიანია, მასრა მოტეხილია. სავარაუდო სიგრძე - 24 სმ. აღმოჩნდა № 60 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 109, ტაბ. CXXXII₆].

Spearhead, iron, the shape of the blade is unclear, with midrib, socket is broken, approximate length - 24 cm., grave # 60.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა გრძელია. სავარაუდო სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩნდა № 60* სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 110, ტაბ. CXXXII₇].

Spearhead, iron, fragmented, with rounded shoulders, midrib, long socket, approximate, length - 22 cm., grave #60*.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, პირის ფორმა გაურკვეველია, ქედიანია, მასრა მოკლეა. შემორჩენილი სიგრძე - 28,5 სმ. აღმოჩნდა № 79 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 119, ტაბ. CXLVII₂].

Spearhead, iron, the shape of the blade is unclear, with midrib, short socket, preserved length - 28,5 cm., grave #79

10. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, ქედიანი. ფორმა გაურკვეველია. აღმოჩნდა № 89 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 124, ტაბ. CLII₄].

Spearhead, iron, the shape is unclear, grave #89.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, პირის ფორმა გაურკვეველია, ქედიანია. შემორჩენილი სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა № 95 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004: 72, 126, ტაბ. CLIV₅].

Spearhead, iron, the shape of the blade is unclear, with midrib, socket is broken, approximate, length - 20 cm., grave # 95.

12. **ხიშტიხეზური იარაღი**, რკინისა, მასრაგახსნილი, ფრაგმენტული, ქედიანი. შემორჩენილი სიგრძე - 14 სმ. აღმოჩნდა № 61 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:110, ტაბ. CXXXIV₄].

Bayonet, iron, fragmented open socketed, approximate, length - 14 cm., grave # 61.

13. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის, გახსნილი. სიგრძე - 8,3 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 82, ტაბ. CXCIV₂, CII₂].

Butt, iron, conical. H - 8,3 cm., grave # 4.

14. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური ფორმის, ნაკლული. აღმოჩნდა № 14 სამარხში. [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 87, ტაბ. CXCIV₇, CVIII₁].

Butt, iron, conical, fragmented, grave # 14.

15. **ცული**, რკინისა, ე.წ. ჩაქუჩისებრყუიანი, აქვს დაბალი, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოვალური სატარე ხვრელი, ასიმეტრიული პირი. სიმაღლე - 10 სმ. აღმოჩნდა № 15 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72, 87, ტაბ. CIX₆].

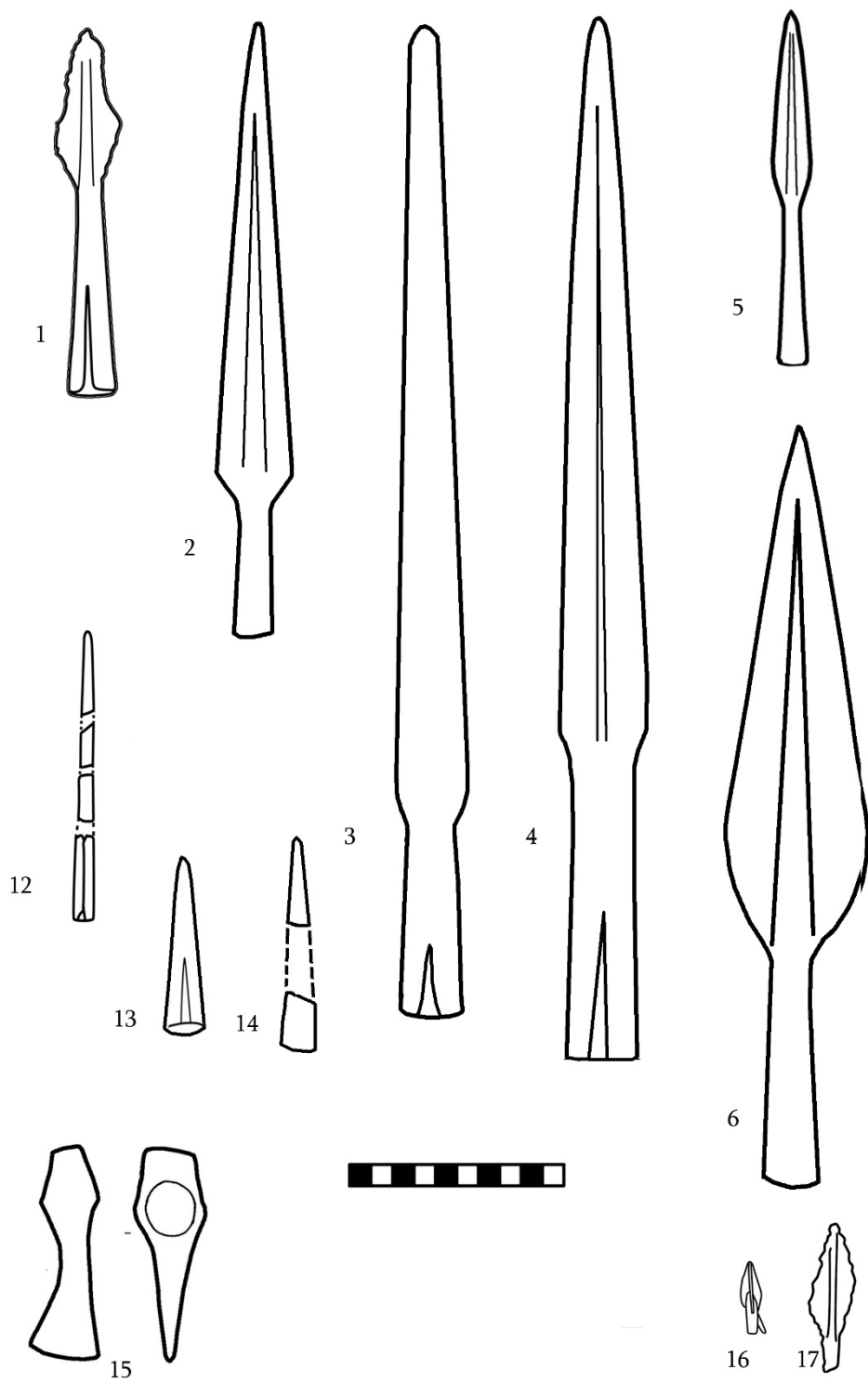
Battle-axe, iron, with an oval axe eye, tetrahedral, low butt, asymmetrical cutting edge. H - 10 cm., grave # 15.

16. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მოკლე მასრიანი, დეზიანი. სიგრძე - 3,3 სმ. აღმოჩნდა № 49 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:72,104, ტაბ. CXXVII₁].

Arrowhead, bronze, trilobate, short socketed, with a spur. Dimensions - 4,7 cm., grave # 49

17. **ისრისპირი**, რკინისა, ორფრთიანი, ქედიანი. სიგრძე -7 სმ. აღმოჩნდა № 61 სამარხში [მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004:110, ტაბ. CXXXIV₃].

Arrowhead, iron, with midrib, 7 cm., grave # 61.

იარაღი შავსაკდარა I-დან
Weapons from Shavsakdara I

შავსაყდარა II (რუკაზე № 89) Shavsakdara II (# 89 on the map)

შავსაყდარა I-დან (იხ. ზემოთ) ჩრდილო-დასავლეთით 700 მეტრში, მდ. ალგეთის მარჯვენა ნაპირზე შესწავლილია ძვ.წ. IV საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედისა და ძვ.წ. III საუკუნის დასაწყისის 16 სამარხი (აქედან 2 ცარიელია). იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 1. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის სამთავრო-თრიალეთის ფონდში.

16 graves of the 4th quarter of 4th and 4th-3rd centuries BC were excavated at the cemetery of Shavsakdara II (Tetritskaro municipality). The Weapons were found in 1. Artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. შუბისპირის მასრა, რკინისა, 2 ც. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [მარგიშვილი 1992:13, ტაბ. VIII].

Sockets of spearheads, 2 pieces, grave # 6.

2. მახვილის ტარი, რკინისა, აღმოჩნდა № 6 სამარხში [მარგიშვილი 1992:13, ტაბ. VIII].

The fragment of the hilt of the sword, grave # 6.

შაშიანი (რუკაზე № 90) Shashiani (# 90 on the map)

სოფ. შაშიანში (გურჯაანის მუნიციპალიტეტი) შემთხვევით აღმოჩნდა ძვ.წ. IV-II საუკუნეების დანგრეული სამარხი, რომელშიაც სხვა მასალასთან ერთად რკინის ორი შუბისპირიც იყო. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

In the v. Shashiani (Gurjaani municipality) the ruined grave of 4th-2nd cent. BC was accidentally found. Artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 29,5 სმ.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, open socket.

2. შუბისპირი, რკინისა, დაზიანებული და დაშლილი.

Spearhead, iron, fragmented.

შუბისპირი შაშიანიდან
The spearhead from Shashiani

შორი (რუკაზე № 91) Shori (# 91 on the map)

ბოლნისის მუნიციპალიტეტში, ბოლნისის სიონის ჩრდილო-დასავლეთით, შუასაუკუნეების ნასოფლარის მიდამოებში, ადგილ შორზე შესწავლილია ძვ.წ. VI-V საუკუნეების 22 სამარხი, რომელთაგან 1 სრულიად დანგრეულია. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 5.

Near the medieval settlement Shori (Bolnisi municipality) 22 graves of 6th-5th cent. BC were excavated. Weapons were found in 5.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, დამტვრეული, ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 1 თხრილში [ტყეშელაშვილი 1969:48].

Spearhead, iron, fragmented, trench # 1.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, მასრაშეკრული, პირის ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 6 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [ტყეშელაშვილი 1969:48, ტაბ. V,139].

Spearhead, iron, damaged, with closed socket, grave # 6, 5th c. BC.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, მასრაშეკრული, პირის ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 9 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [ტყეშელაშვილი 1969:52].

Spearhead, iron, damaged, with closed socket, grave # 9, 5th c. BC

4. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, მასრაშეკრული, პირის ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 11 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [ტყეშელაშვილი 1969:54, ტაბ. IX,179].

Spearhead, iron, damaged, with closed socket, grave # 11, 5th c. BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, პირის ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 20 სამარხში. ძვ.წ. V საუკუნე [ტყეშელაშვილი 1969:64].

Spearhead, iron, damaged, with closed socket, grave # 20, 5th c. BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, დაზიანებული, მასრაშეკრული, პირის ფორმა არ იკითხება. აღმოჩნდა № 22 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [ტყეშელაშვილი 1969:67 ტაბ. III,595].

Spearhead, iron, damaged, with closed socket, grave # 22, 5th c. BC.

5. **ცული**, რკინისა, აქვს შემადღებული, ჩაქუჩისებური ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 13,5 სმ. აღმოჩნდა № 6 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [ტყეშელაშვილი 1969:48, ტაბ. V,140].

Battle-axe, iron, with slightly high, hammer-like butt and assymetrical cutting edge. H - 13,5 cm., grave # 6, 5th c. BC.

ჩხარი (რუკაზე № 92) Ckhari (# 92 on the map)

სოფ. ჩხარში (თერჯოლის მუნიციპალიტეტი) შესწავლილია ახ.წ. II-III სს-ის "ოქონის გორის" სამაროვანი, სადაც გათხრილია 16 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 5. მასალა ინახება თერჯოლის მუნიციპალურ მუზეუმში. ასევე სოფლის სასკოლო მუზეუმში დაცულია შემთხვევით მონაპოვარი ახ.წ. I-II სს-ის რკინის მახვილები.

In the v. Ckhari, at "Oqona Gora" cemetery 16 graves of 2nd-3rd cent. AD were excavated. Weapons were found in was 5. The artifacts are preserved at Terjola municipal Museum. Besides, iron swords of 1st-2nd cent. AD were casually found in the village. The artifacts are preserved at Ckhari school Museum.

1. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, დაზიანებული, გატეხილი, შემორჩენილია წვერი და ტარის ფრაგმენტი. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:9, 30-32, ტაბ. XV,1].

Dagger, iron, two sided, badly preserved, fragments of tip and hilt. Was found in grave #4.

2. **სატევარი**, რკინისა, დაზიანებული, გატეხილი, ყუნწის ნაშთი ვადასთან მოხრილია. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:9, 30-32, ტაბ. XV,2].

Dagger, iron, one sided, broken, the fragment of the hilt is curled near the cross-guard. Was found in grave #4.

3. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, წვერისკენ დავინროვებული, ჭრილში რომბული, აქვს კარგად გამოკვეთილი პირი, ქედი და ტარი. სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა № 14 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:30-32, ტაბ. XXVI,1].

Dagger, iron, two sided, the blade with midrib gradually narrows to the tip, cross guard is protruding. Length - 25 cm. Was found in grave #14.

4. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, გრძელი, ბრტყელი, წვერისკენ დავინროვებული, საგანგებოდ მოხრილი, ჭრილში რომბული, დაბალი ქედით, ვადაზე ჩამოცმული ვიწრო გამოშვერილი მხრებით, სატარე ყუნწი ბრტყელი და ვიწრო. სიგრძე - 75 სმ. აღმოჩნდა № 0 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:6-7, 30-32, ტაბ. X,2].

Sword, iron, two sided, the blade is long, specially curled, rhombic in section and gradually narrows to the tip, the hilt is narrow and flat, cross guard is protruding. Length - 75 cm. Was found in grave #0.

5. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, წვერისკენ დავინროვებული, ჭრილში რომბული, ვადასთან მხრები მოტეხილია, სატარე ყუნწი ბრტყელი და ვიწრო. სიგრძე - 80 სმ, სიგანე - 4 სმ, სატარეს სიგრძე - 7 სმ, სიგანე - 4 სმ. აღმოჩნდა № 4 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:10, 30-32, ტაბ. XV,3].

Sword, iron, two sided, the hilt is flat and narrow, the shoulders are broken. The blade is rhombic in section and gradually narrows to the tip, length - 80 cm, was found in grave # 4.

6. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, წვერისკენ დავინროვებული, ჭრილში რომბული, ვადაზე ჩამოცმულია თავმომრგვალებული, გამოშვერილი მხრები, სატარე ყუნწი ბრტყელი და ვიწროა. სიგრძე - 65 სმ. აღმოჩნდა № 14 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:30-32, ტაბ. XXVI,3].

Sword, iron, two sided, the hilt is flat and narrow, the cross-guard has spherical endings. The blade is rhombic in section and gradually narrows to the tip, length - 65 cm, was found in grave # 14.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 30 სმ, მასრის დმ - 3 სმ. აღმოჩნდა № 8 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:12, 30-32, ტაბ. XIX,2].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, and closed socket, length - 30 cm, was found in grave # 8.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა № 13 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:13, ტაბ. XXIV,1].

pearhead, iron, with rounded shoulders, and closed socket, length - 25 cm, was found in grave # 13.

9. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 30 სმ. აღმოჩნდა №14 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:14, 30-32, ტაბ. XXVI,2].

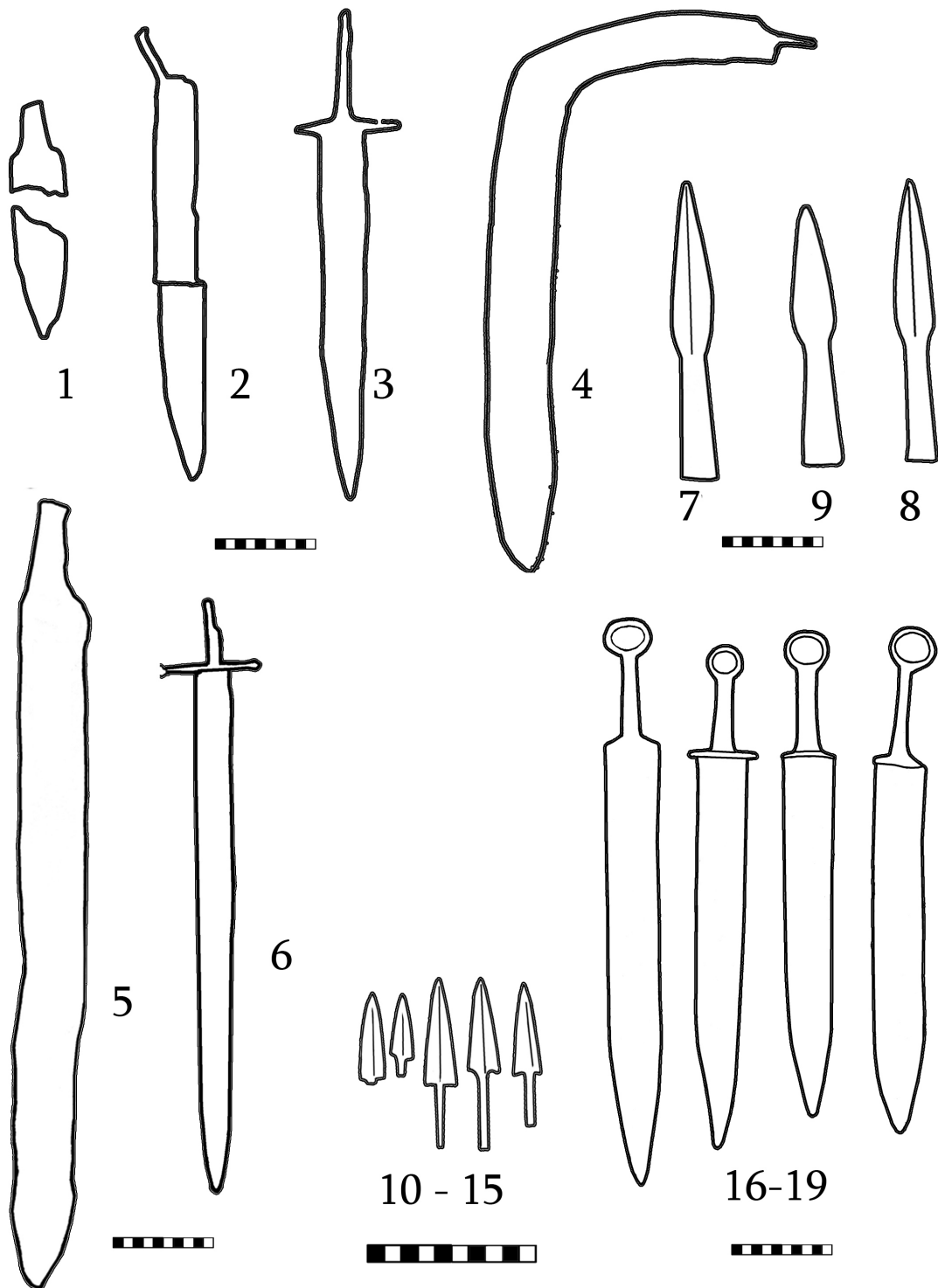
Spearhead, iron, with rounded shoulders, and closed socket, length - 30 cm, was found in grave # 1.

10-15. **ისრისპირი**, რკინისა, 6 ც., სამფრთიანი, კარგად გამოკვეთილი ყუნწებით. აღმოჩნდა № 0 სამარხში [ბრაგვაძე 1997:7, 30-32, ტაბ. X,1, სურ. 4].

Arrowheads, iron, 6 pieces, trilobed, with tangs, were found in grave # 0.

16-19. მახვილი, რკინისა, 4 ცალი, ორპირღესული, ტარგოლიანი. აღმოჩენილია შემთხვევით [ხარაბაძე 2003:165, ტაბ. II,20-5].

Swords, iron, 4 pieces, two sided, with a ring on the pommel.

იარაღი ჩხარიდან
Weapons from Chkhari

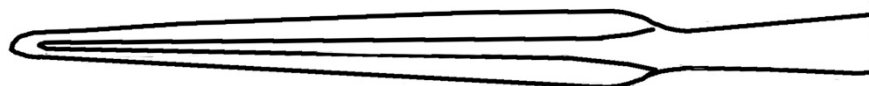
ჩხიკვთა (რუკაზე № 93)
Ckhikvta (# 93 on the map)

სოფ. ჩხიკვთას (თეთრინყაროს მუნიციპალიტეტი) ტერიტორიაზე შემთხვევით მოპოვებულია ძვ.წ. VI-V სს-ის შუბისპირი. ინახება თეთრინყაროს მუნიციპალურ მუზეუმში.

On the territory of v. Ckhikvta (Tetrtskaro municipality) a spearhead of 6th-4th cent. BC was casually found. Preserved in Tetrtskaro municipal Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწრო და გრძელპირიანი, ქედანი, მოკლემასრიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 29,5 სმ. [კვიციანიძე 1975, ტაბ. XXVIII,6].

Spearhead, iron, has a narrow, long blade with midrib, short and closed socket, length - 29,5 cm.

შუბისპირი ჩხიკვთადან
The spearhead from Chkhikvta

ჩხორონყუ (რუკაზე № 94)
Chkhorotsku (# 94 on the map)

ჩხორონყუს მუნიციპალიტეტში, მდ. ბუმეს (მდ. ოჩხამურის შენაკადი) მარცხენა სანაპიროზე გამოვლენილ სამაროვანზე შესწავლილია ახ.წ. II-III სს-ის 350 სამარხი-ურნა. იარაღიანი სამარხების რაოდენობაა 3. მასალა ინახება ფოთის მხარეთმცოდნეობით მუზეუმში.

Near the r. Bume (Chkhorotsku municipality) 350 graves of 2nd - 3rd cent. AD were excavated. Weapons were found in 3 graves. The artifacts are preserved in Poti Museum.

1. **მახვილი**, რკინისა, ყუნწიანი, ორპირლესული, აქვს გრძელი და ვიწრო ყუნწი, პირი რომბულ-განიკვეთიანია. სიგრძე - 73 სმ. [Хоштариа 1941:81, ტაბ. VII,1; ფუთურიძე 1959:57-58].

Sword, iron, two sided, with long and narrow hilt, length -73 cm.

2. **მახვილი**, რკინისა, ზემოთაღწერილის მსგავსი, წვერმოტეხილი, დაჟანგული. სიგრძე - 56 სმ. [Хоштариа 1941:81, ტაბ. VII,2; ფუთურიძე 1959:57-58].

Sword, iron, two sided, corroded, length- 56 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 43 სმ. [Хоштариа 1941:81, ტაბ. VIII,2; ფუთურიძე, 1959:57-58].

Spearhead, iron, with narrow blade, open socketed, length – 43 cm.

4. შუბისპირის მასრა, რკინისა, კონუსური ფორმის, გახსნილი, ფრაგმენტული, დაზიანებული [Хоштариа 1941:81, ტაბ. VIII,1; ფუთურიძე 1959:57-58].

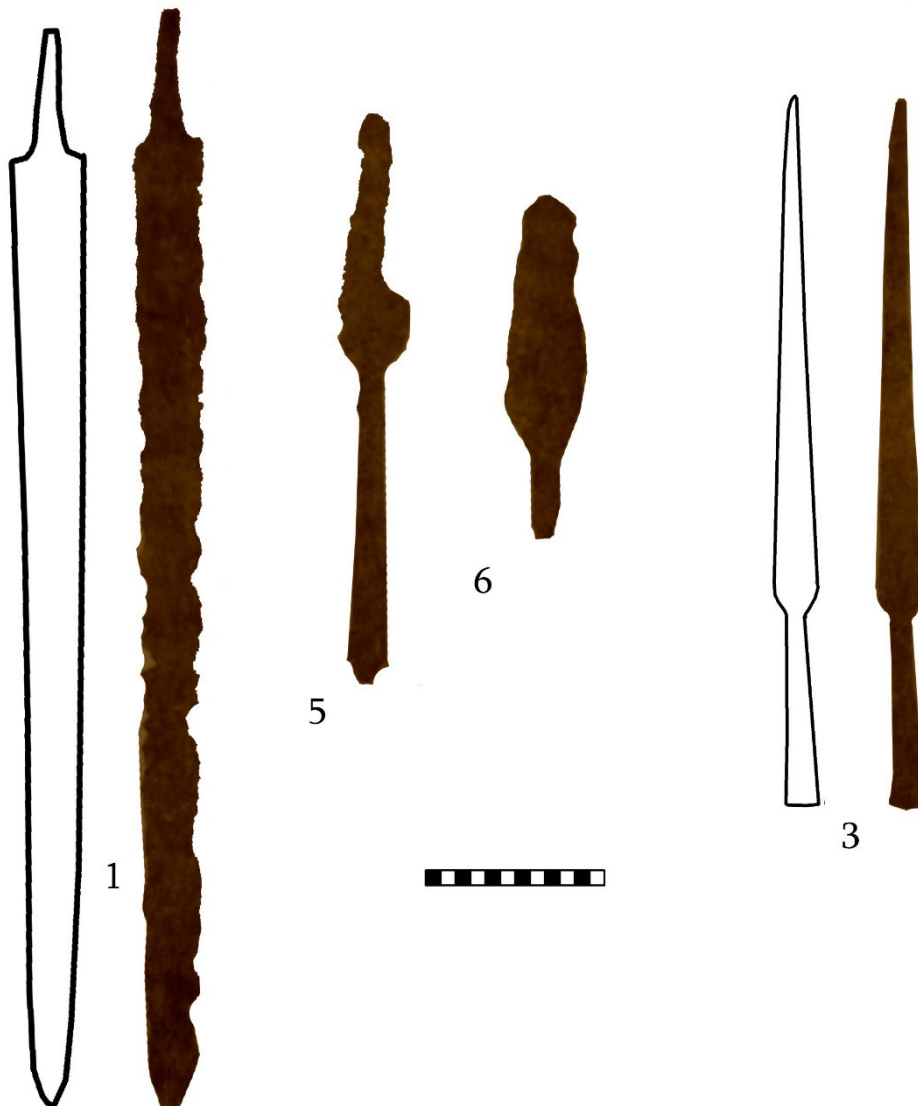
The socket of spearhead, iron, conical, fragmented.

5. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელმასრიანი, ნაკლული [Хоштариа 1941:81, ტაბ. VIII, 3; ფუთურიძე 1959:57-58].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long socketed, fragmented.

6. შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, დაზიანებული, ნაკლული. [Хоштариа 1941:81, ტაბ. VIII,4; ფუთურიძე 1959:57-58].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, fragmented.

იარაღი ჩხოროტყუდან
Weapons from Chkhorotsku

ცხისძირი (რუკაზე № 95)
Tsikhisdziri (# 95 on the map)

სოფ. ცხისძირში (ქობულეთის მუნიციპალიტეტი), პეტრას ცხის ჩრდილოეთით, ზღვისპირა დაბლობის ტერიტორიაზე შესწავლილ სამაროვანზე გათხრილია IV საუკუნის 14 სამარხი, საბრძოლო იარაღი აღმოჩნდა ორში.

In the v. Tsikhisdziri (Qobuleti municipality), to the N of Petra fortress, 14 graves of 4th cent. AD were excavated. Weapons were found in two graves.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, გრძელმასრიანი. სიგრძე - 28 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში. [ინაიშვილი 1993:83, ტაბ. XXXII,6].

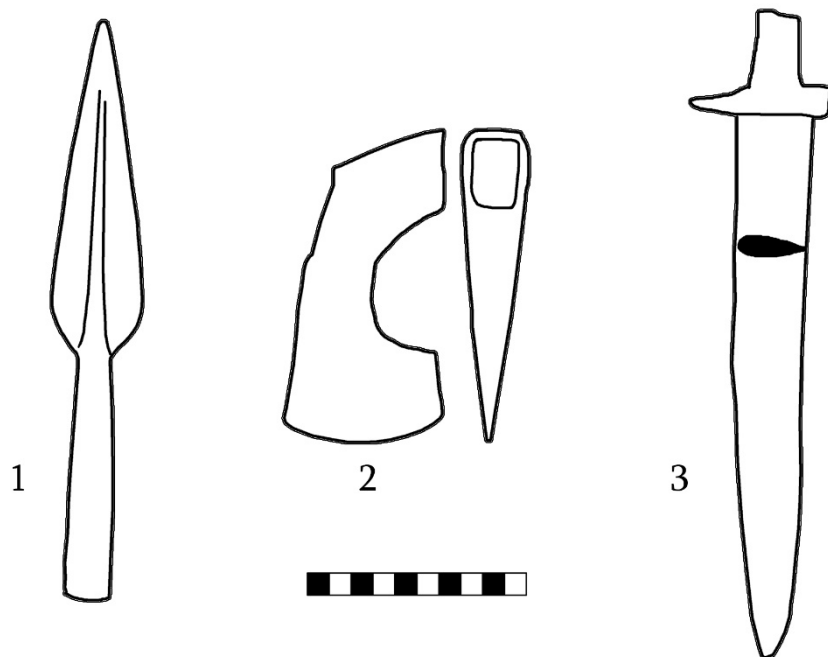
Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and long socket, length- 28 cm, gr.# 1,

2. **ცული**, რკინისა, აქვს გრძელი, მილისებრი ყუა, განიერი, ასიმეტრიული პირი, რომელიც ერთ მხარეს ფართოვდება (ე.წ. "წებელდური" ტიპისა). სიგრძე - 15 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხთან. ახ.წ. IV ს. [ინაიშვილი 1993:54, ტაბ. XXXII,7].

Battle-axe, iron, bearded type, h- 15 cm., near the grave # 1.

3. **სატევარი**, რკინისა, ცალპირლესული, აკლია ტარისთავი, ვადა გამოყოფილი აქვს, პირი თითქმის პარალელურ კიდეებიანია, ვიწროვდება ბოლოსკენ. სიგრძე - 31 სმ. აღმოჩნდა № 201 სამარხში. ახ.წ. IV ს. [ინაიშვილი 1993:91, ტაბ. XXXV,2].

Dagger, iron, one sided, with a cross-guard, the blade is gradually narrowing towards the tip, length- 31 cm, grave # 201.

იარაღი ცხისძირიდან
Weapons from Tsikhisdziri

ცხეთა (რუკაზე № 96)
Tskheta (# 96 on the map)

ცაგერის სამხრეთით, 15 კმ-ის მოშორებით, სოფელ ცხეთის (ცაგერის მუნიციპალიტეტი) მახლობლად შესწავლილია ანტიკური ხანის სხვადასხვა პერიოდის 15 ორმოსამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა — 4. მასალა ინახება ცაგერის მუზეუმში.

Near Tsageri, in the v. Tskheta (Tsageri municipality), 15 graves of Classical period were excavated. Weapons were found in four of them. The artifacts are preserved in Tsageri Museum.

1. **შუბისპირი**, რკინის მომრგვალებულმხრებიანი, მასრაშეკრული, სიგრძე - 28,5 სმ; სამარხი № 10, ახ.წ. IV ს-ის დასაწყისი [სულავა 1996:34].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, close socketed, length – 28,5 cm., grave # 10, 4th cent. AD.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, დეფორმირებული, მომრგვალებულმხრებიანი. ქედიანი. სიგრძე - 24,3 სმ; თხრილი XV, ახ.წ. პირველი საუკუნეები [სულავა 1996:34].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, deformed, length – 35,3 cm., trench XV, first centuries AD.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, ჟანგისაგან ძლიერ შეჭმული და დეფორმირებული. სიგრძე - 33,2 სმ; სამარხი № 14, ახ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევარი [სულავა 1996:34].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, corroded, deformed, length – 33,2 cm., grave # 14, 4th cent. AD.

4. **მუჯირა**, რკინისა, კონუსური. მასრა გახსნილი. სიგრძე - 8 სმ; სამარხი № 10, ახ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევარი [სულავა 1996:34, სურ. 22].

Spear-butt, iron, conical, length – 8 cm., grave # 12, 3rd-1st cent. BC.

5. **მუჯირა**, რკინისა, ფრაგმენტი, სიგრძე - 3 სმ; სამარხი № 12, ძვ.წ. III—I სს. [სულავა 1996:34 სურ. 22].

Spear-butt, iron, fragment, length – 3 cm., grave # 12, 3rd-1st cent. BC.

6. **მუჯირა**, რკინისა, 2 ფრაგმენტი, ერთი ფრაგმენტი წვეტიანია, ოდნავ წელში გამოყვანილი წვერით. სიგრძე — 8,5 სმ; მეორე ფრაგმენტი წვერმოტეხილია. სიგრძე. — 7,5 სმ; სამარხი № 12, ძვ.წ. III—I სს. [სულავა 1996:34 სურ. 22].

Spear-butts, iron, 2 pieces, fragments, length – 8,5 and 7,5 cm., grave # 12, 3rd-1st cent. BC.

7. **ისრისპირი**, რკინისა, მთლიანადსხმული, ძლიერ დეფორმირებულია; სიგრძე - 4,3 სმ; სამარხი № 12, ძვ.წ. III—I სს. [სულავა 1996:35, სურ. 22].

Arrowhead, iron, casted, deformed, length – 4,3 cm., grave # 12, 3rd-1st cent. BC.

8. **ისრისპირი**, რკინისა, 2 ცალი, წვერის ფრაგმენტები; სამარხები: № 2, № 14, ახ.წ. IV ს-ის პირველი ნახევარი [სულავა 1996:35, სურ. 22].

Arrowheads, iron, 2 pieces, fragments of blades, graves ## 2, 14, 4th cent. AD.

ქვერი (რუკაზე № 97)
Dzevri (# 97 on the map)

სოფ. ქვერის (თერჯოლის მუნიციპალიტეტი) მიდამოებში: ქვერულჰესთან, “საგვარჯილეს” მღვიმეში და მღვიმის სიახლოვეს, მდ. ქვერულას მარცხენა ნაპირთან, სოფლის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში ფანჩულისძის საკარმიდამო ნაკვეთზე, “ციხურასთან”, ე.წ. “კოხის ძირთან” გათხრილ იქნა სხვადასხვა ტიპის სამარხები, რომლებიც ახ.წ. I-IV სს-ით თარიღდება. საბრძოლო იარაღი 12-ში დაფიქსირდა. მასალის ნაწილი ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს ისტორიის მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში.

In the vicinity of v. Dzevri (Terjola municipality) in several locations (near Dzevrula HES, near the cave Sagvardjile, Panchulidze family land, “Tsikhura” and “Kokhisdziri”) various types of graves of 1st-4th cent BC were excavated. Weapons were found in 12 graves. Part of the artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia,

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ლილვისებურქედისანი მასრაგანაკლული, მიახლოებითი სიგრძე - 28 სმ. სამარხი “ქვერულჰესთან” [Куфтин 1950:198].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, partially damaged, approximate length- 28 cm. Grave near Dzevrula HES.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაფორმის ფართო პირით, მოკლე, კონუსისებური მასრით, მკვეთრი ქედით. სიგრძე — 25 სმ, ქვევრსამარხი “საგვარჯილეს” მღვიმიდან 40 მ-ის დაშორებით [ფუთურიძე 1959:62].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, length- 25 cm., near the cave Sagvardjile.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, გაურკვეველი ფორმის პირით, ქვევრსამარხი მდ. ქვერულას მარცხენა ნაპირთან, “საგვარჯილედან” სამხრეთ-აღმოსავლეთით 1 კმ-ზე [ფუთურიძე 1959:62].

Spearhead, iron, the shape of blade is unknown, near the cave Sagvardjile.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, გაურკვეველი ფორმის პირით. ორმოსამარხი № 65 “საგვარჯილეს” მღვიმეში [ფუთურიძე 1959:76].

Spearhead, iron, the shape of blade is unknown, grave # 65, cave Sagvardjile.

5. **შუბისპირი**, რკინისა, გაურკვეველი ფორმის პირით. ორმოსამარხი № 73 “საგვარჯილეს” მღვიმეში [ფუთურიძე 1959:76].

Spearhead, iron, the shape of blade is unknown, grave # 73, cave Sagvardjile.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი, ქედისანი. სამარხი “ციხურასთან” [ფუთურიძე 1959:76, ტაბ. V,9] (ინვ. №16-52/30).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long socket. Grave near “Tsikhura”.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი. გრძელ მასრიანი. სიგრძე — 37,5 სმ. ორმოსამარხი “კოხისძირში” [ფუთურიძე 1959:76, ტაბ. V,10] (ინვ. №16-52/37).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long socket. Length - 37,5 cm. Grave in “Kokhisdziri”.

8. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი. გრძელ მასრიანი სიგრძე — 33,6 სმ. ორმოსამარხი "კოხისძირში" [ფუთურიძე 1959:76, ტაბ. V,11] (ინვ. №16-52/47).

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, long socket. Length-33,6 cm. Grave in "Kokhisdziri".

9. **სატევარი**, რკინისა, დაშლილი, ტოლფერდა სამკუთხედის მოყვანილობის პირით, ზედაპირზე ემჩნევა ხის ქარქაშის ნაშთი. პირის სიგრძე — 45 სმ. ქვევრსამარხი "საგვარჯილეს" მღვიმიდან 40 მ-ზე [ფუთურიძე 1959:62].

Dagger, iron, damaged, with a triangular blade, length of blade- 45 cm., near the cave Sagvardjile.

10. **სატევარი**, რკინისა, დაშლილი, ტოლფერდა სამკუთხედის მოყვანილობის პირით, ზედაპირზე ემჩნევა ხის ქარქაშის ნაშთი. ორმოსამარხი № 34 "საგვარჯილეს" მღვიმეში [ფუთურიძე 1959:77].

Dagger, iron, two sided, badly damaged, cave Sagvardjile, grave # 34.

11. **მახვილი**, რკინისა, ტარრგოლიანი. შემორჩენილია ტარის რგოლი და ღერო, პირი დაზიანებული და ნაკლულია, შემორჩენილი სიგრძე - 20 სმ. ორმოსამარხი "ძევრულჰესთან". [Куфтин 1950:198].

Sword, iron, two sided, with a ring on the pommel, fragment, length –20 cm. Grave near Dzevrula HES.

12. **მახვილი**, რკინისა, ტარრგოლიანი. ორად გატეხილი, ბრტყელი, წვერწვეტიანი, სიგრძე - 82. ორმოსამარხი სოფლის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, ფანჩულისძის საკარმიდამო ნაკვეთზე [ფუთურიძე 1959:75, ტაბ. V,2] (№16-52/42).

Sword, iron, two sided, with a ring on the pommel, length –82 cm. Panchulidze family land.

13. **მახვილი**, რკინისა, ტარრგოლიანი. ბრტყელი, წვერწვეტიანი, ტარის პირთან შეერთების ადგილზე აქვს ძვიდე. სიგრძე - 58,3 სმ. ორმოსამარხი სოფლის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში, ფანჩულისძის საკარმიდამო ნაკვეთზე [ფუთურიძე 1959:75, ტაბ. V,1] (ინვ. №16-52/46).

Sword, iron, two sided, with a ring on the pommel, length –58,3cm, Panchulidze family land.

14. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, ბრტყელი, ორფრთიანი, ყუნწიანი. ორმოსამარხი №49 "საგვარჯილეს" მღვიმეში [ფუთურიძე 1959:77].

Arrowhead, bronze, bilobate, with tang grave # 49, near the cave Sagvardjile.

15. **ცული**, რკინისა, დაბალ და დაბტყელებულ ყუიანი, ოვალურ სატარე ხვრელიანი, პირი ასიმეტრიულია, შიდა მხარეს ოდნავ მოხრილი. მიახლოებითი სიგრძე 14 სმ, სამარხი "ძევრულჰესთან" [Куфтин, 1950:199 სურ. 53].

Battle-axe, iron, with flat butt, assymetrical cutting edge, slightly curled, approximate length- 14 cm. Grave near Dzevrula HES.

იარაღი ძვერიდან
Weapons from Dzevri

ნებელდა (რუკაზე № 98) Tsebelda (# 98 on the map)

ნებელდა აფხაზეთის მთიანი რეგიონია, სადაც არქეოლოგიურად შესწავლილია ახ.წ. II-V სს-ის ექვსი ნეკროპოლისი, ძირითადად დარღვეულები; აქედან ხუთი შედარებით უკეთაა დაცული. ესენია: აბგიძრახუს, ახიაცარახუს, აუახუმახუს, ალრახუს და ახაჩჩარხუს სამაროვნები. ისინი განლაგებულია ნებელდის დასახლების (გულრიფშის რაიონი) ტერიტორიაზე არსებული ბორცვების ფერდობებზე; ბორცვები ერთიმეორეს 600 მეტრიდან 1 კილომეტრამდეა დაშორებული. **აბგიძრახუს** სამაროვანზე გამოვლინილი 58 სამარხიდან იარაღს შეიცავდა 16 სამარხი. **ახიაცარახუს** ბორცვზე გათხრილი 13 სამარხიდან იარაღი დაფიქსირდა 3 -ში. **აუახუმახუს** ბორცვზე გათხრილი 8 სამარხიდან იარაღს შეიცავდა 4 სამარხი. **ალრახუს** ბორცვზე 12 სამარხია შესწავლილი, სადაც იარაღს შეიცავდა ორი სამარხი. **ახაჩჩარხუს** სამაროვანზე გამოვლინილი სამარხების შესახებ ინფორმაცია დეტალურად არ არის გამოქვეყნებული.

Tsebelda is a mountainous region of Abkhazia (Georgia) Gulripshi district, where 6 necropolises of 2nd-5th cent. AD are excavated. Among them are: **Abgidzrakhu** (58 graves, 16 with weapons), **Akhiatsarakhu** (13 graves, 3 with weapons), **Aukhuamakhu** (8 graves, 4 with weapons), **Alrakhu** (12 graves, 2 with weapons), and **Akhacharkhu** (not detailly published) burial grounds.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, გრძელმასრიანი, მასრაშეკრული, ქედიანია, ქედი მასრის გაგრძელებას წარმოადგენს. სიგრძე - 24 სმ. აბგიძრახუს №3 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. მიჯნა. [Трапш 1971:24, 150, ტაბ. II-10].

Spearhead, iron, with rounded shoulders and long, closed socket, the midrib extends from the socket to the tip; length - 24 cm. Abgidzrakhu, grave # 3, late 3rd-early 4th cent. AD.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ფართოპირიანი. სიგრძე - 35 სმ. აბგიძრახუს №35 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:54, 150; ტაბ. XV-15].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, wide blade, length - 35 cm. Abgidzrakhu, grave # 35, late 3rd- early 4th cent. AD.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია №1-ის. სიგრძე - 32 სმ. ახაჩჩარხუს №12 სამარხეულ კომპლექსი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:150].

Spearhead, iron, analogous to # 1, length- 32 cm., Akhacharkhu, grave # 12, late 3rd- early 4th cent. AD.

- 4-5. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიურია №2-ის, 2 ც., ფართოპირიანი, გრძელმასრიანი (№5), აქვთ მაღალი, მკაფიო ქედი, რომელიც მასრის გაგრძელებას წარმოადგენს, მასრები დაზიანებულია. სიგრძე - 22 სმ, 24 სმ. ახიაცარახუს ბორცვის №11 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:96-97, ტაბ. XXXVI-7,8].

Spearheads, iron, analogous to # 1, with wide blade and long (#5), closed socket, the midrib extends from the socket to the tip, length - 22 and 24 cm. Akhiatsarakhu, grave # 11, late 3rd- early 4th cent. AD.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდიანი, აქვს გრძელი პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა, ქედიანია. სიგრძე - 35 სმ. აბგიძრახუს №6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:27, 150].

Spearhead, iron, with rounded sides, long and opened socket, length - 35 cm. Abgidzrakhu, grave # 6, late 3rd-early 4th cent. AD.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 6-სა. სიგრძე - 32 სმ. აბგიძრახუს № 6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:27, 150].

Spearhead, iron, analogous to # 6, Abgidzrakhu, grave # 6, late 3rd-early 4th cent. AD.

- 8-9. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც, ვიწროპირიანი, მკაფიოდ გამოკვეთილი მხრები, მოკლე მასრა, მრგვალგანიკვეთიან ქედიანებია, მასრაში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთები. სიგრძე - 39 სმ. აბ-

გიდრახუს № 9 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:29, 31, 150, ტაბ. V-10, 11].

Spearheads, iron, 2 pieces, with narrow blades and short socket, length - 39cm. Abgidzrakhu, grave # 9, late 3rd-early 4th cent. AD.

10-11. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვთ ვიწრო პირი, მკაფიოდ გამოკვეთილი ვიწრო მხრები, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა, განივკვეთში მრგვალი ქედი. ორივეს სიგრძე - 35 სმ. აბგიდრახუს №12 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 35, ტაბ. VI-14].

Spearheads, iron, 2 pieces, with prolonged triangular, narrow blades and long socket, length - 35 cm. Abgidzrakhu, grave # 12, 3rd- 4th cent. AD.

12-13. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვთ ვიწრო, გრძელი პირი, მკაფიოდ გამოკვეთილი ვიწრო მხრები, ერთი მოკლემასრიანია, მეორე გრძელმასრიანი, მასრები კონუსურია, გახსნილი, მკაფიო ქედიანებია. სიგრძე - 34 სმ, 33 სმ. აბგიდრახუს №13 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:37, 150, ტაბ. VII-12, 13].

Spearheads, iron, 2 pieces, with prolonged triangular, narrow blades, length - 34 and 35 cm. Abgidzrakhu, grave # 13, 3rd-4th cent. AD.

14-15. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვთ ვიწრო და გრძელი, ქედიანი პირი, მკაფიო, კუთხოვანი მხრები, გრძელი მასრა, რომელშიც ხის ტარის კვალია შემორჩენილი. სიგრძე - 35 სმ. აბგიდრახუს №27 სამარხი, ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 46, 150-151, ტაბ. XI-18, 19].

Spearheads, iron, 2 pieces, with prolonged triangular, narrow blades and long socket, length - 35 cm. Abgidzrakhu, grave # 27, 3rd- 4th cent. AD.

16. **შუბისპირი**, რკინისა, მსგავსი № 10-სა, აკლია მასრის უმეტესი ნაწილი. შემორჩენილი სიგრძე 21 სმ. აბგიდრახუს №31 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:51, ტაბ. XIV-9].

Spearhead, iron, analogous to #10, length - 21 cm. Abgidzrakhu, grave #31, 3rd-4th cent. AD.

17-18. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვთ ვიწრო და გრძელი პირი, გრძელი, გახსნილი მასრა, ქედი, მკაფიო, კუთხოვანი მხრები, მასრებში ხის ტარის ნაშთებია ჩარჩენილი. სიგრძე - 36 სმ. აბგიდრახუს № 41 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:64, ტაბ. XX-11, 12].

Spearheads, iron, 2 pieces, with prolonged triangular, narrow blades, long socket. Abgidzrakhu, grave # 41, 3rd-4th cent. AD.

19-20. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., ანალოგიური №№ 17, 18-სა. სიგრძე - 28 სმ, 31 სმ. აბგიდრახუს №43 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:66; ტაბ. XXI-5,6].

Spearheads, iron, 2 pieces, analogous to ## 17, 18, Abgidzrakhu, grave # 43, 3rd- 4th cent. AD.

21. **შუბისპირი**, რკინისა, მსგავსი №№ 11-20 -სა. სიგრძე - 36,5 სმ. აბგიდრახუს № 44 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:70, ტაბ. XXII-15].

Spearhead, iron analogous to ## 11-20, length -36,5 cm. Abgidzrakhu, grave # 44, 3rd-4th cent. AD.

22. **შუბისპირი**, რკინისა, მსგავსი №№ 11-20, პირი შედარებით მოკლეა. სიგრძე - 29 სმ. აბგიდრახუს № 47 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:74, 150, ტაბ. XXV-7].

Spearhead, iron, analogous to ## 11-20, blade is shorter, length - 29 cm. Abgidzrakhu, grave #47, 3rd- 4th cent. AD.

23. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური № 22-ის, პირი რომბულ განივკვეთიანია, აქვს გრძელი მასრა. სიგრძე - 22 სმ. აბგიდრახუს № 47 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:74, 150, ტაბ. XXV-8].

Spearhead, iron, analogous to # 22, blade is rhombic in section, length - 22 cm. Abgidzrakhu, grave # 47, 3rd- 4th cent. AD.

24. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, მსგავსი № 10-ის. სიგრძე - 35,5 სმ. აბგიდრახუს № 54 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971: 83, ტაბ. XXXI-14].

Spearhead, iron, with narrow blade, length - 35,5 cm. Abgidzrakhu, grave # 54, 3rd - 4th cent. AD.

25. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, რომბულგანივკვეთიანი, აქვს გრძელი მასრა. სიგრძე - 32,2 სმ. აბგიძრახუს № 54 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:83, ტაბ. XXXI-15].

Spearhead, iron, with narrow blade, length - 32,2 cm. Abgidzrakhu, grave # 54, 3rd - 4th cent. AD.

26. **შუბისპირი**, რკინისა, მსგავსი №№ 11-20, მასრაში ხის ტარის ნაშთია ჩარჩენილი. სიგრძე - 26,5 სმ. აბგიძრახუს № 57 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:85, ტაბ. XXXIII-3].

Spearhead, iron, analogous to ## 11-20, with short socket, Abgidzrakhu, grave # 57, 3rd - 4th cent. AD.

27. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი. სიგრძე - 26 სმ. აბგიძრახუს №58 სამარხი. ახ.წ. III-IV ს. **Spearhead**, with narrow blade, length - 26 cm. Abgidzrakhu, grave # 58, 3rd-4th cent. AD [Трапш 1971:86, ტაბ. XI-18-ის ანალოგიური].

28-29. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., ფრაგმენტული და დეფორმირებული, მასრაში ხის ტარის ნაშთით. ახიაცარახუს №2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:89, ტაბ. XLVII-2, 3].

Spearheads, iron, fragmented, Akhiatsarakhu, grave # 2, 3rd - 4th cent. AD.

30. **შუბისპირი**, რკინისა, აქვს ვიწრო და გრძელი, რომბულგანივკვეთიანი პირი, გრძელი მასრა, რომელშიც ხის ტარის ნაშთია ჩარჩენილი, მხრები მკაფიო, კუთხოვანი. სიგრძე ტარის ნაშთთან ერთად - 43 სმ, რკინის ნაწილისა - 36 სმ. ახიაცარახუს №6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:92, 150, ტაბ. XXXIV-9].

Spearhead, iron, with narrow and long blade. Akhiatsarakhu, grave # 6, 3rd - 4th cent. AD.

31-32. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., ფრაგმენტული და დეფორმირებული, აქვთ მასრა. აღმოჩნდა ახიაცარახუს №8 სამარხში. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:95].

Spearheads, iron, 2 pieces, Akhiatsarakhu, grave # 8, 3rd - 4th cent. AD.

33. **შუბისპირი**, რკინისა, ანალოგიური №30-ის. სიგრძე - 29 სმ. აუახუამახუს №4 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:104].

Spearhead, iron, analogous to # 30, length - 29 cm. Aukhuaumakhu, grave #4, 3rd - 4th cent. AD.

34. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, მკაფიოდ გამოკვეთილი კუთხოვანი მხრებით, მასრიანი, ქედიანი. სიგრძე - 28,5 სმ. აუახუამახუს №2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:102].

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, length - 28,5 cm. Aukhuaumakhu, grave # 2, 3rd-4th cent. AD.

35-36. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მსგავსი № 34-ის, მასრა ნაკლულია, მასში ხის ტარის ნაშთია ჩარჩენილი. სიგრძე - 34 სმ, 32 სმ, აღრახუს № 3 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:109, ტაბ. XLI-2].

Spearheads, iron, 2 pieces, analogous to #34, length - 34 and 32 cm. Alrakhu, grave # 3, 4th-3rd cent. AD.

37. **შუბისპირი**, რკინისა, მსგავსი № 34-ის, მასრა ნაკლული. აღრახუს № 8 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:114].

Spearhead, iron, analogous to #34. Alrakhu, grave # 8, 4th-3rd cent. AD.

38-39. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მსგავსი №№ 11-20-ის. სიგრძე - 30 სმ და 34 სმ. ახაჩჩარხუს №32 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамда 1970:41, ტაბ. XIV-8,9].

Spearheads, iron, 2 pieces, analogous to ## 11-20. Length - 30 and 34 cm. Akhacharkhu, grave # 32, 4th-3rd cent. AD.

40-41. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მსგავსი №№ 11-20-ის. ახაჩჩარხუს №10 სამარხი. ახ.წ. IV სს. [Шамда 1970:41-42, ტაბ. V-2,3].

Spearheads, iron, 2 pieces, analogous to ## 10-20. Akhacharkhu, grave # 10, 4th c. AD.

- 42-44. **შუბისპირი**, რკინისა, 3 ც., მსგავსი №№ 11-20-ის. ახაჩარხუს №№ 14 და 15 სამარხები. ახ.წ. IV ს. [Шамба 1970:41-42, ტაბ. VII-3,4, VIII-5].
- Spearheads**, iron, 3 pieces, analogous to ## 11-20. Akhacharkhu, graves # # 14 and 15, 4th c. AD.
- 45-46. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მსგავსი №№ 11-20-ის. ახაჩარხუს № 24 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Шамба 1970:41-42, ტაბ. IX-2,3].
- Spearheads**, iron, 2 pieces, analogous to ## 10-20. Akhacharkhu, grave # 24, 4th c. AD.
- 47-48. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ც., მსგავსი №№ 11-20-ის. ახაჩარხუს № 43 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Шамба 1970:41-42, ტაბ. XV-14,15].
- Spearheads**, iron, 2 pieces, analogous to ## 11-20. Akhacharkhu, grave # 43, 4th c. AD.
49. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისებური, აქვს ვიწრო და გრძელი, ოთხნახნაგა საბრძოლო პირი, მოკლე, გახსნილი, მრგვალგანივკვეთიანი მასრა, რომელიც პირზე განიერია. საერთო სიგრძე - 42 სმ. აბგიდრახუს №14 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапун 1971:37, ტაბ. VIII-2].
- Spearhead**, iron, bayonet-like, length - 42 cm. Abgidzrakhu, grave # 14
50. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისებური, აქვს ვიწრო ოთხნახნაგა საბრძოლო პირი, მასრა ნაწილობრივ აქვს შერჩენილი. სიგრძე - 30 სმ. ახიაცარახუს № 6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапун 1971:92-93, 150; ტაბ. XXXIV-10].
- Spearhead**, iron, bayonet-like, length - 30 cm. Akhiatsarakhu, grave # 6.
51. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისებური, ანალოგიური № 50-სა. სიგრძე - 32,5 სმ. აუახუამახუს № 2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапун 1971:102].
- Spearhead**, iron, bayonet-like, length - 32,5 cm. Aukhuamakhu, grave # 2.
52. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისებური, ანალოგიური №50-სა. ახაჩარხუს № 32 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970:42, ტაბ. XIV-7].
- Spearhead**, iron, bayonet-like. Akhacharkhu, grave # 32.
53. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისებური, ანალოგიური №50-სა. ახაჩარხუს № 43 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970:42, ტაბ. XV-3].
- Spearhead**, iron, bayonet-like. Akhacharkhu, grave # 43.
54. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტისებური, ანალოგიური № 50-სა. ახაჩარხუს დარღვეული სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970: ტაბ. XXI-6].
- Spearhead**, iron, bayonet-like. Akhacharkhu, damaged grave.
55. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, აქვს გრძელი, პარალელურკიდეებიანი პირი, რომელიც წვერთან ვიწროვდება, მკაფიოდ გამოკვეთილი ვადა, ვადის ქვემოთ, პირის ორივე მხარეს, ოთხკუთხა შვერილებია, ყუნწი პირთან ერთადაა გამოჭედილი და აქვს ნახვრეტი ლურსმნისთვის, რომლითაც ხის ან ძვლის გარსაკრავი მაგრდებოდა ტარზე, ტარისთავი წარმოდგენილია კვარცის მრგვალი მძივის სახით. სამარხში მახვილთან ერთად ნაპოვნია სამხარილლიე აბზინდები (იხ. №№ 56, 57, 58). მახვილის სიგრძე - 80 სმ. აბგიდრახუს №12 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапун 1971:35, 144-145, ტაბ. VI-15, 8].
- Sword**, iron, two sided, with hilt and blade forged together, long blade gradually narrows to the tip, pommel is represented by round quartz bead, length - 80cm. Abgidzrakhu, grave # 12 3rd-4th cent. AD.
- 56-57. **მახვილის სამხარილლიე აბზინდა**, ორი ცალი, ერთნაირი, სხმული ბრინჯაოსი, მოძრავე-ნიანი, წრიულრგოლიანი. აბგიდრახუს №12 სამარხში, მახვილთან ერთად. ახ.წ. III-IV სს. [Трапун 1971:35, 169 ტაბ. VI-9,10].
- Sword belt buckles**, bronze. Abgidzrakhu, grave # 12 3rd-4th cent. AD.
58. **მახვილის სამხარილლიე აბზინდა**, ვერცხლის, აქვს მრგვალი ფორმის ორნაწილიანი მჭიდი, რომელზეც თასმის მისამაგრებელი მანჭვალია. აბგიდრახუს №12 სამარხში, მახვილთან ერთად. ახ.წ.

III-IV სს. [Трапш 1971:35, 169, ტაბ. VI-7].

Sword belt buckle, silver. Abgidzrakhu, grave # 12 3rd-4th cent. AD.

59. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, აქვს გრძელი, პარალელურკიდეებიანი პირი, რომელიც წვერთან ვიწროვდება; ყუნწი მოტეხილია, ტარისთავი წარმოდგენილია წაკვეთილი კონუსის ფორმის, შავი მინის მძივით, რომელიც მინის ცისფერი ძაფებით არის შემკული. სიგრძე - 74 სმ. აბგიძრახუს №13 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:37, 144-145, ტაბ. VII-8,2].

Sword, iron, two sided, with broken hilt, long blade gradually narrows to the tip, pommel is represented by conic, black bead, length - 74 cm. Abgidzrakhu, grave # 13, 3rd-4th cent. AD.

60. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, აქვს რომბული განივკვეთი, პარალელურკიდეებიანი პირი წვერისკენ ვიწროვდება, ყუნწი მოკლეა. სიგრძე - 42 სმ; აბგიძრახუს №14 სამარხი. ახ.წ. IV-V სს. [Трапш 1971:8, 144, ტაბ. VIII-1].

Sword, iron, two sided, rhombic in section blade gradually narrows to the tip, length - 42 cm. Abgidzrakhu, grave # 14, 3rd-4th cent. AD.

61. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, აქვს გრძელი, პარალელურკიდეებიანი პირი, რომელიც წვერისკენ თანდათან ვიწროვდება, მკაფიოდ გამოკვეთილი ვადა. სიგრძე - 80 სმ. აბგიძრახუს № 27 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:46, 144-147, ტაბ. XI-9].

Sword, iron, two sided, rhombic in section blade gradually narrows to the tip, length - 80 cm. Abgidzrakhu, grave # 27 3rd-4th cent. AD.

62. **აბზინდა, მახვილის სამხარილიე**, სხმული ბრინჯაოსი, მრგვალგანივკვეთიანი მავთულისგან დამზადებული, ოვალური ფორმისა, მოძრავენიანი. შიდა დმ - 7X10 მმ, ენის სიგრძე - 2 სმ, მავთულის სისქე - 4 მმ. აბგიძრახუს № 27 სამარხში, № 61 მახვილთან ერთად. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:46, 169, ტაბ. XI-7].

Sword belt buckle, bronze. Abgidzrakhu, grave # 27 3rd-4th cent. AD.

63. **აბზინდა**, მახვილის სამხარილიე, სხმული ბრინჯაოსი, მრგვალგანივკვეთიანი მავთულისგან დამზადებული, რგოლი წრიული ფორმისა, მოძრავენიანი. შიდა დმ - 7X8 მმ, ენის სიგრძე - 1,7 სმ. აბგიძრახუს № 27 სამარხი, № 61 მახვილთან ერთად. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:46, 169, ტაბ. XI-8].

Sword belt buckle, bronze. Abgidzrakhu, grave # 27 3rd-4th cent. AD.

64. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, პირს დაბრტყელებული ოვალის ფორმის განივკვეთი აქვს, კიდეები თითქმის პარალელურია მახვილის მთელ სიგრძეზე, წვერისკენ შეუმჩნეველად ვიწროვდება, ვადასთან მკვეთრად კუთხოვანია, ტარის ღეროს ზედა ნაწილში ნახვრეტი აქვს ხის ან ძვლის გარსაკრავის მისამაგრებლად, მახვილის პირი ტართან შესქელებულია და ამ ნაწილს ორივე მხარეს ქვედაშვებული, ვიწრო, გველის თავის მსგავსი შევრილები აქვს, მახვილის ტარისთავი წარმოადგენს კირქვის ბრტყელ, რგოლისებრ მძივს. მახვილის საერთო სიგრძე - 83 სმ. აბგიძრახუს № 44 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:68, 144-147, ტაბ. XXII-17, 24].

Sword, iron, two sided, with long, oval in section blade which gradually narrows to the tip, pommel is represented by limestone flat, ring-like bead, length - 83 cm. Abgidzrakhu, grave # 44, 3rd-4th cent. AD.

65. **მახვილის სამხარილიე აბზინდა**, სხმული ბრინჯაოსი, მრგვალგანივკვეთიანი მავთულისგან დამზადებული, მოძრავენიანი, აქვს ორნაწილიანი მჭიდი, რომელზეც ტყავის სამხარილიესთან მისამაგრებელი ორი მანჭვალია შერჩენილი. აბგიძრახუს №44 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:68, 169, ტაბ. XXII-17, 23].

Sword belt, bronze, Abgidzrakhu, grave # 44, 3rd-4th cent. AD.

66. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, ყუნწიანი, ტარის ღერო ძვლის გარსაკრავიანი იყო (დაშლილია). ტარისთავი წარმოადგენს ფერადი მინის, წაკვეთილი პირამიდის ფორმის, მრავალწახნაგა მძივს, ბრტყელი და ფართო ძირით, მახვილის გრძელი და ვიწრო პირი თანაბრად ვიწროვდება წვერისკენ, ვადა მკაფო, კუთხოვანი. სიგრძე - 72 სმ. ახიაცარახუს №6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს.

[Трапиш 1971:93-94, 144-145, ტაბ. XXXIV-11].

Sword, iron, two sided, the hilt was covered with bone, pommel is represented by polychromic, pyramidal bead. The long and narrow blade gradually narrows to the tip. Akhiatsarkhu, grave # 6, 3rd-4th cent. AD.

67-68. **მახვილის სამხარილლიე აბზინდა**, ორი ცალი, ერთნაირი, სხმული ბრინჯაოსი; მრგვალ-განივკვეთიანი მავთულისგან დამზადებული, მოძრავენიანი. შიდა დმ - 9 მმ, 1,1X1,7 სმ, ენის სიგრძე - 1,8 სმ, 2,6 სმ. ახიაცარახუს № 6 სამარხი, № 66 მახვილთან ერთად. ახ.წ. III-IV სს. [Трапиш 1971:93, 169, ტაბ. XXXIV-6,5].

Sword belt buckles, bronze. Akhiatsarkhu, grave # 6, 3rd-4th cent. AD.

69. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს გრძელი და ვიწრო პირი, გამოკვეთილი, კუთხოვანი ვადა, ვიწრო და გრძელი, მრგვალგანივკვეთიანი ტარის ღერო, შემორჩენილია ტარის ძვლის გარსაკრავის ფრაგმენტი. მახვილის სიგრძე - 73 სმ. ახიაცარახუს №11 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапиш 1971:96, 150, ტაბ. XXXVI-1,2].

Sword, iron, two sided, with round in section hilt, long and narrow blade. Length - 73 cm. Akhiatsarkhu, grave # 11, 3rd-4th cent. AD.

70. **მახვილი**, რკინისა, ორპირლესული, აქვს გრძელი და ფართო პირი, თითქმის პარალელურკიდე-ბიანი, ბოლოსკენ ოდნავ შევიწროებული, მკაფიო, კუთხოვანი ვადა, ქედის გარეშეა, ტარის ღერო ბრტყელია და ოთხკუთხა განივკვეთიანი, აქვს ორი გამჭოლი ნახვრეტი ტარის გარსაკრავისთვის განკუთვნილი, გამოჭედილია რკინის მთლიანი ნაჭრიდან, ტარისთავი წარმოდგენილია მინის პოლიქრომიული მძივის სახით. სიგრძე - 66,2 სმ. ახაჩჩარახუს №10 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Шамба 1970:39; ტაბ. V-1,4].

Sword, iron, two sided, with flat hilt, long and wide blade, slightly narrowed to the tip, were forged as one whole. Pommel is represented by polychromic glass bead. Length - 66,2 cm. Akhacharkhu, grave # 10, 4th cent. AD.

71. **მახვილი**, რკინისა, ცალპირლესული, ტარის ღერო ზემოთკენ დავიწროებულია, პირი პარალელურკიდეებიანია, ვიწროვდება წვერთან. სიგრძე - 63 სმ. აბგიძრახუს № 47 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапиш 1971:75, 144, ტაბ. XXV-4].

Sword, iron, one sided, with narrow hilt, blade is narrowing to the tip. Length - 32 cm. Abgidzrakhu, grave # 47, 3rd-4th cent. AD.

72. **მახვილი**, რკინისა, ცალპირლესული, აქვს სწორი ზურგი, ჯვრისებრი ვადა, ტარის ღეროზე ნახვრეტია გარსაკრავის დასამაგრებლად, დამზადებულია რკინის მთლიანი ნაჭრისგან, ტარზე შერჩენილი აქვს ბრინჯაოს ფირფიტისა და ხის სალტის ნაშთები - რაც მოწმობს, რომ ქარქაში იყო ტყავგადაკრული ხისა, რომელსაც ბრინჯაო ჰქონდა შემოჭდობილი. სიგრძე - 58 სმ. ახაჩჩარახუს № 43 სამარხი. ახ.წ. IV-V სს. [Шамба 1970:40, ტაბ. XV-17].

Sword, iron, one sided, with straight spine, cross guard, there are traces of bronze plates, wood and leather on the blade, what indicates on scabbard. Length - 58 cm. Akhacharkhu, grave # 43, 3rd-4th cent. AD.

73. **სატევარი**, რკინისა; აქვს ბრტყელი ტარის ღერო, რომელზეც რომბულთავიანი მანჭვალაია გარსაკრავის დასამაგრებლად განკუთვნილი; გარსაკრავებს გარსშემოეველებოდა ვერცხლის ფირფიტოვანი, ოვალური ფორმის რგოლები (ფრაგმენტებადაა შემორჩენილი); ტარისთავი წარმოდგენილია წითელი ფერის მინის ბურთის სახით, ვადა მკაფიო კუთხოვანია, სატევრის პირზე ხის ქარქაშის კვალაია შერჩენილი. სიგრძე - 32 სმ. აბგიძრახუს № 44 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапиш 1971:70, 143-144, ტაბ. XXII-5].

Dagger, iron, two sided, with flat hilt, covered with silver rings (now fragmented), pommel is represented by red glass ring, with remains of wooden scabbard on the blade. Length - 32 cm. Abgidzrakhu, grave # 44, 3rd-4th cent. AD.

74. **ცული**, რკინისა, აქვს მილისებრი სატარე, ოვალური ფორმის, განიერი, ასიმეტრიული პირი, რომელიც სატარეს ყელით უერთდება, სწორი შუბლი, რომელიც მხოლოდ ერთ მხარეს, ტარი-საკენ ფართოვდება ერთ გვერდზე, ყელზე, წრეა ჩაჭდეული. სიგრძე - 16,5 სმ. აბგიძრახუს № 9

სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:31, 148; ტაბ. XXII-5, V-2].

Battle-axe, bearded (the so called Tsebeldian) iron, with outlined, tubular socket for a shaft. The wide, asymmetrical cutting edge expands to the lower corner of the cutting edge, which is called the "beard". Length - 16,5 cm. Abgidzrakh, grave # 9, 3rd-4th cent. AD.

75. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; შემორჩენილია ყუისა და სატარის ნაწილი. აბგიძრახუს №14 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:38, ტაბ. VIII-3].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, fragment. Abgidzrakh, grave # 14, 3rd-4th cent. AD.

76. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 16 სმ. აბგიძრახუს № 43 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971: 67, ტაბ. XXI-7].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 16 cm. Abgidzrakh, grave # 43, 3rd-4th cent. AD.

77. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 15 სმ. აბგიძრახუს № 44 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:67, ტაბ. XXII-9].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 15 cm. Abgidzrakh, grave # 44, 3rd-4th cent. AD.

78. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 14,5 სმ. აბგიძრახუს № 58 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:86].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 14,5 cm. Abgidzrakh, grave # 58, 3rd-4th cent. AD.

79. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 13,6 სმ. ახიაცარახუს №2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:89-90, ტაბ. XLVII-1].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 13,6 cm. Akhiatsarakhu, grave # 2, 3rd-4th cent. AD.

80. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 15,5 სმ. ახიაცარახუს №6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:93, ტაბ. XXXIV-3].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 15,5 cm. Akhiatsarakhu, grave # 6, 3rd-4th cent. AD.

81. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 18 სმ. აუახუამახუს № 3 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:103, ტაბ. XXXIX-2].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 18 cm. Aukhuamakhu, grave # 3, 3rd-4th cent. AD.

82. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 18 სმ. აუახუამახუს № 6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:105].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 18 cm. Aukhuamakhu, grave # 6, 3rd-4th cent. AD.

83. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 18 სმ. ალრახუს № 8 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:114].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 18 cm. Alrakh, grave # 8, 3rd-4th cent. AD.

84. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სიგრძე - 18 სმ. ალრახუს № 3 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:109, ტაბ. XLI-2].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 18 cm. Alrakh, grave # 3, 3rd-4th cent. AD.

85. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სატარეში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთი. სიგრძე - 15 სმ. ახაჩჩარხუს №15 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970:43, ტაბ. XVI-1].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 15 cm. Akhacharkhu, grave # 15, 3rd-4th cent. AD.

86. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სატარეში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთი. სიგრძე - 17 სმ. ახაჩჩარხუს №32 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970:43, ტაბ. XIV-10].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length - 17 cm. Akhacharkhu, grave # 32, 3rd-4th cent. AD.

87. ცული, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სატარეში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთი. სიგრძე - 17 სმ. ახაჩჩარხუს № 42 სამარხი, ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970:43].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length – 19 cm. Akhacharkhu, grave # 42, 3rd-4th cent. AD.

88. **ცული**, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სატარეში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთი. სიგრძე - 19 სმ. ახაჩარხუს № 43 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970:43].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, length – 19 cm. Akhacharkhu, grave # 43, 3rd-4th cent. AD.

89. **ცული**, რკინისა, №74-ის ანალოგიური; სატარეში ჩარჩენილია ხის ტარის ნაშთი. ახაჩარხუს დარღვეული სამარხიდან. ახ.წ. III-IV სს. [Шамба 1970: ტაბ. XXI-8].

Battle-axe, iron, analogous to # 74, Akhacharkhu, destroyed grave, 3rd-4th cent. AD.

90. **ცული**, რკინისა, ჩაქუჩისებრყუიანი, აქვს მაღალი, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ოდნავ გაფართოებული ასიმეტრიული პირი, ოვალური სატარე შიგ ჩარჩენილი ხის ტარის ნაშთით. სიმაღლე - 13,5 სმ, სიგანე - 5 სმ, სატარე - 2,2X2,7 სმ. ახაჩარხუს № 44 სამარხი [Шамба 1970:45, ტაბ. XVI-8].

Battle-axe, iron, with hammer-like, tetrahedral butt, assymetrical cutting edge l - 13,5 cm. Akhacharkhu, grave # 44.

91-95. **ისრისპირი**, რკინისა, 5 ც., ყუნწიანი, სამნახნაგა, ფართო ნახნაგებით, თითო ნახნაგი ტოლგვერდა სამკუთხედის ფორმისაა და მოპირდაპირე ნახნაგთან რომბს ქმნის. სიგრძე – 4,5-6 სმ. აბგიძრახუს №27 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971: 44, 151-153, ტაბ. XI-14].

Arrowheads, iron, trihedral, with tang, 5 pieces, length - 4,5-6 cm. Abgidzrakhu, grave # 27.

96-106. **ისრისპირი**, რკინისა, 11 ც., ყუნწიანი, სამფრთიანი, ვიწროპირიანი, ფრთებს სამკუთხა მოყვანილობა აქვთ. სიგრძე – 4,5-7,2 სმ. აბგიძრახუს № 27 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:46, 151-153, ტაბ. XI-12,13,15,16].

Arrowheads, iron, trilobate, with tang, 11 pieces, length - 4,5-7,2 cm. Abgidzrakhu, grave # 27.

107-110. **ისრისპირი**, რკინისა, 4 ც. ყუნწიანი, სამფრთიანი, ვიწროპირიანი, ფრთებს მომრგვალებული მოყვანილობა აქვთ. სიგრძე – 3,5-6 სმ. აბგიძრახუს № 27 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:46, 151-153, ტაბ. XI-10,11,20].

Arrowheads, iron, trilobate, with tang, 4 pieces, length - 3,5-6 cm. Abgidzrakhu, grave # 27.

111. ხის **მშვილდის ძვლის გარსაკრავების** ნაშთები, დაშლილი (ფორმის აღდგენა ვერ მოხერხდა). მათი განლაგების მიხედვით მშვილდი 1 მეტრზე მეტი სიგრძისა იქნებოდა. აბგიძრახუს № 44 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:68].

Fragments of wooden bow, bone laths, approximate length of the bow should be 1 m. Abgidzrakhu, grave # 44.

112. **ისრისპირი**, რკინისა, ყუნწიანი, ოთხნახნაგა, დეფორმირებულია. აბგიძრახუს № 44 სამარხი, მშვილდის ნაშთებთან ერთად. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:68, 151, ტაბ. XXII-19].

Arrowhead, iron, tetrahedral, with tang, with fragments of wooden bow, Abgidzrakhu, grave # 44.

113. **ისრისპირი**, რკინისა, ბრტყელი, რომბული ფორმის, დეფორმირებულია. აბგიძრახუს № 44 სამარხი, მშვილდის ნაშთებთან ერთად. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:68, 151, ტაბ. XXII-20].

Arrowhead, iron, flat, rhombic, deformed, with fragments of wooden bow. Abgidzrakhu, grave # 44.

114-116. **ისრისპირი**, რკინისა, 3 ც., ყუნწიანი, სამფრთიანი, აქვთ გრძელი და ვიწრო ყუნწი.; სიგრძე – 3-5 სმ. აბგიძრახუს № 54 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:83, 151, ტაბ. XXXI-20, 22, 23].

Arrowheads, iron, trilobate, with tang, 3 pieces, length - 3-5 cm. Abgidzrakhu, grave # 54.

117-141. **ისრისპირი**, რკინისა, 25 ც., ყუნწიანი, ოთხნახნაგა, ვიწრო ნახნაგები სამკუთხა ფორმისაა, აქედან რვას აქვს გვერდითი კბილანებისმაგვარი შვერილები, ირიბი ქდეებით შექმნილი. სიგრძე – 4-6 სმ. აბგიძრახუს № 54 სამარხი. ახ.წ. IV ს. [Трапш 1971:83, 151, ტაბ. XXXI-16, 17, 18, 24, 25, 26].

Arrowheads, iron, tetrahedral, with tang, 25 pieces, length - 4-6 cm. Abgidzrakhu, grave # 54.

142. ისრისპირი, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი, ფრაგმენტული. ახიაცარახუს № 2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:90, 152, ტაბ. XLVII-11].

Arrowhead, iron, trilobate, with tang, fragmented. Akhiatsarakhu, grave # 2.

143-144. ისრისპირი, რკინისა, 2 ც., სამფრთიანი, განიერი ფრთებით. ახიაცარახუს № 2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:90, 152, ტაბ. XLVII-12, 13].

Arrowheads, iron, trilobate, with tang, wide wings, 2 pieces. Akhiatsarakhu, grave # 2.

145. ისრისპირი რკინისა, შემორჩენილია მხოლოდ მრგვალგანივკვეთიანი ყუნწი. ახიაცარახუს № 2 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:90, 152, ტაბ. XLVII-11].

Arrowhead, iron, fragment of tang. Akhiatsarakhu, grave # 2.

154-163. ისრისპირი, რკინისა, 10 ც., სამწახნაგა და სამფრთიანი, ყუნწიანი. სიგრძე - 6-8,5 სმ. ახიაცარახუს № 6 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:94, 152-152, ტაბ. XXXIV-12-19].

Arrowheads, iron, trilobate and trihedral, with tang, 10 pieces, length - 6-8,5 cm. Akhiatsarakhu, grave # 6.

164. ისრისპირი, რკინისა, სამფრთიანი, ყუნწიანი. ახიაცარახუს № 8 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:95].

Arrowheads, iron, trilobate, with tang. Akhiatsarakhu, grave # 8.

165. ისრისპირების ყუნწები, 3 ც., რკინისა, სამფრთიანი. ახიაცარახუს № 11 სამარხი. ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971:97, ტაბ. XXXVI-3-5].

Arrowheads, iron, fragments of tangs, 3 pieces, Akhiatsarakhu, grave # 11

166. ფარის უმბონი და სახელური, რკინისა, უმბონის ზედა ნაწილი კონუსის მოყვანილობისაა, შუა ნაწილი ცილინდრულ ფორმას ღებულობს, ძირი ფართო და ჰორიზონტულია. ჰორიზონტულ კიდეზე თანაბარი დაცილებით ნახვრეტებია, რომლებშიც ზოგან რკინის მოხრილი ლურსმნებია ჩარჩენილი, უმბონის ხის საფუძველზე მისამაგრებლად განკუთვნილი; უმბონის სიმაღლე - 11 სმ; მისი დმ - 17 სმ; კიდის სიგანე - 2,5 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 2,5 სმ; კედლების სისქე - 1-2 მმ; აბგიძრახუს №6 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 27, 154; ტაბ. III-4,5].

Umbo of the round wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h - 11 cm., diam. - 17 cm. Abgidzrakhu, grave # 6.

167. ფარის უმბონი, რკინისა; მოყვანილობით კატ. №166 უმბონის ანალოგიური; მისი სიმაღლე - 8 სმ-ია; დმ - 17 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 2,5 სმ; კედლის სისქე - 1-2 მმ; ლურსმნების სიგრძე - 3,5 სმ; ხის ფარი ლურსმნების მოლუნულობის მიხედვით 1,5 სმ სისქისა იყო; აბგიძრახუს № 9 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 31, 154; ტაბ. V-4].

Umbo of the wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h - 8 cm., diam. - 17 cm. Abgidzrakhu, grave # 9.

168. ფარის უმბონი, ბრინჯაოსი, მოოქრული; სამარხში დაფიქსირებული ორგანული ნაშთების მიხედვით, იგი ხის, წრიული ფარისა უნდა ყოფილიყო. მისი კონუსური ზედა ნაწილი ოდნავ მომგვალეებულია, შუა, ცილინდრული ნაწილი კი შედარებით მაღალი და გამოკვეთილია, ძირი - ფართო კიდეებიანი. კიდის გაყოლებით, თანაბარი დაცილებით მოთავსებულია ორ-ორი ბრინჯაოს ლურსმანი, უმბონის ხის საფუძველზე მისამაგრებლად განკუთვნილი; ლურსმნების რვანახნაგა თავები მოოქრულია; უმბონს შერჩენილი აქვს ფარის ხის საფუძვლის ნაშთი; უმბონის სიმაღლე - 10 სმ-ია; დმ - 20 სმ; კიდის სიგანე - 3,7-4 სმ; ხის ფარის სისქე ლურსმნების მოხრილობის მიხედვით 1,5 სმ იქნებოდა; აბგიძრახუს №12 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 83, 154-155; ტაბ. VI-2].

Umbo of the round wooden shield, gilt bronze, upper part is conical, horizontal edges are wide, h - 10 cm., diam. - 20 cm. Abgidzrakhu, grave # 12.

169. ფარის უმბონი და სახელური, რკინისა; უმბონი მოყვანილობით კატ. №166 უმბონის ანალოგიური; მისი სიმაღლე - 8 სმ-ია; დმ - 18 სმ; კიდის სიგანე - 2,5 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 2 სმ; კედლის სისქე - 1,5 მმ; ხის ფარი ლურსმნების მოლუნულობის მიხედვით 1,5 სმ სისქისა იყო; ლურსმნებს შორის დაცილება - 10-11 სმ; აბგიძრახუს №27 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш

1971: 46, 154; ტაბ. XI-2,3].

Umbo of the wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h- 8cm., diam.- 18 cm. Abgidzrakhu, grave # 27.

170. ფარის უმბონი, რკინისა; მოყვანილობით კატ. №166 უმბონის ანალოგიური; მისი სიმაღლე - 10,5 სმ-ია; სიგანე კიდის ჩათვლით - 16,5 სმ; კიდის სიგანე - 3,5 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 2 სმ; კედლის სისქე - 1-2 მმ; ლურსმნების სიგრძე - 7 სმ; ხის ფარი ლურსმნების მოლუნულობის მიხედვით 2 სმ სისქისა იყო; ლურსმნებს შორის დაცილება - 5 და 8 სმ; აბგიდრახუს №41 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 64, 154; ტაბ. XX-2,3].

Umbo of the round wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h- 10,5 cm., diam.- 16,5 cm. Abgidzrakhu, grave # 41.

171. ფარის უმბონი, რკინისა; მოყვანილობით კატ. №166 უმბონის ანალოგიური; მისი სიმაღლე - 8,5 სმ-ია; სიგანე კიდის ჩათვლით - 16,5 სმ; კიდის სიგანე - 3 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 2,5 სმ; ხის ფარი ლურსმნების მოლუნულობის მიხედვით 1-1,5 სმ-ის სისქისა იყო; ლურსმნებს შორის დაცილება - 10-10,5 სმ; აბგიდრახუს №43 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 66, 154-155; ტაბ. XXI-10].

Umbo of the round wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h- 8,5 cm., diam.- 16,5 cm. Abgidzrakhu, grave # 43.

172. ხის ოთხკუთხა ფარის ნაშთები; მას ეკუთვნოდა: რკინის ორად მოკეცილი ფირფიტები, რომლებიც ფარის ხის საფუძველზე, მის ოთხ კუთხეში იყო შემოჭდობილი; რკინის ვიწრო და გრძელი ორი ფირფიტა, დამაგრებული ფარის შუა ნაწილში, მის გრძივ ნაპირებზე; მარყუჟისებრ თავიანი რკინის ლურსმნები (შემორჩა 3 ც.), რომელთაც ოთხკუთხა განივკვეთიანი ღერო აქვთ, ჩაჭედილი იყო ფარის ზედა განივ კიდეზე; ფარის სავარაუდო ზომებია 50 X 66 სმ; რკინის შემოჭდობილი ფირფიტების სიგრძეა - 9 სმ, სიგანე - 1,9 სმ; ვიწრო ფირფიტების სიგრძე - 23 სმ, სიგანე - 9 მმ; ლურსმნების სიგრძე - 3,8 სმ; მარყუჟისებრი თავის დმ - 1,3 სმ; ფარის ხის საფუძვლის სისქე, მოხრილი ფირფიტების გამჭოლი არის მიხედვით, 1,5 სმ უნდა ყოფილიყო; აბგიდრახუს № 44 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 68, 153-156; ტაბ. XXII-10; XLVI-7].

Remains of quadrangular wooden shield, the angles were covered by iron plates of various sizes. Supposedly the measures of the shield were 30 x 66 cm. Abgidzrakhu, grave # 44.

173. ფარის უმბონი და სახელური რკინისა; უმბონი მოყვანილობით კატ. №166 უმბონის ანალოგიური; კიდის გასწვრივ, თანაბარი დაცილებით, რკინის წყვილ-წყვილი ლურსმნებია - მრგვალ და ბრტყელთავიანები; უმბონის სიმაღლე - 8 სმ; სიგანე - 20,5 სმ; კიდის სიგანე - 5,2-5,6 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 1,5 სმ; ლურსმნებს შორის დაცილება - 14,5 სმ; კედლის სისქე - 1-2 მმ; აბგიდრახუს №54 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 83, 154-155; ტაბ. XXXI-2,3].

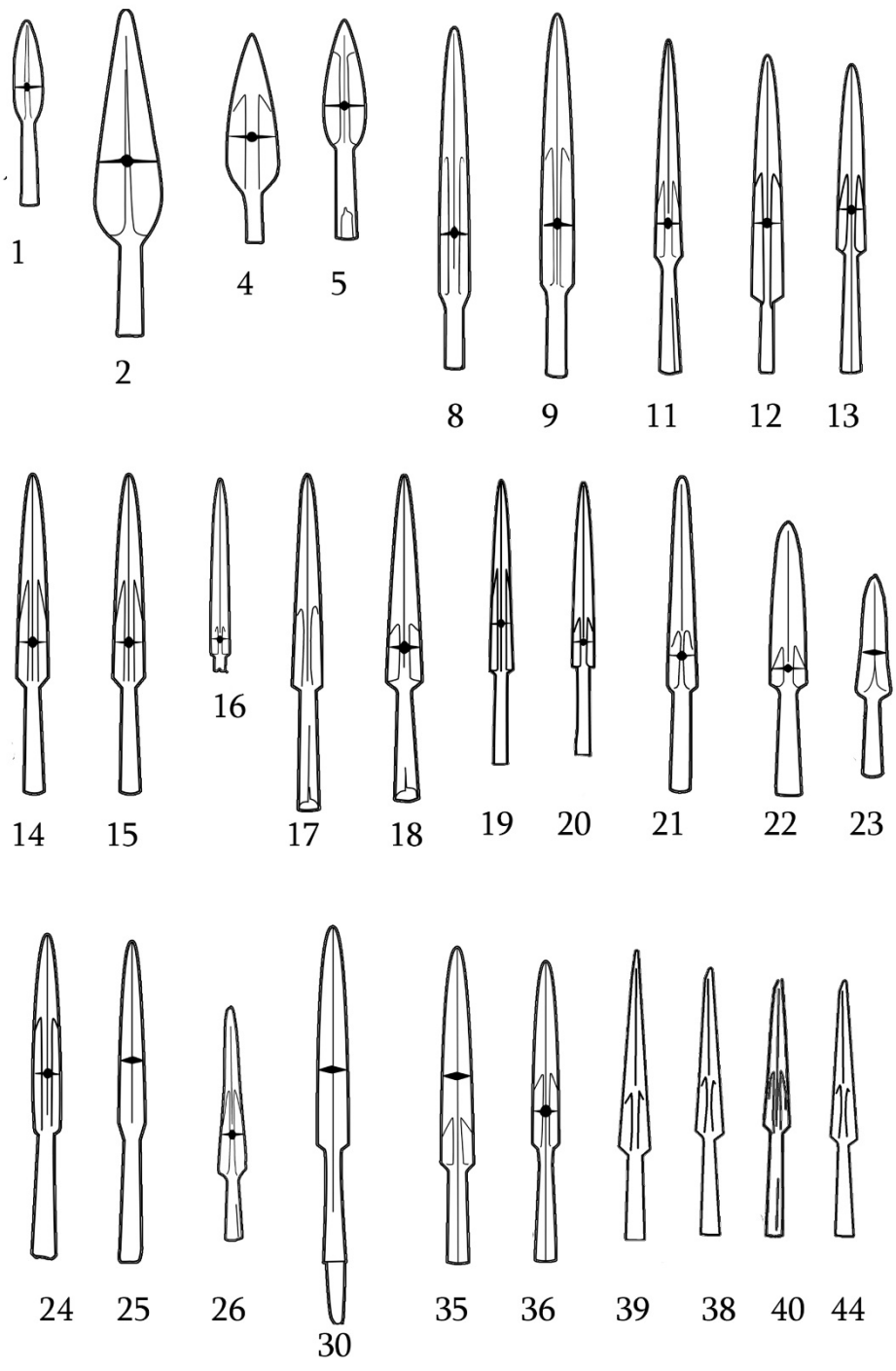
Umbo of the round wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h- 8cm., diam.- 20,5 cm. Abgidzrakhu, grave # 54.

174. ხის ფარის რკინის გარსაკრავი ფირფიტები: ა). სწორკუთხა ფირფიტა, კუთხეებში მანჭვლებით; ბ). ვიწრო და გრძელი ფირფიტები ბოლოებზე მანჭვლებით (5 ც.); ოთხკუთხა ფირფიტის ზომებია: 6,5 სმ X 4 სმ; ვიწრო ფირფიტების სიგრძე - 3,5 სმ X 5,4 სმ; სიგანე - 9 მმ; აბგიდრახუს №54 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 84, 154-155; ტაბ. XXXI-4,8].

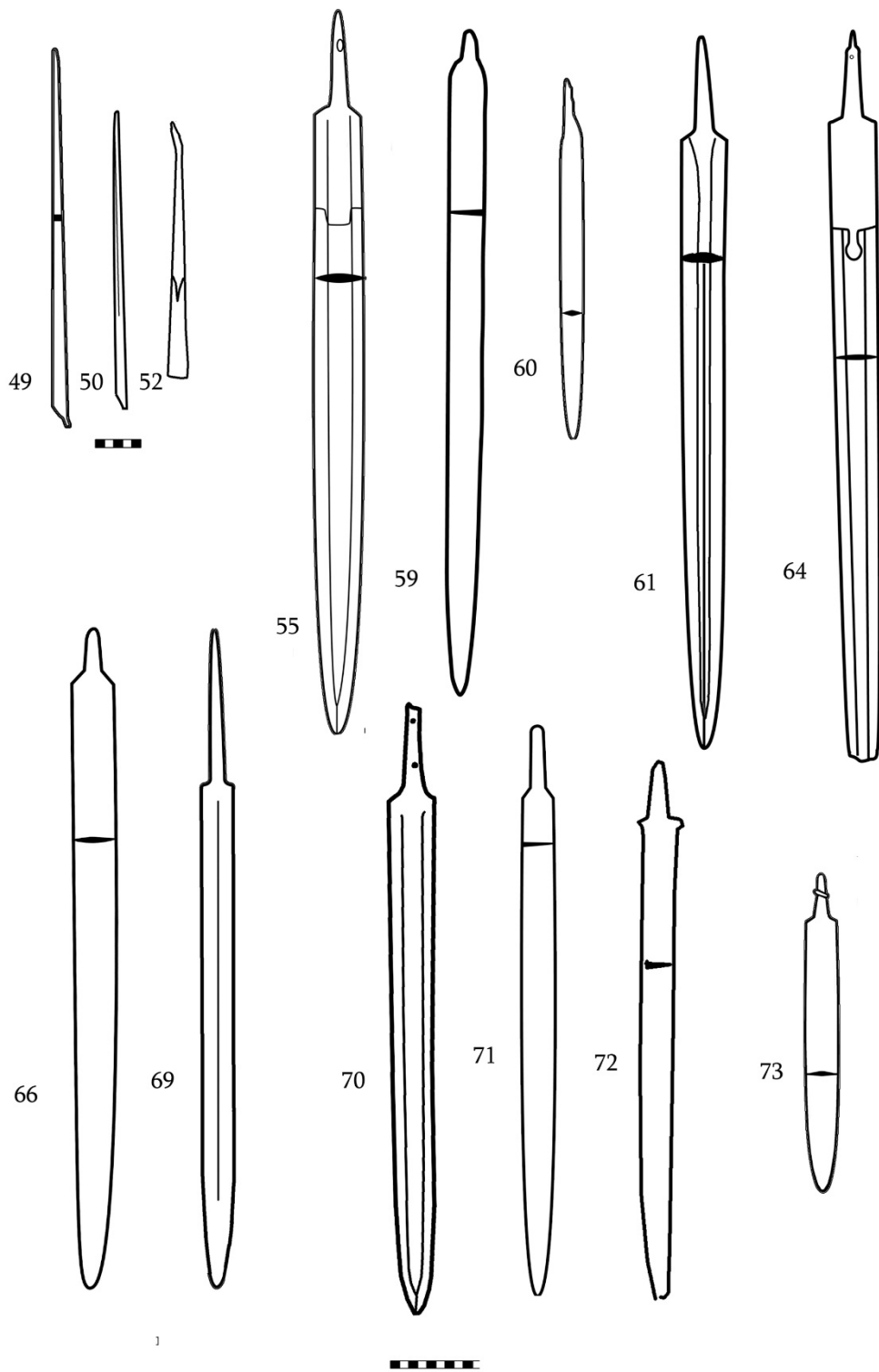
Iron plates of quadrangular wooden shield. Abgidzrakhu, grave # 54.

175. ფარის უმბონი, რკინისა; მოყვანილობით კატ. №166 უმბონის ანალოგიური; უმბონის ზედა ნაწილი მაღალი, კონუსური ფორმისაა; სიმაღლე - 15 სმ; დმ - 16,5 სმ; კიდის სიგანე - 2,5 სმ; ცილინდრული ნაწილის სიმაღლე - 2 სმ; ლურსმნების სიგრძე - 4,7 სმ; მათი მოხრის მიხედვით ხის საფუძვლის სისქე - 1,5 სმ; უმბონის კედლების სისქე - 12 მმ; ახიაცარახუს №2 სამარხი; ახ.წ. III-IV სს. [Трапш 1971: 90; ტაბ. XLVII-4,5].

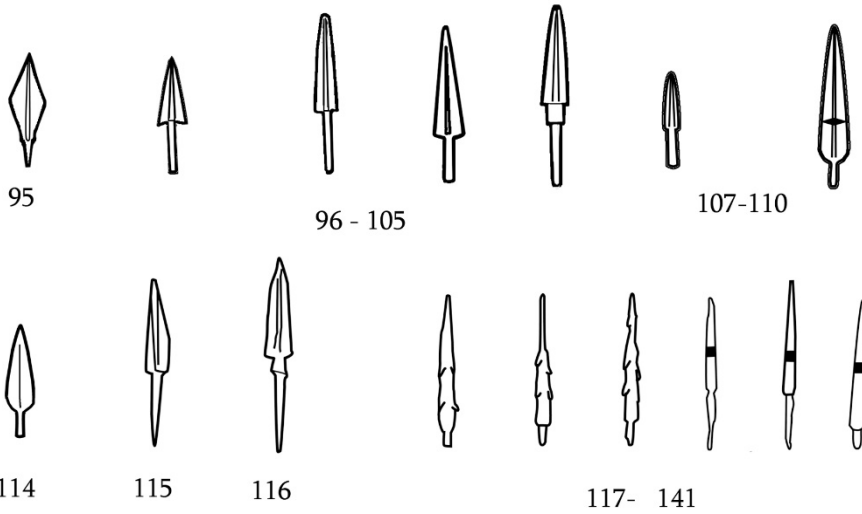
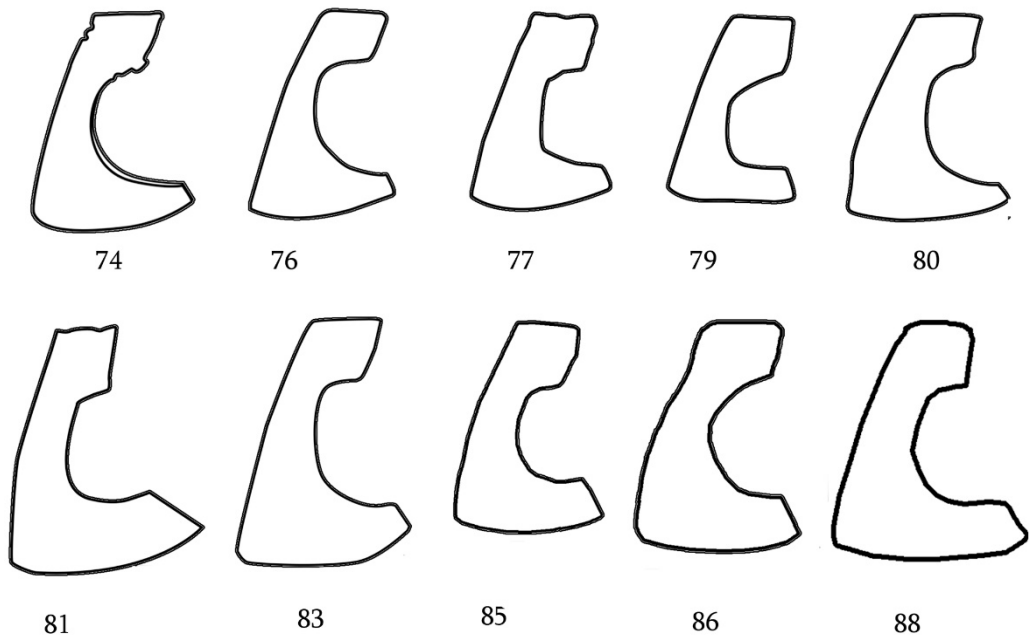
Umbo of the round wooden shield, iron, upper part is conical, edges are horizontal, h- 15 cm., diam.- 16,5 cm. Akhiatsarakhu, grave # 2.

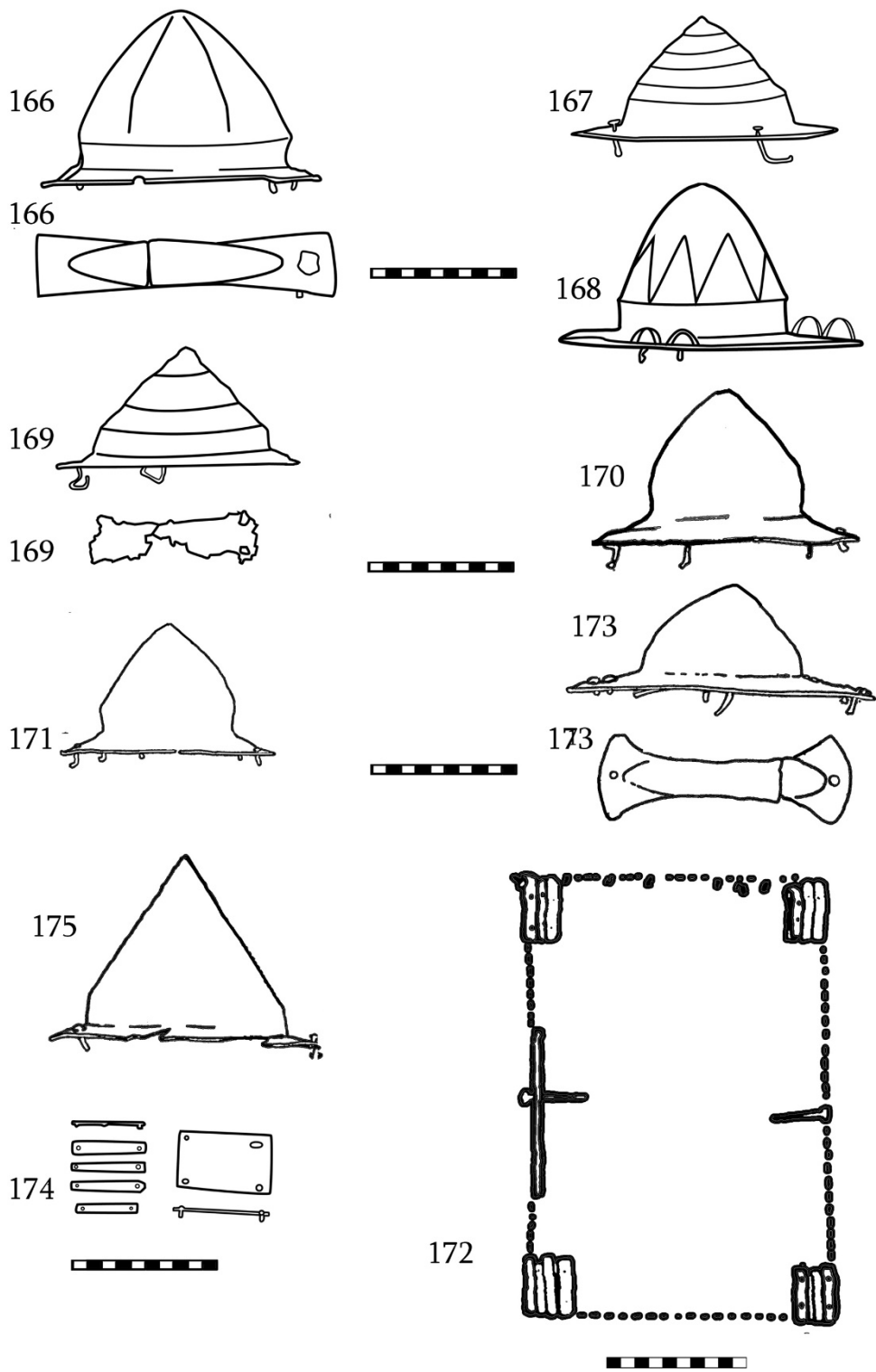
იარაღი წებელდის სამაროვნიდან
 Weapons from Tsebelda cemeteries

იარაღი წებელდის სამაროვნიდან
 Weapons from Tsebelda cemeteries

იარაღი წებელდის სამაროვნიდან
Weapons from Tsebelda cemeteries

იარაღი ნებელდის სამაროვნიდან
Weapons from Tsebelda cemeteries

წითელი შუქურა (რუკაზე № 99)
Tsiteli Shuqura (Krasny Mayak, # 99 on the map)

ქ. სოხუმის დასავლეთით, ქალაქის განაპირას, დასახლება „კრასნი მაიაკი“ - წითელ შუქურაზე გამოვლენილია 152 სამარხი - 113 ც. ე.წ. უფროსი ჯგუფისა (ძვ.წ. VIII-V სს.) და 39 ც. ე.წ. უმცროსი ჯგუფის (ძვ.წ. V-II სს.). უფროსი ჯგუფის 113 სამარხიდან საბრძოლო იარაღს შეიცავდა 31 სამარხი (აქედან 11 სამარხი წინარეანტიკური ხანისაა), ხოლო ე.წ. უმცროსი ჯგუფის 39 სამარხიდან - 3 სამარხი. მასალა სავარაუდოდ ინახება ან აფხაზეთის სახელმწიფო მუზეუმში, ან აფხაზეთის ენის, ლიტერატურისა და ისტორიის ინსტიტუტში.

In the north suburbs of Sokhumi - Tsiteli Shuqura (Krasny mayak) 152 graves were excavated. 133 so called Elder group of burials (11 belong to the period before the 5th c. BC) and 39 Younger group of burials. Weapons were found in 11 (Elder group) and 3 (Younger group) graves. The artifacts are preserved in Sokhumi, Abkhazian State Museum.

1-5. **შუბისპირი**, რკინისა, ვიწროპირიანი, აქვთ გრძელი პირი, მოკლე, გახსნილი მასრა, ქედიანებია. უდიდესის სიგრძე - 40 სმ, უმცირესის - 26 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №1 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [Трапш 1969:268-269, ტაბ. XXXVI,7,9,10, 11, 12].

Spearheads, iron, with narrow blade, midrib, short and opened socket. 5 pieces. Length: the biggest one - 40 cm., the smallest one – 26 cm. Younger group burial # 1, 5th c. BC.

6. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვს გრძელი და ვიწრო პირი, ვიწრო, მკვეთრად გამოხატული მხარი, სწორი გვერდები, ქედიანია, აქვს მოკლე, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 62 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №1 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [Трапш 1969:269, ტაბ. XXXVI,13].

Spearhead, iron, with prolonged triangular, long and narrow blade, midrib, well outlined shoulder, short, conic, opened socket, length - 62 cm. Younger group burial # 1, 5th c. BC.

7. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, აქვს განიერი, მკვეთრად გამოხატული მხარი, მოკლე, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 34 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 4 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969: 85-87, ტაბ. VI,13].

Spearhead, iron, with prolonged triangular, well outlined, wide shoulder, short, conic, opened socket, length - 34 cm. Elder group burial # 4, 6th-5th cent. BC.

8-9. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი. აქვთ წაგრძელებული სამკუთხა პირი, მკვეთრად გამოხატული ვიწრო მხარი, გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა, ქედიანებია. სიგრძე - 27,5 სმ, 26,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 88 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:140, ტაბ. XXI,14, 10].

Spearheads, iron, with prolonged triangular blade, well outlined narrow shoulder, long, conic, opened socket, 2 pieces. Length - 27,5 and 26,5 cm. Elder group burial # 88; 6th-5th cent. BC.

10-11. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი, ანალოგიურები №№ 8-9-სა. სიგრძე - 45 და 25 სმ. მასრაზე შერჩენილია ქსოვილის ანაბეჭდები. ნივთები ამოღებისას დაიშალა. დახასიათებისას ვეყრდნობით აღწერას და პროპორციებს. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 7 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:89].

Spearheads, iron, analogous to ## 8 and 9, length - 45 and 25 cm. 2 pieces. Elder group burial # 7; 6th -5th cent. BC.

12-15. **შუბისპირი**, რკინისა, 4 ცალი. ანალოგიურები №№ 8-9-სა. სიგრძე - 22 სმ; 19,5 სმ; 18 სმ; 29 სმ. ნივთები ამოღებისას დაიშალა. დახასიათებისას ვეყრდნობით აღწერას და პროპორციებს. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №11 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:91].

Spearheads, iron, analogous to ## 8 and 9, length - 22, 19,5, 18 and 29 cm., 4 pieces. Elder group burial # 11. 6th -5th cent. BC.

16-17. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი. ანალოგიურები №№ 8-9-სა; სიგრძე - 24,5 და 21 სმ. განსაზღვრულია პროპორციების მიხედვით. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 28 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:106].

Spearheads, iron, analogous to ## 8 and 9, length - 24,5 and 21cm., 2 pieces. Elder group burial # 28, 6th-5th cent. BC.

18-25. **შუბისპირი**, რკინისა, 8 ცალი. ფრაგმენტული და დაშლილი. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №№ 82, 83, 84, და 85 სამარხებში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:138-139].

Spearheads, iron, fragmented, 8 pieces. Elder group burials ## 82, 83, 84, 85. 6th-5th cent. BC.

26. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, პირი უდიდეს სიგანეს შუა ნაწილში აღწევს, აქვს გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 26 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №1 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [Трапш 1969:269, ტაბ. XXXVI,8].

Spearhead, iron, with rounded sides, short, conic opened socket, length - 26 cm., younger group burial # 1, 5th cent. BC.

27-28. **შუბისპირი**, რკინისა, 2 ცალი. აღწერით № 26-ის ანალოგიური. სიგრძე - 32 სმ, 29 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის №18 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [Трапш 1969:280].

Spearheads, iron, analogous to #26, 2 pieces, length - 32 and 29 cm. Younger group burial # 18, 5th cent. BC.

29. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულგვერდებიანი, აქვს გრძელი, კონუსური, გახსნილი მასრა. სიგრძე - 22 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 4 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:85-87, ტაბ. VI,12].

Spearhead, iron, with rounded sides, long, conic, opened socket, length - 22 cm., elder group burial # 4, 6th-5th cent. BC.

30. **სატევარი (აკინაკი)**, რკინისა, აქვს პეპლისებური ვადა, მოკლე, ნაკლული პირი, აკლია ტარისთავი. შემორჩენილი სიგრძე - 17,5 სმ. აღმოჩნდა უმცროსი ჯგუფის №1 სამარხში, წვერით ქვიშაში ჩარჭობილ მდგომარეობაში. ძვ.წ. V ს. [Трапш 1969:270, ტაბ. XXXVI,5].

Dagger (akinake), iron, with a butterfly-like cross-guard, lacking pommel and part of the blade, preserved length - 17,5 cm., younger group burial # 1, 5th cent. BC.

31. **მახვილი**, რკინისა, ცალპირლესული, აქვს სქელი, სწორი ზურგი, თითქმის პარალელური გვერდები, ვიწროვდება წვერთან, ტარის ღერო მრგვალგანივკვეთიანია, მხართან ხის გარსაკრავის მისამაგრებლად განკუთვნილი ორი სიმეტრიულად განლაგებული რკინის ლურსმანი აქვს. სიგრძე - 35 სმ. აღმოჩენილია უმცროსი ჯგუფის № 3 სამარხში. ძვ.წ. V ს. [Трапш 1969:272, ტაბ. XXXVII,14].

Sword, iron, has a one sided blade with a thick, straight back side, round in section hilt. Two nails for the wooden handle are attached on the shoulder. Length - 35 cm. Younger group burial # 3, 5th cent. BC.

32. **ცული**, რკინისა, აქვს დაბალი, ოთხნახნაგა ყუა, დაბრტყელებული ყუისთავი, ასიმეტრიული პირი, ოვალური სატარე ხვრელი. სიგრძე - 12,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის №4 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:87, ტაბ. VI,8; XIX,10].

Battle-axe, iron, with low, tetrahedral butt, oval hole for a handle and asymmetrical cutting edge. Length - 12,5 cm, Elder group burial # 4, 6th-5th cent. BC.

33. **ცული**, რკინისა, №32-ის ანალოგიური. სიგრძე - 13,5 სმ. აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 38 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:112, ტაბ. IX,6; XIX,11].

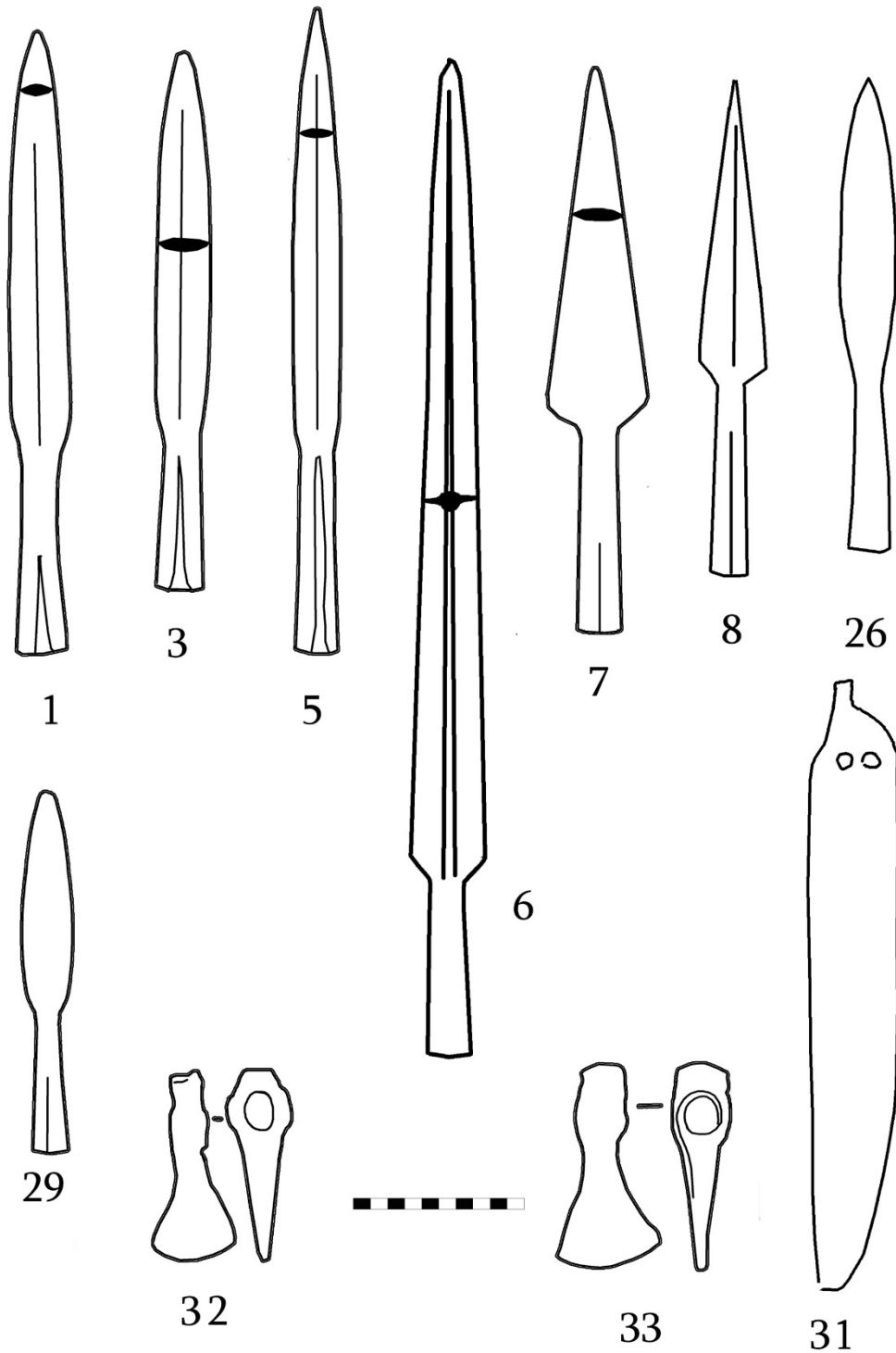
Battle-axe, iron, analogous to # 32, length - 13,5 cm. Elder group burial # 38, 6th-5th cent. BC.

34. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მასრიანი, მასრაზე დეზით, მასრა დაზიანებულია. შემორჩენილი სიგრძე - 3,2 სმ, აღმოჩენილია უფროსი ჯგუფის № 82 სამარხში. ძვ.წ. VI-V სს. [Трапш 1969:138].

Arrowhead, bronze, trilobate, with damaged barbed socket. Length - 3,2 cm. Elder group burial # 82, 6th-5th cent. BC.

35. ფარის გარსაკრავი ფირფიტა, ბრინჯაოსი თხელი ფურცლისა, წარმოადგენს ფრთაგაშლილი არწივის (გრიფონის) გამოსახულებას, გაშლილივე კუდით, ტანზე ფრთები ბრინჯაოსი პანია მანჭვლებით არის მიმაგრებული, ფიგურას ირგვლივ ჭედვით გამოყვანილი ბურცობები შემოუყვება, ამავე ხერხითაა გადმოცემული თვალები, ქერცლისებური ბუმბული კისერსა და მკერდზე, ფრთებსა და კუდზე, ფირფიტას კიდეზე შემოუყვება წყვილი, გამჭოლი ნახვრეტები (5 მმ დიამეტრისა), ალბათ, ტყავის სარჩულზე მისამაგრებლად. სიგრძე - 54 სმ, ფრთების განშლა - 60 სმ. აღმოჩენილია ე.წ. უფროსი ჯგუფის №7 სამარხში. ძვ.წ. 600-450 წწ. [Трапш 1969:88-89, 183, სურ. 28-29; კვიციანი 2001:34].

Thin plate of **bronze covering of a shield**, represents the image of eagle with spread wings. Length - 54 cm, width - 60 cm. Elder group burial # 7, 600-450 BC.

იარაღი წითელი შუქურადან
Weapons from Tsiteli Shuqura (Krasny mayak)

წინანდალი (რუკაზე № 100)
Tsinandali (# 100 on the map)

სოფ. წინანდალში (თელავის მუნიციპალიტეტი) 1925, 1956 და 1968 წლებში შემთხვევით აღმოჩნდა ძვ.წ III-I საუკუნეების არქეოლოგიური მასალა. ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიური კოლექციების ძირითად ფონდში.

In the v. Tsinandali (Telavi municipality) several casual finds revealed the artifacts of 3rd-1st cent. BC, which, supposedly belonged to damaged burials. The artifacts are preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 32, 5 სმ. ინვ. № 11-25:1.

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, long and opened socket, length - 32,5 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, №1-ის მსგავსი. სიგრძე - 26 სმ. № 11-25:2.

Spearhead, iron, analogous to # 1, length - 26 cm.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, №1-ის მსგავსი. პირი დაზიანებულია. სიგრძე - 26,3 სმ. ინვ. № 11-25:3.

Spearhead, analogous to # 1, iron, blade is damaged, length - 26, 3 cm.

4. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ლილვისებურქედისანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 19,5 სმ. ინვ. № 11-25:4.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib and long, opened socket, length - 19,5 cm.

5. **დანა**, მახაირას მსგავსი, რკინისა, ცალპირლესული, ტარზე 3 მანჭვლით. სიგრძე - 36 სმ. ინვ. № 11-25:5.

Knife, iron, one sided, length - 36 cm.

6. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, მოხრილი, სატარე ნაკლული. სიგრძე - 34,5 სმ. ინვ. № 11-25:6.

Knife, iron, one sided, curved, length – 34,5 cm.

7. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, ნაკლული. სიგრძე - 36,5 სმ. ინვ. № 11-25:7.

Knife, iron, one sided, length – 36,5 cm.

8. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული მოხრილი, ტარზე 1 მანჭვლით. სიგრძე - 33,2 სმ. ინვ. № 11-25:8.

Knife, iron, one sided, curved, length – 33,2, cm.

9. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, მოხრილი, ტარზე 1 მანჭვლით, ნაკლული. სიგრძე - 35,5 სმ. ინვ. № 11-25:9.

Knife, iron, one sided, length – 35,5, cm.

10. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, სწორპირიანი, ტარზე 2 მანჭვლით. სიგრძე - 45 სმ. ინვ. № 11-25:10.

Knife, iron, one sided, with straight blade, length – 45 cm.

11. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 17,4 სმ. ინვ. № 11-25:11.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length - 17,4 cm.

12. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მალალქედისანი, მასრაგახსნილია. პირი

გალუნულია. სიგრძე - 34 სმ. ინვ. № 11-25:12.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, open socketed, length - 34 cm.

13. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, პირი გალუნულია, მასრა გრძელი და გახსნილია. სიგრძე - 30 სმ. ინვ. № 11-25:13.

Spearhead, iron, with prolonged triangular, specially crooked blade, midrib, long, opened socket, length - 30 cm.

14. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის ფორმა არ იკითხება, ქედიანი, მასრა მოტეხილია. შემორჩენილი სიგრძე - 18,5 სმ. ინვ. № 11-25:14.

Spearhead, iron, with damaged blade and socket, preserved length -18,5 cm.

15. **შუბისპირი**, რკინისა, სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული, სიგრძე - 17,4 სმ. ინვ. № 11-25:15.

Spearhead, iron, with triangular blade, midrib, closed socket, length-17,4 cm.

16. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე — 32 სმ. ინვ. № 11-25:16.

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, midrib, open socketed, length - 32 cm.

17. **შუბისპირი**, რკინისა, ხიშტიცხური, ქედიანი, მასრა გრძელია და გახსნილი. სიგრძე - 24 სმ. ინვ. № 11-25:17.

Spearhead, iron, bayonett-like, long and open socketed, length - 24 cm.

18. **შუბისპირი**, რკინისა, წაგრძელებულ სამკუთხაპირიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 25 სმ. ინვ. № 11-25:18.

Spearhead, iron, with prolonged triangular blade, midrib, opensocketed, length - 25 cm.

19. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაშეკრული. სიგრძე - 24,5 სმ. ინვ. № 11-25:19.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, closed socket, length - 24,5 cm.

20. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, ნაკლული. სიგრძე - 19,5 სმ. ინვ. № 11-25:20.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 19,5 cm.

21. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის ფორმა გაურკვეველია, მასრაშეკრული. სიგრძე - 25 სმ. ინვ. № 11-25:21.

Spearhead, iron, the blade is damaged, length - 25 cm.

22. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის ფორმა გაურკვეველია, ოდნავ მოლუნული და მაღალქედიანია, მასრა მოტეხილია. სიგრძე - 28 სმ, ინვ. № 11-25:22.

Spearhead, iron, the blade is damaged, length - 28 cm.

23. **შუბისპირი**, რკინისა, პირის ფორმა გაურკვეველია, მასრა მოტეხილი, ეტყობა ქედი, ძლიერ დაჟანგული. შემორჩენილი სიგრძე - 16 სმ. ინვ. № 11-25:23.

Spearhead, iron, the blade is damaged, length -16 cm.

24. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მაღალქედიანი, პირი და მასრა დაზიანებულია, მასრაშეკრული, 1 სამანჭვლე ნახვრეტით. შემორჩენილი სიგრძე - 15 სმ. ინვ. № 11-25:24.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, length -15 cm.

25. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი. მაღალქედიანი, გრძელმასრიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 22,5 სმ. ინვ. № 9-56:1.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length -22,5 cm.

26. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 27 სმ. ინვ. № 19-58:1.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 27 cm.

27. **შუბისპირი**, რკინისა, რომბისებურპირიანი, მასრაგახსნილი. სიგრძე - 30,5 სმ. ინვ. № 19-58:2.

Spearhead, iron, with rhomboid blade, opened socket, length – 30,5 cm.

28. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, მასრა ნაკლულია, დაჟანგული. სიგრძე - 24,8 სმ. ინვ. № 19-58:3.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, length – 24,8 cm.

29. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრა გრძელი და გახსნილია. სიგრძე - 23,5 სმ. ინვ. № 19-58:4.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 23,5 cm.

30. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, დაჟანგულია. სიგრძე - 27,2 სმ. ინვ. № 19-58:5.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 27,2 cm.

31. **შუბისპირი**, რკინისა, მასრაგახსნილი, აკლია პირის ნაწილი. ინვ. № 19-58:6.

Spearhead, iron, fragment with opened socket.

32. **შუბისპირი**, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედიანი, მასრაგახსნილი, მასრა ნაკლული. სიგრძე - 21,5 სმ, მასრის სიგრძე - 5 სმ, პირის სიგრძე - 17 სმ. ინვ. № 19-58:7.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, midrib, opened socket, length – 17 cm.

33. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, პირის ნაგები. ინვ. № 19-58:8.

Spearhead, iron, fragment of the blade.

34. **შუბისპირი**, რკინისა, ნაკლული, მასრაშეკრული, პირის ნაწილი ქედით. ინვ. № 19-58:9.

Spearhead, iron, partially preserved.

35. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, დაჟანგული, ნაკლული. სიგრძე - 24,9 სმ. ინვ. № 19-58:10.

Knife, iron, one sided, corroded, length – 24,9 cm.

36. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, წვერისკენ დავიწროვებული და ბოლოში მოხრილი, ტარზე 2-2 მანჭვლით. სიგრძე - 41,5 სმ. ინვ. № 19-58:17.

Knife, iron, one sided, curved, length – 41,5 cm.

37. **დანა**, რკინისა, ცალპირლესული, ოდნავ მოხრილი, ტარზე 3-3 მანჭვლით. სიგრძე - 36 სმ. ინვ. № 19-58:18.

Knife, iron, one sided, curved, length – 36 cm.

38. **დანა**, რკინისა, ტართან მოხრილი, მანჭვლებით. სიგრძე - 41 სმ. ინვ. № 19-58:19.

Knife, iron, one sided, curved, length – 41 cm.

იარაღი წინანდლიდან
Weapons from Tsinandali

იარაღი წინანდლიდან
Weapons from Tsinandali

წინამური III (რუკაზე № 101)

Tsitsamuri (# 101 on the map)

წინამურის სამაროვანზე (მცხეთის მუნიციპალიტეტი), მდ. არაგვის მარცხენა სანაპიროზე შესწავლილია ახ.წ. I-II სს-ით დათარიღებული 28 სამარხი, აქედან საბრძოლო იარაღი დაფიქსირებულია სამში. მასალა ინახება მცხეთის მუზეუმში.

Near Mtskheta, on the left bank of the r. Aragvi, at Tsitsamuri III cemetery (Mtskheta municipality), 28 graves of 1st-2nd cent. AD were excavated. Weapons were found in three graves. The artifacts are preserved in Mtskheta Museum.

1. **მუჯირა**, რკინისა, წვერის ფრაგმენტი, კონუსური, ნახვრეტით. სიგრძე - 5,3 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [ნიკოლაიშვილი, ნარიმანიშვილი 1995:61, სურ. 387, 413].

Butt, iron, conical, fragment, grave # 1.

2. **მუჯირა**, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული, კონუსური, ნახვრეტით. სიგრძე - 9 სმ. აღმოჩნდა № 5 სამარხში [ნიკოლაიშვილი, ნარიმანიშვილი 1995:64, სურ.431, 438].

Butt, iron, conical, corroded, grave # 5.

3. **შუბისპირი**, რკინისა, ძლიერ დაჟანგული და დაშლილი, მომრგვალებულმხრებიანი, ქედისანი, მასრიანი. შემორჩ. სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა № 6 სამარხში [ნიკოლაიშვილი, ნარიმანიშვილი 1995:64, სურ. 443, 446].

Spearhead, iron, with rounded shoulders, corroded, grave # 6.

წნორი (რუკაზე № 102)
Tsnori (# 102 on the map)

ქ. წნორის მეცხოველეობის კომპლექსის მიდამოებში (სიღნაღის მუნიციპალიტეტი), მდ. ალაზნის მარჯვენა ნაპირიდან 1,5 კმ-ის დაშორებით გათხრილია ძვ.წ. IV საუკუნის 1 სამარხი.

Near the t. Tsnori (Signagi municipality) on left bank of the r. Alazani, 1 grave of 4th cent. BC was excavated.

1. **შუბისპირი**, რკინისა, ორად გატეხილი, აქვს გრძელი და ვიწრო პირი, მოკლე მასრა, ქედიანია, სიგრძე - 48 სმ. ძვ.წ. IV ს. [მამაიაშვილი 1980:105, ტაბ. XXX,1].

Spearhead, iron, with long blade and short socket, length – 48 cm.

2. **სატევარი**, რკინისა, სპირალურ ტარიანი. სიგრძე - 21 სმ. [მამაიაშვილი 1980:105, ტაბ. XXX,3].

Dagger, iron, with spiral hilt, length- 21 cm.

3. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, პირამიდალური ფორმის, სამფრთიანი, დეზიანი. სიგრძე - 5,2 სმ. [მამაიაშვილი 1980:105, ტაბ. XXX,6].

Arrowhead, bronze, pyramidal, trilobate, barbed, length - 5,2 cm.

4. **ისრისპირი**, ბრინჯაოსი, პირამიდური ფორმის, სამფრთიანი, უდეზო. სიგრძე - 5 სმ. [მამაიაშვილი 1980:105, ტაბ. XXX,6].

Arrowhead, bronze, pyramidal, trilobate, length - 5 cm.

5. **ისრისპირი**, რკინისა, პირამიდური ფორმის, სამფრთიანი. სიგრძე - 5,3 სმ. [მამაიაშვილი 1980:105, ტაბ. XXX,6].

Arrowhead, iron,

6. **ისრისპირი** ძვლის, 4 ცალი, შაშხანის ტყვიის ფორმის. უდიდესის სიგრძე - 3,5 სმ, უმცირესის - 2,1 სმ. [მამაიაშვილი 1980:ტაბ. XXX,5].

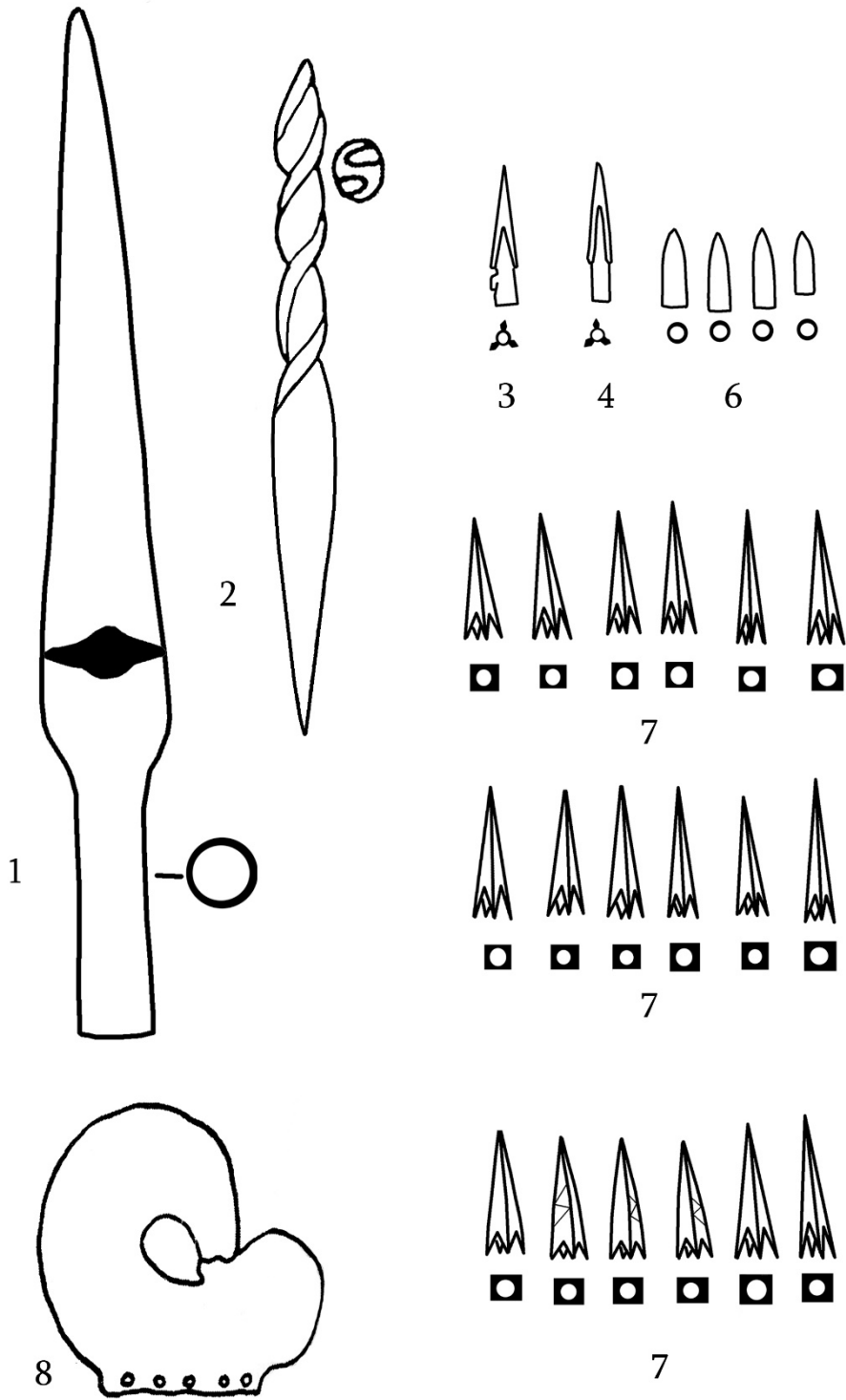
Arrowhead, bone, bullet-like, 4 pieces, biggest - 3,5 cm. smallest - 2,1 cm.

7. **ისრისპირი**, ძვლის, 26 ცალი, წაგრძელებული პირამიდის ფორმის, ოთხწახნაგა, მრგვალლრუიანი, ყოველ წახნაგს ფუძესთან სამკუთხა ფორმის ამონაჭერი აქვს, რის შედეგადაც წიბოები წვეტებად ეშვება. უდიდესის სიგრძე - 6,6 სმ-ია, უმცირესის - 3,2 სმ. [მამაიაშვილი 1980:106, ტაბ. XXX,4].

Arrowheads, bone, pyramidal – 26 pieces.

8. **გორიტის** ფირფიტა, ბრინჯაოსი, სტილიზებული ცხოველის გამოსახულება სიმაღლე 8 სმ, სიგანე - 7,5 [მამაიაშვილი 1980:105, ტაბ. XXX,11].

The bronze plate of **goritus** h - 8 cm, w - 7,5cm.

იარაღი წნორიდან
Weapons from Tsnori

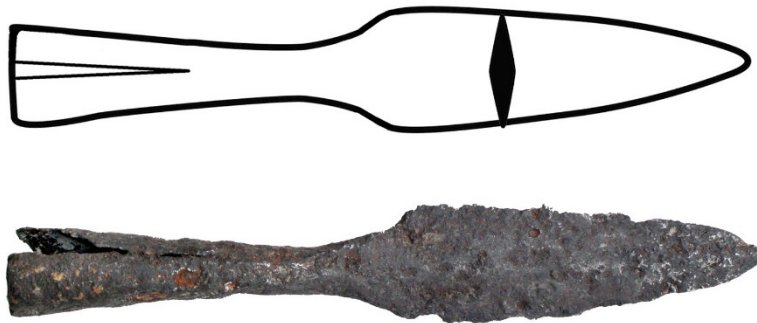
წყნეთი (რუკაზე № 103)
Tskneti (# 103 on the map)

ქ. თბილისთან, წყნეთში შემთხვევით აღმოჩენილია ძვ.წ. V-IV საუკუნეების დანგრეული სამარხი. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმის არქეოლოგიის ძირითად ფონდში, ინვ. № 6-23:1.

The grave of 5th-4th cent. BC was casually found in Tskneti (Tbilisi suburb). The artifact is preserved in Georgian National Museum, S. Janashia Museum of Georgia.

შუბისპირი, რკინისა, მომრგვალებულმხრებიანი, გრძელი, გახსნილი მასრით. სიგრძე - 21,7 სმ.

Spearhead, iron, with rounded shoulders, long, opened socket, length - 21,7 cm.

შუბისპირი წყნეთიდან
The spearhead from Tskneti

ჭერემი (რუკაზე № 104)
Cheremi (# 104 on the map)

სოფ. ჭერემიდან (გურჯაანის მუნიციპალიტეტი) დასავლეთით, 5 კმ-ში შესწავლილია III-IV საუკუნეების 14 სამარხი. იარაღს შეიცავდა 1.

Near the v. Cheremi (Gurjaani municipality) 14 graves of 3rd - 4th cent. AD were excavated. Weapons were found in one grave (# 2).

1. **სატევარი**, რკინისა, დაჟანგული და დეფორმირებული, ყუნწიანი, ტარისთავის გარეშე, მოტეხილი აქვს წვერი. სიგრძე - 25 სმ. [მამაიაშვილი, ჯავახიშვილი 1984:84, ტაბ. XXXIV,42].

Dagger, iron, corroded, deformed, tanged, length - 25 cm.

2. **შუბისპირი**, რკინისა, ქედიანი, მრგვალმასრიანი, დაჟანგული, ორად გატეხილი. სიგრძე - 21,7 სმ. [მამაიაშვილი, ჯავახიშვილი 1984:83, ტაბ. XXXIV,41].

Spearhead, iron, fragmented, corroded, length - 21,7 cm.

ჯიეთი (რუკაზე № 105)

Jieti (# 105 on the map)

სოფ. წინსოფელთან (ჭიათურის მუნიციპალიტეტი), მდ. ყვირილის მარცხენა ნაპირას გათხრილია ახ.წ. I-IV საუკუნეების 29 სამარხი. იარაღიანი სამარხების რაოდენობა - 3. მასალა ინახება საქართველოს ეროვნული მუზეუმის შალვა ამირანაშვილის ქართული ხელოვნების მუზეუმში.

Near the v. Tsinsopeli (Chiatura municipality) on the left bank of the r. Qvirila, 29 graves of 1st- 4th cent. AD were excavated. Weapons were found in was 3. The artifacts are preserved at Sh. Amiranashvili Fine Art Museum.

1. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, პირის კიდეები თითქმის პარალელურია, წვერისკენ დავიწროვებული, ვადა მკაფიოდ გამოკვეთილია, ნაკლულია, აკლია ტარი. შემორჩენილი სიგრძე - 25 სმ. აღმოჩნდა № 19 სამარხში [სონლულაშვილი 2006:80, სურ. 16].

Dagger, iron, two sided, with a cross-guard, length - 25 cm., grave # 19.

2. **სატევარი**, რკინისა, ორპირლესული, პირის კიდეები თითქმის პარალელურია, წვერისკენ დავიწროვებული; ნაკლულია, აკლია ტარი და ვადა. შემორჩენილი სიგრძე - 20 სმ. აღმოჩნდა № 26 სამარხში [სონლულაშვილი 2006:83, სურ. 23].

Dagger, iron, two sided, lacking the hillt, length - 20 cm., in grave # 26.

3. **ისრისპირი**, რკინის სამფრთიანი, აქვს ვიწრო ფრთები; გრძელი, კონუსური მასრა. სიგრძე - 6 სმ. აღმოჩნდა № 19 სამარხში [სონლულაშვილი 2006:80, სურ. 16].

arrowhead, iron, trilobate, with long socket, h - 6 cm., grave # 19.

4. **ცული**, რკინისა, აქვს დაბალი, ოდნავ გამობერილი ყუა, ოვალური სატარე ხვრელი, ცალ მხარეს გაზიდული ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 15 სმ, აღმოჩნდა № 26 სამარხში [სონლულაშვილი 2006: 83, სურ. 23].

Battle-axe, iron, with low butt and assymertical cutting edge, h - 15 cm., grave # 26.

5. **ცული**, რკინისა, ე.წ. წებელდური ტიპისა, აქვს დაბალი, ოდნავ გამობერილი ყუა, ოვალური სატარე, ოდნავ ვიწრო ყელი და ცალ მხარეს გაზიდული ფართო, ასიმეტრიული პირი. სიგრძე - 12 სმ, აღმოჩნდა № 27 სამარხში [სონლულაშვილი 2006:83, სურ. 24].

Battle-axe, iron, bearded, so called Tsebeldian type, h - 12 cm., grave # 27.

იარაღი ჯიეთიდან
Weapons from Jieti

**ჯიმიტი (ივრისპირები, რუკაზე № 106)
Jimiti (Ivrispirebi, # 106 on the map)**

სოფ. ჯიმიტთან (გურჯაანის მუნიციპალიტეტი), მდ. ივრის მარცხენა ნაპირზე, სადულას ტბის ჩრდილოეთით გათხრილია ძვ.წ. IV საუკუნის 2 სამარხი, იარაღი აღმოჩნდა ორივეში.

On the left bank of the r. Iori, near the v. Jimiti (Gurjaani municipality), 2 graves of 4th cent. BC were excavated. Weapons were found in both of them.

1. შუბისპირი, რკინისა, დაშლილი. დაახლოებითი სიგრძე - 35 სმ. აღმოჩნდა №1 სამარხში [მა-მაიაშვილი 1980:107].

Spearhead, iron, fragmented, l- 25 cm., grave # 1.

2. შუბისპირი, რკინისა, დაშლილი. აღმოჩნდა №2 სამარხში [მამაიაშვილი 1980:108].

Spearhead, iron, fragmented, grave # 2.

3. ისრისპირი, ძვლის, შაშხანის ტყვიის ფორმის, 1 ცალი. აღმოჩნდა №1 სამარხში. [მამაიაშვილი 1980:107, ტაბ. XXXI, ა 6].

Arrowhead, bone, bullet-like, grave # 1.

4 ისრისპირი, ბრინჯაოსი, სამფრთიანი, მოკლე მასრიანი. სიგრძე - 2,4 სმ. აღმოჩნდა №1 სამარხში [მამაიაშვილი 1980:107, ტაბ XXXI, ა 8].

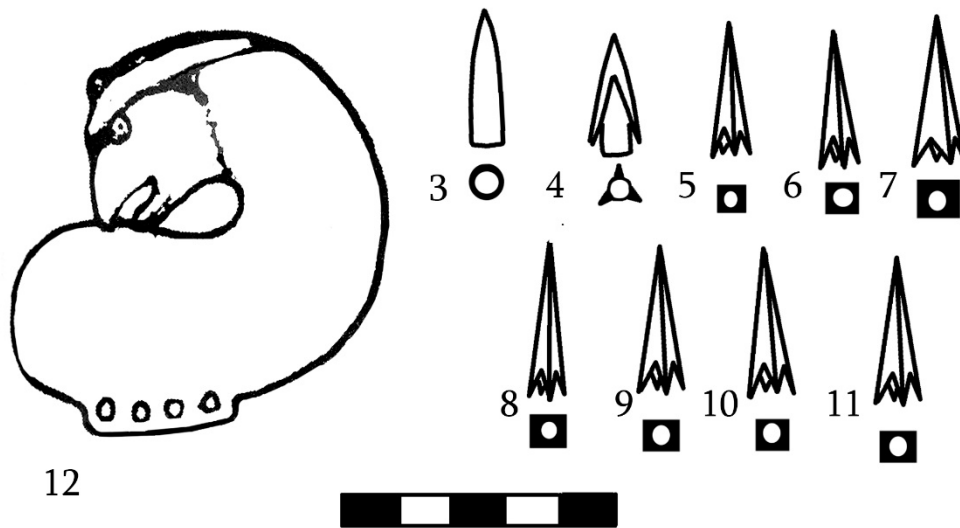
Arrowhead, bronze, trilobate, with short socket, h- 2,4 cm., grave #1.

5-11. ისრისპირი, ძვლის, 7 ცალი, წაგრძელებული პირამიდის ფორმის, ოთხწახნაგა, მრგვალლრუიანი; ყოველ წახნაგს ფუძესთან სამკუთხა ფორმის ამონაჭერი აქვს, რის შედეგადაც წიბოები წვეტებად ეშვება. აღმოჩნდა №1 სამარხში [მამაიაშვილი 1980:107, ტაბ. XXXI, ა 7].

Arrowheads, bone, pyramidal, 7 pieces, grave #1.

12. გორიტის ფირფიტა, ბრინჯაოსი, წარმოადგენს სტილიზებული ფრინველის გამოსახულებას სიგანე 8 სმ; სიმაღლე 8 სმ. აღმოჩნდა № 1 სამარხში [მამაიაშვილი 1980:107, ტაბ. XXXI,5].

Bronze plate of goritus, representing the stylized bird, h- 8cm, w - 8 cm., grave #1.

იარაღი ჯიმიტიდან
Weapons from Jimiti

ბიბლიოგრაფია:

აბრამიშვილი, გიგუაშვილი, კახიანი 1980 – აბრამიშვილი რ., გიგუაშვილი ნ., კახიანი კ., ღრმას-
ვეისთავის არქეოლოგიური ძეგლები, თბილისი.

ამირანაშვილი 1997 - ამირანაშვილი ჯ., საკრაველის სამაროვანი. - ძმ № 3(98), გვ. 15-17.

აფაქიძე 1963 - აფაქიძე ან., ქალაქები და საქალაქო ცხოვრება ძველ საქართველოში, თბილისი.

აფაქიძე და სხვ. 1982 – აფაქიძე ან., ნიკოლაიშვილი ვ., მელითაური კ., სიხრულიძე ა., სადრაძე ვ.,
ძნელაძე მ., მანჯგალაძე გ., ხეცურიანი ლ., ჭანიშვილი თ., გიუნაშვილი გ., დავლიანიძე რ., გავაშელი ე.,
ირემაშვილი შ., ბიბილური თ., ლლონტი ნ., დიდი მცხეთა 1979 (დიდი მცხეთის ტერიტორიაზე 1979 წელს
ჩატარებული კვლევა-ძიების შედეგები). - მცხეთა VI, გვ. 191-218.

აფაქიძე და სხვ. 2004 – აფაქიძე ან., ნიკოლაიშვილი ვ., გიუნაშვილი გ., დავლიანიძე რ., ნარიმანიშვილი
გ., სადრაძე ვ., ძნელაძე მ., ირემაშვილი შ., ნონეშვილი ალ., ხეცურიანი ლ., გავაშელი ე., მცხეთის ექსპედი-
ცია საველე არქეოლოგიური კვლევა-ძიება 1989-92 წლებში, მოკლე ანგარიშები, გვ. 70-80.

ახვლედიანი 2003 - ახვლედიანი დ., ლოდსატყორცის ჭურვები ვანიდან. - იბერია-კოლხეთი, №1,
გვ. 7-13.

ბერაძე 1980 - ბერაძე ე., ადრეანტიკური ხანის ორმოსამარხები „ქასრაანთმინების“ სამაროვნიდან.
- კავთისხევის არქეოლოგიური ძეგლები, გვ. 14-27.

ბოხოჩაძე 1963 - ბოხოჩაძე ა., ანტიკური ხანის სამარხები თეთრინყაროდან. - მსკა III, გვ. 27-28.

ბრაგვაძე 1997 - ბრაგვაძე ზ., ჩხარის სამაროვანი, თბილისი.

ბრაგვაძე, 2000 - ბრაგვაძე ზ., რგანის სამაროვანი. - არქეოლოგიური ჟურნალი, I, გვ. 107-151.

ბრაგვაძე, ჩიგოგიძე 2002 - ბრაგვაძე ზ., ჩიგოგიძე ქ., მოდინახეს სამაროვანი. - არქეოლოგიური
ჟურნალი, II, გვ. 91-141.

გაგოშიძე 1964 - გაგოშიძე ი., ადრეანტიკური ხანის ძეგლები ქსნის ხეობიდან, თბილისი.

გაგოშიძე 1982 - გაგოშიძე ი., თრიალეთის სამაროვნები III, თბილისი.

გაგოშიძე, გოგიბერიძე, მახარაძე 2006 - გაგოშიძე ი., გოგიბერიძე ნ., მახარაძე გ., ითხვისის სამარო-
ვანი. - არქეოლოგიური ჟურნალი IV, გვ. 36-59.

გაგოშიძე 2011 - გაგოშიძე ი., ტახტიძირის სამაროვანი. - Online არქეოლოგია, №1, გვ. 22-39.

გამყრელიძე 2002 - გამყრელიძე გ., ვერსია ბრძოლის სიუჟეტური ვერცხლის რიტონის შესახებ
ზემო რაჭის სოფ. გომიდან. - ძიებანი, № 10, გვ. 39-49.

გამყრელიძე, ფირცხალავა, ყიფიანი 2005 - გამყრელიძე გ., ფირცხალავა მ., ყიფიანი გ., ძველი საქა-
რთვლოს სამხედრო ისტორიის საკითხები, თბილისი.

გობეჯიშვილი 1952 - გობეჯიშვილი გ., არქეოლოგიური გათხრები საბჭოთა საქართველოში, თბილი-
სი.

გოგიბერიძე 2011 - გოგიბერიძე ნ., ტახტიძირის სამაროვნის ქრ.ნ. IV-III საუკუნეების სამარხული
მასალის კატალოგი. - Online არქეოლოგია, №1, გვ. 1-27.

გვინჩიძე 1981 - გვინჩიძე გ., ნოქალაქევის სამარხული ძეგლები. - ნოქალაქევი-არქეოპოლისი I,
გვ. 150-180.

გძელიშვილი 1947 – გძელიშვილი ი., თიხის ჭურჭელში დაკრძალული კრემაციული ნაშთები აფხაზ-
ეთში. - საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, ტ. VIII, № 2, გვ. 89-95.

დავითაშვილი 2002 - დავითაშვილი ქ., მცხეთიჯვრის სამაროვნის ადრეანტიკური ხანის სამარხები.
- არქეოლოგიური ჟურნალი, II, გვ. 29-58.

დავითაშვილი ქ., დავითაშვილი 2010 - დავითაშვილი ქ., დავითაშვილი ამ., ნაურიალის ძვ.ნ. VIII-III სს-

ის სამაროვანი (მოკლე მიმოხილვა). - იბერია-კოლხეთი № 6, გვ. 47-65.

დავლიანიძე 1977 - დავლიანიძე ც., სოფ. გომარეთში ჩატარებული დაზვერვითი არქეოლოგიური გათხრების მოკლე ანგარიში. - სსმაე V, გვ. 84-102.

დავლიანიძე 1983 - დავლიანიძე ც., ქვემო ქართლის (თრიალეთის) კულტურა ძვ.წ. I ათასწლეულის მეორე ნახევარში, თბილისი.

თავაძე, საყვარელიძე, ინანიშვილი 1976 - თავაძე ფ., საყვარელიძე თ., ინანიშვილი გ., ვანში აღმოჩენილი რკინის ნივთების კვლევის შედეგები. - ვანი II, გვ. 215-220.

თოლორდავა 1976 - თოლორდავა ვ., მდიდრული სამარხი დაბლაგომიდან. - ვანი II, გვ. 68-78.

თუშიშვილი 1970 - თუშიშვილი ნ., ბოგვისხევის ადრეანტიკური ხანის სამაროვანი. - მაცნე № 3, გვ. 127-140.

ინანიშვილი 1993 - ინანიშვილი ნ., ციხისძირის ახ.წ. I-IV საუკუნეების არქეოლოგიური ძეგლები. - სდსძ, XXXI, თბილისი.

იაშვილი, ზამთარაძე 1981 - იაშვილი მ., ზამთარაძე მ. ეგრისის მეფეთა სასახლე.- ნოქალაქევი-არქეოპოლისი I, გვ. 184-196.

კალანდაძე 1954 - კალანდაძე ალ., სოხუმის მთის არქეოლოგიური ძეგლები, სოხუმი.

კაჭარავა და სხვ. 1979 — კაჭარავა დ., ლორთქიფანიძე ოთ, ფუთურიძე რ., ყიფიანი გ., არქეოლოგიური გათხრები ვანის ზედა ტერასაზე, ვანი IV, გვ. 7-27.

კახიძე, ვიკერსი 2004 - კახიძე ამ., ვიკერსი მ., საქართველო-ბრიტანეთის ერთობლივი არქეოლოგიური ექსპედიციის შედეგები (1998-2002), კოლხები და ბერძნები აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში. - ფიჭვნარი, I, ბათუმი, ოქსფორდი.

კახიძე 2007 - კახიძე ამ., ანტიკური სამყარო აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში (ფიჭვნარის ძვ.წ. V საუკუნის ბერძნული ნეკროპოლი) I. - ფიჭვნარი II, ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმი, ოქსფორდის აშშ-ის მუზეუმი. თბილისი.

კახიძე, ვაშაკიძე 2010 - კახიძე ამ., ვაშაკიძე ნ., ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის არქეოლოგიური ექსპედიციებისა და საქართველო-ბრიტანეთის ფიჭვნარის ერთობლივი ექსპედიციის მუშაობის შედეგები (1965-2004 წწ.), ელინიზმი და კოლხეთი. სამარხთა ტიპები და დაკრძალვის წესები ელინისტური ხანის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში. - ფიჭვნარი, III, თბილისი.

კახიძე, ვიკერსი 2014 - კახიძე ამ., ვიკერსი მ., საქართველო-ბრიტანეთის ერთობლივი არქეოლოგიური ექსპედიციის შედეგები (2003-2007), კოლხები და ბერძნები აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში. - ფიჭვნარი VI, თბ.

კვიციანიძე 1975 - კვიციანიძე კ., ადრეანტიკური ხანის ძეგლები სამხრეთ-აღმოსავლეთ საქართველოდან, საკანდიდატო დისერტაცია.

კვირკველია 2001 - კვირკველია გ. ანტიკური ხანის ცხენის საშუბლე ბალანიდან.- ანტიკური ხანის კოლხეთის არქეოლოგიის საკითხები, გვ. 55-61.

ლომთათიძე 1957 - ლომთათიძე გ., კლდეეთის სამაროვანი ახალი წელთაღრიცხვის II საუკუნისა, თბილისი.

ლორთქიფანიძე გ.1976 - ლორთქიფანიძე გ., საბრძოლო და სამეურნეო იარაღი. - კრებ. ვანი II, გვ. 167-190.

ლორთქიფანიძე გ.1991 - ლორთქიფანიძე გ., ბიჭვინთის ნაქალაქარი, თბილისი.

ლორთქიფანიძე ოთ. და სხვ. 1972 - ლორთქიფანიძე ოთ., ფუთურიძე რ., თოლორდავა ვ., ყყონია ა., არქეოლოგიური გათხრები ვანში 1969 წელს. - ვანი I, გვ.198-239.

მაკალათია 1928 – მაკალათია ს., 1920-24 წლებში საქართველოში აღმოჩენილი ზოგიერთი ნეკროპოლის დათარიღებისათვის. - სსმ IV, გვ. 95-188.

- მამაიაშვილი 1980 - მამაიაშვილი ნ.**, სკვითურინვენტარიანი სამარხები იორ-ალაზნის აუზიდან. - კახეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის შრომები IV, გვ. 103-115.
- მამაიაშვილი 1980ა - მამაიაშვილი ნ.**, ბეჟანბაღის ორმოსამარხი. — კახეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის შრომები IV, გვ. 116-126.
- მამაიაშვილი, ჯავახიშვილი 1984 - მამაიაშვილი ნ., ჯავახიშვილი ქ.**, ჭერემის სამაროვანი. - კახეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის შრომები, VI, გვ. 77-107.
- მარგიშვილი 1992 - მარგიშვილი ს.**, ანტიკური ხანის მდიდრული სამარხები ალგეთის ხეობიდან, თბილისი.
- მარგიშვილი, ნარიმანიშვილი 2004 - მარგიშვილი ს., ნარიმანიშვილი გ.**, ალგეთის ხეობის ანტიკური ხანის არქეოლოგიური ძეგლები, თბილისი.
- მახარაძე, წერეთელი 2002 - მახარაძე გ., წერეთელი მ.**, ძვ.წ. I ათასწლეულის მეორე ნახევრის სამარხები საჩხერედან. - არქეოლოგიური ჟურნალი II, გვ. 59-80.
- მახარაძე, წერეთელი 2007 - მახარაძე გ., წერეთელი მ.**, საირხე, თბილისი.
- მენაბდე, დავლიანიძე 1968 - მენაბდე მ., დავლიანიძე ც.**, თრიალეთის სამაროვნები I, თბილისი.
- მუხიგულაშვილი 2015 - მუხიგულაშვილი ნ.**, რკინის სამეურნეო და საბრძოლო იარაღები ძვ.წ. VI-III სს. არაგვის ხეობაში. - იბერია-კოლხეთი № 11, გვ. 69-92.
- ნარიძე 1989 - ნარიძე გ.**, ადრეანტიკური ხანის ქართლის ძეგლების ქრონოლოგია- პერიოდიზაციის საკითხისათვის. - მაცნე, ისტორიის სერია, № 1, გვ. 117-128.
- ნიკოლაიშვილი, ნარიმანიშვილი 1995 - ნიკოლაიშვილი ნ., ნარიმანიშვილი გ.** წინამური III. - მცხეთა, X, გვ. 58-96.
- ნიკოლაიშვილი 1975 - ნიკოლაიშვილი ვ.** ბიჭვინტის ნაქალაქარის XIX ნაკვეთზე 1967-1970 წწ. ჩატარებული მუშაობის ანგარიში. - კრ. დიდი პიტიუნტი I, გვ. 161-182.
- ნიკოლაიშვილი 1978 - ნიკოლაიშვილი ვ.**, ანტიკური ხანის ძეგლები დიღმის ხეობიდან. - სას I, გვ. 91-102;
- ნუცუბიძე 1978 - ნუცუბიძე ავ.**, არქეოლოგიური გათხრები სოფ. აბანოში. -საქართველოს არქეოლოგიის საკითხები, 1, გვ. 61-73.
- რამიშვილი 1959 - რამიშვილი რ.**, კამარახევის სამაროვანი. - მსკა, II, გვ. 5-52.
- სინაურიძე 1985 - სინაურიძე მ.**, კაზრეთის ხეობის არქეოლოგიური ძეგლები, თბილისი.
- სონლულაშვილი 2006 - სონლულაშვილი ხ.**, ჯიეთის სამაროვანი. — არქეოლოგიური ჟურნალი VI, გვ. 74-84.
- სულავა 1996 – სულავა ნ.**, მთიანი კოლხეთი ანტიკურ ხანაში (ლექსუმი), თბილისი.
- ტყეშელაშვილი 1969 - ტყეშელაშვილი ოთ.**, ფოლადაურის ხეობა ძვ.წ. VI-IV ს.ს-ში. - მატერიალური კულტურის ძეგლები სოფ. შორის ნასოფლარიდან, თბილისი.
- ფირცხალავა, ყიფიანი 1986 - ფირცხალავა მ., ყიფიანი გ.**, ცენტრალური ტერასის დასავლეთ ნაწილში 1978–1981 წწ. ჩატარებული საველე მუშაობის შედეგები.- ვანი VIII, გვ. 52-78.
- ფირცხალავა, ლანჩავა 2013 - ფირცხალავა მ., ლანჩავა ო.** დარღვეული სამარხის ნაშთები ზესტაფონიდან. - იბერია-კოლხეთი, № 9, გვ. 101-113.
- ფუთურიძე 1959 - ფუთურიძე რ.**, გვიანანტიკური ხანის დასავლეთ საქართველოს არქეოლოგიური ძეგლები. - მსკა, II, გვ. 54-94.
- ქორიძე 1958 - ქორიძე დ.**, თბილისის არქეოლოგიური ძეგლები, ნაწილი მეორე, თბილისი.
- ყიფიანი 2000 - ყიფიანი გ.**, უფლისციხის კლდოვანი სამარხის ინვენტარი (კატალოგი და შენიშვნები). - არქეოლოგიური ჟურნალი I, გვ. 74-75

- შატბერაშვილი 2005 - შატბერაშვილი ვ.**, ქვემო ქართლი ძვ.წ. IV-I საუკუნეებში (არქეოლოგიური მასალის მიხედვით), დისერტაცია.
- ჩიხლაძე 2015 - ჩიხლაძე ვ.** ჟინვალის სამაროვანი, თბილისი.
- წითლანაძე 1973 - წითლანაძე ლ.**, არქეოლოგიური აღმოჩენები სოფ. ლიაში. -ძმ, № 33, გვ. 66-72.
- წითლანაძე 1983 - წითლანაძე ლ.**, ვარსიმაანთკარის სამაროვანი. - ჟინვალი I, გვ. 52-76.
- ხარაბაძე 2001 - ხარაბაძე ს.**, ანტიკური ხანის სამარხი სოფელ ფერეთადან. - ძიებანი, №9, გვ. 81-87.
- ხარაბაძე 2003 - ხარაბაძე ს.**, I-II სს-ის სამარხი სოფელ ზედაგორადან. - იბერია-კოლხეთი, №2, გვ. 164-169.
- ხოშტარია 1972 - ხოშტარია ნ.**, ვანის არქეოლოგიური შესწავლის ისტორია. - ვანი I, გვ. 81-95.
- ხოხოზაშვილი, ძნელაძე 2008 - ხოხოზაშვილი თ., ძნელაძე მ.**, აბულმუგის ანტიკური ხანის სამაროვანი (ძვ.წ. IV-III სს.), თბილისი.
- ჯაფარიძე ვ. 2006 - ჯაფარიძე ვ.**, ვერისის ახ.წ. I-VII სს. მატერიალური კულტურის ძეგლები, თბილისი.
- ჯღარკავა 1982 - ჯღარკავა თ.**, კამარახევის სამაროვანი. - მცხეთა VI, გვ. 139-190.
- Bill 2003 - Bill A.**, Studien zu den Gräbern des 6. bis 1. Jahrhunderts v. Chr. in Georgien unter besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zu den Steppenvölkern. – Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 96, Bonn.
- Gagoshidze 2008 - Gagoshidze I.** Weapons - Iberia and Rome, Ed. A. Furtwängler, H. Löhr, N. Ludvig, Langenveisßbach, pp.123-140.
- Kvirkvelia 1995 - Kvirkvelia G.**, On the early Hellenistic burials of North-Western Colchis. - Archäologischer Anzeiger, DAI, Berlin, New York, S. 75-82.
- Shatberashvili Z, Nikolaishvili V., Shatberashvili V. 2010 – Shatberashvili Z., Nikolaishvili V., Shatberashvili V.**, Skhaltva cemetery and Settlement of Hellenistic period. - Baku-Tbilisi-Ceyhan and South Caucasian Pipeline Archaeology in Georgia, pp. 424-447.
- Барцыц 2003 - Барцыц Р.**, Погребение воина из села Калдахуара. - Абхазоведение: История, Археология, Этнология. Вып. II, Сухуми, «Алашара», с. 49-53.
- Воронов 1969 - Воронов Ю.**, Археологическая карта Абхазии, Сухуми.
- Воронов 1972 - Воронов Ю.**, Об Эшерском городище. - СА, 1, с. 103-121.
- Воронов 1979 - Воронов Ю.**, Ахул-Абаа - поселение античного времени в окрестностях Сухуми. - Материалы по археологии Абхазии, с. 32-36.
- Воронов 1991 - Воронов Ю.**, Новые материалы античной эпохи из окрестностей Диоскуриады. - СА, 1, с. 225-234.
- Гаглов 1984 - Гаглов Р.**, Стырфазский могильник, Цхинвали.
- Гаглов 1986 - Гаглов Р.**, Работы Монастырского отряда. - АО 1984 года, с. 394-395.
- Гаглов 1987 - Гаглов Р.**, Работы Монастырского отряда. - АО 1985 года, с.526-527.
- Гаглов, Сланов 1988 - Гаглов Р., Сланов А.**, Раскопки в Южной Осетии. – АО 1986 г., с. 441-442.
- Гагошидзе 1979 - Гагошидзе Ю.**, Самадло, археологические раскопки, Тбилиси.
- Давлианидзе 1977 - Давлианидзе Ц.** О некоторых неопубликованных матерьялах раннеантичной эпохи Юго-восточной Грузии. - КСИА, 151, с. 122-126.
- Кахидзе 1981 - Кахидзе Ам.**, Восточное Причерноморье в Античную эпоху

(Колхские могильники), Батуми.

Куфтин 1941 - Куфтин Б., Археологические раскопки в Триалети, I, Опыт периодизации памятников, Тбилиси.

Куфтин 1949 - Куфтин Б., Материалы к археологии Колхиды, том I, Тбилиси.

Куфтин 1950 - Куфтин Б., Материалы к Археологии Колхиды, II, Тбилиси.

Леквинадзе, Хведелидзе 1981 - Леквинадзе В., Хведелидзе Л., Массовые археологические находки из раскопок Археополиса. - ნოქალაქევი-არქეოპოლისი I, გვ.120-148.

Лордкипанидзе Г. 1978 - Лордкипанидзе Г., Колхида в VI-II вв. до н.э., Тбилиси.

Мухигулашвили 1987 - Мухигулашвили Н., Аргунский могильник. – АО 1985, с. 533.

Рамишвили и др. 1987 - Рамишвили Р., Джорбенадзе В., Чиковани Г., Глонти М., Гогочури Г., Цитланадзе Л., Мухигулашвили Н., Чихладзе В., Робакидзе Ц., Ломидзе Ц., Циклаури И., Рчеулишвили Г., Маргвелашвили М., Каландадзе З., Бучукури А., Гамехардашвили М., Церетели К., Циклаури Д., Археологическое изучение Арагвского ущелья. - ПАИ в 1984-1985 гг., с. 74-89.

Рамишвили и др. 1997 - Рамишвили Р., Джорбенадзе В., Чиковани Г., Глонти М., Цитланадзе Л., Бучукури А., Робакидзе Ц., Маргвелашвили М., Рчеулишвили Г., Ломидзе Ц., Циклаури И., Циклаури Д., Гогочури Г., Миндорашвили Д., Гамехардашвили М., Археологические исследования в бассейне р. Арагви и в верховьях р. Терги. - ПАИ в 1988 г., с. 96-106.

Сланов 1983 - Сланов А., Раскопки Кливанского могильника. - АО, 1981 г. с. 415-416.

Сланов 1986 - Сланов А., Раскопки второго Кливанского могильника. – АО 1984 г., с. 408.

Трапш 1969 - Трапш М., Труды II, Сухуми.

Трапш 1970 - Трапш М., Труды I, Сухуми.

Трапш 1971 - Трапш М., Труды III, Тбилиси.

Хоштариа 1941 - Хоштариа Н., Чхороцку, могильник с трупосожжением (захоронение в урнах). - მსჯი, II, გვ. 67-95.

Хоштариа 1979 - Хоштариа Н., О раскопках на вершине холма в 1947-1959 гг. - ვახი IV, გვ. 115-134.

Шамба 1970 - Шамба Г., Ахачарху древний могильник Абхазии, Сухуми.

Шамба 1972 - Шамба Г., Об одном раннеэллинистическом захоронении представителя древней абхазской знати из с. Эшера. - Известия АИЯЛИ, 1, с. 98-112.

Шамба 1980 - Шамба Г., Эшерское городище, Тбилиси.